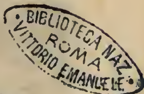

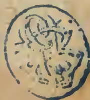
OPVS DOCTVM AC RESOLVTVM,

IN QVATTVOR TRACTATUS, *seu quæstiones dissectum:*

IN QVO EX NATVRALI LVMINE, *& peripatetico fonte, eorum philosophorum reuincuntur errores, qui asserunt ex philosophiæ principijs, haberi nõ posse, creationem rerum, immortalitatem animæ, contingentiam in uniuerso, et uigorẽ infinitum, in primo principio.*

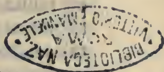
Per. R. P. & D. Iacobum Naclantum Episcopum Clugiensem.

VENETIIS apud Ioseph hum Vicenti-
M D L V I I.

ILLVSTRISS. AC REVEREN-
DISS. P. ET D. ANTONIO
Triuultio. S. R. ecclesiæ amplisſ. Cardinali, ac in toto Venetorum dominio Legato à Latere, domino ſuo Colendisſ.

Iacóbus Naclantus Clugien. Epiſcopus Fœlicitatem.

SAEPE mecum reputãs Illuſtrisſ. ac Reuerendisſ. Præſul, & multorum ſcandalum qui piè uiuunt ex lumine fidei, & non paucorum admirationem, qui ritè ſapiunt ex luce naturæ, dùm noſtra audiunt tempeſtate, nonnullos qui aliàs egregiè habentur philoſophi, quæ religionis ſunt, tàm modice reputare, ut non ſolũ priuatim, ſed publicè, non uereantur nimis liberè, imò & temerè, ex principiis philoſophiæ, negare creationem rerum, immortalitatem animæ, uel unicum in hominibus aſtruere intellectum: Audent & rerum detrahere contingentiæ, & liberum ob id aliquandò ſit. mouere arbitriũ, & demùm infinitũ uigore preripere à principio primo. Quare uiſum

eſt, fore non longè à noſtro munere(cum &iure,o mni congruere uideatur fideli) ſi noſtra pro imbecillitate,& philoſophiam à tàm inſigni uindicemus calumnia, & pios à tàm graui ſcandalo, à Sathana, qui totius eſt falſitatis origo, indubitantèr ſato fotoque: ut qui nunquàm non molitur mortales ſeducere, quin & præcipitare, & in baratrum quorumuis flagitiorum demergere. Ergò ſicut currente lege, falſos excitauit prophetas,de quibus dominus, prophetauerunt ſed non ex me,& narrauerunt ſomnia ſua,planè ut populum Iſrael,à diuinis auerteret promisſionibus, & incredulos redderet ſanctorum uatum oraculis: & renaſcente eccleſia, falſos ſuboriri fecit apoſtolos, de quibus & Paulus, multi ſunt, de quibus & flens dico, inimici crucis, quorum deus uenter eſt, & finis interitus animarum noſtrarum, haud dubium, ut tenebras offenderet euangelio, & homines reuocaret à religione: & temporibus noſtris falſos diſſeminauit euangeliſtas (de lutheranis loquor,alijsque peſtibus,monſtrisq;, quæ paſsim uidimus pullulaſcere, qui libertatem ſpiritus, in petulantiam laſciuiamq; contorquentes carnis, doctrinam eccleſiæ ſacroſanctæ, ſunt labefactare conati, tam

etſi

etsi illam aduersùs, compertissimum est, nec illos, nec inferorum portas, in aliquo præualere posse, nimirùm quia supra firmissimam erecta est petram, & columna ac basis facta est euangelicæ ueritatis, uti Paulus scripsit) propria iniquitate allectus, persuasusque, quòd crescentibus zizaniis, aliqua saltèm ex parte, bonum suffocaretur semen, aut cum illis non nihil tandèm eradicaretur tritici: sed secùs dei prouidentia factum est, quandóquidem zizaniæ, igni & traditæ & tradendæ erunt incombustibili, & triticum in horreum recondetur cœli, uti dominus dixit: quin etsi permissum est, inimicum hominem, illas superiacere, in frugem permissum est boni seminis, cum & hæreses aliquandò succrescant necessè sit, ut qui probati sunt, fiant salui, ut apostolus docet: Haud alitèr & præsenti tempestate, falsos concitauit philosophos, ut nullum tandèm non moueat lapidem, exturbando fideles, ut etsi illos penitus non subuertat, segnes saltèm & frigidos in uera religione efficiat. Hæc dicimus, non quòd CHRISTI constantissima fides, egeat ex se, adminiculis naturalis lucis, nimirùm quæ nitet longè fulgentius, ac mirum in modum splendet rutilantius, nec scintillis

opus illi eſt cuiuſuis alterius ueritatis: ſed quia non ignari imbecillitatis noſtræ, & quàm difficilè uideatur carni, in captiuitatem reducere intellectum in obſequium CHRISTI, ſaluberrimum eſſe credimus quantùm fas eſt, tentationes extinguere, uel ſaltèm attenuare, propter infirmos, paruulosq́ue, quorum non paruus eſt numerus. Ergò, ni fallimur, non fruſtrà pandimus hæc, non quidem ędità proximè, ſed ſuperiori tempore, & ſanè non ea intentione, ut pluribus forent aliquandò communia, ſed ut nobis & paucis ex amicis eſſent familiaria: propter quod, nec rem tentaſſemus modò, niſi præmiſſa occaſione compulſi, ueritiq́ue ne facientes ſecùs, forſàn & in deum & proximum committeretur aliquid, de quo & tandèm, opus foret, reddere rationem. Quòd ſi tractandi modus, barbarie reſperſus eſt, ad id impulit, & rei compendium, ex non inſolitus philoſophis mos, qui non modò ueritatem ſine fuco tradunt, ſed & propriis, certisq́ue ſibi uocibus utuntur, ſicut & contingit in qua uolueris facultate. Quarè omnia boni conſuli poſſunt, & ſiquid ex his commodi, à Deo cõceſſum fuerit proficiſci, Deo agantur gratiæ, à quo & fide, & naturali luce foti

ti ſumus. Placuit autem & debui Illuſtriſſ. D. tuæ, rem offere, non quia pertenue opus, tua exiſtimauerim celſitudine dignum, ſed ut illius ſententiam ſubeat, & meæ ergà illum meritisſimæ obſeruantiæ ſignum exiſtat. Quam dominus ſeruet, & amplificet, ad eccleſiæ ſuæ frugem.

CHRISTIANIS AC VERE DOCTIS PHILOSOPHIS. IACO. NACLAN. CLUGIEN. EPISCOPUS.

VM exploratissimum sit, uerum non dissonare sed fauere uero, ut & philosophus docet, compertum & gratiam dei, non modò non præiudicare sed conferre naturæ, non possum maximè nõ mirari, si quandò, & præsertim ab his qui insignes habentur philosophi, circumfertur, plura uerè indubieque ex literis, accipi sacris, fideique dogmatibus, quæ non secùs ac falsa, naturalis reijcit philosophia, quippè quæ pro ueris constantibusq; opposita eorum habet celebratque. Siquidem inspecto cadauere, si petat quis, utrùm possit resurgere, uitæque restitui, & naturalis pernegat absolutè, haud dubium, quòd pernegat temerè, cum diuina, ualeat suscitari uirtute, cui nihil est impossibile. Ergò cum bifariam poßit intelligi quæstio, iure erat distinguendum problema, & intellectum de uirtute naturæ, haud dubium, quòd non discrepant philosophus & fidelis, sed de omnipotentia dei, constantißimè affirmat fides, cui non nisi stultè naturæ opponitur notio: quandóquidem etsi motum rerumque, quas cernit, uarietates paruipẽdit excedere, nequit tamen inficiari, quàm ineptè præ-

præsumit astruere, quod ipse non curat animaduertere. Nec renuo naturalem, dissimulare rem posse, nempè quæ suam facultatem excedit, sed sententiam ferre, intollerabilis arrogãtiæ est. Præter id, quòd siquis ut par foret, rem naturæ luce discuteret, licèt forsàn in physicis mobilibusq; reb us arctatus, ad Dei incompræhensibilem maiestatem, immensamque omniquaque uirtutem, non ualeret assurgere, nulli dubium tamen quòd ea quæ extrà motum sunt, exactius contemplatus, ad quæ nec renuò, ex mobilibus non inconstantèr attolli, rem alitèr persentiret: quippè qui ad primum ens per essentiam, & per hoc perfectionis tàm perеximiæ, quòd nihil illud quod uis nobilitatis effugiat, sed quicquid est dignitatis in sese eminentissimè colligit, uniceque concludit, indubia ratiocinatione perductus, certissimus fiet, quòd quemadmodùm infinitus necessariò, in propria inuenitur natura, ità & immensus ac infinitus in propria inuenietur potestate. Quòd si nullus apud nos offertur effectus, in quo infinita illius deprehendatur uis, id quidem, si sapimus, non ex illius agnoscitur progredi imbecillitate, sed ex creaturæ extenuatione: Vndè & probatiores philosophi, ut effectum qui infinitatis præseferret umbram obijcerent, motum finxerunt perpetuum, ut peripateticis notissimum est. Nec probandum, siquis intrà naturalis scientiæ limites, protestetur se sententiam facere, asseratq;

pro-

propter hoc, cadauer suscitari non posse quoniam anceps est sermo: dùm naturalis scientia, & arctari potest, ad eam quæ est de motu, & extendi ad quicquid comprehenderetur naturæ luce, et si priori sumitur sensu, fortè quòd inoffensè posset audiri, sed si postremo haud dubium quòd sententia, uel non erit fidem aduersùs, uel cum aliqua feretur limitatione, utputà retento ordine uniuersi, aut determinatione diuinæ uoluntatis. Nec mirũ quandóquidem sub notitia intellectus humani, & latitudine scibilium rerum, præclara continetur notitia Dei, sicut palàm est, Metaphysicis, & ob id, & illius (ut tactum est) immensæ perfectionis & potestatis, cuius comparatione, nihil est impossibile. Tàmetsi non me fugiunt multorum deliria philosophantium, sed cum profecta non sint ex naturæ luce, sed illorum temeritate, palàm quòd pro his sollicitum esse stultum est. Addam: quòd etsi in nonnullis ethnicis, fortè conniueri permittitur, Christi tamen initiatis, in his hallucinari piaculum execrabile est: ut in quibus lumen est fidei, sub quo non caligat sed perficitur lux intellectus. Quos & obtestor quàm maximè, ut quæ religionem possunt attingere, omni cum circumspectione tractent, ne faueant sathanæ aut satellitibus suis. Verùm nec dixerim hæc, quasi hic sit præsentis operis scopus, cum ex his quæ sunt in natura perspecta, & non ex his quæ sola fide sunt reuelata, intendamus procedere:

cedere:

cedere: ſed quia inſignitèr doleo, illos quibus Deus eòuſque ſua pro clementia fauit, ut non modò naturæ luce perfuderit, ſed & Chriſti fide donauerit, ingratos exiſtere. Et non ſolùm fidelibus non conſulere, ſed & dei munificentias floccipendere Cui rei deus proſpiciat, & omnes in pietate locupletiores faciat.

QVAERITVR, Vtrum necessarium sit, secundum principia scientię naturalis, absolutè sumptæ: Et specialiter secundum mentem Aristotelis, ponere creationem rerum à Deo.

IN HAC quæstione sic procedemus. Primò declarabimus titulum. Secundò explicabimus ueritatem, secundùm principia naturalis scientiæ absolutè. Tertiò determinabimus, quid sentiendum sit, de mente phylosophi.

Quò ad primum, ut plenius pertractetur, singulæ particulæ tituli, explicandæ sunt. Primò ergo explicāda est particula (Necessarium). Vbi attendendū ꝙ cū deriuetur à necessitate, sicut album ab albedine: & necessitas impossibilitatem aliter essendi, significet: nec sonet causalitatem, uel causam, sed potius, modum, conditionem, & dispositionem, rationis causæ, ut rectè innuit. S. Thomas, quinto methaphysicæ, super tex. com. 6. absque cognitione rationis causæ, ritè cognosci non potest. Quarè considerandum, quòd ratio causæ (si rectè discutitur) in esse illatiuo effectus, consistit: adeò quòd ipsa illatio, formale uidetur esse in ea. Quo fit, ut necessitas aliud prorsùs non sonet, quàm modum, conditionem, & dispositionem illationis eiusmodi. Siquidem habet

bet ipsa illatio, sine cõtrouersia, ꝙ modificari multipliciter poßit, utputà cõtingentia, neceßitate, libertate, &c. propter quòd, et causarũ aliquæ sunt contingentes, aliquæ necessariæ, aliquæ liberæ &c. Ab hac ergò neceßitate, necessariũ indubitantèr accipitur. Et scito ꝙ sicut sunt quattuor causæ, ut. 2. phy. et 5. Metaphy. edocemur, scilicet materialis, formalis, efficiens, & finalis: ita & quadruplex inuenitur neceßitas, materialis, formalis, efficientis, quæ & aliàs dicitur coactionis, & finis, quæ & subdistinguitur in simplicitèr, & ad benè esse. Neceßitas materialis, & formalis, ut ex. 5. habetur methaphy. neceßitates, sunt absolutè, & perfectißimo modo, utpotè cõsequentes causas rerũ intrinsecas: sicut in homine neceßitas, ut corrũpatur, quæ nascitur ex materia, & neceßitas ut ratiocinetur, quæ ortũ habet ex forma. Neceßitates autẽ, coactionis, & finis, ut in eodẽ traditur, neceßitates sunt secũdùm quid utpotè cõsequẽtes causas rerũ extrinsecas: sicut neceßitas, quà aliquis ex uiolẽtia, rẽ cogitur cõfiteri, quæ oritur ex agente, & neceßitas cibi simplicitèr, quæ oritur ex appetitu conseruãdi uitã absolutè, aut cibi delicati, quæ oritur ex appetitu cõseruãdi uitã delitiosè. Existente ergò quadruplici neceßitate, licet à qualibet necessariũ deriuari posset: in præsenti tñ, necessariũ deriuatur à neceßitate absolutè, &c. causis proueniente intrinsecis.

Secundò explicãda est particula (secundùm principia

cipia naturalis sciẽtiæ). Vbi notãda sunt duo. Alterum est, ꝙ sicut sub nomine causæ, compræhenduntur intrinsecæ & extrinsecæ, ità & sub nomine principij (cum causa & principiũ ferè eandẽ habeant intentionem, eũdemq; ambitũ & cõmunitatem, ut patet. 5. Methaphy. tex. com. 1.) principia comprehẽduntur intrinseca, quæ sunt, quæ rem cõstituunt & componunt, uelut materia & forma, & extrinseca, quæ non ingrediuntur rem, quam causant, sicut efficiens & finis. Ergò cùm scientia naturalis, habeat utroq; modo principia, et intrinseca quidẽ, ut propositiões, cõclusiones, etc. extrinseca uerò, ut lumen intellectus agentis, quod est uelut efficiẽs, et scire, quod est ueluti finis: palàm ꝙ et si utroq; modo, principia in scientia naturali, licet accipere, in præsenti tamen illa nõ accipimus pro extrinsecis: & meritò quia nec disputamus de qualibet neceßitate, sed de illa, quæ ex intrinsecis prouenit. Ergò disputationis sensus est, an necessariũ sit absolutè, ex prinpijs scientiæ naturalis intrinsecis: puta ex propositionibus & conclusionibus eius &c. Reliquũ est, ꝙ scientia potest dici naturalis dupliciter; uno modò obiectiuè, quia scilicet obiectũ habet naturale, quo pacto à scientijs distinguit̃, quæ obiectũ non habent naturale, sicut est Methaphy. & Mathema. & (ut uno uerbo dicã) scientia naturalis summitur isto modò, pro physica, quæ est de ente mobili, & naturali, tanquàm de obiecto proprio & hoc pacto: naturalis scientia non summitur in præsenti:

alio modo effectiuè, pro omni scilicet scientia, & cognitione, quæ in nobis oritur ex causa efficiente naturali, putà, ex lumine intellectus agentis: & sic scientia naturalis distinguitur solùm à sacra Theologia, quæ in nobis ex causa generatur effectiua super naturali: et cõprehẽdit in se, Physicam, Mathematicam, & alias quas uolueris scientias, siuè cognitiones, naturalitèr acquisitas, & hoc modò accipitur in proposito, ità quòd & sensum reddit, an necessarium sit secundùm principia naturalis scientiæ cuiuscunq;.

Tertiò explicanda est particula (Absolutè, & secundum mentem phylosophi). Vbi considerãdum, quòd scientia effectiuè naturalis, duplicitèr accipi potest: uno modò absolutè, siue secundùm se, alio modò, ut reperitur in nobis. Scientia effectiuè naturalis absolutè, & secundùm se, importat scientiam naturalem, secundùm eam perfectionem, & illas prærogatiuas, quæ sibi ex natura sua cõueniunt absolutè: scientia effectiuè naturalis, ut in nobis, importat scientiam naturalem, secundùm illas conditiones, & attributa, quæ sibi ex eo, quod in nobis est, competunt. Qua in re considerandum, ꝙ si daretur scientia naturalis secundùm se, putà separata ab omni subiecto, ꝙ talis scientia, omnem haberet nobilitatem, prærogatiuam, & perfectionem, quæ reperiri posset in latitudine sua, sicut si albedo daretur separata, omnem haberet perfectionem,

præ-

prærogatiuam,& nobilitatem, quam reperiri cõtingeret in latitudine eius,sicut S.Thomas testatur,in quolibet suo: & de scientia naturali hoc pacto disquiritur,an eius ex principijs, necessario poßit haberi creatio, & hoc importatur per hunc terminũ absolutè. Scientia autem naturalis, ut in nobis,solum illas habet perfectiones & nobilitates, quas patitur natura recipiens, putà intellectus, in quo est, quoniam & unumquodque,per modum recipientis, recipitur,ut habetur.2.de anima: propter quod,naturalis scientia,in eo intellectu,qui melius est dispositus,aut qui nobilioris,& altioris est gradus, indubiè longè nobilior & perfectior est, sicut & albedo perfectiori modo inuenitur in niue, quàm inueniatur in cigno,& in cigno perfectiori modo, quàm in pariete.Et hac de cã,non satis uisum est, quærere in proposito,an secundùm principia naturalis scientiæ absolutè,ut discuteretur solùm, quid iudicandum esset simpliciter, nisi & adderetur etiam secundùm mentem phylosophi:ut & discuteretur pariter,quid iudicandum foret secundùm Aristotelis mentem: & sciretur an ipse ex talis scientiæ participatione, ad hanc ueritatem peruenerit.

Quartò explicanda est particula (ponere creationem à Deo)Pro qua animaduertẽdum,ꝙ creatio,ut communiter dicunt, & bene, productio est alicuius ex nihilo,undè & creare aliud non est quàm aliquid ex nihilo facere.Vbi consideranda sunt tria. Primũ

eſt: quòd ex hoc ꝙ creatio eſt productio, manifeſtè implicatur dependentia, à cauſa effectiua: non enim eſt productio, niſi effectiuè proficiſcatur ab aliquo: imò nec alicui cauſæ creatio attribui poteſt, niſi efficienti: quò fit, ut qui ponunt rem quampiam, ſolùm dependere à Deo, ſicut à fine, uel ſicut à cauſa exemplari, indubiè non poſſunt creationem admittere: de quorum opinionibus patebit inferius. Secundùm eſt, ꝙ ex hoc quod dicitur, productio alicuius, ſatis clare habetur, qui ſit proprius creationis terminus, ꝙ ſcilicet ſubſtantia eſt ſubſiſtens: hæc enim propriè creationem terminare poteſt, cum accidentia, & quæ non ſubſiſtunt, non dicantur creari, ſed concreari potius, apud ueros phyloſophos. Aliquid enim, à quo alicuius, teſte S. Thoma, ſonat hoc, quod dico, aliud quid: & conſtat ſanè, ex parte quid, importari ſubſtantiam: (ut enim dicitur. 5. methaphyſicæ: ſubſtantia importat quid, ſicut qualitas quale) ex parte uerò aliud, importari ſubſtãtiæ diuerſitatem, ſiue diuiſionem (nam aliud, relatiuum eſt diuerſitatis ſubſtãtię) quare idẽ, aliquid, ſonare uidetur, quod ſubſtantia ab alia diuerſitatem habens: & per hoc idem ꝙ ſubſtantia, quæ ab alia eſt diuiſa, & ſubſiſtens in ſe: quòd ſi ſubſiſtentiam, propter diuiſionem huiuſmodi, non concedis, concedes ſaltèm ex eo, quòd ſubſtantia, per aliquid in præſenti expreſſa, ponitur terminus creationis per ſe: & conſtat, ꝙ terminus actionis per ſe, eſt ſingulare, & cõſequẽtèr ſubſiſtẽs.

Tertium

Tertium eſt, ꝙ particula (ex nihilo) conſtat, ſicut patet, ex præpoſitione ex, & nihil: & quod ad præpoſitionem attinet, licet ex.5. Methaphy. tex. com. 29. multipliciter uideatur accipi poſſe, omnes tamẽ acceptiones (ut eo loci Comentator animaduertit) reducuntur ad duas, ſcilicet ad illam, qua dicitur importare ordinem, & ad illam, qua dicitur importare circunſtantiam, ſeu habitudinẽ materialis cauſę: quare in propoſito præpoſitionem, ex, aut utroque modo ſummi opus eſt, aut altero tantùm. Et ut procedamus perſpicuè, tunc præpoſitio, ex, importare dicitur ordinem, quando idem ſonat quod poſt, ſicut cum dicitur, ex nocte fit dies, ſonat enim particula ex nocte, hoc quod dico, poſt noctem: Tunc autem importare dicitur circunſtantiam, ſeu habitudinem materialis cauſæ, quandò importat dependentiam à materia, uel eductionem, ſi mauis, de materia, ſicut cum dicitur ex ære fit ſtatua, ſonat enim particula, ex ære, hoc, quod dico, per dependentiam, ſeu eductionem de ære. Ex quibus ſequitur, ꝙ quandò præpoſitio, ex, denotat ordinem, terminus cui adiungitur, ſtat pro termino à quo, tranſmutationis & motus: quandò autem denotat circunſtantiam, ſeu habitudinem materialis cauſæ, terminus cui adiungitur, ſtat pro ſubiecto, ſiue materia. Ergò ad propoſitum ueniens, particula, ex nihilo, ſummi poteſt, & prout idem eſt, quod poſt nihil, & pro ut idem ſonat, quod per dependentiam, ſeu eductionem de nihilo: primo

modo,ut patuit,terminum dicit, à quo,secundo modo subiectum,seu materiam importat,de qua.

Quod autem spectat ad particulam, Nihil, liquet ꝙ dictio est negatiua,siue negationẽ includens: & sicut notat, & benè, Grego.de Ari.2.di.p.q.2. ar.1.ad.3.et cathegorematicè,& sincathegorematicè accipi potest. Et cathegorematicè quidem sumpta,idem ualet,quod non ens: Sinchathegorematicè uerò accepta,idem quod nullum ens: & utroq; modò,inuenitur in usu.Non parùm autem refert, utro modo summatur,adeò ut eadem propositio,uno modo exponendo nihil, sit uera, alio modo exponendo illud,sit falsa:uno modo sit indefinita, alio modo sit uniuersalis: ut patet in ista. Nihil docuit me uolare.Nam si nihil, idem est ꝙ non ens, propositio est indeffinita,& falsa;si uerò idem est, ꝙ nullũ ens,est uniuersalis & uera. Vndè & phylosophi dicendo: Nihil fit ex nihilo, sinchathegorematicè interpraetantur,nihil,ex parte subiecti,& cathegorematicè, & sinchathegorematicè interpraetantur nihil, ex parte praedicati: propter quod nolunt ꝙ propositio illa sit uera:Non ens fit ex non ente,siue ex nullo ente,quoniam non ens non fit:Sed si nihil, ex parte subiecti sinchathegorematicè summitur, propositio apud illos est uera. Nullum ens fit ex non ente, siue ex nullo ente.Ex quibus accipitur,quòd cum dicitur, Creatio est ex nihilo, siue summatur ut ex termino, siue ut ex subiecto, & materia, dupliciter intelligi

potest

potest: uno modo cathegorematicè sumpto nihilo, et sensus est, ex nihilo, hoc est ex non ente: alio modo sinchathegorematicè accepto eodem, & sensus est, ex nihilo, idest ex nullo ente.

Sed superest ut determinemus duo: Alterum est, an cum dicitur, Creatio est productio alicuius ex nihilo, particula, ex nihilo, accipiatur tanquàm ex termino, an tanquàm ex materia uel subiecto. Reliquum est an hoc determinato, particula ex nihilo, interpraetari debeat chathegorematicè, uel sinchathegorematicè, an utroq; modo. Primum determinabitur explicando duo: Vnum est, ꝙ simpliciter & sine cõtrouersia particula, ex nihilo, accipitur tanquàm ex termino, ita quòd creatio dicitur productio alicuius ex nihilo, idest post nihil, secundù quod suprà expositum est, & hoc fatetur non solùm S. Thomas in pluribus locis, & maximè prima par. q. 45. 1. ad. 3. Sed ferè omnes Theologi, tã & si Durandus in. p. dist. 2. hoc non approbet, motiuo satis leui, imò nullius efficaciae, & uerè recitatione indigno. Aliud est, ꝙ etiam aliquo pacto substineri potest, ꝙ particula, ex nihilo, accipiatur tanquàm ex materia, siue subiecto: sed tunc opus est, ut S. Thomas docet ibidẽ, et depo. q. 3. 1. ad. 7. ꝙ negatio inclusa, in nihilo, cadat etiam super propositionem, ex, adeò ꝙ negetur habitudo dependentiae, uel materialis circunstantiae: alitèr si dictum, ex, seu habitudo praefata affirmata relinquitur, propositio, Creatio est pro-

ductio

ductio alicuius ex nihilo, est propositio falsa. Et ut res sit illustrior, considerandum ꝙ cum ex nihilo, aliquid dependere non possit, necessè est, cum aliquid ex nihilo, tanquàm ex materia fieri dicitꝰ, ꝙ à nihilo, omnis remoueatur depēdentia: & ob id ꝙ negatio uirtualitèr extendat se ad excludendam habitudinem dictam, aliàs propositio non esset uera. Nam licet, fieri, factionem alicuius importet, non tñ necesse est, ꝙ uel fieri, uel id quod fit, ex nihilo pendeat, imò est impossibile, cum impossibile sit, aliquid, ut dictum est, ex nihilo pendere. Quo fit, ut non oporteat negationem extendi, usq; ad fieri, sed sat est, si ad dependentiam usq; extendatur: & consequenter ꝙ cadat super propositionem, ex. Et si non capis, quo pacto negatio inclusa in nihilo, cadere possit super præpositionem, ex, resolue particulam, nihilo, in non aliquo: ut perinde sit ac, non ex aliquo, & facile capies. Et si dicitur, quomodò ergò, si dicta negetur dependentia, ex nihilo, causam poterit denotare materialem? Respōdetur, ꝙ causam utiq; denotabit materialem, siue materialem habitudinem & dependentiam, in dicta propositione: at non modo affirmatiuo, sed negatiuo. Et de tali modo loquendi, non pauca extant exempla. Dicimus quidem, nec ineptè. Iste loquitur de nihilo. Ille tristatur de nihilo, &c. In quibus palàm, ꝙ, negatio in nihilo inclusa, cadit super præpositione de: quoniam idem est, ac si dictum esset, ꝙ loquitur non de aliquo, & ꝙ tristatur non de aliqua re.

re. Ergo concludendum est, ꝙ uerè quidem utroque modò interpretari licet, ex nihilo: tametsi uerius, communius, & clarius interpretetur, cum interpretatũ sicut ex termino, à quò, queẽadmodùm diximus.

Quod demùm secundo loco determinandum accepimus, de facili constat. Siquidem dicendum est primò ꝙ si, ex nihilo, accipiatur uelut ex termino, ꝙ utroq; modo exponi potest, particula nihil, & chathegorematicè idest, ex non ente, & sinchathegorematicè, idest ex nullo ente: & hoc satis constat ex se. Secundò dicendum est, ꝙ accipiendo, ex nihilo, sicut ex materia uel subiecto, ꝙ utroq; modo pariter interpretabitur: quandòquidem, & dicere possumus, ex nihilo, idest ex non ente, & ex nihilo, idest ex nullo ente, seu quod in proposito diuersum non est, non ex aliquo ente: nam & negatio, etiam ex, debet includere, sicut in precedentibus explicauimus. Ex his ergò omnibus, clarus est titulus.

Queritur itaq; an necessarium sit. necessitate nõ qualicunq; sed absoluta, secundùm principia non xtrinseca, sed intrinseca, scientie naturalis, idest naturalitèr acquisite, ut comprehendatur non solùm physica, sed & methaphysica, & queuis naturalis cognitio certa & indubitata. Et queritur non solùm absolutè, idest secundùm merita ipsius scientie, & cognitionis, secundùm se, sed etiam secundùm quòd fuit in mente phylosophi: an scilicet tantùm in illa profecerit, ut habuerit concedere creationem, idest

productionem

productionem aut omnium quidem rerum, aut aliquarum saltèm, ex nihilo, idest post non ens, seu non ex aliquo ente. Hactenus de manifestatione tituli.

Quò ad secundùm procedemus hoc pacto. Primò seorsùm perstringentur opiniones falsæ, suis tamen cum fundamentis, reprobationibus, & solutionibus necessarijs. Secundò explicabitur sententia uera, & conuincetur efficacibus medijs. Tertiò siquid remanere uidebitur scrupuli, obijcietur: ut penitùs eruatur. Opiniones falsæ sunt quatuor. Cum enim quæstio huc deuenerit: An secundùm principia naturalis scientiæ, necessarium sit aliquid ex nihilo fieri, fuit quædam opinio, quæ dixit, ꝙ absolutè id implicat contradictionem, & iccircò ꝙ creatio non modò non est necessaria, sed penitùs impoßibilis. Hanc opinionem, ut uidetur, sequitur Aureolus in principio. 4. sent. ut colligitur à Capreolo. 2. dist. 1. q. 2. conc. 4. Vndè & illam argumentis pluribus nititur suadere: sed eorum uis, potißimùm in his duobus consistit. Argumentatur igitur primò. Ex nihilo aliquid fieri, & nihil aliquid fieri, idem est. Ergò si implicat contradictionem, nihil aliquid fieri, implicabit & ex nihilo aliquid fieri, & ità implicabit creationem ponere, Sed sic est, ꝙ implicat contradictionem, nihil aliquid fieri, ergò &c. Consequentia nota est. Antecedens inductione probatur. Siquidem idem est, ex aere fieri ignem, & aerem fieri ignem: Idem, ex albo fieri nigrum, & album fieri nigrum,

&

et ita de reliquis. Quòd uerò implicet, Nihil aliquid fieri, sic ostenditur: Si nihil aliquid fieret, aut id uerũ esset formalitèr, aut subiectiuè: non formaliter, quia sensus esset, ꝙ unius ratio, in rationẽ uerteretur alterius, hoc est ꝙ ratio nihili, in rationem uerteretur alicuius, quod palàm fore impoßibile, nõ minus quã si ratio albedinis, in rationem uerteretur nigredinis, imò & magis, si quis rem rectè consideret: nec etiam subiectiuè, ut sit sensus, ꝙ ipsum nihil, subiectum fiat illius, quod est aliquid: quod pariter esse non potest, cum ipsum nihil, nequeat cuiuis enti substerni, ergo &c. Argumentatur secundò. Creetur lapis, si creatio esse potest: Aut igitùr antè creationem suam, lapis erat in actu, aut in potentia, aut neutro erat modo. Nõ primum, quia non erat opus, illum creari, cum esset: nec tertium, quia si non fuisset in potentia, fuisset quid impoßibile, & ita non potuisset creari: ergò secundum, & sic lapis creationẽ præcedens, non erat penitùs nihil, quia quod in potentia est, non penitùs nihil est &c.

Verùm his non obstantibus, difficile non est reuincere, opinionem hanc esse falsam, uel hoc solo medio. Argumentetur igitur contrà illam, hoc pacto. Si ex nihilo implicaret fieri aliquid, profectò à nullo artifice, creatio admitti posset, ergò nec à Theologo, uel fideli: sed hoc est impium, ac manifestè falsum, ergò &c. Consequentia nota est. Quoniam quod implicat, indubiè est quauis potentia impoßibile. Nec

euaditur

euaditur, si quis dicat, ꝙ implicat quidem, sed naturalitèr, non tamen supernaturalitèr, ut nõnulli ignorantèr dicunt, quoniam quod implicat, uerè, simplicitèr, & absolutè (siue naturalitèr, siue supernaturalitèr dicas) semper est impoßibile, ut & diuinę ẽt potestati subiacere non poßit. Et hæc modò satis, contrà primam opinionem: quoniam ex dicendis, plenius euertetur. Ad primum igitur Aureoli, dicitur duobus modis. Primò negando antecedens, & ad probationem dicendo, ꝙ inductio est falsa, quoniam datur exemplum, in quo non ęquiualent: Vt cum dicitur, ex mane fit meridies, aut ex uespera nox: & tamen mane non fit meridies, nec uespera fit nox. Secundò, antecedente concesso, dicitur: ꝙ non implicat, nihil fieri aliquid. Et cum probatur, dicitur ꝙ distinctio est insufficiens, & dari potest tertium membrum: quoniam intelligi potest non solùm formalitèr & subiectiuè, sed etiam ordinatè, seu ordinabilitèr, ut sensus sit, ꝙ ex nihilo, hoc est post nihilum, fit aliquid, sicut in premißis ostendimus. Ad secundum dicitur in casu posito, ꝙ lapis non præexisteret actu, nec in potentia qualicunq; paßiua, sed in potentia præexisteret creatoris, quæ indubiè potentia est actiua: quare non sequitur, ꝙ antequàm creetur, aliquid existat in se, aut qua uolueris creatura, sed solùm in potestate, uel mente diuina: quod nullum est inconueniens.

Secunda opinio est, ꝙ & si ex nihilo aliquid fieri,

contra

contradictionem non implicat absolute, repugnat tamen principijs naturalis scientiæ, & propter hoc repugnat & eisdem creationem ponere. Hæc opinio uidetur Commentatori attribui, eò q rationes, quæ adducuntur pro ea, sunt rationes Auerrois.viij.physicorum com.iiij.Et potiores sunt tres, quibus directè ostenditur principijs repugnare scientiæ naturalis,ex nihilo aliquid fieri,& per hoc repugnare,creationē cōcedere.Et prima est,ex eo q communis animi conceptio,omnium extitit phylosophorum,& ob id peritißimorum in scientia naturali, q ex nihilo, nihil fit: ut patet primo physicorum, tex. com. 33. ergō &c.Secūda est.Quia si ex nihilo fieret aliquid, sine dubio,aliqua daretur mutatio, quæ esset sine subiecto: quod repugnat expreßè his, quæ tradit Aristoteles physicorum 8.tex.com.4.ubi docet omnem motum,& quamlibet mutationem, necessariò supponere mobile et mutabile, ergò &c.cōsequētia nota est, quia constat in quouis fieri,mutationē includi &c.Tertiò.Quia si ex nihilo aliquid fieret,profectò non fieret nisi per accidens;ergò oporteret,q reduceretur ad fieri,quod fieri esset per se,quod planè fieri, est ex aliquo,hoc est ex substantia,siue materia,ergò &c. Antecedens patet, quia ex opposito non fit oppositum nisi per accidens,ergò &c.

Sed ista opinio est similitèr falsa, ut ex dicendis suo loco conuincitur.Modò satis, si ex duobus Commentatoris dictis,obijcio contrà eam. Quorum primum,

mum, est in in lib. de subst. orbis. ca. 2. ubi habet ꝙ cœlum uirtute indiget, non solùm dante sibi motum, sed & largiente esse, & permanentiam. Ex quo argumentor. Cœlum indiget uirtute largiente esse: ergò est creatum, ergò ex nihilo aliquid fit. Antecedēs est Cōmētatoris. Prima cōsequētia deducitur. Quia si cœlum habet causam dantem esse, aut illi dat ex nihilo, & sic habetur intentum: aut ex materia aliqua, & hoc ab illo dici non potest, cum in cœlo materiam esse neget. Nec dici potest, ꝙ loquitur, de esse largiente, formaliter, eo pacto, quo illud largitur substantialis forma: quoniam & si uerum est apud Auerroem, cœlum esse animatum, & per hoc ab anima esse recipere, non tamen id eò loci intendit: cū ex his, paucis interiectis subiungat, quòd ignorantes quidam rem hanc, dixerunt Aristotelem non dicere causam agentem, sed causam mouentem tantùm. Verùm ꝙ Auerroes existimauerit Cœlum creatum à Deo, in sequenti quęstionis parte, clarissimum fiet. Secundum est. 7. methaphysicę, com. 31. ubi habet, quòd id quod mouit Aristotelem, ad ponendum mouens, quod separatum est à materia, fuit in factione substantiarum separatarū, siue uirtutum intelligibilium. Ex quo argumentor. Substantiæ separatæ sunt factæ, ergo ex nihilo sunt productæ, ergò creatæ. Antecedens est Commentatoris. Prima consequentia sic deducitur, quia si sunt factæ, aut sunt factæ ex aliquo, & hoc nō, quia materiales forent, aut

ex

ex nihilo.et hoc est intẽtum. Sed de his inferius eodẽ loco diffusè. Ad primum ergo, quod indictum est pro opinione, dicendum. Quòd fuit quidem communis conceptio animi ex nihilo nihil fieri, sed per uiam motus & transmutationis, quod indubiè uerissimum est, non autem per uiam creationis, aut emanationis simplicis, de qua sermo fit in præsenti. Ad secũdùm dicitur consequentèr, quòd omnis quidem motus, uel mutatio supponit reuera mobile uel mutabile, non tamen id supponit creatio, aut simplex emanatio, quoniam non sunt motus uel mutatio, nisi equiuocè, ut docet S. Thomas. 8. physi. super tex. com. 4. Ad tertium negatur antecedens, & ad probationem dicitur, quòd ex opposito aliquid fit per accidens, sicut ex subiecto: sed per se fit ex illo, sicut ex termino, & sensus est, quòd fit ex opposito, idest post oppositum iuxta præmissa. Aliter dici posset, sed hæc modo sufficiunt.

Tertia opinio est, quòd licet ex nihilo aliquid fieri contradictione non implicet absolutè, nec repugnet simpliciter principijs scientiæ naturalis: non tamen necessariò habetur ex eis. Hæc opinio quàm pluribus est accepta, & conformis est, ni fallor, dictis Greg. de ari. d. 1. q. 2. ar. 2. Quorum potissimum fundamẽtum est, quia rationes, quę inducuntur pro parte contraria, utputa, quòd necessariò habeatur ex illis, ab eis reputantur solubiles. Et posset nihilominus argumẽtari hoc pacto. Ea necessariò ex prin-

cipijs naturalis ſcientiæ deducuntur, ad quæ per ſenſibilia, neceſſariò deuenimus: ſed hoc in propoſito non uidetur poſſibile, cum in illis omnia fieri conuincātur ex aliquo, ergò &c. Sed & hæc quoq; uera non eſt, ut ex ſequētibus conſtat. Ad præſens autem ſolùm per locum ab authoritate ſic inſto. Sanctus Thomas tenet oppoſitum: & id rationibus efficacibus, ut patet. 2. cōtrà Gen. ca. 16. Similiter & Scotus primo. d. 8. & 2. d. 1. ergò &c. Nec eſt uerum, quòd rationes præcipuę pro hac parte ſint ſolubiies, ſi ritè formentur, ut ſuo loco uidebitur. Nec ſubiuncta ratio aliquid ualet, quoniam licet ex ſenſibilibus oriatur omnis noſtra cognitio, non tamen omnis terminatur in eis. Quare dicendum, quòd ſicut ſufficienter ex ſenſibilibus ad inſenſibilia, imaterialiaq; concipienda, ac ſtatuenda deducimus, ità & ad creationem productionemuè concedendam ex nihilo, neceſſitamur. Nec ualet, quęcunq; in ſenſibilibus fiunt, ex aliquo & non ex nihilo fiunt, ergò ad creationem ex ſenſibilibus deduci non poſſumus: ſicut nec ualet, ſenſibilia omnia ſunt cū materia, ergò ex illis ad intelligibilia, quæ ſunt ſine materia, erigi nō ualemus.

Quarta opinio eſt, quòd ſecūdùm principia ſcientiæ naturalis, ex nihilo nihil fieri, uno modo eſt neceſſè, alio autem modo, eſt impoſſibile. Siquidem ex nihilo, ut dicunt, exiſtentię eſt neceßè, ſed ex nihilo, ut ſubdunt, eſſentiæ eſt impoſſibile. Et hæc opinio eſt Herrici de Gandauo in quolibet. 1. q. 5. & quolibet.

3. q.

3.q.9.& quolibet.6.q.3.Pro cuius clara perceptione considerandum quòd cùm nihil opponatur enti (siquidem idem est, quòd nõ ens) sicut ens bifariàm accipi solet, scilicet pro ente existentiæ & pro ente essentiæ, ità & nihil, seu non ens pariter, & pro non ente existentiæ, & pro non ente essentiæ accipi consentaneum est. Ens autem, iccircò dicitur existentiæ, quia ab esse existentiæ summitur, illudq; formaliter exprimit, non secus ac proportione sua, ab albedine dicitur album, quod & puram qualitatem significat, ut dicitur in prædicamentis: & hoc pacto ens quoq; participialitèr dicitur, quia in ui summitur participij, idemq; est quòd existens, de quo alibi plura: ens quoq; ideò essentiæ, dictum est, quia pariter ab esse essentiæ trahitur, & illud formaliter dicit, nec summitur in ui participij, sed nominis, undè & ens nominaliter nuncupatur, ab esse existentiæ abstrahens, imò & præscindẽs. Ergò cùm dicit opinio, ꝙ creatio est ex nihilo, hoc est, non ente de nõ ente intelligit participialitèr sumpto, et cũ negat, ꝙ est ex nihilo, hoc est non ente, de nõ ente intelligit nominalitèr accepto. Considerandum rursùm, quòd esse essentiæ (ut de mente est dicti opinatis) est esse æternũ, non solùm à Deo increatum, sed increabile, nec ab illo dependet effectiuè quouis modo, sed dependet exemplariter tantùm, à qua dependentia exemplari, rei quidditas, rationem induit esse: imò & ipsum essentiæ esse, apud Herricùm, aliud non est, quàm re-

ſpectus exemplati à prima cauſa: Eſſe uerò exiſtentiæ, cũ nõ ſit æternum, ſed ſecundũ illud, res creata dicatur à Deo, eſt quo res effectiuè dependet ab ea imò & ipſum eſſe exiſtentiæ, ipſa dependentia, ſeu dependentiæ reſpectus eſt, quo res effectiuè dependet, ſeu quo dicitur creata ab illo. Et ad planiorem notitiam conſiderandum eſt demùm, quòd ſi quis ab Herrico quæſiſſet, ubi forent rerum quidditates antè creationem ſuam, præſertim cùm ipſe neget creationem æternam, ex principijs ſcientiæ naturalis, Reſpondiſſet quòd nullibi, ſi formaliter loquamur, quia nullũ ſibi determinabant locùm, ſed ſi loquamur, largè, ꝗ erant in mente diuina; non eo pacto, quòd eſſent, ipſe Deus, aut illi eadem, ſecundùm rem, ſed in ea erant, in eſſe (ut dicunt) obiectiuo hoc eſt, ideò in ea erant, quia erat in proſpectu eius. Et poteſt dici quòd emanauerunt ex exemplaribus, in eſſentia Dei repertis, antè actum intellectus & uoluntatis, productiuum ad extrà: & tales quidditates, fundant apud Herricum, eſſe creabile, & potentiam obiectiuam &c. Fundamentum autem opinionis, eſt ſatis debile. Siquidem pro prima parte, quòd ſcilicet ex nihilo, hoc eſt, non ente exiſtentiæ, ſeu quod idem eſt, participialiter ſumpto, neceſſè eſt, ut aliquid fiat: nõ aliter probat, quàm ex hoc, quòd apud ipſum, impoſſibile eſt, aut mundum, aut creaturam aliquam, ab æterno fuiſſe. Ex hoc enim ſequitur manifeſtè, quòd neceſſarium ſit, ponere: aliquid eſſe productũ, & per hoc

ex

ex nihilo etiam creatum. Pro secũda uerò quòd scilicet ex nihilo, hoc est, non ente essentiæ, seu quod idẽ est, nominaliter accepto, impossibile sit, ut aliquid fiat; ualidius non ostendit, nisi quia illud, quod non habet essentiam, est quid fictitiũ, & ob id, ut creetur est impossibile. ergò &c.

Hanc opinionem etsi in conclusione uideatur tenere Capreolus. 2. d. 1. q. 2. ad arg. contra. 4. licet nõ sine formidine: eam tamen, in multis reputamus erroneam. Et licet prima pars, uera sit in se: est tamẽ sine fundamento solido posita. Nec admittimus, ꝙ nihil secundùm existentiam, aliquid sit in se, secundùm essentiam: quoniam fictitium est, quòd rerum essentiæ, siue quidditates, ab æterno sint aliud in realitate, ab ipsa essentia Dei. Secunda tamen pars, præter id, quòd nõ est tuta in fide, est ridicula in scola peripathetica: & illius fundamentum, nullius est roboris, quoniam admisso quòd id, quod non habet essentiam, sit fictitium, non tamen est fictitium, quod non habet essentiam aliam, ab essentia Dei: sufficit enim essentias rerum antequàm sint in rerum natura in mente reperiri diuina, in qua nec sunt sine existentijs proprijs, licet non exercitis, sicut nec positis in statu naturæ unicuiq; propriæ. Hactenus de opinionibus falsis.

Vera sententia itaq;, unica explicatur conclusione, quæ talis est. Necessarium est secundùm principia scientiæ naturalis ex nihilo aliquid fieri, & ob

id, creationem concedere. Sensus conclusionis, ex titulo est perspicuus. Siquidem de necessitate loquitur absolutè, & de principijs intrinsecis scientiæ naturalis, hoc est, à supernaturali distincta: & particula, ex nihilo, summitur ex parte termini, & perindè ac, post nihilum, sonat. Et licet conclusio possit rationibus multis ostendi, sicut ostēditur à S. Tho. 2. contrà gen. ca. is. & 16. Et de po. q. 3. a. Tres tamen solùm adducendas statui, quæ iudicio meo conuincunt.

Prima est. Intelligentiæ, secundùm principia scientiæ naturalis, depēdent secundùm esse, à primò ente, Deo scilicet benedicto, secundùm genus efficientis causæ: ergò ex nihilo sunt ab eo productæ, ergò sunt creatæ, ergò necesse &c. Prima consequentia, est constans ex se. Siquidem, cùm effici sit produci, palàm quòd si pendent effectiuè, quòd pendent & productiuè; & cùm effici nequeant ex materia, aliàs essent materiales, liquet quòd opus est, ut producantur ex nihilo. Secunda pariter, & tertia, sunt manifestæ ex terminis: quare totum pondus deuoluitur ad antecedens. Pro quò, ut ualidè statuatur, supponendum est, quòd Intelligentiæ omnes, citrà primam, quæ Deus est, non sunt entia per essentiam, sed per participationem. Ad cuius euidentiam, præconsiderandum quid sit rem esse talem per essentiam, & quid rem esse talem per participationem. Et esse quidem rem talem per essentiam, potest duobus modis intelligi. Altero ut idem sit quòd esse talem quidditatiuè,

tatiuè, sicut homo dicitur esse animal per essentiam, quia est talis essentialiter. Et hoc pacto esse talem p essentiam distinguitur cōtrà esse talē per accidēs, & hoc modo in præsenti non summitur. Reliquo, ut idem sit quòd esse talē, infinito, siue illimitato ac per fectissimo modo, & hoc pacto esse talē per essentiā, distinguitur contrà esse talē per participationem, et ità summitur in hoc loco: et est in usu, nō solùm Platonicis, sed Theologis, et Peripateticis. Et ut dici solet, & rectè (sicut habes à Caietano. p. par. q. 45. ar. 1.) tres conditiones exigit. Prima est, quòd sit natura abstracta, Secunda, quòd sit in abstractione illimitata, Tertia, quòd sit subsistens per se. Propter defectum primi, album, seu albedo in pariete, nō dicitur per essentiam talis: Propter defectum secundi, albedo ut quattuor, si fingeretur sine subiecto, & in tali limitatione separata, conseruari cōcederetur à Deo, albedo non diceretur per essentiam: Propter defectum tertij, albedo in tota latitudine sua sumpta, separata & abstracta, non diceretur albedo per essentiam, quia per se non subsisteret. Esse uerò per participationem tale, est aliquid dici tale, sed non infinito seu illimitato ac perfectissimo modo. Vndè & conditiones habet supradictis oppositas, ut cuiq; facile est animaduertere. Quibus præconsideratis, difficilè nō est uidere, quid sit ens per essentiam, & quid ens per participationem. Nam ens sicut ab esse summitur existentiæ (de tali enim ente nunc loquimur) ita &

in suo formali significato, esse exprimit existentiæ, est enim concretum sicut & album, ut aliquando testatus est S. Tho. proportione sua. Ergo ens per essentiam idem erit quod esse abstractum, & per se subsistens. Et ens per participationem erit uel habẽs esse, uel etiam ipsum esse non quidem abstractum, aut illimitatum, aut per se ipsum subsistens, sed concretum, limitatum, & quodammodo in habente receptum. Sed fundamento declarato, absurdum non erit, si probetur. Probatur ergò & pro prima parte sic. Intelligẽtię, si forent entia p̃ essentiã, quęlibet foret ipsum esse abstractum, & per se subsistens: ergò quælibet esset Deus, ergò plures Dij, quod implicat contradictionem. Antecedens constat ex declaratione. Prima consequentia, ex eo euidens est, quia aliud nõ est Deus, q̃ ipsum esse astractũ, & per se subsistẽs, ut & Commentator docet. 12. Methaphysicæ com. 51. & Aristo. non tacet. 2. eiusdem, tex. com. 4. Secunda consequentia, nota est ex terminis. Et quòd implicet plures esse Deos, nemo est qui neget. Siquidem cùm esse abstractùm, et per se subsistens, constet tota latitudinè entis: si plures forent Dij, omnes forent eiusdem perfectionis, & nobilitatis præcisè, ergò nulla esset intèr illos distinctio, & per consequens nulla multitudo, ergò essent plures, & non plures. Confirmatur, quia esse nõ multiplicatur, nisi ex aliquo contrahente, quoniam non multiplicatur nisi recipiatur: propter quòd dicitur. 12. Methaphysi-

cæ,

cæ, tex.com.49.quòd si plures inuenirentur Dij, ꝙ materiam concernerent necessariò:ergò si esse,ponitur in sua abstractione,& per hoc constare tota sua latitudine,ponitur sine contrahente, & recipiente: ergò ponitur immultiplicabile.Probatur uel potius deducitur pro secunda parte hoc pacto. Si intelligentiæ non sunt entia per essentiam,sequitur necessariò quòd(si sunt entia) sint entia per participationem: ꝙ est secunda pars fundamēti.Cōsequentia est clara à sufficienti diuisione:Quia omne ens,aut est ens p essentiā, aut est ens per participationē:quemadmodū & sine controuersia,omnes admittimus, ergò &c. Posito igitur fundamento superest constituere acceptum antecedens.Probatur ergò sic. Intelligētiæ, nō sunt entia per essentiam,sed per participationē, ergò dependent in genere causæ efficientis, à primò ente:quòd indubiè Deus est, qui ens est per essentiā, ut & Comentator dixit. Antecedens patet ex fundamento,consequentia uerò probatur. Certum quidem est, quòd entia per participationem, entia non sunt secundùm esse,à se:aliàs essent principium primùm,secundùm esse,& per hoc,non essent entia per participationem,sed per essentiam,nec essent plura, sed unum,sicut præostensum est: sed sunt secundùm esse ab aliò,sicut riuuli sunt à fonte, & radij solares à solè.Ergò aut sunt secundùm esse ab alio, quòd ens sit per participationem, aut quòd ens sit per essentiam: non primùm quoniam & quæstio pariter superesset

peresset de eò, à quò & illud secundùm esse foret, & ità processus iret ad infinitum, quòd natura non patitur: ergò secundùm. Tunc ultrà. Entia per participationem, secundùm esse, ab ente sunt per essentiam, ergò quodam pacto secundùm esse pendent, à primò ente, ergò & secundùm depēdentiā causalitatis pendent à Deo benedicto: patet hoc, quia dependere secundùm esse ab aliquò, & causari secundùm esse ab eò, idem est: imò si nulla dependentia est sine causalitate, palàm quòd dependentia secundùm esse, maximè erit secundùm causalitatem; undè & propriæ causæ sunt, quæ sua ex ratione ad rem secundùm esse concurrunt. Igitur uel causantur à primò ente, in genere causæ efficientis, uel in genere causæ finalis, uel formalis, siue quòd idem est exemplaris: nàm quartùm membrum dari non potest, non modò quia intelligētiæ, sunt sinè materia, sed quia primum ens causa materialis non est: undè & .12. Methaphysicæ cō. 6. rectè Commentator dicit, quòd primum ens non est nisi forma, agens, & finis: sed quòdcumq; dicitur, habetur intentum, ergò &c. Manifestatur subsumptum ex hoc, quòd in qualibet earum, aut exprimitur, aut includitur causalitas ipsius efficientis, nā ut patet, explicatur in primò, et includitū in secūdo, et tertio. Siquidē causalitas finis causalitatē concernit agentis, nō solū quia finis, ut Com. dicit in lib. de substantia orbis, agens significat necessaria significatione: & notum est ex eodem. 12. Methaphysicæ com.

com.6.& .36.quòd in separatis à materia, idem est agens & finis. Sed quia ex ratione finalis causæ, id conuincitur proficisci. Cum enim causalitas finis sit, uel respectu agentis, quod interueniente appræhensione excitat, ad se conuertit, & trahit, & suo modo in ipso, appetitionem (causalitate quidem, non simplici, sed quodam pacto multiplici, putà formali, effectiua, finali, ut acuti Metha. animaduertunt) efficacitèr causando, ad sui assequutionem accendit, uel rèspectu mediorum, quæ ad illius adeptionem, necessaria, aut accommoda sunt, quibus peculiarem in ordinè ad se bonitatem communicat, dum se in illa quodam pacto diffundit, suiq; nonnullam participationem facit: haud dubium quòd utroq; modo agentis causalitatem implicat, ac propria ex rationè concludit. Et ut res sit clarior, primò utraq; causalitas explicanda est sub exemplo; secundò intentum ex utraq; conuincendum est quàm dilucidè. Sit finalis causa, putà sanitas, quæ respectu ægroti finis est acquirendus, & respectu sani finis est conseruandus: constat primò quòd respectu ægroti, ab illo appræhensa, excitat, conuertit, & trahit illius appetitum ad se; causatque in eo actum desiderij, & effectiuè (nàm balneum in anima est agens desiderium, ut & Commen. dicit) & formalitèr, speciem largiendo ei (est enim desiderium sanitatis, & non acquirendi diuitias) & finalitèr, quia ità causat, ut ea demùm acquisita

fruatur:

fruatur: respectu sani paritèr se habet ut conseruetur, quemadmodum respectu ęgroti ut acquiratur, ut cuiq; facile est applicare. Constat deindè quòd sanitas siue sit acquirenda, siue sit conseruanda, non nulla exigit media: & aliqua quidem uidentur necessaria: aliqua uerò ut cōferentia, putà flobotomiam, potionem amaram dietam, & id genus alia, per quæ media gradiendum est, uolenti uel sanitatem assequi, uel assequuta potiri: ergo respectu horum excutienda est causalitas eius, & facile liquet, quòd in eò ipso consistit, quòd peculiarem illis bonitatem, & per hoc appetibilitatem confert. Nam cùm flobotomia, amara potio, dicta, absolutè non sint nobis bona, nec appetibilia, sed potius destabilia, & non nisi urgente necessitate reputentur bona & appetibilia, palàm quòd ex ipso fine, sanitate. s. bonitas illis accedit, & uelut ex fonte ab illa demanat, effunditur, communicaturq;: imò si quis rem acutè perspiciat, nō alitèr ea bona appetibilia ad sanitatem sunt, nisi quia sanitas, in illis quodam pacto relucet, & ueluti causa, suo in effectu dignoscitur. Ergò non est obscurum accipere, quòd & in hoc causalitas finis, non est prorsùs sine causalitate agentis, quoniam non est sine causalitate bonitatis, quæ cōsistit in sui effusione, et cōmunicatione; imò cū finis maximè habeat rōnē boni, necessè est, ut illi maximè & insignitèr conueniat causalitas eius: ergò cū illa expers nō sit causalitatis effectiuę, nec ista expers erit eiusdem. Imò si quis

quis rem exactius ponderaret, uideret forsàn, ꝙ sicut finalis causa est potißima omnium, & per hoc eo modo, quo potest, reliquarum, quæ perfectionem dicunt, perfectiones includit: ità & causalitas finis, omnium est præstantißima, & reliquarum causalitatum perfectiones aggregans: sed hæc in metaphysica latius. Nunc si placet ad intentum accedere: palàm quòd facile est, illud (ut pollicebamur, euincere. Si enim nulla ex parte, causalitas finis, sine causalitate inuenitur efficientis, haud dubium ꝙ illam non solùm de neceßitate concernit, sed illam propria ex ratione implicat & includit. Et si addis, quòd in præsenti opus non est loqui de dependentia entium per participationem à primò, quod ens est per essentiam, secundùm operari, sed de eorundem dependentia ab eodem, secundùm esse: & facilius & euidentius, constabit quod uolumus, Siquidem obmissa causalitate finis respectu agentis, quippè quæ aut nihil, aut parùm facit ad rem (nam operari præuenitur ab esse, & agens moueri non potest, ut agat, nisi sit) haud dubium quòd finis causalitas remanens, & intento accommodari ualens, causalitas est boni finalis, qua .s. ad bona, quæ ad finem media sunt, se diffundit: & propterea quòd talis causalitas est, qualis quodammodo causalitas est fontis, respectu riuuli, aut solis respectu radiorum eius: Vbi & uidere licet etiam cæcis, quòd sine effectiua causalitate nec esse nec intelligi potest. Rursum & causa-

causalitas exemplaris, necessariò causalitatem concernit agentis, cum exemplar aliud non sit, quàm id, ad cuius similitudinem aliquis operatur. Ergò si entia per participationem, in genere exemplaris causæ, ab ente quidem pendent, quod est ens per essentiam, haud dubium, quòd ad illius similitudinem ab aliquo producta sunt: aut ergò ab eo, & habetur intentum, aut ab alio, quod ens sit per participationē, & sic, ut deductum est, processus erit ad infinitum, quod omnes abhorrent. Confirmatur idem Antecedens ex hoc, quòd naturalissimum est cuiuis perfecto, inquantùm natura patitur, producere sibi simile, ut experientia docet, & Philosophus non semel testatur: ergò non remouendum est hoc ab omnium perfectissimo, quod est ens per essentiam, ergò & illi naturalissimum erit aliquid, prout rei natura permittit, simile sibi producere: aut ergò sibi naturalissimum erit producere ens per essentiam, & hoc natura non patitur, aut ens per participationem, & hoc est, quod in præsenti docetur, ergò &c.

Secunda ratio est. Accipiatur ex. 2. metaphysicæ tex. com. 6. quòd in ordine efficiētium causarum, non est procedere in infinitum, sed est deuenire ad unum primum efficiens: quod quidem, ut ex octauo summitur physicorum, non potest esse efficiens per accidens, sed per se. Nàm implicat, quòd sit primū efficiens, & quòd non sit efficiens per se, sed per accidens: quoniam cum omne per accidens, reducendum

sit

ſit ad per ſe, ſequeretur quòd eſſet, & non eſſet primum efficiens. Accipiatur ex.2.Phyſicorum, &.5. Metaphyſicæ: Tùm quòd omnis cauſa quò ſuperior, eò communior, & uniuerſalior, & per hoc quòd primùm & ſupremum efficiens, communißima & uniuerſalißima cauſa eſt: Tùm quòd effectus & cauſæ, ad inuicem proportionem habent, adeò ut nō ſolùm cauſæ per ſe, correſpondeat effectus per ſe, & cauſæ per accidens, effectus per accidens, ſed & cauſæ uniuerſali, effectus uniuerſalis, & particulari particularis, & communißimæ, & uniuerſalißimæ, effectus uniuerſalißimus & communißimus. Quibus acceptis, ſic argumentatur. Datur primum efficiēs, quod eſt per ſe & uniuerſalißima cauſa, ergò ſibi aßignari debet, per ſe & uniuerſalißimus effectus: ergò ſibi aßignari debet productio entis ſecundùm quòd ens, nō per accidens ſed per ſe. Antecedēs, cùm prima cō ſequentia, patet ex acceptis: ſecunda autem ex eo manifeſta eſt, quòd ens in eò quòd ens, eſt quid uniuerſalißimum, & ab omnibus aßignatur pro effectu primæ & uniuerſalißimæ cauſæ, Vndè & dicitur in lib. de cauſis, quòd prima creatarum rerum eſt eſſe: & ſermo eſt de ente quidem, in eò, quòd ens, ſed dependente, ut reſtringatur ad ens, quod cauſam habere poteſt, & excludatur ens, quod ad ens per eſſentiam ſe extendit. Siquidem res, quæ dependent, utpotè, quæ per participationem entia ſunt, multis poſſunt rationibus diſcuti: & ut entis rationem induunt,

duũt, ens dependens, uti effectum communißimum dicunt, ſicut & peripateticis notißimum eſt. Ergò ſequitur quòd illa productio ſit ex nihilo, & per hoc quòd illa productio ſit creatio. Probatur quòd ſit ex nihilo, quoniam quòd ſit creatio, conſtat ex terminis, ex hoc quòd primò phyſicorum tex.com. 76. illud dicitur fieri per ſe, cuius ratio non præexiſtebat antequàm fieret: propter quod canis non ſit per ſe ex cane, ſed fit per ſe ex non cane, ſicut ibi Ariſtoteles docet. Ergo ſi ens aßignandũ eſt in eò quòd ens, ut effectus primæ, per ſe, & uniuerſalißimæ cauſæ, neceſsè eſt quòd in illius productione, entis ratio, non præcedat; & per conſequens, quòd ex non ente, & ob id, ex nihilo fiat. Nec ualet, ſi quis dicat, quòd utiq; ens fit ex non ente per ſe, ſed non ex non ente ſimpliciter, ſed ex non ente quidem, in actu, ente uero in potentia: quoniam (præter id quòd hæc fuga, rem non penetrat, eò quòd ens quod fit, ens eſt, ut diximus, communißimum, utpote reſpondens communißimæ cauſæ, & per hoc, ens eſt, quod in ſe claudit ens, quod eſt in actu, & ens, quod eſt in potentia) conſtat quòd reſtringendo rem, ad immateriales ſubſtantias, nullum poteſt habere colorem: quoniam nec dici, nec intelligi poteſt, quòd entia immaterialia, ex ente fiant in potentia, & maximè eo pacto, quo aliquid ex ente fieri dicitur in potentia. Nã licet ante ſui creationem, illa in potentia ſint actiua creantis, licet & admitteretur quòd eſſent in potentia

tentia

tentia obiectiua eiusdem, eo tamen pacto, quo ritè potest admitti, de qua re alibi dictum fuit ad plenum: non tamen admitti potest, quòd essent in potentia alicuius materiæ, sicut in potentia esse dicitur, quod ex aliquo fit, antequàm fiat.

Tertia ratio est. Supponatur primò, quòd in Deo sunt omnes perfectiones, non solùm repertæ, sed & reperibiles in quibus uolueris creaturis. Patet hoc, quia est ens per essentiam, & ob id, est ipsum esse subsistens, in tota sua latitudine, & abstractione, & consequentèr est habens & continens quicquid sub entis ratione comprehenditur, & propterea rerum omnium perfectiones. (Nam & omnis perfectio, secundùm aliquod esse, neceßè est attendatur, ut & S. Tho. docet. 1. cont. gen. ca. 28.) Imò in Deo non solùm sunt omnes perfectiones repertæ, seu reperibiles in quibus uolueris creaturis; sed & longè (quin & infinitè) plures, quæ nec sunt, nec aptæ natæ sunt, reperiri in illis. Patet hoc, quia tantæ eminentiæ, tantæq; præstantiæ est natura diuina, ut nullis, etiam si infinitæ fuerint creaturæ, adæquari in perfectionibus poßit: Vndè & com. 5. Metaphysicæ cap. de perfecto, non modò uult in Deo perfectiones esse omnium generum, sed esse secundùm excessum uel hyperbolem &c. Supponatur. 2. quòd omnes perfectiones, & maximè quæ sunt creaturis communicabiles, ita sunt in Deo, quòd non solùm omnes sunt in illius essentiâ, sed omnes in illius sunt intellectu,

omnes in illius uoluntate, & omnes in illius potentia creatiua, quicquid ipsa sit. Patet hoc, quia cùm illa sint unùm & idem, non est maior ratio, cur concedatur in uno, & non concedatur in alio: sunt tamē in quolibet, alio & alio modo, quoniam in essentia sunt in esse naturali ipsius Dei, undè & ibi habent esse diuinum, in intellectu sunt in esse intellecto, uel cognito, in uoluntate sunt in esse uolito, siue amato, & in potentia creatiua sunt in esse creabili, seu quouis modo producibili. Et hæc communia sunt, non solùm Theologis, sed & uerè phylosophis. Supponatur tertiò, quòd in materia prima non sunt omnes perfectiones absolutè, sed solū materiales, seu quòd idem est, de illa educibiles, quales sunt omnes formę, quæ extrahi habent de potentia eius: ut & Com. docet in pluribus locis, & maximè. 12. Metaphysicæ com. 39. Quibus stantibus argumentor. In potentia creatiua, siue productiua Dei, sunt plures perfectiones, quàm sint perfectiōes educibiles de materia prima: ergò non repugnat, aliquem effectum, posse correspondere Deo, in quò materia non communicet: ergò non repugnat, imò maximè est consentaneum, aliquid posse, ex nihilo dimanare ab eò, quòd est posse creationem admittere. Antecedens & consequentiæ, notę sunt ex suppositis: ut opus non sit amplius immorari. Quarè cùm omnes hæ rationes, ex propositionibus constent, lumine naturali acceptis, per illudq; notissimis: indubia remanet conclusio, quæ pro

uera

uera sñia explicata est, ut oĩbus facilè est agnoscere.

Verùm contrà conclusionem hanc nonnullæ fiunt obiectiones, quibus æquum est satisfacere: Et quoniã præcipuæ ex authoritatibus procedunt, phylosophi, & Commentatoris, quæ per se non sunt contrà determinata, & in sequentibus uendicant sibi locum, iccircò ab illis abstinentes, quæ aliundè robur accipere possunt, paucis adducemus, ac responsiones dabimus. Sit ergò prima. Ex nihilo, impossibile est, aliquid per intellectum quæmcunq; concludi: ergò ex nihilo, impossibile est, aliquid per quam uolueris potentiam fieri. Antecedens est notum. Consequentia uerò probatur, quia concludere opus est rationis, fieri uerò actiuę potestatis, imò potestatis, quæ agit ad extrà: certum est autem, quòd ratio minus aliquo eget, in opere suo, quàm potestas ad extrà in suo, ergo &c. Secunda est, si ex nihilo, idest post nihil, aliquid fieret: indubiè, non esse præcederet esse, et per cõsequẽs, negatio præcederet affirmationem, quod est manifestè falsum, ergò &c. Consequentiæ sunt adeò ex seipsis notæ, ut probari illas opus non sit. Tertia est. Vbi distantia est infinita, ibi non potest esse trãsitus, de extremo ad extremum: sed inter nihil & ens, distantia est infinita, ergò de nihilo non potest transiri ad aliquid: ergò ex nihilo nequit aliquid fieri. Maior patet, quia infinitum transiri non potest. Minor ex terminis euidens est,

Sed his difficilè non est respondere. Et ad primam

 respon-

respondetur, primò, ꝙ cùm concludere, ut cõceditur, opus sit rationis, necessariò rationis motum, qui discursus est, continet: ergò si quid huiusmodi concluderetur obiectione, profectò concluderetur, ꝙ sicut ex nihilo non potest aliquid, ueluti per discursum rationis concludi, ita ex nihilo nõ potest aliquid fieri, ueluti per motum actiuę potestatis, quæ operatur ad extrà, quod gratis conceditur: quoniam non dicimus ꝙ ex nihilo aliquid fiat uelut per motum. (scimus enim, ꝙ sic dicere contradictionem concerneret, quoniam per motum aliquid non fit, nisi supposito mobili, cùm motus actus eius sit, ut dicitur. 3. phy. tex. com. 6.) sed per simplicem emanationem, ut inferius latius declarabitur. Quare, proportione concessa, sicut ex nihilo, idest post nihilum, cõtingit aliquid concipi, conceptione non discursiua, sed simplici, ita ex nihilo, hoc est, post nihilum, contingit aliquid fieri, non uia motus, sed simplicis emanationis. Respondetur secundò, ꝙ antecndente concesso neganda consequentia est: quia nõ procedit à simili. Nam cùm in conclusiuo discursu, principia ex quibus proceditur, conclusionem inferant uelut actiuæ causæ, nõ mirum si impossibilè est, ꝙ procedatur ex nihilo, quia nihil uim agendi habere non potest: in creatione autem, quæ est ex nihilo, nemo dicit, ꝙ nihil uim habeat agendi aliquid, cùm nequeat causalitatem actiuam induere, sed satis ei est, si dicat ordinem, ut in præcedentibus sæpe est dictum, nec aliud est, ali-

quid

ex nihilo fieri, quàm post nihilū aliquid fieri: ergò cōstat, ꝙ consequentia nō procedit, & propterea ꝙ obiectio nihil ualet.

Ad secundam respondetur, quòd non est inconueniēs ꝙ nō esse rei creabilis, præcedat esse rei creabilis: et cùm infertur, ꝙ tunc negatio affirmationem præcederet, dicitur ꝙ id potest duobus modis intelligi: altro loquendo de affirmatione, et negatione formalitèr, hoc est de enunciatione, seu propositione affirmatiua & negatiua, & hoc pacto uerum est, ꝙ semper negatio affirmationem subsequitur, undè & prima nostri intellectus compositio, affirmatiua compositio est: Reliquo loquendò de affirmatione, & negatione fundamentalitèr, et hoc pacto dicitur, quòd licèt absolutè loquēdo, affirmatio negationem præcedat, & per hoc, et esse absolutè, non esse præueniat: nihilóminus respectu unius et eiusdē, secus est. Vndè et si non esse creaturæ, præceßit esse creatoris, non tñ ipsum, ꝑceßit esse creaturæ: nā uia originis, prius est non esse creaturæ: quàm esse eiusdem creaturæ &c.

Ad tertiam, Dicitur primò, cùm S. Thoma de po. q. 3. ar. 1. Quòd ibi non est transitus simplicitèr, sed similitudinariè, quia ubi nō est motus nō est uerè trāsitus: Secundò dicitur etiā cùm eodem, ꝙ nō entis ad ens, non est distantia infinita, nisi fortè particula, ad ens, pro ente accipiatur infinito: Sed si pro ente accipiatur limitato, quale est oē ens creabilè, distātia semper est terminata ergò etc. Hactenus de. 2. parte.

Quò ad. 3. tractanda est quæstio de mente phylosophi: In qua re sic procedetur. Primò nonnullæ afferentur opiniones, quæ falsò attributæ sunt Aristoteli. Secundò explicabitur uera sententia eius. Tertiò obijcietur, & obiectionibus fiet satis.

Verùm ut processus reddatur illustrior, antè omnia tres conditionales præpono. Prima est. Si Auerroes posuit creationem, & Aristoteles posuit creationem. Probatur ex communi peripateticorum assensu: cùm omnes fateantur hac in re, Auerroem mentem phylosophi assequutũ, quemadmodùm & in pluribus alijs. Secunda est. Si Aristoteles posuit creationem, maximè illam posuit respectu sempiternorum entium. Probatur. Tùm quia indubiè, hæc nequeunt produci per motum & mutationem, aliàs non forent sempiterna, sed noua, cùm omnis motus sit in tempore, & mutari quamuis mutationem præcedat, ut constat in. 6. physicorum: Tùm quia de his potissimùm est difficultas, nec de alijs rebus dubitatur à phylosophis, an ex nihilo producta sint. Tertia est. Si Aristoteles posuit creationem sempiternorum entium, indubiè illam posuit ab æterno, & sinè durationis initio. Probatur. Tùm quia alitèr non uerè essent sempiterna: Tùm quia certum est, ꝙ in. 8. phy. & . 12. Methaphisicæ, & motus cælorum, & cæli, et eorum motores, statuuntur æterni, & sinè durationis principio. Ex his ergò cõditionalibus summitur, ꝙ quæstio potißimùm, imò tota, ex hoc ipso pendet:

An

An entia æterna sint creata, siue producta ex nihilo, iuxtà mentem phylosophi, & ꝙ in hoc casu, pro eodem habenda est authoritas Commentatoris & Aristotelis.

Quò igitũ ad opiniones, quattuor mihi occurrũt, quæ falsò imponuntur phylosopho: quas sigillatim perstringam, cùm fundamentis & reprobationibus suis. Prima ergò est, quæ dicit Phylosophum, non posuisse entium sempiternorum creationem, à primò principio, sed benè essentialem colligationem & cõnexionem illorum cùm eò, sinè omni tamen dependentia ab illo. Tria ergò dicit, ut patet: primò, quòd negat creationem eorum: secundò, ꝙ ponit essentialẽ ordinem, seu colligationem & connexionem cùm Deo: tertiò, ꝙ aufert omnem depẽdentiam, in quouis generè causæ, illorum ab eò. Et primum quidem probat, quia Aristoteles uidetur negare, ex nihilo aliquid fieri posse: ut patet primò phy. tex. commẽ. 33. & in. 7. Methaphysicæ dicit, tex. com. 22. ꝙ omnia, quę fiunt ab aliquo, fiunt ex aliquo, & aliquid, &c. Com. quoq; 8. phy. com. 4. non solùm idem asserit, sed & dicit, ꝙ si qui existimant, ex nihilo aliquid posse fieri, existimant impoßibilè esse posse: & primo cœli com. 109. ait, ꝙ nullus ex antiquis, posuit mundum ex nihilo genitum esse, quoniam id est inopinabile, & impoßibile &c. Secundum uerò, & tertium, & si opinio ista non probet, potest tñ utrunq; hoc pacto probari: & secundum quidem, quia. 12.

Methaphysicæ tex.com.51. docet Aristoteles bonũ intrinsecum uniuersi, esse ordinem, seu connexionem entium, tùm ad inuicem, tùm ad principium primũ, non secùs ac bonum exercitus, ordo & connexio est, tùm acierum inter se, tùm acierum ad ducem eius: et talis ordo, ordo est essentialis, cùm sit inter rerum essentias ordinatas &c. Tertium uerò probatur, quia in numeris & figuris, constat ordinem esse essentialem, & tamen non dependent ab inuicem, ut patet, & communiter confitemur.

Sed contrà opinionem hanc argumentor: et maximè contra primum & tertium dictum, quoniam secundùm conceditur, & ueritatem habet. Et contrà primum quidem duabus authoritatibus Cõmentatoris ad præsens, quibus ostenditur, ꝙ creationem negare non est ad mentem phylosophi. Et prima summitur ex.2. de cœlo com.56. super uerba phylosophi, secundùm interprætationem antiquam (Natura stetit, cùm fecit stellas nõ motas, quasi sciret hoc, quod accideret ex earum motu: quapropter fuit ingeniosa hoc ingenio, & fecit illas remanentes fixas) ubi sic scribit Auerroes, Cùm creator posuit eas cœli partes non motas, processit uia, qua conseruarentur omnia, quæ sunt hic, quoniam si essent motæ per se, necessariò corrũperent ea, quæ sunt hìc: Sed creator optimè fecit, cùm posuit substantiam earum cõuenientem saluti eorum, quæ sunt hic, &c. Ex quibus constat, ꝙ factionem stellarum, esse uult à creatore,

tore,& consequentèr earum productionem creationem esse:cùm cœlũ & stellæ,aliter produci non possint.Secunda autem summitur ex lib.Destructio destructionum.3.disputatione:2.dubio, & sunt uerba Cõmentatoris:licet non sint completa, nisi in uera et noua translatione Calo Calonymos;ait ergò.Hæc est doctrina principis phylosophorum,idest Aristotelis, in quibusdam libellis suis in Methaphysica.Nam aliqui dixerunt quomodò incepit Deus gloriosus,mundum ex nihilo,& fecit aliquid ex nihilo? Respondemus ꝙ cum sit agens,aut eius uis erit, sicut eius posse,& eius posse,sicut eius uoluntas,& eius uoluntas sicut eius sapientia:aut eius uis erit debilior eius posse,aut eius posse debilius eius uoluntate,aut eius uoluntas debilior eius sapientia:Si autem istarum potentiarum,aliæ fuerint debiliores alijs,tunc intèr primam causam & nos,nulla erit differentia,& esset ei diminutio,sicut & nobis, & hoc est maximè inconueniens:Si autem erit quælibet potẽtiarum harum, in ultimitate perfectionis,cùm uult,potest, & cùm potest,uigoratur, & omnia in ultimitate sapiẽtiæ; adeò ꝙ reperietur actio eius,quod uoluerit, et ut uoluerit ex nihilo. Hæc Com.ad uerbum. Et planè nihil desiderari poterit magis illustre.Contrà tertium uerò:ex authoritatibus paritèr argumẽtor,Aristotelis & Com.Et Aristotelis quidem, quia.12.Methaphysicæ tex.com.38.habet hæc uerba: A primò principio pendet cœlum,& tota natura. Ex quibus

sequi-

sequitur manifestè, ꝙ non solùm æterna entia, sed & totum uniuersum, ordinem habent dependẽtiæ à primò ente &c. Com. uerò, quia ponit entia sempiterna, & necessaria, causata à primo principio, Deo scilicet benedicto, ut patet. 12. Methaphysicę tex. com. 51. ubi dicit, ꝙ scientia Dei, causa est totius entis. Et 4. cœli com. 1. ait, ꝙ entia æterna, causam habẽt formalem, finalem, & efficientem, secundùm similitudinem. Quæ autem sit ista causa, exprimit. 10. Methaphysicæ, ubi docet, ꝙ primum ens, est primum efficiens, prima forma, & ultimus finis. Quod & repetit eiusdem. 12. com. 6. 36. 38. 41. 48. & 51. &c.

Quæ autem pro fundamentis attulit hæc opinio, facilè constat, quòd nihil ualent. Et textus quidem, quos attulit pro primo dicto, siquid cõcludunt, aliud non concludunt, nisi ꝙ uia motus, generationis, & mutationis, impoßibile est, ex nihilo aliquid produci, ita quidem intelligendus est Aristoteles, siue Com. tàm in. 1. & 8. phy. quàm. 7. metaphysicæ, & 1. de cœlo: Et hæc interpretatio, conformis est dictis Auerrois. 1. de cœlo, com. 20. ubi loquens de generatione cœli, sic dicit. Et dixit Aristoteles, ꝙ corpus (scilicet cœleste) neq; generabile est ab aliquo (hoc est ex aliquo, ut patet ex contextu) & non dixit, neque generabile simplicitèr, quoniam hæc est differentia inter opinantes, quòd hoc corpus est creatum à prima causa, & opinantes ipsum esse primam causam: ꝙ scilicet opinãtes ipsum esse primam causam, opi-

opinantur ipsum, non esse generabile simplicitèr, & dicentes quòd est causatum à prima causa, opinantur quòd non est generabile ab alio (id est ex alio, ut dictum est,) Et subdit, quòd si diceretur esse generabile à nullo (id est ex nihilo) & in nullo tempore, benè posset hoc institui secundùm uocem, & secũdùm transumptionem: generabile uerò, quod est generabile ab aliquo (idest ex aliquo) quod dicitur generabile simplicitèr, est terminatum tempore: Et hoc nomen generationis, est uulgaritèr, quod Aristoteles uult remouere à cœlo. Hæc Com. Ex quibus habes, non solùm distinctionem de generatione, quæ potest multis textibus & obiectionibus deseruire: sed & quod nõ repugnat cœlo creari, seu generari ex nihilo, quod non intendit Aristoteles remouere. Quæ uerò pro secũdo dicto allata sunt, conceduntur gratis. Quæ uero pro tertio, sunt quidem uera, sed rem declarant & non probant, ut consideranti patet.

Secunda opinio, dicit Aristotelem posuisse entia sempiterna, pendère quidẽ à primo principio in gñe finalis causæ, nõ quòad esse, sed quòad operari solũ. Quarè summa eius, in tribus cõsistit: Primũ est, ꝙ negat phylosophum creationem ponere. Et hoc eisdem fundamentis, quibus & præcedens. Secundum est, quòd ponit Aristotilem non solùm uelle ordinẽ & connexionem sempiternorum entium ad primũ, & cum primo principio, sed & dependentiã eorundem ab eo, sicut à fine tantùm: Et hoc suadere nititur

tur ex tex.com.38.&.51.12.metaphysicæ.Siquidē dependentia absolutè habetur in.38. et specificatio, sicut à fine, haberi potest in.51.Tertium est, ꝙ eorum dependentia sicut à fine, non est respectu esse, sed operari, sempiternorum entium: Quod & probare satagunt ex duobus Cōmentatoris dictis in.12.metaphysicæ.Et primum est com.37. ubi habet, ꝙ serui sunt propter dominum, ueluti propter finem: & quòd omnes actiones eorum propter intentionē sunt domini sui. Et subdit, similiter & omnia entia se habent cum primo principio. Secundum est com.52. quo habet. Apparet ꝙ hoc commune est omnibus intelligentijs, ꝙ alia sunt propter primum: & subdit modum, & dicit. Et actiones istorum sunt ergà illud unum, quemadmodùm omnia sunt in domo, propter dominum domus. Ex istis igitur argumentantur: Entia sempiterna pendent à primo, sicut serui à domino, sed illi à domino non pendent in esse, sed tantùm in operari, ergò &c.

Sed contrà hanc opinionem, & maximè contrà secundum & tertium dictum, affero Cōmentatoris uerba, similiter ex duobus locis. Et primo ex lib. De structio destructionum, disp.3.ubi soluens decimum octauum dubium, propè finem sic dicit: Ampliùs, declaratum est à phylosophis, quòd id quod dat finem entium separatorum à materia, est illud met, quod dat eis esse: Forma enim et finis, unum et idem sunt, in hac specie entium: ergò illud, quod dat finem entibus

tibus, illudmet dat formam, & quod dat formam, eſt agens, ergo quod dat finem, eſt agens. Apparet igitur quòd principium primum iſtorum omnium, eſt principium ſicut agens, & forma, & finis. Hæc ille. Ex quibus reijcitur utrumq; dictum: Et ſecundum quidem, quia manifeſtè traditur, ꝙ dependentia illa, non ſolùm eſt in genere finalis cauſæ, ſed etiã efficientis: Tertium uerò, quia dicitur expreßè, quòd non modò dependentia eſt in operari, ſed etiam eſt in eſſe. Secundo ex lib. de ſubſtantia orbis. 2. cap. ubi dicit. Quod cælũ, uirtute indiget largiente ſibi eſſe, & permanẽtiam. Ex quibus habes, quòd aliquod æternum, pendet à primo ente, non ſolùm in operari, ſed etiam in eſſe. Nec euaditur, ſiquis dixerit quòd illud eſſe, idem eſt ꝙ operari, ſiue moueri: quoniam diſtinguit in eodem capite Com. dependentiam cæli ſicut à mouente, à dependentia ſicut ab agente. Vndè et dicit. Videmus cælum habere unam uirtutem, non ſolùm mouentem, ſed largientem eſſe, & conſeruantem. Et paulopoſt. Et cum ignorauerunt hoc quidam de opinione Ariſtotelis, dixerunt ipſum non dicere cauſam agentem, ſed cauſam mouentem tantùm; & illud fuit ualdè abſurdum, &c. Alia adduci poſſent, ſed hæc modò ſint ſatis.

Ad ea autem, quæ adducta fuerunt pro ſecundo, & tertio dicto, huius opinionis, facilè dici poteſt, proptereà ꝙ negari non poſſunt à Peripateticis, ſi eo pacto ſummuntur, quo dicuntur ab eis. Siquidem nec à

phy-

phylosopho, nec à Commentatore, cum dictione exclusiua dicta sunt: sed dicta sunt absolutè. Quarè cõcedimus ꝙ æterna entia, dependent à primo ente, sicut à fine: sed non propterea dicimus (sicut nec illi dicunt) ꝙ dependent solùm sicut à fine. Fatemur similitèr, ꝙ dependent ab eo in operari, sed non tantũ in operari, quia etiam ab eo dependent in esse: nec oppositum in dictis locis habetur.

Tertia opinio, dicit paritèr Aristotelem tenuisse æterna entia, à primò pendère principio, & ab eò causata esse, in genere solùm causæ finalis: sed addit talem dependentiam, non modò dependẽtiam esse in operari, sed etiam in esse. Vndè & paritèr in tribus dictis consistit. Primum est, ꝙ Aristoteles creationem non posuit. Secundum est, ꝙ sempiterna entia pendent à primo in genere finalis causæ, & hæc eisdem fundamẽtis, quibus & præcedens. Tertium est, (& in hoc à præcedenti secernitur) ꝙ dicta dependentia, est secundùm esse, et non solùm secundùm operari. Et hoc nititur declarare, et pluribus rationibus suadere. Et declaratio est, quia ex. 2. phy. & . 5. Methaphysicæ, finis est prima & potissima causa, imò & causarum omnium causa: ex quò sequitur, ꝙ omnes causas precedere habeat, & per hoc ꝙ in sua causalitate à nulla aliarum dependeat, & ob id, ꝙ possit effectum causare, sine alijs causis, nisi aliundè impedimentum accedat. Quo stante, modum subdit, quo debemus concipere, sempiternorum entium depen-

pen-

pendentiam à primò ente, in genere finalis causæ, & est: quòd intendente Deo, entia sempiterna producere, imò et omnia, quę creabilia sunt, mox in illo priori, in quo causa finalis, præcedere habet efficientem, emanauerũt ex eò, siue ab eò, sola emanatione causę finalis, & itá non expectata causalitate efficiente, simpliciter prodierunt in esse; non tamen eo pacto, ꝙ mox emanauerint omnia creabilia absolutè, quia nõ emanauit motus, non quoduis generabile & corruptibile, sed tantùm æterna ac permanentia, hoc est intelligentiæ, cœli, & quæ sunt de essentiali consistentia uniuersi: cuius ratio est, quòd æterna tantùm entia, finali possunt causalitate esse contenta, cùm ex alio non possint educi, uel extrahi, reliqua autem, prætèr causalitatem finalem, exigunt efficientem, eò quòd de potentia ad actum educibilia seu extrahibilia sunt. Suasio est, ex quàm pluribus dictis Auerrois: Verũ quia potissimà sunt, quæ paulò antè, contrà secundam opinionem adducta sunt, et reliqua nõ sunt multi momẽti, iccircò aliter nõ immorabimur. Sed contrà opinionem hanc argumentor, et maximè pro ea parte, quòd æterna entia, pendent à primò solùm, in genere causæ finalis, & non in genere causæ efficientis, ostendens quòd etiam pendent effectiuè: licet non medio motu, aut mutatione, sed eminẽtiori modo, hoc est, per emanationem simplicem, ut paulò post explicabitur. Et primò argumẽtor ex Cõmẽtatore, de substantia. 2. cap. Vbi habet, quòd finis significat

ficat agens, necessaria significatione. Ex quo sequitur quòd si æterna entia pendent à primò ente finalitèr, quòd pendent etiam effectiuè. Confirmatur, quia in separatis à materia idem est agens & finis, ut idem docet. 12. Methaphysicæ com. 6. 36. & 45. & constat quòd ens primum, ens separatum est ab omni materia. Nec potest responderi, ut uult respondere Greg. de Ari. 2. d. i. q. i. qui hanc opinionem habet, quòd agens dicitur duobus modis, altero propriè, & secundùm ueritatem, & tale est cùm motu, & diffinitur principium undè motus, & hoc pacto distinguitur ab alijs causis: altero impropriè, & secundùm quandam similitudinem, & hoc modo, omne quod est causa, propter quam sequitur effectus, illius potest agens appellari, & ità ab alijs non distinguitur causis, & præsertìm à forma et fine. Et potest hæc distinctio accipi, ut dicit ex Commentatore. 4. de cælo com. i. ubi dicit, quòd res æternæ, non habēt agens, nisi secundùm similitudinem, & quòd ex quattuor causis non habent nisi formalem & finalem causam. Non potest inquàm, sic responderi, ut dicatur quemadmodùm ille subdit, quòd uerba Commentatoris suprà adducta, de agente uerificētur impròpriè, ac iuxtà similitudinem sumpto: quoniam & si conceditur, quòd uerba eius, uerificari non egeant de agente per motum, egent tamen ut uerificentur de agente, cōdistincto formæ & fini: condistincto inquā, saltèm secundùm rationem formalem, quod proposito

sito

sito sufficit. Et hoc ex eo conuincitur, quia Com. in de substantia orbis, post ea uerba, immediatè subiungit, quòd finis agens significat, significatione necessaria, sicut motum significat mouens. Patet autem, quòd distinctio est inter mouens & motum, & per hoc & distinctio erit inter agens & finem: & si perspicacius consideratum fuerit, talis inuenitur distinctio inter agens & finem, qualis inuenitur inter mouens & motum. Nam & finis mouet agẽs necessariò: in quo & prærogatiua eius consistit, qua reliquis præponitur causis. Nec eadẽ distinctionè, alia potest labefactari authoritas, ex. 12. sumpta: quoniam Commentator eò loci, rationem agentis, distinguit à ratione finis, dum uult quòd idem sint, primum efficiens, prima forma, & ultimus finis; idem planè subiecto, & si non idem secundùm esse: propter quod & primò phy. com. i. dicit, ꝙ scientia diuina, considerat tria causarum genera, scilicet motorem, formam, & finem: & constat, quòd diuinus non considerat motorem primum, ut producentem per motum, quia hoc pacto consideratur à naturali, quemadmodùm & spectat ad eum, ut idem docet. 12. Metha. com. 5. Oportet autem & Greg. hanc doctrinam recipere, eò quòd ubi suprà. 2. ar. q. 1. declarans Commentatoris uerba ex. 12. com. 41. in quibus habet quòd cœlum à duplici mouetur motore, ait quòd illud uerum est, quò ad diuersas mouentis dispositiones, scilicet in genere causæ efficientis,

cientis, & in genere causæ finalis. Vndè uult quòd idemmet mouens, secundùm aliam & aliam mouendi rationem, sit agens & finis, & secundùm ꝙ agens, sit motionis finitæ, & secundùm ꝙ finis, infinitæ. ergò alia erit ratio causæ finalis, & alia erit efficientis, tametsi nonnunquàm sint idem subiecto, & secundùm rem &c. Secundò argumentor ex uerbis eiusdem in. 12. com. 44. ubi contra Auicennam dicit, quòd in intelligentijs non est actio, nec passio, nec consequutio, nec prouectus, ità ut una actio &c. sed est illic causa & causatum, secundùm quòd intellectum causa est intelligentis, &c. Ex quibus argumentari potest. Intellectum non est causa finalis intelligentis, sed ipsum intelligere: ergò alia est dependentia intelligentiarum à primò ente, quàm finalis. Antecedens est notũ, quia intellectum quæritur propter intelligere: cõsequentia est manifesta ex terminis. Posset & alia formari ratio, ex eodem tex. quia intellectum, effectiua uidetur causa intelligentis, ut intelligens est, eò quòd. 3. de anima tex. com. 54. obiectum mouet effectiuè, &c. Ad ea autem quæ hæc opinio adducit pro se, facilè dicitur admittendo quòd uera sunt, sed non concludunt intentum: quia etsi dependentiam concludunt à causa finali, non tamen dependentiam sufficientèr excludunt à causa efficienti, ut consideranti patet.

Quarta opinio est, quæ asserit ad mentem Aristotelis & Commentatoris aliqua quidem entia sem-

sempiterna, à primò ente effectiuè producta, et cõ-sequẽtèr creata, utputà cælos: aliqua uerò nõ effe-ctiuè producta, sed solùm in genere finalis causæ de pendentia, utputà abstractas intelligentias, quas as serit increatas. Et utrunq; nititur suadere: & quòd cæli quidem sint effectiuè producti, ex uerbis pro-bat Cõmentatoris, & maximè in de substãtia or-bis, quia scilicet uirtutem habent largientem esse. Quòd uerò intelligentiæ non sint productæ, ex. 2. probat Methaphysicæ tex. com. 4. ubi phylosophus præmisso quòd illud quod est maximè tale, in quo-uis genere, causa est omnium aliorum, subdit: Qua-propter principia semper existẽtium, esse uerissima necesse est, nec illis est causa aliquid ut sint, sed illa alijs. Et planè loquitur de causa efficiente. Cõmen-tator quoq; addit in eodem loco, ꝙ principia sem-per existentium, principia sunt cælestium corporũ, putà motores eorum. Ergo motores cælestes, seu in-telligentiæ abstractæ, non habent causam effectiuã.

Sed contrà hanc opinionem, unica argumentor ratione, fundata in uerbis Auerrois. 2. Methaphy-sicæ com. 4. non quidem improbando primam par-tem, cælos scilicet, esse productos, sed secundam, in-telligentias scilicet, non esse productas siue creatas. Et argumentor hoc pacto. Dicit Commentator ibi hæc uerba. Manifestum est, quòd si est prima causa omnium entium, proùt declaratum est in scientia naturali, quòd illa est causa magis digna, & in esse

& in ueritate, quàm omnia entia: omnia enim entia nõ acquirunt ueritatem & esse, nisi ab ista &c. Quibus si adiungas, ex concesso ab ista opinione, ꝙ eò loci, sermo est de causa effectiua, ut patuit, sequitur indubitantèr, quòd etiam intelligentiæ sint effectiuè productæ: quare &c. Ad ea autem, quæ ex uerbis Auerrois adducta sunt in cõtrarium, cõstantèr dicitur, quòd noluit somniare Commentator, principia cœlestium corporum, et maximè aliorum à primò, hoc est intelligẽtias ipsas, esse improductas, ne sibi in paucis uerbis turpitèr cõtradicat; quippè qui, paucis interiectis, asserit unũ esse principium, quod effectiuè producit omnia entia. Sed per principia cęlestium corporum, primum intelligit agens, supræmam formam, & ultimum finem, quæ unum sunt subiecto, ut. 12. explicat Methaphysicæ com. 6. Ex quibus, uelut ex principijs, sunt cœlestia corpora, & omnia alia. Nec accipit Commẽtator eò loci cœlestia corpora, exclusis ab illis assistẽtibus intelligentijs, sed inclusis: propter quod indubiè non est pro illa opinione, sed contrà illam, si benè examinetur &c.

Obmisi uolens adducerè opinionem Bacconis, qui uult quòd Arist. et Commẽtator, in hac re sibi met contradicant, eò quòd indigna uisa est recitatione. Quarè hæc de opinionibus satis.

Quo ad ueritatem procedetur hoc modo. Primò declarabitur uera sententia Aristotelis, ostendendo

do illum sempiternorum creationem tenuisse. Secundò explicabitur modus, quo posuit sempiternorum creationem fieri. Tertiò satisfiet siquæ emerserint difficultates. De primo sit ista conclusio. Necessarium est secundùm mentem phylosophi creationem ponere saltèm sempiternorum entium, & ab æterno. Conclusio (ut constat) tres habet particulas. Prima est. Necessarium est, ad mentem Aristotelis creationem ponere. Secunda est. Quòd hoc saltèm uerum est, respectu æternorum entium. Tertia est. Quòd illam posuit ab æterno. Quarum particularum postremæ, satis ex supradictis habentur, & maximè in conditionalibus in principio huius partis, uti præambulis positis, ac declaratis: adeò ut ultrà imorari non sit opus. Quarè totus labor erit in statuēda prima particula, quam conabimur tribus rationibus stabilirè.

Prima ergò ratio est. Illud quod est maximè ens, per se causa est essendi cæteris entibus, secũdùm mentem phylosophi: ergò primùm ens (quod Deus est) per se causa est effectiua omnium entium: ergò necessè est, ad mentem phylosophi, admittere productionem ex nihilo: ergò & creationem. Antecedens habetur, nedùm uerbatìm ab Arist. 2. Methaphysicæ tex. com. 4. sed & declaratur ab eò in eodē loco, ubi assummit, quòd sicut in unoquoq; generè datur primum, quod est maximè talè, & est per se causa reliquis eiusdem generis, quòd sint talia, si-

cut inquit, in generè calidorum datur maximè calidum &c. ità reperitur, ut subdit, & in generè, seu latitudinè entium &c. Prima cõsequentia probatur. Et quia in consequente includuntur tria, scilicét primum ens, quod est Deus, esse per se causam, & causam esse effectiuam, iccircò debent singula ex antecedente deduci. Et primum quidem deducitur ex hoc, quia maximè ens, & primum ens, & Deus, idem sunt. Secundum uerò similitèr, quia primum ens, siue Deus, idem sunt, quod causa prima, ut etiam ibi Commentator tangit: ergò causa sunt per se. Patet istud: quia nisi causa essent per se, causa essent per accidens, et sic non essent causa prima, cùm omne per accidẽs reducatur necessariò ad per se. Tertium demùm ex hoc, quia si causa sunt per se, aut sunt effectiua, & habetur intentum, aut finalis, uel formalis (nõ enim possunt esse materia) Sed cùm istæ necessariò implicent efficientem saltèm ex necessaria connexionè, habetur indubiè quod intendimus. Quòd autem causalitas finis, & formæ, sinè effectiua esse non poßit, pratèr ea, quæ dicta sunt suprà in secunda parte, etiam hoc pacto probatur. Et de finali quidem patet, quia ubicunq; diffiniuit eam phylosophus, sicut est. 2. physi. tex. com. 29. 2. Methaphysicę tex. com. 8. & 5. eiusdem tex. com. 2. semper in illius diffinitione posuit agẽs. Nam dicit quòd finis est, cuius gratia operatur agens: ergò intèr agens & finem, & è conuersò necessaria

cessaria connexio est. Et confirmatur ex Commentatore.2.cap.de substãtia orbis, qui ait, finem significare agentem significatione necessaria, sicut & motum significat mouens. Et com.6.&.36.12. Methaphysicæ habet, quòd in separatis à materia idẽ est agens & finis, sicut & in præmissis adduximus. De formali uerò, hoc est exemplari, quia illa esse non potest causa prima, sed necessariò præsuponit agentem & finem: præsuponit inquàm, agentem, quia est, ad cuius similitudinem aliquid ab agente fit: præsuponit uerò finem, quia omne agẽs, proptèr finem agit: ergò &c. Secunda autem consequentia, quæ dicit. Ergò necessè est ponerè creationẽ ex nihilo etc. probatur. Quia si ponitur primum ens per se causa entium, quatenus entia sunt, necessè est quòd illa per se causentur ab eò, quoniam à causa per se, prouenire habet effectus per se, ut.2. summitur phy. &.5. Methaphysicæ: ergò opus est, quòd rõ entis effecti, quatenus ens, non præcesserit, iuxtà doctrinam phylosophi.1.phy.tex.com.76. ergò relinquitur, quòd præcesserit nihil, ergò productio fuit ex nihilo: & consequentèr creatio &c.

Secunda ratio fundatur in dictis Auerrois, & est hæc. Habet Commentator in lib. Destructio destructionum disp.3. in solutione.18. dubij, quòd omnis intelligẽtia, quæ aliquid intelligit extra se, causata est. Habet & in.12. Methaphysicæ, com.44. quòd intelligentiæ quæ mouent orbes, intelligunt

motorem primum, & ei cupiunt assimilari: ex quo sequitur quòd causatę sint. Tũ quero, aut causatæ sunt à causa materiali, & hoc constat quòd nõ, aut ab efficientè, aut finali, uel exemplari, & habetur intentum: ut patet ex supradictis. Nec ualet si quis dicat, quòd intelligentiæ aliquid intelligentes extrà se, causatę quidẽ sunt, respectu non sui esse, sed suę intellectionis: quoniam hoc siue uerum, siue falsum sit, sinè dubio Commentatoris dictis non satisfacit, propterea quod in substantijs à materia separatis, secundùm illum, nullum est accidens: ut patet. 12. Metha. com. 25. sed quicquid in eis est, earum substantia est, & ità suum intelligere earum est esse: et propterea si secundùm intelligere causatæ sunt, & secundùm esse causatæ sunt.

Tertia ratio, ex dictis paritèr accipitur Cõmentatoris, quæ superius allata sunt, reprobando opiniones, quæ falsò attribuebãtur Aristoteli: & prę sertìm contrà primam, ubi adduximus authoritates ex com. 57. 2. de cœlo, & ex lib. Destructio destructionum, in disp. 3. & solutione. 21. dubij, ex quibus quàm perspicuè habetur creatio de mente phylosophi.

De secundò, hoc est de modo, quo creationem posuit Aristoteles, hoc ordinè dicẽdùm est. Vt primò afferatur modus, quo illam imaginatus est Auicenna. Et deindè modus, quo illam tradidit Commentator. Auicenna itaq; ut patet. 9. Methaphysicæ

suæ

suæ,imaginatus est à primò ente,Deo scilicet benedicto,eò quòd summè unicus, summeq; simplicissimus est, non posse nisi unum,& solùm æternorum procederè,eò quòd ab uno inquit, quatenùs unum, nequit procedere nisi unum. Vndè putauit quòd Deus benedictus intelligendo se, unico ac simplicissimo modo,quemadmodùm & diximus, quòd unicus ac simplicissimus est,producat extrà se, intelligentiam primam: Quæ producta,cùm necessariò aliquam compositionem habeat, eò quòd actum ac potentiam,quodãmodo includit, & ob id non nihil pluralitatis admittit,sicut potest plura intelligere, ità potest & plura immediatè producere. Vndè si consideretur, ut intelligit Deum, sic producit, inquit,intelligẽtiam primi orbis,si ut intelligit se, ex parte,qua potentiam continet, producit primùm orbem,si ut intelligit se,ex parte,qua actum habet, producit animam eius.Et sic proportione sua, dicit de subsequentibus. Siquidem intelligentia primi orbis, intelligendo Deum, producit intelligentiam secundi orbis, putà Saturnum, si ille secundus est orbis, intelligendo se ex parte potẽtiæ,producit orbem Saturni, & intelligendo se, ex parte actus, producit animam eius, & ità deinceps.Hunc dicendi modùm tùm in se, tùm in fundamento suo iure reprobat Commentator. 12. Methaphysicæ com. 44.Et in se quidem,dicens quòd talis sermo,non est uerus,sed imaginarius,quia inquit, nõ est illic prouentus,

uentus, nec consequutio, nec actio, ità ut dicamus quòd una actio sequatur agentem. In fundamento uerò, quia dicit quòd est debile, eò quòd potest facile dissolui à quouis exercitato in sciẽtia Methaphysicæ. Subdit postmodum suam opinionem, de qua paulòpost. Nunc autem quia Commentatoris uerba (non est illic prouentus, nec consequutio &c.) unũ de præcipuis sunt fundamẽtis, quibus utuntur, qui asserunt ad mentẽ phylosophi & Commentatoris, intelligentias à Deo non esse effectiuè productas, præstat illa diligentèr excutere, ut uideamus sensum Auerrois. Siquidem non intendit renuere, si rectè perspicitur, intelligentias effectiuè productas absolutè, sed esse eo pacto productas, quo imaginatus est Auicenna. Vndè non dixit absolutè, nõ est ibi prouentus &c. Sed dixit cùm limitatione, ità scilicet, ut subdit, ut dicamus quòd una actio sequitur agentem. Quod perinde est, ac si apertius diceret, nõ est ibi prouentus &c. eò pacto, quo Auicenna esse posuit. Vel (& idem est) non est ibi tali modo, quòd una actio sequatur agentem. Nimirũ quia talis prouentus &c. non conuenit nisi agenti naturali, & non agenti per modum intellecti, uel intelligentis &c. Quod etiam ex subiectis in eodem com. fit clarius. Subdit enim. Mos autem, qui est intèr modernos in dicendo quòd à tali motore prouenit, aut consequitur, aut procedit talis motor, aut talia uerba, nõ uerè intelliguntur de principijs istis abstra-

abstractis: Omnia enim ista dispositiones sunt agentium superficiétenus, & nõ uerè. Et adiungit. Ab agente quidem, aliud non prouenit, nisi extrahere ad actum quod erat in potentia: Sed illic non est potentia, undè neq; agens: tantùm illic est intellectus, & intellectum, perfectum & perficiens &c. Ex quibus palàm quòd nõ intendit excludere qualemcunq; prouentum, & consequutionem, sed intendit excluderè, tùm ineptùm loquendi modum, quo usus est Auicenna, tùm falsam imaginationẽ eius, cùm ista non fiant modo naturæ, sed modo, quo aliqua fiunt per intellectum, & intelligentem. Præter id quòd illa uerba, prouentus, consequutio &c. secundùm cõmunem acceptionem, ad agentia applicanda sunt naturalia, quæ scilicet habent extrahere, et secundùm famositatem reputantur agentia uera.

Sed ad propositum redeo. Commen. igitur postquàm reprehendit Auicennam, modum subijcit, quo præfatam productionem, seu creationem debeamus concipere, & dicit. Tantùm illic causa est & causatum secundùm ꝙ dicimus, Intellectum esse causam intelligentis, & addit. Et cum ita sit, impoßibile non est, ut illud, quod est per se intelligentia, & intellectus, causa sit plurium entium, secundùm quòd ex eo multi intelliguntur modi: & aliquibus interiectis adiungit. Tantùm enim illic est intellectus, & intellectum, & perfectum & perficiẽs, quemadmodùm artificia perficiuntur abinuicem in

hoc

hoc, quòd accipiunt principia, & omnia reducuntur, ad accipiendum sua principia, ab artificio universali continenti ea &c. Et ut res sit magis illustris, considerandum ex doctrina Alberti. 12. metaphysicæ, quòd intelligentiæ artes essentialiter sunt, & opifices, ut earum instrumenta, corpora scilicet cœlestia euidenter ostendunt. Constat autem inter artes talem inueniri ordinem, & processum, quòd communis & principalis, artes causat subseruientes sibi: causat (inquàm, & exemplaritèr, & effectiuè) partialiter saltèm, prout diuersis modis imitabilis est. Exempli gratia. Militaris ars, causat equestrem, & frenefactiuam, etsi quæ aliæ, sub ea sunt, prout hoc, aut illo modo imitabilis est. Propter quod & illæ formant, faciuntq; operationes suas, proportionatas & accommodas militari. Quarè et Deus gloriosus, qui prima est & uniuersißima ars, ut Commentator testatur, loco quo suprà, non mirum si reliquas causat intelligentias, quæ minus universales artes sub ea sunt, prout alitèr & alitèr ab unaquaq; imitabilis est. Vndè ut hoc pacto imitabilis, putà per talem artem, qualis est ars Saturni, intelligentiam causat ipsius Saturni, eamq; primò & per se, & ex consequenti animam, & orbem Saturni. Vt autem imitabilis per talem, qualis est ars Iouis, causat intelligentiam Iouis primò & per se, & ex consequenti animam & orbem Iouis: causat inquam, non solùm exemplaritèr, sed finalitèr & efficien-

efficienter, idq́; non partialitèr, sed totalitèr. Et quidem quòd causet exemplaritèr, satis constat, cum in eo quòd immitabilis causet: quòd uerò finalitèr, etiam patet, quia causat ad subseruiendum sibi: quòd demùm efficientèr, ex hoc cõuincitur, quòd apud nos ars communis, effectiuè artes causat speciales. Siquidem militaris causat equestrem, dum uidemus militem instruere, & equitem, & facientem frenum, &c. Sed benè uerum est quòd apud nos ars communis, effectiuè causat speciales, nõ quidem totalitèr, sed partialitèr, eò quòd non potest specialis ars, in intellectu causari alterius, nisi concurrente lumine intellectus agentis: At ars diuina causat artes, quæ intelligentiæ sunt, ex toto, quia artes sunt subsistentes in se, & non accidentia in aliquo intellectu recepta, quæ requirant causam intellectum agentem. Hanc causalitatem triplicem satis insinuauit Auerroes, in suprà positis uerbis. Et exemplarem quidem, cum dixit quòd impoßibile non est, quòd id quod per se est intelligentia, & intellectum, causa sit plurium entium, secũdùm quòd ex eo multi intelliguntur modi. Nàm ars diuina, quæ per se pura intelligentia, et purum intellectum est, secundùm quòd intelligitur à se, imitabilis pluribus modis, & fit, & est exemplar plurium specialium artium: Effectiuam uerò, cum addidit, quòd illic non est tantùm causa, & causatum secundùm quòd intellectum (hoc est ars communis, intellecta,

&

& sine dubio practica intellectione) causa est intelligentis, hoc est artis, seu artificis specialis subseruientis sibi. Ars enim & artifex in separatis, idèm sunt, quoniam in illis abstractum & concretum idē est. Vbi & perspicere potes, quòd Auerroes nō modò insinuare uoluit causalitatem actiuam, sed & exprimere causalitatis eius modum, imò quasi supponens causalitatem actiuam artis primæ, respectu artium specialium, edocere uoluit, propriū esse causalitatis modum, sicut intellectum, practicè causa est artificij. Est ergò sensus, quòd prima & uniuersalissima ars, eo modo producit intelligentias, quo modo intellectum, practicè producit artificium, Et quia in proposito productū artificium abstractum est à materia, & subsistens in se: & omne tale intelligens est, ut dicitur. 3. de anima tex. com. 16. icircò dicit, sicut intellectum causa est intelligentis. Finalem denique in uerbis eiusdem commenti, quæ subdit. Illud (inquit) quod intelligit motor corporis cœli de primo motore, & est causa in anima cœli, aliud est ab eo, quòd intelligit ex eo motor orbis Saturni, & similiter de unoquoq; aliorum. Scilicet quòd perfectio uniuscuiusque eorum est, intelligendo causam primam & propriam, & secundùm hoc omnes motus eorum, idèm intendunt, scilicet ordinem totius. Hæc Commentator. Vbi manifestè sermo est de causa finali, ut facilè constat. Multa alia & pulcra & in hac materia consideranda ponit

nit in eodem.44.commen.quæ si placet, ibi require: illud tamen hoc in loco non transeo, quod non est de mente philosophi, & Commentatoris quòd una intelligentia, producta sit, antè aliam, aut una anima, uel unus orbis, antè aliam animam, uel alium orbem. Nec quòd pluribus intellectionibus, plures productæ sint intelligentiæ, secundùm quòd pluribus modis prima ars est imitabilis, &c. Sed mens eorũ est, quòd omnes intelligentiæ, orbes, & ipsorum animæ, productæ sint simul, & unica ac simplicissima intellectione, quæ Dei substantia est, imò ipsa Deus est. Hæc de modo sint satis.

De tertio autem, hoc est de difficultatibus, tres emergunt dignæ, ni fallor, consideratione & resolutione. Primà est. An apud Aristotelem ea intellectio, qua Deus intelligit imitabilem se hoc, aut illo modo, formalitèr ipsa sit productio, seu intelligentiarum creatio: an uerò ipsa productio formalitèr alius actus sit ab intellectione, putà actus uoluntatis, uel creatiuæ potentiæ: & rursùm an ille actus, quicunque sit, liber an necessarius sit, stando semper in principijs Aristotelis, & Commentatoris.

Secunda est, an poßit ullo pacto admitti apud Aristotilem creationem nouam, sicut apud illum admissa est æterna.

Tertia est. An, sicut conceditur creatio ad mentem philosophi, ità & concedi poßit anihilatio ad mentem eius.

Ad

Ad primam difficultatem breuibus satisfit, considerantibus maximè tria. Primum est, quòd licet quæcunq; sunt in Deo, sint idem, quia sunt simplicissimus actus, imò sunt ipse Deus, sicut tamen intellectum in illo formalitèr distinguimus à uoluntate, & uim creatiuam formalitèr distinguimus ab utrisq;, ità & formalitèr debemus distinguere actus eorum proprios, hoc est, intelligere ab ipso uelle, & creare, à uelle & intelligere. Secundum est, quòd ipsa creaturarum productio, actus est intellectus practici, quia ipsa intellectio est, qua Deus intelligit imitabilem se, &c. Est (inquàm) actus intellectus practici, sed directiuè: est & actus uoluntatis, putà consensus, uel electio &c. sed imperatiuè, seu motiuè, si maius. Est deniq; & actus potentiæ creatiuæ, sed executiuè. Tertium est quòd creatio siue actus ille, per quem res esse accipiunt, non est naturalis simplicitèr, nec liber simplicitèr, sed altius quid, & eminentius perfectionem continens, modi causandi naturalitèr, et causandi liberè: licèt apud peripateticos necessitatē uideatur annectere. Hæc tria non sunt ignota phylosopho, imò et posita sunt ad mentem eius. Et primum quidem habetur. 12. Methaphysicæ com. 39. ubi Commentator ponit attributorum multiplicitatem in Deo. Secundùm sumitur ex dictis eiusmet, ubi suprà com. 44. ubi dixit Deum esse uniuersalissimā artem, ex qua aliæ, quæ sunt speciales, emanāt. Constat autem quòd emanatio

manatio ab arte, non est sinè opere intellectus, undè & artem posuit intellectam: nec sinè uoluntate, imò necessariò concurrit ad practicam productionem: nec quoq; sinè executiua potestate, ut manifestum est: ex quibus indubitantèr accipitur, quòd actus trium prædictarum potestatum concurrunt. Et si rem adhuc clariorem desideras, recole Cõmentatoris uerba, ex lib. Destructio destructionũ disp. 3. in solutione. 2. dubij, quæ & superius in secunda quæstionis parte, contra primam opinionem, allata sunt: & uidebis quàm expræssè ponat potentiam creatiuam, uoluntatem, & sapientiam necessariò ad creationem concurrere. Quòd autem cõcurrant modo, quo diximus, dirigendo, mouendo, exequẽdo, palàm est ex his, quæ constantèr admittimus in mouentibus per intellectum, & uoluntatem. Tertium deniq; trahitur. Et ex his, quæ Commentator scripsit. 12. Methaphysicæ com. 51. ubi habet ꝙ scientia Dei, nec est uniuersalis, nec particularis, sed nobilius quid: Et clarius, & expræssius ex his, quæ scripsit in lib. Destructio destructionum, disp. 3. in solutionè primi dubij, ubi dicit, quòd Deus non est agens naturalitèr, nec per uoluntatem, loquendo proprie, sed alio modo, qui est excelsus ualdè, ut dicitur in eodem lib. disp. 1. dubio primò. Consonat & hoc tertium rationi, quia sicut Deus, si propriè loquimur, non est intelligens, sed super intelligens, non est intellectus, sed super intellectus: ità nec est uolens, sed

super uolens, nec est producens, sed super produccẽs &c. Quòd autem in rerum creatione, Aristoteles necessitatem posuit interuenire, adeò quòd illam Deus non potuit remorari, patet ex consensu omnium Peripateticorũ: Et meo quidem iudicio, ideò factum est, quia Deum posuit ipsam bonitatis essentiam, cui non uidebatur consentaneum, remorari posse effluxum, seu communicationem sui.

Ad secundam difficultatem oporteret multas excutere quæstiones, ut plenius tractaretur. Nàm potissimum introducta est propter animam intellectiuam, quæ de nouo uidetur creari, cum ab Aristotele in lib. de animalibus de foris dicatur aduenire. Si quidem opus esset tractare, an producta sit ab æterno, ut dicũt qui circulùm statuunt animarum, an multiplicetur iuxtà numerum indiuiduorum, & ità de pluribus alijs. Quare satis sit conditionalitèr respondere. Dico itàq; quòd si anima intellectiua, apud phylosophum de nouo producitur, creatio potest apud illum de nouo quodam pacto concedi: & hoc non indiget probatione, solùm animaduerte, ꝙ non sinè causa non dixi simplicitèr, sed aliquo pacto: quoniam diceret fortè quis, quem admodum dicit Scotus. 4. distin. 43. q. . . quòd antecedente illius conditionalis concesso, creatio non infertur simplicitèr, sed solùm secundùm quid, & aliquo pacto, eò ꝙ anima non admitteretur creationis terminus per se primò, cùm nõ sit suppositũ,

ad

ad quod creatio neceßè est, ut per se primò terminetur.

Ad tertiã dicitur, quòd Aristoteles annihilationem non concederet, quia, ut dictum est, necessarium ponit creaturarum effluxũ à Deo, quia ipsa bonitatis essentia est. Hactenus de ueritate.

Quo ad obiectiones. Et si multa obijci possent, tria tamen solùm obijcimus, quæ (si non fallor) uidentur potissima. Et primum est, apud Aristotelem aliud non datur agens, seu producens ad extrà nisi per transmutationem et motum, ergò apud illum non datur agens, siue producens ex nihilo, nec consequentèr creatio. Consequentiæ notæ sunt. Antecedens probatur, tùm quia ubicunque potentiam deffiniuit actiuam, siue in physicis, siue in Methaphysicis, semper dicit, quòd principium est trãsmutandi aliud, in quantum aliud: tùm quia primò de generatione tex.com.45. dicit quòd omne agens aliquid, agit illud per motum. Et Commentator. 12. Methaphysicæ com.44. dicit quòd ab agente nihil prouenit, nisi extrahere illud ad actum, quod est in potentia: quod non fit, ut patet, nisi media transmutatione.

Secũdũ est quia. 1. de cœlo tex.com. 111. 112. et 113. docet ꝙ omne genitum est corruptibile, et sumitur genitum secundùm quod oppositum est ingenito, de quo et ibi subdit, ꝙ illud dicitur ingenitum, de quo non fuit uerum prius dicere: nõ est, & postea

ea est. Similitèr & docetur ibidem, ꝙ omne æternũ est ingenitum. Ergò sequitur, ꝙ non datur creatio. Et confirmatur. Quia genitum & corruptibile, & ingenitum & incorruptibile, apud Aristotelẽ habent coincidere, ut in eodem loco.

Tertium est, quia omne productum ab alio, non est necessarium ex se, sed ex se possibile est, ut haberi potest. 12. methaphy. ab Auerroe, com. 41. Aeterna autem, qualia sunt intelligentiæ, & cœlestia corpora, necessaria sunt ex se, ut ibi Commentator docet, ergò non sunt producta ab alio &c.

Ad hæc breuibus respondetur: & ad primum negatur antecedens, imò dicimus, ꝙ apud Aristotelẽ datur agens, siue producens, non tantùm per transmutationem & motum, sed & per emanationem simplicem: cuius rei multiplex testimonium affero. Siquidem hoc habetur à Commentatore, primò cœli com. 2. ubi dicit, ꝙ generatio alicuius est duplex, scilicet, ex aliquo & ex nullo, & ꝙ primò modo generatio summitur secundùm famositatem, et ꝙ talem Arist. remouit à cœlo, & non generationem, quæ est ex nullo. Hęc Commentator, licet loco propositionis, ex, utatur præpositione, ab, ut consideranti patet. Item Commentator. 4. de cœlo, com. 1. et. 12. Methaphysicæ, com. 44. ponit duplex agens: alterum quod appellat uerum, & est agens per transmutationem: reliquum, quod uocat secundùm similitudinem, & est quod nos dicimus agens per emana-

emanationẽ ſimplicẽ. Ariſt. quoq́; .9. Methap. tex. com. 1. dicit, ꝙ potentia et actus, habent ſe in plus, quàm eorum quæ dicuntur ſolùm ſecundùm motũ &c. Et cùm probatur antecedens dicitur ad probationem primam, ꝙ Ariſt. utiq́; rectè diffiniuit in phy. poteſtatẽ actiuã, quod eſt principiũ tranſmutandi aliud &c. quia actiuum phyſicum non niſi per motum & tranſmutationem actiuum eſt. In Methaphyſicis quoq́; etiam rectè dixit, ſi rectè intelligatur. Siquidem non uſus eſt nomine tranſmutationis reſtrictè, ſed largè, hoc eſt non ut coarctetur ad tranſmutationem naturalem, ſed ut extendatur etiam ad emanationẽ ſimplicem. Quod etiã conſonat amplitudini ſcientiæ Methaphy. quæ ut &.2. eiuſdem à Commentatore docemur, terminis etiam phyſicis utitur, ſed latiori ſignificatione. Ad ſecundam dicitur, quòd ſermo ibi eſt de agente quidem per tranſmutationem & motum, quod nos gratis concedimus, & non de agente ac producente per emanationem ſimplicem.

Ad ſecundùm dicitur, quòd omne genitum per tranſmutationem eſt corruptibile, imò quia genitum, ut. S. Tho. in eò loco teſtatur, in eò ꝙ genitum neceſſariò uidetur tranſmutationem concernere, non immeritò æterna negantur eſſe genita. Et ſi dicatur, ꝙ de illis priùs uerificari poteſt nõ eſſe quàm eſſe, reſpondetur, ꝙ ſi particula priùs, prioritatem ſignificet temporis, ſiue durationis, negatur priùs,

uerificari non esse quàm esse, & hoc excludit eò loci phylosophus: si uerò significet prioritatem naturæ, conceditur prius uerificari non esse, quàm esse, & hoc non repugnat his quæ ibi traduntur. Ad tertium negatur maior, nec illa habetur à Commentatore, licet habeatur ab eò, quòd possibile ex se, necessarium esse non potest ex alio, nisi sit motus: Sed nos non dicimus de intelligentijs, siue cælorum orbibus, quòd possibilia sint ex se &c. sed dicimus ꝙ necessaria sunt ex se, hoc est ex intrinsecis suis, quia carent materia, per quam inest unicuiq; potentia, ut non sit: & præter hæc dicimus, ꝙ pendent ab alio, uti ab extrinseco à Deo scilicet producente, & pendent dependentia necessaria, & per hoc, ꝙ necessaria sunt ab intrinseco; & ab extrinseco, quod non remouet Commentator. Siquidem non negat, quòd necessarium ex se, necessarium quoq; esse possit ex alio, imò ut in principio quæstionis diximus, necessitas non solùm nasci potest ex intrinsecis, sed extrinsecis, tametsi in æternis secundùm naturæ ordinem, prima necessitas ab intrinseco est; propter quod rectè dicitur ꝙ non sunt ex se &c. Hæc de obiectis, Et per hoc de tertia parte quæstionis, & consequentèr de totà quæstione sint satis.

FINIS.

DE

DE IMMORTALITATE ANIMAE HVMANAE.

QVAERITVR utrũ conuinci posſit, apud intellectum rectè diſpoſitũ, ex principiis ſcientię naturalis: & peculiariter ſecundum mentẽ Ariſtotelis, animã, humanã, eſſe incorruptibilẽ, & immortalem.

IN QVA re, quattuor explicanda ſunt: Primò titulus: Secũdò diuerſæ opiniones: Tertiò ueritas: Quartò difficultates.

Quò ad primum, ſingulæ particulæ, põderandæ ſunt: Et primò particula (Cõuinci poßit) Quæ perinde eſt ac efficaci ratione deduci, & concludi. Secundò particula: (Apud intellectum rectè diſpoſitum) quæ poſita eſt, non ſolùm ad excludendum intellectum imbutum ignorãtia diſpoſitionis prauæ, aut obſtinatum proteruè, ſed etiam ut reuocetur memoriæ, ꝙ indiſciplinati eſt de unaquaq; re, fidẽ indifferentèr attentare. Siquidem ut Ariſtoteles 2. metaphyſicæ monet, Acribologia mathematica non in omnibus expetenda eſt: Et de rebus arduis et diuinis, ut alibi docet, ſatis aliquando eſt probabilitèr dicere. Ergò, hoc ex uerbo, accipiendum eſt ſatis fore, ſi rationes ſint efficaces, eo pacto, quo natu

ra rei permittit, etsi intellectum cõuincunt, qui nec perperàm sit affectus, nec ignoret discrimen inter naturalẽ & mathematicam efficaciam, de quo habes. 2. phy. et. 2. ac. 6. metaphysicæ. Tertiò particula (Ex principijs sciẽtiæ naturalis) Quæ, eodẽ sum mitur pacto, quo sumptum est in quæstione de creatione, & propterea ut idem est, quod ex propositionibus naturali lumine notis, siue acceptis. Quartò particula (Et peculiaritèr, secundùm mentem philosophi) Quæ addita est, quoniam in hoc peculiaris est scrupulus, & uariæ sunt peripateticorum sententiæ.

Quintò particula (animam humanam) quæ, ut constat, idem sonat, quod anima substantialitèr constitutiua hominis, in esse hominem, siue secundùm ꝙ homo: per quod exprimitur, quòd non quæritur de quauis anima, quia non de cœlesti, nec de brutali: siquidem certum est, quòd illa est incorruptibilis, et quòd ista est morti obnoxia. Et si quæras quæ sit illa essentialis differentia, qua anima, de qua sermo, à reliquis animabus distinguitur, siue, quod idem est, qua in hoc, quòd humana est, essentialitèr constituitur, dicitur quòd cùm in hac re uariæ sint opiniones, nec modò ad rem necessariò istud pertineat, & ex sequentibus sufficientèr, possit animaduerti, in præsentia opus non est sollicitari: præstat tamen, quidnàm anima ipsa sit, hoc loci perstringere, cùm ex hoc, non mediocre lumen, his, quæ di-

dicturi sumus, accedat.

Aduertẽdum itaq;, ꝙ ut ex. 2. lib. de anima tex. com. 24. euidentèr accipitur, Anima definitur, Vitæ principium primum. Vbi pauca repetendo de his, quæ eò loco tractauimus, particula (Vita) summitur pro esse uitali, & non pro operatione uitali, ut etiam Caietanus dicit in eodem loco, licet & illius etiam, anima principium suo modo sit. Et meritò ità summitur, quia ut dicitur prima. q. 18. ar. 2. etsi uita de utrisq; dicitur, magis tamen propriè, dicitur de esse uitali, iuxtà illud. 2. de anima, tex. com. 37. Viuere est esse uiuentibus. Et ut res sit clarior, considerandum ꝙ cùm dicitur, esse uitale, duo dicuntur, esse scilicet, et uita, ut ex seipso liquet. Et licet ex parte, esse, difficile non sit cõcipere quid significet, cùm, ut fatentur omnes, perfectionem seu actualitatem importet, quàm ut diuus testatur Dyonysius, & post illum, magnus Albertus, ad modum lucis, immaginari debemus: difficile tamen uidetur cõcipere, quid sit ex parte uitæ, siue uitalitatis, si maius.

Et ut de esse, paucis prosequamur, certum est, ꝙ distingui solet, & rectè, in esse essentiæ, & existentiæ, ut alibi dictum est: & constat quòd in præsenti potissimum pro esse essentiæ audiendum est, non solùm quia id docet Caietanus. 3. q. 17. ar. 2. ad. 2. Sco. contrà conclusio. sed quia id suadet ratio, eò ꝙ diffinitiones abstrahunt ab esse existentiæ: undè &

dicitur

dicitur quòd diffinitiones exprimunt essentiam, & quidditatem rei, propter quod & primò Topic. dicitur cap. 4. quòd diffinitiò, oratio est, indicãs esse rei. Dico potißimum, quoniam nemini dubium est, animãm quoq; esse principium ipsius existentiæ, cùm id commune sit omnibus formis, & maximè substantialibus, intèr quas, ut scribitur. 2. de anima, ipsa insigniter collocata est. Nec sit modò curæ, quo pacto illa distinguãtur ab inuicem, sed satis q etsi esse existentiæ sit ab anima, & communicetur toti, est tamen in seipso simplex: esse autem essentiæ, & si ab eadem maximè sit, in compositione tamen consistit. In compositione, inquàm, quæ est proprij actus, & propriæ potẽtiæ, quæ, (ut in cõmuni dicatur) in naturalibus sunt materia & forma, & in Methaphysicis genus & differentia, & (ut descendatur ad animam, quæ apud nos est) in compositione eius, & corporis physici organici, in potentia uitam habentis.

Consistit autem in horum compositione, non eo sensu, ut dicatur ipsum esse essentiæ, in ipsa compositione consistere, uelut in re, in qua sit, uel recipiat aut sicut in causa, à qua causetur, præsertim si compositiò formalitèr summitur: propterea, quòd cùm ità sumpta, iuxtà compositionem, aut coniunctionem, aut consequentem relationem importet, haud dubium quòd incapax est eiusmodi esse, in se ipsa recipere: sed eo sensu ut in illa consistat, ueluti in

con-

conditione, sinè qua non: secùs tamen si non formalitèr, sed fundamentalitèr, uel materialitèr accepta sit (siquidem cùm illius partes sint actus & potentia, materia & forma, genericus et differentialis gradus, anima & organicum corpus, sub dubio poni non debet) certum tamen est, quòd illam non susciperent, nisi simul essent, & adinuicem copulata, imò & adinuicem, et respectu resultãtis compositi, causalitates proprias exercentia: de qua re tamen alibi latius; ubi etiam dictum est, quomodo essentia, & esse essentię in re unum et idem sunt, tametsi in significandi modo non mediocritèr differũt, cùm alterum importetur per modum nominis, & reliquum per modum uerbi, non secùs ac cursus & currere.

Amplius: esse essentiæ est quod primò, ordine saltèm naturæ, per corruptionem amittitur. Siquidem cùm corruptio aliud non sit, ut ex. 5. phy. habetur, nisi esse perditio, constat de esse essentiæ, simplicitèr id ueritatem habere: Vndè et in Christi morte, quæ & mors uerißima fuit, existentiæ esse nõ desijt, aut corruptioni subiacuit; & meritò, quia erat esse diuinum, & penitùs incorruptibile; sed solùm desijt esse humanum; quòd in compositione animæ & corporis consistebat; quod erat creatum; & desitioni obnoxium: propter quod & in triduo mortis eius, ut fatentur Theologi, Christus non fuit homo. Et apud phylosophos animam ponentes immortalem;

&

& actum nihilóminus corporis, idem conuincitur, cùm & esse existentiæ, quod anima coniuncta com municabat corpori, quando separatur ab eò, retrahat ad se, & solùm in morte hominis desinat esse, in compositione consistens.

Et licet non raro scriptum sit à phylosophis, ꝙ esse essentiæ perpetuum est, et incorruptibile, id tamẽ uerum est dum loquimur in abstractione, seu in uni uersali (siquidem in abstractione, & uniuersalitate, cùm rerum essentiæ, maximè sunt immateriales, earum esse necessaria & incorruptibilia sunt) & nõ in particulari, et prout reperiũtur in rebus, quo pacto in præsenti loquuti sumus. Itèm, esse essentiæ primus & principalis effectus est, substantialis for mæ, propter quod & forma à phylosophis dicitur, quod quid erat esse, id est, est illud, per quod est esse quid, principalitèr ac maximè unicuiq; & cùm dicitur quòd forma est, quæ dat esse, & si uerum est respectu esse existentiæ, simplicitèr tamẽ uerum est respectu esse essentiæ. Vndè & respectu eius forma habet propriè, & uerè, causalitatem formalem: respectu uerò esse existentiæ, habet quidem causalitatem spectantem ad genus causæ formalis, at nõ propriè, sed quodam pacto, & potius dispositiuè, ue niente illo esse, de foris à Deo scilicet glorioso, sicut alibi declaratum est: propter quod & S. Thomas. 3.q.17.2.ad.4.eẽ essentiæ, uocat effectũ formæ intrinsecum, à quo separari etiam per intellectum

ipsa non potest. Hactenus dictum sit de esse, nunc breuibus dicamus de uita, uel uitalitate si mauis.

Vbi attendendum primò, quòd & ipsa importat perfectionem quampiam, esse essentiæ superadditam: ueluti modum quendam intrinsecum, aut differentiam essentialem. Quod facilè conuincitur, si quis animaduertat uitales rerum essentias, longè præstare in dignitate non uitalibus, ex intrinsecis suis: quod & pariter, indubiè fatendum est, de illarum esse, cum ut diximus, realitèr non distinguantur ab eis. Attendendum secundò, quòd perfectio, nomine uitæ, seu uitalitatis expressa, concipienda non est, ad modum differentiæ gradualis, quæ attenditur penès intensionem, & remißionem, quasi esse essentiæ uitale, & non uitale, differunt sicut intensum, & remissum, putà albedo ut octo, & albedo ut quattuor: nec ad modum specificæ differentiæ, sed genericæ, uel potius, unius rerum ordinis constitutiuæ, sicut moralitas, ordinis operationum moralium, constitutiua perfectio est, qua morales à non moralibus, non modò distinguuntur, sed longè præferuntur eis: undè & uiuentes essentiæ, non solùm distinguuntur à non uiuentibus ipsa uita, sed illis longè præstantiores indubiè iudicantur: imò & uita tantæ constat esse præstantiæ, ut ad ea, in quibus est, cõsequatur posse mouere seipsa, ut philosophus docet. 2. de anima tex. com. 14. Ex his modò sat sit utcunq; concipere, quid uita, siue uitalitas sit, &

conse-

consequentèr quid esse uitale, quod primus & principalis effectus est animæ.

Subditur mox (principium) quod certum est, non summi pro materiali, cum anima sit actus, nec pro finali, cum illud in communi loquendo, uideatur esse compositum uiuens, cuius anima est pars, & constat quòd pars, hoc ipsum, quod est, propter compositum est, nec pro efficienti, cum Sol & homo generent hominem (nàm licet anima effectiuè causet uitam, hoc est operationes uitales, ut dicitur secundo de anima, tex. com. 36. non tamen effectiuè causat esse uitale) ergò relinquitur, quod accipiendum sit, pro formali: id quod Aristoteles innuit, quando secundo de anima tex. com. 24. dixit, quod ipsa principium est, quo uiuimus. Siquidem constat quòd particula (quo) accommodatissima est ad exprimendum principium formale, apud omnes philosophos: cui & consonat, quòd anima, ut communitèr uolunt, ab animandi officio, dicta perhibetur: & quod animare est formalitèr uiuificare, & propterea quod illius est formale principium.

Et attendendum quod in anima considerantur duo, alterum est ratio formæ: & propter hoc dicitur actus, et quod quid erat esse, secundo de anima, tex. com. 4. & deinceps: Reliquum est ratio animæ in eo quod anima, propter quod dicitur anima, & secundùm hoc, esse uitale proficisci habet ab ea (Primùm) denique adiunctum est, quod exprimit non

solùm

ſolùm proximitatem, prout primum dicitur proximùm, ſed & adæquationem, ſecundùm ꝙ primum dicitur adæquatum: & proximitatem quidem, ut denotetur ꝙ ab anima non proficiſcitur mediatè, putà interuentu alicuius ſuperadiunctæ potentiæ, ſicut progrediuntur ab ea operationes uitales, ſed ꝙ proficiſcitur à ſubſtantia eius nuda, ut quę ſeipſa eſt potens, ad formalitèr cauſandum, ſicut & materia, ad materialitèr recipiendum, prout peripatetici tradunt: adæquationem uerò quia ut cuicunq; communicatur eſſe uitale, eidem indubitantèr formalitèr communicatur ab anima, & non ab alio formali principio. Nàm licet intelligentiæ, Deuſq; glorioſus uiuant, non tamen uita uiuunt communicabili formalitèr, alicui corpori: propter quod non ſunt animæ, aut primum uiuendi formale principium.

Quintò ponderanda in titulo eſt particula (Eſſe) Quod pro eſſe ſummitur in rerum natura, in ſingulari, & non in abſtractione, more mathematico. Itèm pro eſſe de facto, & non de poſſibili: quia non eſt curæ an potuerit eſſe, uel non eſſe immortalis, & incorruptibilis, tàm abſolutè quàm de mente phyloſophi. Itèm pro eſſe, in ſua naturali diſpoſitione relicto, ut ſecludamus quicquid ſit per diuinã gratiam, uel perpetuam manutentionem Dei. Sextò, particula (Incorruptibilis) ſiquidẽ cùm ſonet impotentiam ſeu incapacitatem deficiendi à proprio

prio esse, haud dubium, quòd incorruptibilitas in proposito, pro incapacitate deficiendi ab esse existentiæ propriæ, accipienda est: & eò maximè, ꝙ esse essentiæ, si propriè loquimur, non conuenit animæ, & maximè extrà compositum, quod est homo, nisi ueluti parti, quod palàm est competere debili, ac diminuto modo. Plura de incorruptibilitate cōgeri possent, utputà quòd entitas est positiua, per modum proprietatis, tametsi non sit uerè proprietas, sed modus rei potius, quemadmodum de infinitate, immobilitate, immaterialitate, & similibus aliàs disputatum est; quæ sunt quidem entitates positiuæ, sed modales habentes tamen modum quendam passionum, propter quod Aristoteles primò phy. tex. com. 15. dixit infinitatem, quantitatis passionem esse: sed præsens locus plura non exigit.

Septimò particula (Immortalis) Nam denotatur paritèr incapacitas, impoßibilitásque deficiendi, à propria uita: et summi potest uita, hoc in loco, tam pro esse uitali, prout illi cōpetere potest, quod competit illi saltèm uti principio, quo, hoc est formali, quemadmodum diximus, & pro operatione uitali, cui anima principium effectiuum est: sed primò modo est melius, et in præsenti accommodatius. Quæ immortalitas, dicit paritèr sicut & incorruptibilitas, entitatem positiuam modalem, quæ sicut & illa, unam et res est cùm anima, in qua est: sicut & corruptibilitas, & mortalitas unum & idem

ſunt cùm illis, in quibus ſunt. Ex his euidẽs eſt quæſtionis titulus.

Quæritur enim. An concludi efficacitèr poſſit, ex principijs naturali lumine acceptis, animam humanam, à qua homo habet, quòd ſit eſſentialitèr homo, eſſe uerè, ac de facto, incorruptibilem, & immortalem, itá ut abſq; defectione, proprij eſſe exiſtentiæ, in perpetuum duratura ſit. Et hoc non ſolùm abſolutè, ſed & ſecundùm mẽtem phyloſophi. Hæc de titulo. Et ꝑ hoc de prima quæſtionis parte.

Quo ad ſecundùm priuſquàm ad opiniones deſcendam, tria prælibanda ſunt: Primum eſt, quòd etſi uariæ fuerunt phyloſophorum ſectæ, quæ & in hac re, proprias reliquerunt ſententias, placet tamen duntaxat habere rem cùm peripateticis, quorum princeps Ariſtoteles eſt: qui ut Commentator dicit. 3. de anima, com. 14. pro regula datus eſt nobis à Deo, in tota natura. Secundùm eſt, quòd omnes peripatetici, qui tractauerunt de anima, in hoc conueniſſe uidẽtur, quòd humana, partìm incorruptibilis eſt & immortalis, partìm uerò corruptibilis. et morti expoſita. Siquidem ſecundùm intellectiuã partem, immortalem dixerunt et incorruptibilem, eò ꝙ ſecundùm illam, caret omni materia, quæ principium & origo eſt corruptionis et mortalitatis: ſecundùm uerò uegetatiuam, ac ſenſitiuam, affirmauerũt mortalem, ac corruptioni ſubditam, eò ꝙ

secundùm illam caduco corruptibiliq; organo nectitur ac substinetur. Tertiùm est quòd cùm corruptibile & incorruptibile, mortale et immortale, à se maximè distent, imò & seiungantur plusquàm genere, ut. 10. Methaphysicæ clarissimè constat, & propterea necessè sit, ut maximam adinuicē repugnantiam habeant, alterum è duobus sinè dubio opus erit asserere. Aut quòd in homine duæ inueniantur animæ, quarum altera sit corruptibilis & & mortalis, reliqua incorruptibilis & uitæ perennis. Aut si in homine unica anima est, in qua ratio utriusq; saluetur, quòd in illa utraq; inæqualitèr inueniatur: & per hoc opus est dicere, quòd sit uel corruptibilis, & mortalis simplicitèr, et incorruptibilis & immortalis nō simplicitèr, sed secundùm quid: uel corruptibilis & mortalis secundùm quid, & incorruptibilis & immortalis simplicitèr. Siquidem ut dicitur primò de cœlo tex. com. 7. & . 2. de generatione tex. com. 47. & . 10. Methaphysicæ tex. com. 23. in constante ex contrarijs, necessarium est, ut alterum semper prædominetur, & superet, ergò necessè est si unum adest simplicitèr, ut reliquum in eodem, nisi secundùm quid, esse non possit. Qua de re factum est, ut in hoc negocio, tres fuerint peripateticæ classes. Vna eorum, qui duas in homine posuerunt animas, ut eò pacto, unam saluarent simplicitèr corruptibilem & mortalem, & alterā simplicitèr incorruptibilem & immortalem. Alia eorum

eorum qui posuerunt unam tantùm animam, sed simpliciter corruptibilem & mortalem, et non nisi secundùm quid, incorruptibilem & immortalem. Tertia è contrà eorum scilicet, qui unicam nihilóminus animam substinentes, illam secundùm quid, astruxerũt corruptibilem & mortalem, & simpliciter incorruptibilem & immortalem. De quarum singulis, in hac parte disserendum est, & eò quidem ordine, ut primò recitetur oppinio suis cùm fundamentis, deindè ut singulatim nostra pro tènuitate subijciatur censura.

His prælibatis, prima classis primò offert sese, cuius auriga est Auerroes, ut perspicuè constat ex pluribus commentis suis, & maximè ex.7.secundi, & .5.20.& .36.tertij de anima, quæ, ut diximus duplicem illam constituit: alteram simpliciter corruptibilem & mortalem, reliquam simpliciter incorruptibilem & immortalem: asserens non modò ità sibi persuasum esse naturali lumine, dum palàm attestatur.5.com. tertij, scribere in hac re, quæ sibi uera esse uidentur, rogatque fratres, ut adiuuent, quod ipse dicit: sed & docet in eodem loco, hanc esse mentem phylosophi, interpratans dicta eius, quæ uidentur diuersa, nunc de una anima, nunc uerò de alia: ut eò pacto omnia consonent. Siquidem cùm in 2.lib.à tex. 7.usque ad.24.ostenditur quòd anima omnis informat, siue actuat corpus, interpratatur de corruptibili et mortali: cùm uerò in.3.tex.com.

5. habetur quòd intellectus, nullius corporis est actus, interpratatur de incorruptibili et immortali, ut cuiq; facilè est ex illis locis agnoscere. Tradens igitur hæc opinio (ut summatìm dicamus de ea) homini duas attribuendas animas, etsi ambas appellat humanas, non tamen uniuocè, sed equiuocè; hoc est, non una & eadem ratione, sed alia ac diuersa: ut clarè summitur ex. 2. de anima, commē. 7. asserit quantùm mihi in præsenti, ex diuersis commentis occurrit, quòd ex quinq; capitibus diuersitatem habent.

Primò ex parte substātiæ: propter eà quòd substantia unius, clausa est in ordine formarum materialium ac sensibilium, & per hoc corruptibilium & mortalium, substantia uerò alterius clausa est in ordine formarum intelligibilium & immaterialium, & per hoc immortalium & incorruptibiliū, ut constat ex com. 12. ac. 20. tertij. Secundò ex ratione formæ, eò quòd corruptibilis & mortalis est simpliciter forma hominis, dans illi esse specificum & essentiale, per ueram informationem: incorruptibilis uerò & immortalis, est forma hominis solùm secundùm quid, illi non dans esse, sed operari solùm, idq; non nisi per denominationem, ut patet ex eisdē locis. Tertiò ex unitate ac multiplicatione, quoniā corruptibilis & mortalis multiplicatur iuxtà multiplicationem humanorum corporum: incorruptibilis uerò & immortalis non multiplicatur iuxtà

nume-

numerum corporum,ſed unica eſt reſpectu omnium hominum,ut traditur com.5.& .36.tertij. Quartò ex propria appellatione. Nam licet utriſque plura nomina ſint communia,utputà (Anima humana) quod diximus illis conuenire equiuocè,uel ſi mauis, analogicè (ſiquidem corruptibili & mortali conue nire habet ſimplicitèr, incorruptibili uerò & immortali ſecundùm quid, (Intellectus) quod & propriè quidem dicitur de incorruptibili & immortali,impropriè uerò de corruptibili & mortali,ut ple nius explicatur.2.com.tertij. (Ratio) quod quoq; propriè dicitur de incorruptibili,& immortali, & impropriè de corruptibili & mortali,cuius ſignum eſt,quòd cùm de corruptibili dicitur, ſemper cùm diſtrahente additione dicitur:nã ratio dicitur particularis, ſicut & cùm explicatur nomine intellectus,ut in eodem com.20.uidere facilè eſt,explicatur cùm additione paſſiuus. Nihilóminus ſunt & earum cuilibet nomina propria. Siquidem corruptibilis & mortalis à Commentatore peculiaritèr appellata eſt,cogitatiua,non quidem eò ſenſu,quòd aliud anima illa à cogitatiua non ſit,ſed quia cogitatiua ſuprema eius portio eſt:incorruptibilis uerò & immortalis,peculiari quidem nomine,dicitur in tellectus, tametſi ut ab agente intelligatur diſtinctus,non rarò poſſibilis additionem recipit. Quintò ex operis excellentia,licet enim utriusq; opera excellentia ſint, incorruptibilis tamen & immortalis

longè excellentiora sunt.

Et quantùm memoria in præsenti assequi possum: Cogitatiua apud Cõmẽtatorẽ, Primò eò ĩ opere est excellens, quòd cogitare ac cognoscere potest singularia, ut singularia sunt, cuiuslibet prædicamenti, putà hanc substantiam, hanc quantitatem, hanc paternitatem, & ità de reliquis, ut Commentator docet. 2. de anima com. 63. Secundò est excellens, & in hoc, quòd adiuta, imaginatiua ac memoratiua deuenire potest in cognitionem alicuius futuri, siue præteriti, putà quòd iste qui infirmatur, sanabitur, uel morietur: quòd cras erit uel non erit pluuia. Siquidem ex eò, quod in memoria remanet, quòd alià uice uel pluries aliquis eadem laborauit egritudine, & fuit sanatus uel mortuus: & quòd stante tali constellatione pluuia descendit, uel non descendit, repræsentãturq; à Memoratiua hæc Cogitatiuæ, potest aliqualitèr, ut diximus, de futuris pronosticari, ut accipitur ex eodẽ com. 33. tertij. Tertiò est excellens, & in alio, quòd discurrit scilicet particulari discursu, & format ex particularibus sillogismos: propter quod & sortita est nomen, rationis particularis. Verùm etsi his in operibus cogitatiua est excellens, longè tamen, etiam in eiusmodi excellẽtior est intellectus, quippè qui non solùm ualet indiuidua, ut indiuidua sunt, cuiusuis prædicamẽti pernoscere, sed et eorũ uniuersalia, ut uniuersalia sunt, exactißimè cõtẽplari. Põt et lõgè

efficaciori

efficaciori modo discurrere, et pluribus ac certioribus modis, futura conijcere, & de occultioribus, & frequentius, et per causas uniuersales pronosticari. Sed ut plenius hæc percipiatur opinio, duo adhuc manifestanda sunt, quæ primo occursu non modo uidentur ardua, sed uix intelligibilia. Alterum est de unione intellectus, quomodo scilicet ad mētē Auerrois, uniatur hominibus, & præsertim tali unione, ut per illum denominemur formalitèr intelligere. Reliquum est de simplici, seu multiplici intellectione rei, & maximè unius & eiusdem præcisè, in diuersis hominibus.

Circa primum satis uidetur mirum, quòd unus intellectus numero, uniri poßit infinitis hominibus, hoc est, præteritis, præsentibus, & futuris, qui apud Auerroem, indubiè infiniti sunt: nec modò mirum, sed uix cogitabile, & maximè tàm arcta unione, ut dicta sequatur denominatio: quare in hoc, non facile negotium habent eius asseclæ, & quantùm uidisse me memini, nullus est, qui eò pacto rē reddat illustrem, ut illustriorem desiderare non poßis. Ego autem, non ut reliquis me præponam, sed ut explicem quod occurrit, hunc in modum explanandàm crederem. Et quidem quò ad unionem intellectus cùm hominibus absolutè, de illa sic ex Commentatore distinguerem, ut altera quidem sit naturalis altera uerò sit acquisita. Naturalis imperfecta est, nec mirum ut quæ adest nobis à principio natiuita-

 tis,

tis, propterea & tale nomen adepta est. Vnde & Commẽtator. 3. de anima, com. 20. dicit quòd intellectus potentialis, continuatur nobis, prima continuatione, per naturam: & talis unio, meo iudicio, importare habet non solùm naturalem coaptationem, aut habitualem inclinationẽ eius, ad uniri nobiscum, sed & præsentiam quandam actualem: nõ quidem operis, sed ordinis immediati, quæ negationem includit, non solùm dispositionis contrariæ, sed & distantiæ secundùm locum, imò & positionem concernit prõptitudinis expeditę et præparationis, actualis. Siquidem putandum est intellectum humanum talis esse naturæ, ut ex propria essentia & conditione, uendicet sibi omnia hæc, & per ea omnia, maximè simul iuncta, naturalis unionis prædictæ rationem induat, quæ, ut constat, imperfecta est, quoniam ad actualem unionis rationem simpliciter nõ attigit. Acquisita est, quæ usu acquiritur, & est ex suo genere perfecta, tametsi ad perfectionem perducatur in paucis. Et hæc, ad mentem Commẽtatoris fit, tùm per receptionem intelligibilium specierum in intellectu, quæ abstractæ sunt à phantasmatibus, per opus intellectus agẽtis, tùm per colligationem operis possibilis intellectus, cùm operibus phantasię: propterea quòd necessè est ad hoc, ut homo intelligat non modò intellectum intelligere, sed & phantasiam negociari, ac operi suo uigilantèr attendere, ut habetur. 3. de anima com. 36. &

de

de hac unione frequenter loquitur Commẽtator, et presertim. 3. de anima cõ. 5. et. 36. In quibus planè, receptione, ac colligatione, quàm plures relationes, nec non & spiritualis, intellectus contactus, sunt: ut facilè consideranti perspicuum est.

Quò uerò ad unionem talem, hoc tali efficacia, ut uerè per illum denominemur, formalitèr intelligere, constat quòd examinare necesse est, an uniones prædictæ, naturalis scilicet, & acquisita, tàm arctum gluten faciant, inter intellectum & homines, ut uerè tali pacto denominare nos ualeãt, quod profectò res ardua est: puto tamen ꝙ posset forsàn Auerroes, nec magno quidem negocio, hunc in modum rem suadere, dicendo scilicet, quòd intellectus, cùm nobis per uniones prædictas sit, non superficiètenus copulatus, imò & per contactum, cùm spiritualis sit, et ob id ad intima penetrans, factus sit nõ mediocritèr intimus, facilè concipi poterit, quòd ipsius actio non modò illum, sed nos intrinsecè denominare possit: & maximè si nomine intelligentis hominis, accipitur aggregatum, quod ex homine, et intellectu unitis, suo modo resultat, sicut & nomine cœli, cùm ipsum dicimus intelligere, desiderare, amare, ut sepè explicat Commentator, & maximè. 2. cœli, com. 4. &. 12. Methaphysicæ cõ. 36. aggregatum accipitur ex anima, quæ sinè dubio intellectiua est, & cœlesti corpore: et saluaret forsàn etiã cœlum sic sumptum intelligere, desiderare, amare,

si

ſi anima illi coniuncta, per informationem nõ unietur ei.

Circa ſecundùm non minor eſt difficultas, quia ea ſtante poſitione, indubiè admittendum uidetur, intellectum poßibilem ſimul eodemq; momento, innumerabiles intellectiones eliјcere, tùm reſpectu diuerſarum rerum, tùm, quod maioris uidetur abſurditatis, reſpectu unius & eiuſdem rei præcisè: quod hunc in modum facile eſt animaduertere. Et quidem quod ad diuerſas res attinet, ex ſeipſo quodam modo liquet, quandóquidem nemo detrectare poteſt inter homines, quorum penè infinitus eſt numerus, multos & innumerabiles ſimul eodem tempore aliquid intelligere: hic quidem leonem, ille lapidem, alius ignem, & ità de reliquis. Ergò opus eſt, ut intellectus unus & idem in ſingulis, ſimul eodẽq; momento innumeras intellectiones, rerum quidẽ diuerſarum, nec ſubordinatarum eliјciat: Quod eſſe abſurdum haud difficilè ſuadebitur, ſiquis attendat quòd diuerſæ intellectiones, diuerſas requirunt formas intelligibiles, & per hoc opus eſſe, ut ſimul intellectus, actu informetur ab eis: & tamen conſtat, ꝙ ſicut impoßibile eſt ſubiectum aliquod, ſimul figurari diuerſis figuris, & ſuperficiem aliquam ſimul pingi coloribus uariјs, ità & impoßibile uidetur eſſe eundem intellectum, ſimul informari diuerſis intelligibilibus formis, & maximè in ſua actualitate ſumptis.

Quod

Quod uerò spectat ad rem eandem præcisè, facilè demonstratur; siquis ponat, ut quidem possibile est, innumeram quampiam multitudinem in Theatro amplo coactam, intentam esse circà rem aliquã particularem, putà, hoc album, in eminentiori loco positũ, ut clarè cõspiciatur ab eis. Ponat, rursum, quod facilè sequitur, quòd quilibet de multitudine phantasietur, de illo; & per hoc quòd opera intellectus agentis, in eorum quolibet, fiat abstractio formæ intelligibilis, & recipiatur in possibili, ut necessè est, intellectu: palàm quòd stante casu, non solùm ab illo intellectu innumeræ simul elicientur intellectiones, sed et quòd ille innumeris simul informabitur speciebus: & cùm omnes sint unius & eiusdẽ rei, quia omnes albi, circà quod quilibet uidentium intentus est, sequitur ꝙ nõ modò plura sed innumera accidentia, numero tantùm distincta, erunt in eodẽ subiecto; quod indubiè implicat contradictionem. Cùm enim accidens non sortiatur numeralem unitatem, nisi à subiecto, certum est, ꝙ ubi plura unius speciei accidentia sunt, necessariò ibi subiecti pluralitas constituenda est.

Verùm his impossibile nõ est satisfacere. Et quò ad intellectiones diuersarum rerum simul elicitas, facilè diceret Commentator nõ esse absurdum, imò nec aliquod inconueniens, unum agens simul diuersas actiones producere, præsertim per diuersa formalia principia, quorum nullum exhaurit totam

agentis

agentis uirtutem: & propter hoc ꝙ conceditur intellectum poßibilem, posse simul diuersas intellectiones habere, & diuersis speciebus intelligibilibus informari, cùm nulla expleat totam capacitatem eius, imò cùm sit in omnia fieri, ut habetur. 3. de anima, com. 6. nec omnes simul, quas in casu contingeret, illum recipere, sufficiũt illius facultatem explere, & penitus adæquare. Id enim illi tunc accidit, ut Commentator credidit, quando adeptis omnibus intelligibilibus speculatiuis, & per hoc sibi intellectu agente perfectißimè copulato, posset in actionem propriam intellectus agentis: & per hoc intelligere substantias separatas, et ità propria sibi felicitate frui. Et quod affertur de diuersis figuris et coloribus, qui in eodem subiecto recipi nequeũt, nihil facit: quandóquidem aliud est loqui, de diuersis rebus, etiam contrarijs, sumptis in eorum esse reali, & aliud de eisdem acceptis in eorum esse intelligibili, seu intentionali. Siquidem in esse reali, repugnat subiectum aliquod, simul figurari diuersis figuris, aut superficiem colorari diuersis coloribus, sed nõ in esse intentionali, siue intelligibili: undè sicut in eadem parte aeris, est similitudo albi, & similitudo nigri, ità & figura tetragona, & penthagona, quæ annectebantur albo & nigro, (nam continget dari triangulum album, & quadrangulum nigrum) in esse intẽtionali, ità & in eodem intellectu, possunt esse in esse intelligibili. Et fundamentum

mentũ eſt, quia in eſſe reali, diuerſæ rerum ſpecies, ſeipſas habẽt excludere, eò quòd inter ſe contrarietatem continent, quæ tamen in eſſe intentionali, & intelligibili diſtitutæ ſunt: Vndè & contrariorum ſpecies, in mente non ſunt contrariæ, ut etiam Commentator docet.

Quò autem ad intellectiones unius & eiuſdem rei, Commentatori etiam difficile reſpondere non foret. Siquidem poſſet primò concedere, ſtante caſu, in intellectu plures eſſe intellectiones, & per hoc plures ſpecies eiuſdem rei preciſè, & addere quòd illæ ſpeciès poſſent examinari dupliciter: uno modo ex parte ſubiecti, in quo ſunt, & ſic habent rationẽ accidentis, & accidentis ſpeciei unius, & ità numero plurificari non poſſunt: alio modo ex parte obiecti, quod repreſentant, & hoc pacto rationem habẽt formalis principij, quibus intellectus intelligit, et ita plurificari poſſunt, imò plurificãtur de facto: exemplum eſt de diuerſis luminibus, à diuerſis proficiſcentibus candelis, quæ uniuntur in medio aeris. Siquidem ea lumina in ordine ad ſubiectum, ſecundùm quem accidentia ſunt, unum numero, accidens ſunt, in ordine tamen ad candelas, à quibus dependent, pluralitatem habent, ſicut & dependentias diuerſas retinent & admittunt. In propoſito autem, ut res ſit perſpicua, attendenda ſunt duo: alterum eſt, quòd etſi ſpecies albi, de quibus eſt ſermo, dependent, ut à primo & remoto principio, ab hoc

sed solùm quòd desineret ex ea parte, quæ suo modo dependebat ab eò; sicut & in exemplo de lumine, extincta aliqua candela non desinit simplicitèr lumen, sed solùm ut depēdebat ab illa. Et certum est, quòd paternitas remanet in patre, etiam mortuo uno filio, si alij eidem supersunt.

In hac positione Auerrois, duo illi maximè peculiaria sunt. Alterum est, quòd intellectus, seu anima intellectiua, nō est forma hominis. Reliquum, quòd unus est in omnibus hominibus. Et licèt ad utrunque plures adducantur rationes, tùm ab ipso, tùm à posterioribus eius classis, duæ tamen, meo iudicio, sunt præcipuæ: & prima est pro primò dicto, & secunda est pro secundò. Ad primum igitur sic argumentatur. Si anima intellectiua, siue, quod pro eodem in præsenti accipitur, intellectus esset forma hominis, foret necessariò actus corporis, cōstat istud ex se, ergò esset actus organi: probatū, quia corpus, cuius ponitur forma, corpus organicum est: ergò esset corruptibilis & mortalis: probatur, quia tunc calefieret, ac frigefieret, et aliàs peregrinas pateretur passiones, & alterationes: hoc autem est absurdum, ergò &c. Ad. 2. sic argumentatur. Si ad multiplicationem hominum, multiplicarentur intellectus, palàm ꝙ nullus constaret tota latitudine intellectus humani: probatur, quia quādo sub una specie, multa sunt indiuidua, indubiè nullum gaudet tota latitudine eius, ergò nullus constaret illius tota

ta capacitate:probatur, quia hæc se mutuò conse-quuntur,ergò nullus esset in omnia fieri: probatur, quia hæc est capacitas totius intellectus humani,ergò nullus poßet esse beatus:probatur,quia nulli intellectus agens posset copulari simplicitèr, ergò naturale desyderium in singulis esset frustrà : probatur,quia omnes naturalitèr ad fœlicitatem tẽdunt, hoc autem est absurdum,ergò &c.

Quanquàm hæc opinio est ingeniosa, quãquàm multis forsàn applaudet re uera, tñ siquis illam rectè consideret,non solùm impia est in fide, sed erronea in phylosophia. Et quidem quòd utrunq; dictorum sit impium,haud difficilè est uidere, nam dicere quòd non sit forma corporis,repugnat catholicæ determinationi,ut patet in Clementinis de summa tri.& fide catho. dicere quòd non multiplicetur ad numerum corporum destruit rationem præmij & supplicij in hominibus, qđ paßim scripturis sacro sanctis reclamat. Quòd uerò & utrunq; in phylosophia sit erroneum,facilè est probare. Et primum quidem dictum ex hoc cõuincitur, quòd ab ipso intelligere,homo & est, & denominatur intelligens, sicut ab actionè uitali (aliàs intelligere hominis, non esset intellectualitèr eius uiuere, & frustrà docerent phylosophi, hominum uitam distingui, in contemplatiuam & practicam,quarum,illa potissimum, ad speculatiuum pertinet intellectum, hæc uerò maximè spectat ad practicum) ergò neceßè

5.habetur quòd intellectus, nullius corporis est actus, interpratatur de incorruptibili et immortali, ut cuiq; facilè est ex illis locis agnoscere. Tradens igitur hæc opinio (ut summatìm dicamus de ea) homini duas attribuendas animas, etsi ambas appellat humanas, non tamen uniuocè, sed equiuocè; hoc est, non una & eadem ratione, sed alia ac diuersa: ut clarè summitur ex.2.de anima, commē. 7.asserit quantùm mihi in præsenti, ex diuersis commentis occurrit, quòd ex quinq; capitibus diuersitatem habent.

Primò ex parte substãtiæ: propterea quòd substantia unius, clausa est in ordine formarum materialium ac sensibilium, & per hoc corruptibilium & mortalium, substantia uerò alterius clausa est in ordine formarum intelligibilium & immaterialium, & per hoc immortalium & incorruptibiliū, ut constat ex com. 12.ac.20.tertij. Secundò ex ratione formæ, eò quòd corruptibilis & mortalis est simpliciter forma hominis, dans illi esse specificum & essentiale, per ueram informationem: incorruptibilis uerò & immortalis, est forma hominis solùm secundùm quid, illi non dans esse, sed operari solùm, idq; non nisi per denominationem, ut patet ex eisdē locis. Tertiò ex unitate ac multiplicatione, quoniã corruptibilis & mortalis multiplicatur iuxtà multiplicationem humanorum corporum: incorruptibilis uerò & immortalis non multiplicatur iuxtà

nume-

numerum corporum, ſed unica eſt reſpectu omnium hominum, ut traditur com.5.& .36.tertij. Quartò ex propria appellatione. Nam licet utriſque plura nomina ſint communia, utputà (Anima humana) quod diximus illis conuenire equiuocè, uel ſi mauis, analogicè (ſiquidem corruptibili & mortali conuenire habet ſimpliciter, incorruptibili uerò & immortali ſecundùm quid, (Intellectus) quod & propriè quidem dicitur de incorruptibili & immortali, impropriè uerò de corruptibili & mortali, ut plenius explicatur.2.com.tertij. (Ratio) quod quoq; propriè dicitur de incorruptibili, & immortali, & impropriè de corruptibili & mortali, cuius ſignum eſt, quòd cùm de corruptibili dicitur, ſemper cùm diſtrahente additione dicitur: nã ratio dicitur particularis, ſicut & cùm explicatur nomine intellectus, ut in eodem com.20.uidere facilè eſt, explicatur cùm additione paſſiuus. Nihilóminus ſunt & earum cuilibet nomina propria. Siquidem corruptibilis & mortalis à Commentatore peculiariter appellata eſt, cogitatiua, non quidem eò ſenſu, quòd aliud anima illa à cogitatiua non ſit, ſed quia cogitatiua ſuprema eius portio eſt: incorruptibilis uerò & immortalis, peculiari quidem nomine, dicitur intellectus, tametſi ut ab agente intelligatur diſtinctus, non raro poſſibilis additionem recipit. Quintò ex operis excellentia, licet enim utriusq; opera excellentia ſint, incorruptibilis tamen & immortalis

longè excellentiora ſunt.

Et quantùm memoria in præſenti aſſequi poſſum: Cogitatiua apud Cõmẽtatorẽ, Primò eò ĩ opere eſt excellens, quòd cogitare ac cognoſcere poteſt ſingularia, ut ſingularia ſunt, cuiuſlibet prædicamenti, putà hanc ſubſtantiam, hanc quantitatem, hanc paternitatem, & ità de reliquis, ut Commentator docet. 2. de anima com. 63. Secundò eſt excellens, & in hoc, quòd adiuta, imaginatiua ac memoratiua deuenire poteſt in cognitionem alicuius futuri, ſiue præteriti, putà quòd iſte qui infirmatur, ſanabitur, uel morietur: quòd cras erit uel non erit pluuia. Siquidem ex eò, quod in memoria remanet, quòd alia uice uel pluries aliquis eadem laborauit egritudine, & fuit ſanatus uel mortuus: & quòd ſtante tali conſtellatione pluuia deſcendit, uel non deſcendit, repræſentãturq́; à Memoratiua hæc Cogitatiuæ, poteſt aliqualitèr, ut diximus, de futuris pronoſticari, ut accipitur ex eodẽ com. 33. tertij. Tertiò eſt excellens, & in alio, quòd diſcurrit ſcilicet particulari diſcurſu, & format ex particularibus ſillogiſmos: propter quod & ſortita eſt nomen, rationis particularis. Verùm etſi his in operibus cogitatiua eſt excellens, longè tamen, etiam in eiuſmodi excellẽtior eſt intellectus, quippè qui non ſolùm ualet indiuidua, ut indiuidua ſunt, cuiuſuis prædicamẽti pernoſcere, ſed et eorũ uniuerſalia, ut uniuerſalia ſunt, exactiſſimè cõtẽplari. Põt et lõgè

efficaciori

efficaciori modo discurrere, et pluribus ac certioribus modis, futura conijcere, & de occultioribus, & frequentius, et per causas uniuersales pronosticari. Sed ut plenius hac percipiatur opinio, duo adhuc manifestanda sunt, quæ primo occursu non modo uidentur ardua, sed uix intelligibilia. Alterum est de unione intellectus, quomodo scilicet ad mētē Auerrois, uniatur hominibus, & præsertìm tali unione, ut per illum denominemur formalitèr intelligere. Reliquum est de simplici, seu multiplici intellectione rei, & maximè unius & eiusdem præcisè, in diuersis hominibus.

Circa primum satis uidetur mirum, quòd unus intellectus numero, uniri poßit infinitis hominibus, hoc ést, præteritis, præsentibus, & futuris, qui apud Auerroem, indubiè infiniti sunt: nec modò mirum, sed uix cogitabile, & maximè tàm arcta unione, ut dicta sequatur denominatio: quare in hoc, non facile negotium habent eius asseclæ, & quantùm uidisse me memini, nullus est, qui eò pacto rē reddat illustrem, ut illustriorem desiderare non poßis. Ego autem, non ut reliquis me præponam, sed ut explicem quod occurrit, hunc in modum explanandàm crederem. Et quidem quò ad unionem intellectus cùm hominibus absolutè, de illa sic ex Commentatore distinguerem, ut altera quidem sit naturalis altera uerò sit acquisita. Naturalis imperfecta est, nec mirum ut quæ adest nobis à principio natiuita-

 tis,

tis, propterea & tale nomen adepta est. Vnde & Commētator. 3. de anima, com. 20. dicit quòd intellectus potentialis, continuatur nobis, prima continuatione, per naturam: & talis unio, meo iudicio, importare habet non solùm naturalem coaptationem, aut habitualem inclinationē eius, ad uniri nobiscum, sed & præsentiam quandam actualem: nō quidem operis, sed ordinis immediati, quæ negationem includit, non solùm dispositionis contrariæ, sed & distantiæ secundùm locum, imò & positionem concernit prōptitudinis expeditę et præparationis, actualis. Siquidem putandum est intellectum humanum talis esse naturæ, ut ex propria essentia & conditione, uendicet sibi omnia hæc, & per ea omnia, maximè simul iunctà, naturalis unionis prædictæ rationem induat, quæ, ut constat, imperfecta est, quoniam ad actualem unionis rationem simpliciter nō attigit. Acquisita est, quæ usu acquiritur, & est ex suo genere perfecta, tametsi ad perfectionem perducatur in paucis. Et hæc, ad mentem Commētatoris fit, tùm per receptionem intelligibilium specierum in intellectu, quæ abstractæ sunt à phantasmatibus, per opus intellectus agētis, tùm per colligationem operis poßibilis intellectus, cùm operibus phantasię: propterea quòd neceßè est ad hoc, ut homo intelligat non modò intellectum intelligere, sed & phantasiam negociari, ac operi suo uigilanter attendere, ut habetur. 3. de anima com. 36. &

de

de hac unione frequenter loquitur Commētator, et presertim. 3. de anima cō. 5. et. 36. In quibus planè, receptione, ac colligatione, quàm plures relationes, nec non & spiritualis, intellectus contactus, sunt: ut facilè consideranti perspicuum est.

Quò uerò ad unionem talem, hoc tali efficacia, ut uerè per illum denominemur, formalitèr intelligere, constat quòd examinare necesse est, an uniones prædictæ, naturalis scilicet, & acquisita, tàm arctum gluten faciant, inter intellectum & homines, ut uerè tali pacto denominare nos ualeāt, quod profectò res ardua est: puto tamen ꝙ posset forsàn Auerroes, nec magno quidem negocio, hunc in modum rem suadere, dicendo scilicet, quòd intellectus, cùm nobis per uniones prædictas sit, non superficiètenus copulatus, imò & per contactum, cùm spiritualis sit, et ob id ad intima penetrans, factus sit nō mediocritèr intimus, facilè concipi poterit, quòd ipsius actio non modò illum, sed nos intrinsecè denominare possit: & maximè si nomine intelligentis hominis, accipitur aggregatum, quod ex homine, et intellectu unitis, suo modo resultat, sicut & nomine cæli, cùm ipsum dicimus intelligere, desiderare, amare, ut sepè explicat Commentator, & maximè 2. cæli, com. 4. & 12. Methaphysicæ cō. 36. aggregatum accipitur ex anima, quæ sinè dubio intellectiua est, & cœlesti corpore: et saluaret forsàn etiā cœlum sic sumptum intelligere, desiderare, amare,

si

ſi anima illi coniuncta, per informationem nõ uniretur ei.

Circa ſecundùm non minor eſt difficultas, quia ea ſtante poſitione, indubiè admittendum uidetur, intellectum poßibilem ſimul eodemq; momento, innumerabiles intellectiones elijcere, tùm reſpectu diuerſarum rerum, tùm, quod maioris uidetur abſurditatis, reſpectu unius & eiuſdem rei præcisè: quod hunc in modum facile eſt animaduertere. Et quidem quod ad diuerſas res attinet, ex ſeipſo quodam modo liquet, quandóquidem nemo detrectare poteſt inter homines, quorum penè infinitus eſt numerus, multos & innumerabiles ſimul eodem tempore aliquid intelligere: hic quidem leonem, ille lapidem, alius ignem, & ità de reliquis. Ergò opus eſt, ut intellectus unus & idem in ſingulis, ſimul eodẽq; momento innumeras intellectiones, rerum quidẽ diuerſarum, nec ſubordinatarum elijciat: Quod eſſe abſurdum haud difficilè ſuadebitur, ſiquis attendat quòd diuerſæ intellectiones, diuerſas requirunt formas intelligibiles, & per hoc opus eſſe, ut ſimul intellectus, actu informetur ab eis: & tamen conſtat, ꝙ ſicut impoßibile eſt ſubiectum aliquod, ſimul figurari diuerſis figuris, & ſuperficiem aliquam ſimul pingi coloribus uarijs, ità & impoßibile uidetur eſſe eundem intellectum, ſimul informari diuerſis intelligibilibus formis, & maximè in ſua actualitate ſumptis.

Quod

Quod uerò spectat ad rem eandem præcisè, facilè demonstratur; si quis ponat, ut quidem possibile est, innumeram quampiam multitudinem in Theatro amplo coactam, intentam esse circà rem aliquã particularem, putà, hoc album, in eminentiori loco positũ, ut clarè cõspiciatur ab eis. Ponat, rursùm, quod facilè sequitur, quòd quilibet de multitudine phantasietur, de illo; & per hoc quòd opera intellectus agentis, in eorum quolibet, fiat abstractio formæ intelligibilis, & recipiatur in possibili, ut necessè est, intellectu: palàm quòd stante casu, non solùm ab illo intellectu innumeræ simul elicientur intellectiones, sed et quòd ille innumeris simul informabitur speciebus: & cùm omnes sint unius & eiusdẽ rei, quia omnes albi, circà quod quilibet uidentium intentus est, sequitur ꝙ nõ modò plura sed innumera accidentia, numero tantùm distincta, erunt in eodẽ subiecto; quod indubiè implicat contradictionem. Cùm enim accidens non sortiatur numeralem unitatem, nisi à subiecto, certum est, ꝙ ubi plura unius speciei accidentia sunt; necessariò ibi subiecti pluralitas constituenda est.

Verùm his impossibile nõ est satisfacere. Et quò ad intellectiones diuersarum rerum simul elicitas, facilè diceret Commentator nõ esse absurdum, imò nec aliquod inconueniens, unum agens simul diuersas actiones producere; præsertim per diuersa formalia principia; quorum nullum exhaurit totam

agentis

agentis uirtutem: & propter hoc ꝙ conceditur intellectum poßibilem, posse simul diuersas intellectiones habere, & diuersis speciebus intelligibilibus informari, cùm nulla expleat totam capacitatem eius, imò cùm sit in omnia fieri, ut habetur. 3. de anima, com. 6. nec omnes simul, quas in casu contingeret, illum recipere, sufficiũt illius facultatem explere, & penitùs adæquare. Id enim illi tunc accidit, ut Commentator credidit, quando adeptis omnibus intelligibilibus speculatiuis, & per hoc sibi intellectu agente perfectißimè copulato, posset in actionem propriam intellectus agentis: & per hoc intelligere substantias separatas, et ità propria sibi felicitate frui. Et quod affertur de diuersis figuris et coloribus, qui in eodem subiecto recipi nequeũt, nihil facit: quandóquidem aliud est loqui, de diuersis rebus, etiam contrarijs, sumptis in eorum esse reali, & aliud de eisdem acceptis in eorum esse intelligibili, seu intentionali. Siquidem in esse reali, repugnat subiectum aliquod, simul figurari diuersis figuris, aut superficiem colorari diuersis coloribus, sed nõ in esse intentionali, siue intelligibili: undè sicut in eadem parte aeris, est similitudo albi, & similitudo nigri, ità & figura tetragona, & penthagona, quæ annectebantur albo & nigro, (nam continget dari triangulum album, & quadrangulum nigrum) in esse intẽtionali, ità & in eodem intellectu, possunt esse in esse intelligibili. Et fundamentum

mentũ est, quia in esse reali, diuersæ rerum species, seipsas babẽt excludere, eò quòd inter se contrarietatem continent, quæ tamen in esse intentionali, & intelligibili distitutæ sunt: Vndè & contrariorum species, in mente non sunt contrariæ, ut etiam Commentator docet.

Quò autem ad intellectiones unius & eiusdem rei, Commentatori etiam difficile respondere non foret. Siquidem posset primò concedere, stante casu, in intellectu plures esse intellectiones, & per hoc plures species eiusdem rei precisè, & addere quòd illæ speciès possent examinari dupliciter: uno modo ex parte subiecti, in quo sunt, & sic habent rationẽ accidentis, & accidentis speciei unius, & ità numero plurificari non possunt: alio modo ex parte obiecti, quod repræsentant, & hoc pacto rationem habẽt formalis principij, quibus intellectus intelligit, et ita plurificari possunt, imò plurificãtur de facto: exemplum est de diuersis luminibus, à diuersis proficiscentibus candelis, quæ uniuntur in medio aeris. Siquidem ea lumina in ordine ad subiectum, secundùm quem accidentia sunt, unum numero, accidens sunt, in ordine tamen ad candelas, à quibus dependent, pluralitatem habent, sicut & dependentias diuersas retinent & admittunt. In proposito autem, ut res sit perspicua, attendenda sunt duo: alterum est, quòd etsi species albi, de quibus est sermo, dependent, ut à primo & remoto principio, ab hoc

albo in eminentiori loco posito, ut tamen à principio proximo & immediato, dependent à phantasmate huius albi, licet concurrente intellectu agente, cuius opera (ut alibi dictum est) species intelligibilis generatur, & in intellectu imprimitur: Reliquum est, ꝙ etsi principium remotum in hoc casu sit unius rationis præcisè, non tamen oportet principium proximum, eodem pacto penitus se habere, imò uidetur ꝙ eiusdem rei phantasmata in diuersis hominibus, aut rarò, aut nũquàm eiusdem sint penitus rationis: cum in uno sit phantasma clarius, aut acutius, aut excellentius: in alio debilius, aut obscurius, aut depreßius, tùm propter disparitatem complexionis, tùm propter dispositiones uarias, & affectiones, in quibus hominem esse contingit: quin & experimur, ꝙ unus & idem homo, circa eandem rem, uno tempore rectius phantasiatur quàm alio, sicut & illum affici diuerso modo uidemus.

Ergò diceret Commentator, ꝙ etsi in intellectu poßibili, stante casu, essent innumeræ intellectiones. essent quóque innumeræ formæ intelligibiles, non quidem in eò ꝙ accidentia sunt, sed in eò ꝙ principia formalia sunt, propterea quòd penderent proximè à diuersis phantasmatibus, sicut suo modo, lumina in eodem medio, pendent à diuersis candelis. Et adderet, quòd inter illas intellectiones innumeras, ipsius albi, contingeret unam esse limpidiorem, ac excellentiorem alia, sicut & species deser-

uiens

uiens uni limpidior & perfectior esset, deseruienti alij, eò quòd etsi omnes repræsentarent unam et eandem rem, non tamen omnes repræsentarent illam eodem penitus modo.

Secundò, posset dicere Commentator, stante eo casu, intellectus non nisi unicam eliceret intellectionem, per quam omnes illi, qui tunc uiderent, ac phantasiarentur, circa hoc album, denominari possent intelligentes illud: & similitèr quòd non nisi unica species eius reciperetur in intellectu poßibili, quæ & esset maximè excellentiæ, cum ad illius productionem concurrant phantasiationes innumerabilium hominum, & quàm plurimæ illustrationes intellectus agentis. Vndè & dici posset quòd æquiualeret spēbus innumeris, et consequētèr, ut elijceretur una intellectio, quæ & foret tantæ præstantiæ, ut supplere posset, ut diximus, ad denominandum omnes, qui negociabantur circà illud album, non minus quàm suppleat intellectus, ad denominandū plures homines intellectuales, cum fuerit copulatus cum eis. Quæ quidem intellectio etiam dici posset singulis esse propria, licet nulli eorum penitus adæquata: propter quod non eodem pacto Socrates illa diceretur intelligere: quo dicitur intelligere Plato, sicut non esset eiusdem prorsùs perfectionis uinculo, intellectui intelligenti astrictus. Nec sequeretur quòd Socrate diuertente, ac negociari circà album desinente, quòd prorsus desineret intellectio albi,

fed folùm quòd definéret ex ea parte, quæ fuo modo dependebat ab eò; ficut & in exemplo de lumine, extincta aliqua candela non defìnit fimplicitèr lumen, fed folùm ut depēdebat ab illa. Et certum eft, quòd paternitas remanet in patre, etiam mortuo uno filio, fi alij eidem fuperfunt.

In hac pofitione Auerrois, duo illi maximè peculiaria funt. Alterum eft, quòd intellectus, feu anima intellectiua, nō eft forma hominis. Reliquum, quòd unus eft in omnibus hominibus; Et licèt ad utrunque plures adducantur rationes, tùm ab ipfo, tùm à pofterioribus eius claßis, duæ tamen, meo iuditiò, funt præcipuæ: & prima eft pro primò dicto, & fecunda eft pro fecundò. Ad primum igitur fic argumentatur. Si anima intellectiua, fiue, quod pro eodem in præfenti accipitur, intellectus effet forma hominis, foret neceffariò actus corporis, cōftat iftud ex fe, ergò effet actus organi: probat, quia corpus, cuius ponitur forma, corpus organicum eft: ergò effet corruptibilis & mortalis: probatur, quia tunc calefieret, ac frigefieret, et aliàs peregrinas pateretur paßiones, & alterationes: hoc autem eft abfurdum, ergò &c. Ad. 2. fic argumentatur. Si ad multiplicationem hominum, multiplicarentur intellectus; palàm quod nullus conftaret tota latitudine intellectus humani: probatur, quia quādo fub una fpecie, multa funt indiuidua, indubiè nullum gaudet tota latitudine eius, ergò nullus conftaret illius to-

ta

ta capacitate:probatur, quia hæc ſe mutuò conſequuntur,ergò nullus eſſet in omnia fieri: probatur, quia hæc eſt capacitas totius intellectus humani,ergò nullus poſset eſſe beatus:probatur,quia nulli intellectus agens poſſet copulari ſimplicitèr, ergò naturale deſyderium in ſingulis eſſet fruſtrà : probatur,quia omnes naturalitèr ad fœlicitatem tẽdunt, hoc autem eſt abſurdum,ergò &c.

Quanquàm hæc opinio eſt ingenioſa, quãquàm multis forsàn applaudet re uera, tñ ſiquis illam rectè conſideret,non ſolùm impia eſt in fide, ſed erronea in phyloſophia.Et quidem quòd utrunq; dictorum ſit impium,haud difficilè eſt uidere, nam dicere quòd non ſit forma corporis,repugnat catholicæ determinationi,ut patet in Clementinis de ſumma tri.& fide catho. dicere quòd non multiplicetur ad numerum corporum deſtruit rationem præmij & ſupplicij in hominibus, qđ paſsim ſcripturis ſacroſanctis reclamat. Quòd uerò & utrunq; in phyloſophia ſit erroneum,facilè eſt probare.Et primum quidem dictum ex hoc cõuincitur, quòd ab ipſo intelligere,homo & eſt, & denominatur intelligens, ſicut ab actionè uitali (aliàs intelligere hominis, non eſſet intellectualitèr eius uiuere, & fruſtrà docerent phyloſophi, hominum uitam diſtingui, in contemplatiuam & practicam,quarum,illa potiſſimum, ad ſpeculatiuum pertinet intellectum, hæc uerò maximè ſpectat ad practicum) ergò neceſsè

est, ꝙ proficiscatur in eo à principio sibi intrinseco, imò à principio quod informet eum. Pro prima parte probatur, quia uiuere ex intraneis proficisci necesse est: pro secunda conuincitur, quia uita proficisci habet ab anima, quæ est principium, quo uiuimus, quam constat ex 2. de anima, esse actum corporis: nec solùm quodcunque uiuere, sed & uiuere, quod est intelligere, aliàs non diceretur, ubi suprà, non solùm principium esse, quo uiuimus, sed & quo intelligimus: præter id ꝙ sicut operari præsupponit esse, ità & operari uitalitèr præsupponit esse uitale, & per hoc quòd non solùm homo per intellectum intelligat, sed & esse intellectiuum ab eo recipiat: siquidem uiuere est esse uiuentibus, ut etiam in superioribus tactum est.

Nec obstat, quòd apud Platonem intelligere hominis foret opus uitæle, & tamen anima intellectiua non informabat hominem: quoniam, ut constat, apud illũ ꝙ homo aliud non erat quàm anima. Similitèr non satisfit rationi, quòd cælum dicitur intelligere, & amare, & tamen apud multos non est animatũ anima largiente esse, quoniã ut aliàs diximus, falsum forsàn est cælũ nõ esse animatum: quod tamen si concederetur, certum est quòd intelligere & amare, & si uitales actiones ex suo genere sunt, non illis tamen cælum diceretur uitalitèr intelligere, & amare, nisi fortè accepto cælo, non solùm pro cælo, sed & pro assistente intellectu, quasi

utrunq; simul appelletur cœlum: quod sanè non minus foret absurdum quàm siquis plaustrum diceret, currum & boues trahentes eum, quod constat ridiculum fore in phylosophia: quod siquis non duceret pro inconuenienti, in hoc posset tali pacto defensare Auerroem, & eò facilius, quò intèr intellectum & hominem, arctius poneretur uinculum quàm intèr boues & plaustrum.

Secundùm autem dictum, etiam facilè erroneũ demonstratur, propterea quod si non multiplicarentur in hominibus intellectus humani, non multiplicarentur quoq; uoluntates humanæ, probatur, quia hæc se mutuo cõsequuntur: hoc autem est manifestè falsum, quia etiam antè copulationem intellectus nobiscum, ut Auerroes loquitur, experimur in nobis uolendi liberam facultatem, qua & potimur ad plenum: quod tamen Cõmentator non concederet de intellectu, nisi post longum tempus, & exercitatis in scientijs speculatiuis. Nec admittitur quòd ità senserit Aristoteles, cùm hæc necessariò non sequantur ex doctrina ipsius, imò ipse longè alitèr opinatus est, ut ex sequentibus constat. Nam licet manifestè doceat, intellectum humanũ nullius corporis esse actum, id tamen non docet eo sensu, quo intellexit Auerroes, quòd .s. anima intellectiua non det esse, nobisq; uniatur non ut forma, aliàs nõ foret principium, quo intelligimus: sed uel eo sensu, quo intelligit .S. Thomas, quòd scilicet uerum

rũ eſt, ratione nõ intellectiui gradus, ſed intellectiuæ potentiæ: uel intelligit quòd non eſt actus ſecundùm immerſionem, ſed ſecũdùm quandam eminentiam, nimirum quòd ſicùt non eſt eductus de corpore, ità excedit facultatem corporis. Sed de hac re diffusè pertractatum eſt. 3. lib. de anima.

Ergò, etiam ad rationes Auerrois, facilè eſt ſatisfacere. Cùm ergò dicit. Si intellectus eſſet forma hominis, eſſet actus corporis, & per hoc rei organicæ, non negatur in eò ſenſu quo diximus: & cùm infertur quòd foret mortalis, negatur ſequela, nec ſequitur quòd caleficeret, aut frigeſieret, quoniam hæc uera ſunt de informantibus corpus cùm dependentia ſua à corpore, & non cùm excedentia, ac ſupereminentia ſuprà corpus. Et cùm ſecundò inducitur quòd ſi multiplicarentur intellectus, nullus conſtaret tota ſpeciei ſuæ latitudine, & per hoc nec tota ſua capacitate: admittitur, ſed cùm ſubdit, ergò non eſſet in omnia fieri, reſpondetur quòd intelligendo hoc, ut multi dicunt ad mentem Ariſtotelis, hoc eſt de omnibus naturalibus, ſiue inferioribus, negatur ſequela, propterèa quòd ſicut indiuiduum ſuperioris ordinis tranſcẽdit infinita indiuidua ordinis inferioris, ità et quilibet intellectus humanus in immenſum excedit omnia naturalia, cùm eo longè inferiora ſint, & per hoc nihil obſiſtit, quin poſſit ea oĩa fieri: ſi uerò ea uerba alitèr aliquis uult intelligere rem aſſumit, quam pro-

bare

bare tenetur. Quod adiũgitur de fœlicitate, palàm ꝙ etsi omnis intellectus humanus naturalitèr nititur ad fœlicitatem, non tamen eò pacto, quo posuit Commentator. Sed de hoc non oportet in præsentia amplius laborare. Hæc de prima classe.

Secũda classis offert deinde sese: cuius auriga est Alexander, qui sua tempestate tantæ extitit existimationis, ut teste Auerroe. 3. de anima com. 14. qui nõ erat Alexandrinus, non dicebatur phylosophus. Hic animam humanã posuit simplicitèr corruptibilem, & mortalem, & secundùm quid tãtũ incorruptibilem & immortalem, asserens hoc non solùm ex principijs naturalis scientiæ, sed ex mente phylosophi. Consistit autem hæc opinio in quattuor principalibus punctis. Primum est, ꝙ anima humana (ut iam diximus) est simplicitèr corruptibilis & mortalis. Secundùm: quòd ipsa est nobilissima intèr animas corruptibilium animalium. Tertium, ꝙ oritur & resultat ex nobilissima complexione corporis nostri. Quartùm, ꝙ eam comitatur potentia quædam, quam uocat præparationem, hoc est idoneitatem ad suscipiẽdum quæuis materialia intelligibilia, quam dicit immixtam corpori, nullum habere intelligibile actu, assimilari rasuræ tabellæ, & cætera, quæ ab Aristotele attribuuntur possibili intellectui, huic asserit conuenire: & deniq; secũdùm eam animã humanam, quodam (licet diminutissimo) modo immortalitatem habere.

Fundamentum primi puncti accipiebat ex doctrina phylosophi & maximè.2.de anima, à tex. com.7.usq; ad.24.ubi docet omnem animam actũ esse corporis physici, organici, potentia uitam habentis, per informationem: & ꝙ id uniuersalitèr competit omni animæ, quod Alexander intelligebat uniuocè,& secundùm unammet rationem. Ex hoc argumentabatur. Anima quæ est actus corporis &c.per informationem,est simplicitèr corruptibilis & mortalis,sed anima humana est huiusmodi, ergò &c. Minor ex dictis habetur, Maior ex eo probatur, ꝙ omnis eiusmodi, de potentia materiæ educta est, ergò &c.Confirmatur. Quia omne acceptum per generationem est corruptibile, sed ità est in proposito, iuxtà illud.2.physicorum tex. cõ. 26.Sol & homo generant hominem. Fundamentũ secũdi accipiebat ex hoc ꝙ materia est propter formam, sicut & uniuersalitèr potentia est propter actum, ut habetur.9.Methaphysicæ tex.commen. 15. propter quod & necessè est, ut forma semper præstet in nobilitate ipsi materiæ.Ex hoc argumentabatur. Materia animæ humanæ est corpus humanum, ut patet.2.de anima, tex.com.7.ergò est nobilissima,patet, quia nullum aliud corpus est ità nobile,patet,quia nullum aliud est tàm delicati tactus:ut dicitur ubi suprà tex. com. . . ergò anima humana, quæ illius est forma, omnium animarum nobilissima est.

Fun-

Fundamentum tertij accipiebat ex eò, ꝙ experientia constat, ꝙ ex diuersitate mixtionis elementorum,& consequentèr complexionis corporum uariantur mixtorum formæ, & ꝙ quantò melior est mixtio & complexio, tãtò melior & perfectior illius est forma. Ex hoc argumentabatur. Complexio corporis humani perfectißima est intèr complexiones corporum corruptibilium animalium, ergò anima humana, quæ forma est nobilißima, in eiusmodi corpore est: consequentia ex fundamento patet. Antecedens probatur, Quia in corpore humano elementa, seu quæ miscibilia sunt in eò, ad optimam proportionis æqualitatem redacta sunt.. Fundamentum quarti est primum caput. 3. lib. de anima, qđ est caput de intellectu pößibili etc. Pro hac opinione uidere potes, si placet, Auerroẽ, cõ. 5. tertij de anima,&. S. Thomã. 2. cõtrà gen. cap. 62.

Huius claßis extitit Põponacius uir suo tẽpore celebris, qui librũ inscribẽs de ĩmortalitate animæ posuit tñ aĩam humanã, tùm secundùm principia naturalis phylosophiæ, tùm secũdùm mẽtẽ Aristotelis, simplicitèr corruptibilẽ & mortalem, & secundùm quid incorruptibilẽ et immortalẽ: quæ etsi multis rationibus nititur suadere, satis tamen erit potiores adducere. Quòd igitur sic sentiendum sit, ex principijs naturalis scientiæ astruit his potißimis medijs. Ex primò ac. 6. phy. Omnis denominatio fit à superabũdãti, ergò cùm in anima humana

plura uideamus mortalia quàm immortalia, mortalis absolutè & simplicitèr pronuncianda est. Assumptum est notum ex hoc, quòd in anima humana longè plures sunt potentiæ sensitiuæ, & uegetatiuæ, quàm intellectiuæ, & multò plura sunt opera earum, quàm opera intellectus; sed ea omnia defectibilia ac corruptibilia sunt, ergò &c. Prætereà si lustremus climata, quæ habitari possunt, longè plures inueniuntur homines ferini, & brutales, quàm rationales: longè plures sensualibus ac mortalibus dediti, quàm intellectualibus, & diuinis: multò plures affectantes terrena, quàm cælestia, ergò &c. Prætereà si respicimus ad naturam intellectionis nostræ, uidebimus eam parùm, aut nihil naturam transcendere cognitionis sensus: siquidem in multis animalibus apparet relucere prudentiam, multa mechanicè ac artificiosè fieri, putà, construere domos: multa politicè exerceri, ut constat in regimine apum, imò multa uidemus ab aliquibus animalibus fieri elegantius ac sapientius, quàm à multis hominum fierent, & tamen in illis certum est quod non ponitur intellectus. Item licet intellectio attingere dicatur uniuersale, id tamen debili modo attingit, quia modo confuso, & ut in singularibus est: quod non multùm cogitationi, id est actui cogitatiuæ repugnat, quæ & quodam pacto etiam ad uniuersale pertingit: ergò uidebitur intelligere nostrũ non iniuria adnumerandum cum operibus sensuũ,

licèt in supremo loco, & propterea ut sapiens potius aliquo pacto, naturam intellectionis, quàm simpliciter intellectionem fore, & per hoc & intellectum nostrum, potius inter uires adnumerandum quodammodo sensitiuas, tametsi melius forsàn sit, ut collocetur medius inter intellectũ & sensum etc.

Quòd etiam idem dicendum sit de mente philosophi, ostendit hac præcipua ratione. Anima humana nullam habet operationem, cui non communicet corpus uel simpliciter, uel secundum quid, ut sumi potest ex phylosopho, & non semel, in lib. de anima, & nihilóminus ex inductione conuincitur, propterea quòd eius operationes sunt, aut uegetatiuæ, aut sensitiuæ, & in his proculdubio communicat corpus simpliciter, hoc est, ut communiter intelligitur, organicè & obiectiuè, aut intellectiuæ, & in his constat quòd communicat corpus, saltèm secundum quid, hoc est ut omnes admittunt, obiectiuè tantùm: ergo anima humana non est separabilis à corpore simpliciter, sed secundùm quid: ergò est simpliciter corruptibilis & mortalis, & solùm secundùm quid incorruptibilis & immortalis. Antecedens patuit. Prima consequentia probatur ex. 1 2. tex. 1. de anima: ubi dicitur, quòd si non habet operationem propriam, hoc est, non communem sibi & corpori, quòd non est separabilis: & de communione intelligit, non solùm sicuti organo, sed etiam uti obiecto, undè & subdit, quòd si intellige-

re

re(quod maximè uidetur aßimilari proprio) est phantasia, aut non sine phantasia, quòd non erit sine corpore, hoc est sine communione corporis. Inferius autem, hoc est in.3.lib. ostenditur clarè quòd intelligere non est sine corpore obiectiuè, quia opus est intelligentem phantasmata speculari: ergò anima separabilis non erit à corpore simplicitèr, sed tantùm secundùm quid, quia scilicet in aliquo suo opere, erit separabilis à corporis communione organicè, Secunda consequentia, nota est ex se, quia si non est à corpore simplicitèr separabilis, cum illud sit simplicitèr corruptibile (quippe quod constat ex contrarijs) neceßè est ut eo corrupto corrumpatur & anima: nec eam saluat immortalitas secundùm quid, quoniam absorbetur secundùm quid, à simplicitèr. Nec, inquit, responderi potest, quòd intelligere animæ nostræ, commune quidem est corpori obiectiuè, non tamen absolutè sed pro statu præsenti: quoniam alium statum ab isto non nouit Aristoteles, imò in.12.metaphysicæ tex. com.39.ait, quòd summa illa delectatio, quæ continuò adest substantijs separatis, seu, si mauis, animabus cœlestibus; utpotè ad earum beatitudinem pertinens, adesse nobis non potest, nisi modico tempore. Præterea, ex ratione animæ humanæ, seu intellectus nostri est, ut non poßit intelligere nisi concurrentibus phantasmatibus, & per hoc corporeo quodam obiecto: ergò uel non poterit anima à corpore

pore

pore separari, uel imperpetuum, illius intellectus, erit uacans & ociosus. Secundùm dari non potest, quia natura ociositatem abhorret, ergò remanet primùm, ergò &c. Antecedens probatur, tùm quia intellectus humanus medius est inter sensum & intellectum abstractum, & per hoc in operando naturam debet sapere utriusque: ergò sapiet de abstracto, quia non per organum intelligit, sapit de sensu, quia non nisi obiecto corporeo concurrente intelligit, tùm quia ridiculum in philosophia est, alicui naturæ plures attribuere operandi modos essentiales: Siquidem ut phylosophi docent, & experientia attestatur, unius naturæ, unus tantùm est operandi modus essentialis, &c.

Verùm hæc opinio, non solùm est impia, imò maximè impia, sed nec ex lumine naturali uerè dependens: ac minus Aristoteli satisfaciens. Et ut de primò, ac principali eius puncto, aliquid dicam, constat quidem quòd in illo est impia; & maximè impia, ex hoc, quòd non modò repugnat christianæ fidei, sed & cuicunque humanæ religioni, imò & omni rectè institutæ reip. Siquidem posita mortalitate animæ, non solùm euertitur fides catholica, sed destruitur quæuis religio, & pereunt omnes leges. Constat quòd ex naturali lumine, non uerè dependet, uel ex hoc, quòd phylosophorum præcipui, ut Socrates, Plato, cum multis ex peritioribus Grecis, oppositum eodem ex fonte hauriunt, & excipiunt.

piunt. Constat ꝙ nec phylosopho satisfacit ex his, quæ inferius subijciēda sunt. Nec est difficile illius fundamenta destruere, aut inductis rationibus penitus satisfacere. Vndè & primum Alexandri fundamentum, quod pro primò ac principali puncto constituit, facilè euertitur: propterea ꝙ concesso, sicut & concedendum est, ꝙ anima humana per informationem actus sit corporis, negatur ꝙ iccircò corruptibilis sit & mortalis, aut ꝙ de materiæ potestate educta sit. Et ratio est, quia anima, seu forma corporis quantum in præsentia attinet, in duplici differentia est: quædam quæ per immersionem informat, & hæc indubiè corruptibilis est & mortalis, & educta de potestate materiæ: quædam quæ informat per superexcedentiam, & hæc incorruptibilis est & immortalis, & de potestate materiæ non profecta: illa quidem sicut non excedit materiæ posse, ità nec eius facultatem ac causalitatem, & per hoc, sicut ab illa dependet, ità & sinè illa esse nō pōt, hæc uerò sicut excedit materiæ potestatem, ità excedit & facultatem, ac causalitatem, & per hoc sicut ab illa non educitur, ità nec ab illa dependet, & ideò non mirum, si non corrumpitur, quando illam separari contingit.

fá v.

Ad cōfirmationē, negatur ꝙ anima humana, per generationem habita sit absolutè, licèt per generationē habità sit in hoc, seu ab hoc: eò ꝙ ꝑ uim generationis, huic corpori est unita, ac uinculo naturali

con-

coniuncta, quod uoluit Arist. in eò loco. Et ut res sit magis perspicua, considerandum quod anima humana creatur quidem à Deo, sed nō creatur extrà corpus, aut sinè hoc, quod infundatur in corpus: undè & Augustinus dixit, quod infundendo creatur, & creando infunditur. Quò fit ut, siquis rectè perspiciat, duplex in hac re inueniatur productio: altera, quæ creatio est, quæ pro termino, esse habet, ipsius animæ absolutè, & hæc indubiè à solo Deo est: altera quæ est generatio, & pro termino habet esse quidē animæ, at non absolutè, sed ut communicatum supposito: ità quod ad esse humani terminatur suppositi, quatenus est suppositi, & hoc etiam est à Deo, sed mediante cœlo & hominè: & propterea phylosophus non dixit, sol & homo generant animam, sed dixit generant hominem, probè sciens, quòd anima non est genita sed creata: licèt illius esse, ut communicatur supposito, generationē hominis terminet. Nec est necessè ad hoc, quod aliquid generet uel producat compositum, quòd illius partes generet, uel producat, sed satis est, si illas unit & nectit. Vndè & opus non est, quod si pictor facit parietem album, ut parietem uel albedinem faciat, sed sufficit si unum alteri copulet, ex qua copula compositum ipsum resultat. Et quidem sic accidit in proposito: nam generans Socratem, nōn producit animam, neq; materiam, sed alterum alteri unit, & ità resultat homo, &c.

Ad secundùm conceditur quòd anima humana nobilißima est. Et intèr omnes sensitiuas, quatenus sensitiua, & intèr omnes uegetatiuas, quatenus uegetatiua: eò quòd illas continet eminentèr. Et quatenus intellectiua, eò usq; illas in nobilitate transcendit, quòd est alterius, & superioris ordinis: nimirum quia ordinis intellectualis, ex quo & immortalitatem sortitur. Ad tertium dicitur quòd non probat intentum: Ostendit enim (Siquid ostendit) quòd ex mixtionis diuersitate uariantur substantiales formæ, & non quòd ex illa resultent: quare non negatur, quòd in corpore humano, quod melioris est cõplexionis, nobilior inueniatur anima, imò hoc necessarium esse uidetur, quoniam cùm materia est meliori modo disposita, nobilior sinè dubio inducitur forma: ergò concesso quòd forma sequat in nobilitate materiam, non habetur ex hoc, quòd anima humana deforis aduenire non possit. Ad quartum dicit Auerroes, quòd Alexander totùm illud caput, interpretatur peruersè, & uerè sic est: quod tamen non fit, si anima immortalis ponitur, et incorruptibilis.

Nunc ad rationes Pomponacij. Ad primam igitur dico, quòd denominatio quidem fit à superabundanti, at non qualitèrcunq;, sed abundanti in perfectione, ut colligi potest ex. 2. de anima, in tractatu de uegetatiua: Quia ergò intellectus in anima longè suprà sensum in perfectione abundat, &

secun-

ſecundùm illum anima immortalitatem habet, iccircò ab illo, uti à ſuperabundanti immortalis ſimpliciter denominãda eſt. Ad ſecundam dico, quòd licèt multi homines, in moribus uideãtur brutales, id tñ contingit ut plurimum, ex mala complexione, aut diſpoſitione organorum corporis, propter quod non concluditur, quin eorum mens incorruptibilis ſit, & licèt plures affectare uideamus terrena, id tamen contingit ſępe ex mala inſtitutione. Sed utcunq; res ſit, conſtat quòd affectant magis in ſempiternum uiuere: quod deſiderium, fortè animæ atteſtatur immortalitati, cùm illud non uideatur fruſtrà, & certum eſt quòd in corpore huius uitæ, expleri non poteſt. Ad tertiam dico, quòd falſum eſt, quòd noſtrum intelligere naturam non tranſcendat cognitionis ſenſus, imò eſt longè altioris ordinis: & cùm dicitur, quòd non attingit uniuerſale, niſi in confuſo, & ut in ſingularibus eſt, negandum eſt hoc: imò attingit ad uniuerſale uerum, & ut à ſingularibus diſtinctum, cuius & cognoſcit proprietates, & attributa, ut palàm eſt in ſcientijs. Quòd autem uniuerſale attingat in ſingularibus, non aliundè eſt quàm ex ratione materialis quidditatis, quæ illius eſt obiectum, & uendicat ſibi, ut in ſingularibus ſit, de qua re aliàs diximus. Singularia autem non attingit niſi reflexè, ut Ariſt. docet. 3. de anima, tex. com. 8. Ad ea autem, quæ adducit de apibus, formicis, & huiuſmodi, palam quòd nihil

hil proficiunt, cùm illa nō operentur per intellectū, sed potius per naturalem instinctum.

Deniq; & quæ subdit pro mente phylosophi, facilè est eludere. Vndè ad primum dicitur, quòd responsio ibi data optima est: & cùm ait quòd phylòsophus nō nouit statum animæ separatū, respōdetur quòd istud est falsum, imò illum uidetur attingere. 12. Methaphysicæ, tex. com. 17. ubi dicit, ꝙ nihil prohibet intellectum humanum post mortem hominis remanere. Et ad illud de delectatione paruo tempore nobis, &c. dicitur ꝙ ex illis uerbis non sequitur animam esse mortalem, sed benè ꝙ homines sunt mortales, siquidē, nobis, phylosophus dixit, & nō animabus nostris. Et si dicatur uoluit nè phylosophus (si alium non negauit statùm) ꝙ anima perpetuò persisteret sinè corpore? Respondetur, ꝙ hoc est impertinens, uerum in ultima quęstionis parte dicetur de eò. Ad aliud negatur antecedens. Et cùm dicitur, quòd est medius &c. respondetur quòd est quidē medius, sed alio pacto. Primò enim medius est in esse, uel potius essendi modo: eò quòd anima intellectiua est partìm coniuncta, & partìm separata, ut dicitur. 2. phy. tex. com. 26. Secundò, medius est in operari, uel, si mauis, operandi modo: eò quòd abstractus circa rem operatur penitus immaterialem, sensus uerò circà rem penitus materialem, iste autem circà rem quodam pacto immaterialem & quodam pacto materialem, ad quã

sic

sic se habet proportione sua, sicut illi ad suam: & hoc sufficit ad hoc, quòd sit medius. Et cum dicit, quòd unius naturæ unicus est operandi modus, & quòd ridiculum est intellectum humanum, cum phantasmatibus, & sine phantasmatibus intelligere posse: respondetur quòd cum modus operãdi, modum cõsequatur essendi, illius quidem naturæ unus tãtùm modus est operandi, cuius unus tantùm est modus essendi: sed anima humana non unum tantùm, sed duplicem modum sortitur essendi, alterum in coniunctione ad corpus, alterum in separatione ab eo: iccircò mirum non est, si non unum tantum, sed duplicem modum sortitur operandi &c. Hæc de secunda classe.

Tertia classis tãdèm offert sese, cuius auriga est S. Thomas, qui in quàm pluribus suæ doctrinæ locis indubitantèr asserit, non modò ex principijs scientiæ naturalis, sed etiam ex mente phylosophi, animam humanam esse simplicitèr incorruptibilẽ & immortalem, & solùm secundùm quid, morti & corruptioni obnoxiam: non quidem eo sensu, quòd aliquid substantiæ eius perire poßit, sed quia in resolutione compositi, illæ animæ uires, quæ uendicãt sibi organa, nequeuntq; sinè illis, nõ solùm sua opera exercere, sed in rerum natura subsistere, cuiusmodi sunt, omnes tùm uegetatiuæ, tùm sensitiuæ potestates, quæ necessario habent ab illa desinere, & deficere, non in radice, cum, ut diximus, nihil desi-

nat ſubſtantiæ animæ, quæ omnium radix eſt, undè & cùm rursùm ſuo tempore copulabitur corpori, denuò pullulabunt ex ea, ſed in ſeipſiſmet ex defectu organorum, quibus illas alligari neceſſè eſt.

Conſiſtit autẽ hæc poſitio, ut in ſumma dicatur, in quinq; principalibus punctis. Primum & præcipuum eſt quod diximus. Secundum eſt, quòd etſi anima humana nõ eſt educta de poteſtate materiæ, ſed creata, ac corpori infuſa à Deo: non tamen infunditur, imò nec creatur, niſi multis diſpoſitionibus ac generationibus præuijs. Tertiũ eſt, quòd etſi eadem corpori unitur, ut forma: non ſic tamen unitur, ut extendatur in eo, imò nec immergitur in illo, ſed ſupergreditur facultatem ipſius. Quartum eſt, quòd etſi eſt forma non immerſa corpori, ſed ſupergrediens facultatem corporis, non tamen aliam compatitur animam in corpore, in quo eſt, imò nec aliam ſubſtantialem formam: ſed ipſa unica exiſtens, ſupplet pro omnibus formis. Quintum eſt, ꝙ etſi multiplicent animæ humanæ iuxtà numerum humanorum corporum, quoniam una, uẽdicat ſibi unum, cui coaptatur, cuiusq; occaſione ſingularitatem ſortitur: nihilóminus cùm à corporibus remanẽt abſolutæ, et eandem multitudinem faciunt, & eaſdem ſingularitates retinent. Primum, in quo totùm eſt pondus aggreditur multis modis euincere, tùm ſecundùm principia ſcientiæ naturalis, tùm ſecundùm mentem phyloſophi: propter quod & illud

lud non immeritò præ omnibus absoluendum est.

Quòd igitur anima humana de qua sermo, sit simplicitèr immortalis &c. multis quidem rationibus probat, ut patet prima.q. 75.&.2. contrà gen.cap.55.&.79.& alibi:ex quibus tres tantùm adduco. Et prima est. Anima intellectiua humana, appetit naturaliter esse semper, & id constanti ac solido appetitu, ergò potest naturalitèr esse semper, ergò erit semper, ergò est incorruptibilis & im mortalis simplicitèr &c. Antecedēs, in quo totùm negocium est, declaratur ac probatur: declaratur animaduertendo tria, primum est, quòd particula (anima intellectualis humana) posita est ad explicandam substantiam, siue essentiam animæ nostræ: proptèr quod denotat ꝙ illa res, actus & perfectio, quæ est anima nostra, habet quidem, ex sua essentià & natura, quòd sit anima, hoc est, apta nata largiri corpori, cui nectitur esse, & operari uitalitèr, quemadmodum est dictum in titulo, eo quòd de ratione animæ, est, esse primum principium uitæ: habet rursùm ex natura et essentia sua, quòd sit intellectiua, non quidem ex actinctione, sed ex ordine.

Ad cuius euidentiam recolendum est, ꝙ esse tale ex actinctione, non est esse tale simplicitèr, & ab solutè, sed est esse tale secundùm quid, ac minutissimè, proptèr quod nō potest rem illam, denominare simplicitèr et absolutè talē: esse tale ex ordine, est esse tale simplicitèr & absolutè, quia est esse in or-

dine ac latitudinè eorum, quibus competit esse talem simpliciter & absolutè. Et ut res sit illustris, considerandum, quòd existentibus, quãtùm ad rem sufficit, tribus animarum ordinibus, nimirum uegetalium, sensilium, & intellectualium, certum est quod omnis quæ est in aliquo priorum ordinum, simpliciter talis est, putà uegetalis, uel sensilis, ergò & quæ erit in ordine intellectualis, simpliciter talis, hoc est intellectualis sit, necessè est. Verum quia exigit uniuersi connexio, ut supræmum inferioris ordinis attingat infimũ superioris ordinis, ut scitè Dionysius scripsit, iccircò factum est, ut aliquando res unius ordinis quodam pacto inueniatur pertinere ad alium, pro quantò aliquo modo attingit ad illum, putà in latitudinè uegetalium animarum, fortè supræma, est anima spongiæ, & quia supræma, attingit ad infimum superioris ordinis, hoc est sensilis animæ: undè & non nisi tactum, & illum quidem imperfectissimè, participare potest, qui tactus, ut constat, infimus omnium sensuum est: quæ sanè animam spongię, proculdubiò, si aliud non accedit, sensilis nec est, nec dicitur, simpliciter & absolutè, sed ex illa solùm quàm tenuissima actatione. Similiter si in latitudine animarum sensilum supræma sit (uerbi gratia) anima simiæ, non negabitur quòd ad eam, quæ simpliciter, maximè, & absolutè ordini intellectuali conueniunt, quodam pacto, ac modo diminutissimo tantùm, possit attinere

ali-

aliquid sortiendo ex uicinitate ad eum: putà mirã & insignem ut præsefert, appræhensionem & discursum, super reliquas suæ classis, quæ tamen proptèr hoc extrà ordinem sensilum reponi non potest. Palàm ergò, quòd cum dictum est, anima intellectiua, accipiendum est, ꝙ ex natura & essentia sua, et non ex actinctione aliqua intellectiua sit: cui additum est humana, ut ex eadem essentia, & natura distincta percipiatur à cœlesti, cum, ut alibi diximus, & cœlestis anima intellectiua sit, & per hoc, ut innuatur, quòd etsi ex ordinè intellectiua est, habet tamen ex propria essentia et natura, quia scilicet est intellectiua humana, ut miro modo contineat in sese uegetalem & sensilem, quod cœlesti non congruit. Contineat, inquàm, mirificè in sese: quia non eo pacto, quo species continet genus, putà, homo animal, & animal uiuum: sed eo pacto quo perfectius certo modo continet imperfectius, & ut uerbis utar phylosophi, quo pẽthagonum continet tetragonum, & tetragonum trigonum, propter quod non opus est ut recipiat de se formalem prædicationem eorum &c.

Secundum est, quòd particula (appetit naturalitèr esse semper) de appetitu, qui uoluntas est, intelligitur, quoniam in anima intellectiua ex ordine, sicut proximè ponitur intellectus, ità paritèr est ponenda uolũtas, cum uterq; ex eodem fonte proficiscatur in ea: & licèt uoluntas, sicut & intellectus

uis & potentia quædam sit, & non rarò isto pacto summatur, in proposito tamen, non pro ipsa ui, siuè potentia, sed pro ipsius uoluntatis actu, appetitus accipiendus est. Et quoniam in uoluntate animæ nostræ, multi inueniuntur actus, ut alibi latius explicatum est, & quidam liberi, ut electio, quidam naturales, ut uelle bonum absolutè, & in proposito sermo non est de libero, sed naturali, iccircò naturalitèr additum est, & propterea perinde est, ac si dictum sit appetitu suàpte natura profecto. Esse autem semper: cum duo in se claudat, esse, & sempiternitatem, ut constat, non secus ac esse temporale, esse & temporalitatem complectitur, utrunque naturalitèr appetitum esse intelligas, nõ curando tamen an sempiternitas sit negatiuè sumpta, an positiuè accepta, quoniam ut patebit, in idem reincidunt: Summitur quidem negatiuè, ut cùm uniuersale dicitur sempiternum, cùm enim sensus sit, ꝙ non subditur cuiuis temporis differentiæ palàm ꝙ sempiternitas in eo, res positiua non est, & ideò rectè negatiuè accipitur: Summitur positiuè, ut cùm Deus aut intelligentia dicitur sempiterna, tunc enim sensus est, quòd sempiternitatem uti perfectionem, ac entitatem quandam habent, non secus ac cum eiusmodi dicuntur immobiles, & infinitæ, quæ indubiè positiuæ in eis entitates sunt. Quòd autem in idem in præsenti reincidant, facilè constat, quoniam si appetitur esse semper positiuè, consequitur

quòd

quòd appetatur & esse semper negatiuè, quoniam ad illud sine controuersia sequitur istud, undè nec Deus nec intelligentia cuiuis subditur temporis differentiæ, si uerò appetitur esse semper negatiuè, consequitur pariter quòd appetatur et esse semper positiuè, eò quòd appetitus naturalis essendi cum non sit ad esse uagum, sed determinatum ad maximum uel ad minimum, ut habetur primò de cælo tex.com.116.opus est ut appetat esse semper aut pro aliqua determinata periodo, aut pro aliqua indeterminata, aut pro sempiterna: primum est contrà experientiam, secundum est contrà doctrinam primi de cælo, ergò relinquitur tertium, quod nullum habet inconueniens, & infert quod diximus.

Tertium est, quòd particula (constanti ac solido appetitu) posita est, ut excludatur appetitus leuis & nutans, qualem phylosophi & Theologi uelleitatem nuncupant: qui & esse potest impoßibilium, ut cùm homo appetit uolare, aut esse ubiq;. Siquidem talis appetitus non potest esse nisi leuis, & propterea nutans & instabilis: nec mirum, cùm ad primum aspectum frequentèr occurrat, nec impoßibilitatem ponderet, uel attendat. Quia ergò sermo præsens de appetitu est naturali, qui non est rei impoßibilis, quippè qui à natura suggeritur, quæ nunquàm ad impoßibile inclinatur, quæ suis in operibus solida ac constantißima est, iccircò & illius appetitus, opus est, ut solidus ac constantißimus

mus semper sit. Declarato antecedente, consequens est, ut probetur illud, probatur autem hoc pacto. Anima intellectiua humana, per intellectum appræhendit esse semper, uti excellentissimum bonũ, & maximè appetendum intellectuali naturæ: ergò per uoluntatem naturali appetitu appetit illud sibi, idq; constantèr ac solidè. Assumptum est euidens. Siquidem quòd anima intelectiua humana, per intellectum appræhẽdat esse semper, non solùm conuincitur ratione, sed experimento continuo. Ratione quidem, quia cùm intellectus sit uniuersaliũ, ut scriptum est primò de anima, necessè est dicere quòd appræhendat esse, ut abstrahit ab hic, & nũc, & ob id, ab omni temporis differentia, quod est apprǽhẽdere esse semper, negatiuè saltèm, ut patuit. Experimento uerò, quia quotidiè periculo comprobamus, nos illud appræhendere, nec solùm sempiternitate negatiua, sed positiua, ergò & idem est dicendum de anima, imò magis est dicendum de ea, sicut illi magis proprium est intelligere: nam si Aristoteli creditur, ipsa est, quæ intelligit simplicitèr per intellectum, ut patet in principio tertij lib. de anima, tametsi & nos, quia nobis unitur ut forma, intelligere denominemur per eam.

Similitèr quòd appræhendat illud, ut excellentissimum bonum, & ratio & experientia docet. Ratio, quia cum omne bonum fundetur in esse, ut constat. 6. Methaphysicæ, palàm quòd quale est es-

se

se in perfectione, talè erit & in bonitate, sed esse semper, est maximæ perfectionis, quia ut dicitur. 2. de cælo, tex. com. 17. res tantùm habent de diuinitate, quantùm habent de sempiternitate, ergò est maximè bonitatis, & ità est excellentissimum bonum. Experiẽtia, quia experimur quòd illud super omnia reputamus, & pro illo, hoc est ut tueamur, ac conseruemus ipsum, ut in eodem loco etiam Commentator dicit, facimus quicquid facimus. Et demùm quòd sit maximè appetendum intellectuali naturæ, multa probatione opus non est: & quidem quòd sit maximè appetendum, constat ex se, quoniam si bonum est, quod omnia appetunt, ut dicitur primò ethi. consequens est, ut maximè bonum maximè appetendum sit: quòd uerò maximè appetendum sit, intellectuali naturæ, etiam satis est euidens, attendentibus quòd unumquodq; maximè appetit naturalitèr, quod sibi maximè congruit, ut phylosophus nõ semel scripsit in æthicis: certum est autem quòd esse semper, naturæ intellectuali maximè congruit, tùm quia sunt naturæ nobilißimæ ac præstantißimæ, ergò illis maximè congruit, ut maximè conseruentur in esse, et poßideant tàm excellentißimum bonum, tùm quia si conceditur esse semper, cælesti corpori, quod longè est imperfectius quauis intellectuali natura, & conceditur illi non solùm sinè naturali repugnantia, sed cùm debita cõgruentia, cur negabitur intellectuali naturæ, cui

non

hoc bigini

non modò non repugnat, ſed iurè optimo, maximè conuenit? Præter id, quòd nemo poteſt irè inficias, illud indubiè congruere Deo, congruere intelligentijs & cœleſtibus animabus, cum & illæ, omnium iudicio ſint perpetuæ. Et palàm etiam eſt, quòd in anima humana nihil eſt, quod illi repugnet, imò multa & innumera ſunt, quæ oſtendunt, quòd illi miro modo conſentit, ſicut ex ſequentibus animaduertere licet: ergò obſtinati & non benè diſpoſiti eſſet non concedere, eſſe ſemper, cuiuis intellectuali naturæ, quàm maximè attribuendum fore.

Conſequentia ex præmiſſo aſſumpto deducta etiam manifeſta eſt. Siquidem conſtat ex ea parte, quæ dicit, ergò per uoluntatem appetit, eò quòd uis appetendi in intellectuali natura uoluntas ſinè controuerſia eſt: ſimilitèr ex ea, quæ dicit naturali appetitu, eò ꝙ naturalitèr per uoluntatē ab illa appetiť eſſe, nō minus quàm appetatur uiuere, & nō ſolùm eſſe, ſed eſſe ſemper, quoniā ſi id cōmune eſt oĩbus iuuētibus, quæcunq; nō orbata etc. ut Ariſt. dicit. 2. de anima tex. com. 30. cuius ſignum eſt, ꝙ agnoſcendo ſe corruptibilia, naturalitèr appetunt generare, ut potiantur modo, quo poſſunt, eſſe perpetuò: maximè commune erit uiuentibus illis, quæ uiuunt intellectuali uita, ſicut ſunt intellectuales naturæ, quæ cùm generare non poßint, contentari nequeunt, ut perpetuò ſint in ſpecie, ſed requirunt ut ipſemet perpeuò ſint in indiuiduo. Et demum ꝙ

illud

illud appetant sibi, etiam probatione non eget, si-quis cõsideret ꝙ opus est ut illud appetant uel sibi, uel alijs, & quòd si alijs, opus est ut primò illud appetant sibi, quoniam etsi amabile quidem bonum, unicuiq; autem proprium, & amicabilia, quæ sunt ad alterum, ex amicabilibus proueniunt, quæ sunt ad nos, ut Arist. docet. Et quòd appetant solidè & constantèr, liquet ex se, quoniam illud appetunt appetitu, qui suàpte natura pullulat in uoluntate, quemadmodum & dictum est.

Cùm ergò hactenus & declaratum & probatũ sit primum antecedens, quod erat, Anima intellectiua humana appetit naturalitèr esse semper, idq; constanti, ac solido appetitu, reliquum est ut clarè deducantur quæ inferuntur ex eo. Ergò probanda est prima consequentia, quæ dicebat, ergò potest naturalitèr esse semper. Et probatur ex eo, quòd appetitus naturalis, cùm, ut ostensum est, sit constans & solidus, hoc est, non leuis, uel nutans, ad impossibile esse non potest. Nec obstat quòd appetitus, de quo loquimur, non summatur pro ipsa ui, seu appetitiua potentia, sed pro appetitione, quæ actus est eius, hoc est pro ipso uelle, seu desiderare, ipsius uoluntatis: quoniam nec illud cùm est constans & solidum, quod est profectò quotiescunq; est naturale, ut iam pluries diximus, eiusdem censetur uis cùm ipsa potentia, nec immeritò; quoniam aliud non est quàm appetere eius, sine quo uis illa non appetit,

petit, imò nec appetere intelligi potest. Secūda cōsequētia, quæ dicebat, ergò erit semper, etiā probatur, et probat̄ ex eo, quia aliàs illa naturalis potentia esset frustrà, quòd natura, non patitur: nā Deus et natura nihil agūt frustra, ut summitur ex primò phy. et in. 2. de cœlo docet Arist. ꝙ si astra uim haberēt progressiuā, natura illis dedisset instrumēta ut progredi possent, ne frustrà īuenirent̄ in natura.

Nec obstat quòd in aliquibus uideantur aliquæ esse naturales potentiæ, quæ nunquàm reducuntur ad actum, & tamen non uidentur frustrà, sicut potentia augmentatiua in sene, generatiua in mula, uisiua in talpa, & sic de similibus, quoniam si res rectè discutitur, uidebitur primò quòd in sene potentia augmentatiua iàm functa est officio suo, & proptereà non dicitur esse frustrà, quoniam non opus est, ut semper quæuis naturalis potentia prorumpat in opus, sed loco et tempore oportunis &c. in mula autem generatiua, & uisiua in talpa, in quibus nunquàm funguntur suo officio, etiam non dicuntur frustrà, siquis attendat cur illis à natura datæ sunt: nam ut ex primo summitur phy. illud dicitur frustrà, quod non assequitur finem, ad quod institutum est. Siquidem non illis datæ sunt ex naturæ intentione, in ratione potentiæ, quod patet, quia illis non sunt datæ, ut exeant aliquādo in opus (siquidem potentia, hoc ipsum, quòd potentia est, ad actum indubitanter est, ut 9. habetur metaphysicæ

physicæ tex. com. 15. 16.) quoniam non data eſt generatiua mulæ, ut generet, & uiſiua talpæ, ut uideat, cuius ſignum eſt, quòd etſi quædam mula appetit aliquando delectationem uenercam, non tamen appetit generare, ſimilitèr nec talpa uidere, ſed illis ex naturæ intentione datæ ſunt in ratione proprietatis: quod patet quia illis datæ ſunt, ut quædam conſequentia naturam animalis, & quodammodo ad perficiendum eam. Siquidem conſtat ex Auerroe primo de anima commen. 65. quòd poteſtates animæ utroque modo ſummuntur, & propter hoc ꝙ diuerſas rationes habent, & iccirco non eſt mirum, ſi non uni naturæ intentioni ſubduntur. Ergo clarum eſt, ꝙ hæc in præſenti non obſtant, propterea ꝙ potentia ad eſſe ſemper, cùm annexum habeat appetitum naturalem ad eſſe ſemper, ut potentia ſine dubio ex intentione à natura conceſſa eſt. Et merito quandóquidem in rebus ualdè nobilibus, & precipuis in ordine uniuerſi, nihil fas eſt admittere, (de naturalibus loquor) quod undiq; ex naturæ intentione non ſit profectum, cum ĩ eiuſmodi toto nixu natura occupata maximè ſit. Tertia conſequentia, quæ dicebat, ergò eſt incorruptibilis & immortalis, ſimpliciter &c. ex ſe euidentiſsima eſt. hæc pro prima. S. Thomæ ratione ſint ſatis, quæ ſi ab intellectu ponderetur ritè diſpoſito, meo iudicio efficaciſſima eſt.

Secunda ratio eſt, ſi anima intellectiua huma-

na foret corruptibilis,& mortalis, utiq; ad corruptionem & mortem ab aliquo reduceretur contrario, sed hoc est impoßibile: ergò anima intellectiua humana non est corruptibilis & mortalis. Maior est nota, tùm experientia, quoniam album non corrumpitur nisi à nigro,& frigidum à calido, & ità de reliquis, tùm doctrina philosophi in. 5. phy. ubi docet & iusto processu, omnes generationes & corruptiones fieri ex contrarijs, & in contraria. Minor est probanda, & probatur ex hoc, ꝙ animæ intellectiuæ humanæ nihil est contrarium: quod constat, quia nihil sibi inuenitur repugnans, ut quæ susceptiua est omnium, imò euasura est omnia, ut habetur. 3. lib. de anima, & dum sit unum aliud non admittit, sed potius perficit: undè & contrariorum rationes, in anima non sunt contrariæ, & una est utriusq; scientia, ut ex. 9. summitur methaphysicæ. Nec obstat ꝙ in anima recipiantur aliquando opiniones contrariæ, dum aliquando aliquis credit, ꝙ dentur, exempli gratia, ecentrici, & epicicli, & paulòpost non credit ꝙ dentur ecentrici & epicicli, ut dicitur. 2. perhier. itèm ꝙ anima mutatur aliquando in scientiam ex prauæ dispositionis ignorantia,& constat ꝙ omnis mutatio de contrario in contrarium est, ut. 3. &. 5. phy. legitur. Non obstat inquam quoniam ut Auerroes docet. 3. de anima. cō. 5. opiniones & uniuersaliter entia, quæ recipiuntur in aïa, possunt dupliciter summi, uno modo ex parte subiecti,

côlationes é una et eadè sciê qo! sit.

opiniones recepte in Aïa n[on] sunt con

ſubiecti, hoc eſt ipſius animæ, in qua ſunt, & ſic uerum eſt, quod diximus, & facit ad rem, quam intendimus, eò quod corruptio & mors ex parte ſubiecti attendenda ſunt, ſicut & generalitèr omnis motio & alteratio, ut ex. 3. phy. habetur, attendenda eſt: alio mõ ex parte obiecti, ad quod ordinata ſunt, et hoc pacto, nihil prohibet habere rationem contrarij. Siquidem cùm ex hac parte habeant conformari, uel non conformari rebus, quas repræſentant, palàm quod induere poſſunt ratione ueri, uel falſi, & propterea utriusq; oppoſiti, ſed hoc ut patuit, non eis congruit, ut ſunt in anima, ſed ut repræſentant res (nam ab eo quod res eſt, uel non eſt, oratio dicitur uera, uel falſa, ut dicitur in prædicamentis) ergò cum anima de opinione mutatur in opinionem, aut de errore in ſcientiam, mutatio quidem fit de contrario in contrarium, ſed non ex parte ſubiecti, ſed obiecti: undè & eadem propoſitio ſucceſsiuè eſt uera & falſa absq; ſui mutatione, ut ibidem philoſophus dicit.

Tertia eſt. Si intellectus noſter eſt incorruptibilis & immortalis, etiam anima humana incorruptibilis eſt & immortalis, ſed intellectus noſter eſt incorruptibilis, & immortalis, ergò & anima humana incorruptibilis eſt & immortalis. Maior ex eo euidens eſt, quòd intellectus noſter pars poteſtatiua humanæ animæ eſt, ut habetur. 3. de anima in principio, quam conſtat ſine anima eſſe non poſſe.

Minor

Minor ex eo conuincitur, quòd intellectus suápte natura, in genere est intelligibilium, & per hoc in genere incorruptibilium & immortalium: Nec obstat, quòd in eo est, ueluti pura potentia, & ut dicitur. 3. lib. de anima, tanquam tabula rasa, aut quòd eum locum tenet in eo genere, quem materia in corruptibilium genere, ut Commentator dicit, 3. de anima, commen. 5. sed rem potiùs, promouet, cum in omni genere id, quod habent locum potentiæ, maximè sit incorruptibilè, & præsertim in sensibilium genere, quod licèt, ut constat, sit maximè corruptibile, materia tamen quæ in eo pura potentia est, penitus incorruptibilis est. Etsi additur, quòd intellectus noster, ità in intelligibilium genere pura potentia, quòd cum intelligibili superueniente coniunctus, ità illi connectitur, ut illud miro modo euadat. Siquidem ut Commentator docet. 3. de anima com. 5. ex intelligibili et intellectu, fit magis unũ, quàm ex materia & forma, eò quòd non fit tertium, sed unum transit, modo quodam in aliud: propter quod & cum definitur intellectus ab Aristotele, non dicitur quòd est in recipere omnia, sed in fieri omnia, maximè apparebit, quod dicimus: propterea quòd ex hoc sequitur expreßè, quòd ità est potentia in genere intelligibilium, quòd ueluti inchoatio est omnium intelligibilium, ergò illi maximè congruit, ut incorruptibilis & immortalis sit. Si enim intelligibilia incorruptibilia & immortalia sunt, ut omnes

nes philosophi docent, alias scientiæ incorruptibilium, siue æternorum non essent, haud dubiũ, quòd intellectus noster, cum illorum inchoatio quædam sit, quòd omnium quodam pacto incorruptibilitatem & immortalitatem adeptus est. Nec obest quòd intelligibilia, & maximè naturalia, quorum & potißimum intellectus noster receptio & inchoatio est, in singularibus corruptibilia quidem sunt & mortalia: quoniam singularia non sunt intelligibilia, sed sensibilia, & per hoc ad intellectum directè non pertinent, ergò & officere illi in hoc ipso non possunt. Ex his absolutum satis credimus primùm punctum sententiæ. S. Thomæ, propter quod est ad sequentia procedendum, & breuibus unumquodq; tractandum.

Secundum igitur punctum est, quòd etsi anima intellectiua humana non est educta de potestate materiæ, sed creata, ac corpori infusa à Deo, non tamen infunditur, imò nec creatur nisi multis dispositionibus ac generationibus præuijs. Quod probatur. Et quidem quòd educta non sit de potestate materiæ, habetur ex eo, quòd si esset ab ea educta, indubiè esset ab ea in genere causæ materialis causata (hoc enim ità intrinsecum est eductioni ex materia, ut secus intellectu, qui terminos nouit, capi nòn poßit) ergò non excederet uim siue facultatem materiæ, (has uoces intellige eo modo, quo possunt conuenire materiæ, quæ certum est, causalitatem

 eius

eius in hoc circumscribere, ergò non excederet genus formarum sensibilium, cùm ultra illas non ualeat se extendere, ut quæ in genere sensibilium tantùm potentia & causa est. Constat autem ex dictis quòd anima intellectiua humana, in genere non sensibilium, sed intelligibilium simpliciter et absolutè constituta est. Quòd uerò creetur, ac corpori infundatur à Deo, satis est euidens, si quis animaduertat, quòd anima, de qua sermo, sicut & uniuersalitèr uerum est de omni forma, non præcedit compositũ, ut etiam Arist. dicit. 12. Methaphysicæ tex. com. 17. & per hoc, quòd necessè est, ut simul oriatur cum eo, ergò cum nõ educatur de materiã, opus est, ut accedat de foris, & per hoc ut producatur ex nihilo, & consequentèr à Deo, ut patet ex his, quæ dicta sunt in quæstionè de creatione, à quo & infunditur medijs tamen cœlo & homine, ut in præcedentibus attactum est. Quòd demum non infundatur, aut creetur, nisi multis dispositionibus, ac generationibus præuijs, facilè demonstratur considerantibus nobilitatem animæ nostræ, quæ requirit materiam excellenti modo dispositã, utpotè quæ sit corpus organicum, et potentia uiuens, ad quod constat quòd unica dispositione, aut generatione natura nõ peruenit, undè & phylosophus dicit in lib. de generatione animalium, quòd in utero mulieris prius fit embrio quàm animal, et animal priusquàm homo.

Tertium est. Quòd etsi eadem corpori unitur ut

forma,

forma, non tamen sic unitur, ut extendatur in eo, imò nec immergitur in illo, sed supergreditur facultatem ipsius. Quòd probatur. Et ꝙ sit forma corporis, notum est, quia alitèr nec intelligere esset homini opus uitale, nec homo diceretur formalitèr per animam intelligere, ut latius dictum est contrà Auerroem. Quòd ei non uniatur sic, quòd extẽdatur in eo, palàm est, quia aliàs non esset tota in toto, & tota in qualibet parte, ut planè omnes admittunt. Quòd non immergatur in illo, sed supergrediatur facultatem eius, liquet, quia aliàs necessè esset intellectum concedere actum alicuius organi, et ob id, quòd non intelligeret simplicitèr uniuersale.

Quartum est. Quòd etsi forma est non immersa corpori, sed supergrediens facultatem eius, non tamen aliam compatitur animam in corpore, in quo est, imò nec substantialem formam, sed ipsa unica existens supplet pro omnibus formis. Quòd probatur. Et quòd aliam nõ compatiatur aĩam, constat, quia aliàs homo non esset unum per se. Siquidem essent in eo duo substantiales actus, qui nequeunt facere unum per se, ut phylosophi tradũt. Et hoc quidem non solùm excludit plures animas, sed plures substantiales formas: sed hæc latius prosequi, locus non postulat. Quòd uerò ipsa suppleat pro omnibus formis facilè est aduertere recolentibus, quòd præcedentes eam continentur in illa, eo pacto, quo tetragonũ continet trigonũ, ut Aristoteles docuit.

Quintùm est, quòd etsi multiplicantur animæ humanæ iuxtà numerum humanorum corporum, quoniam una uendicat sibi unum, cui coaptatur, cuiusq; occasione singularitatē sortitur, nihilóminus cum à corporibus remanent absolutæ, & eandem multitudinem faciunt, & easdem singularitates retinent. Quòd probatur. Et ꝙ multiplicentur iuxtà numerum corporum, ex hoc facilè est conuincere, ꝙ anima humana actus est corporis, nec cuiuscunq;, sed sibi proportionati, ac coaptati, ergò necessè est, ut una correspondeat uni, ut immediatè subiungitur. Et ꝙ occasione corporis quęlibet singularitatem accipiat, S. Thomas ostendit, qui formam semper ex materia, non qualibet, sed signata indiuiduari demonstrat, de quo alibi amplitèr dictum est. Et licet anima, de qua sermo, proximè producatur à Deo, & certum sit ꝙ omne productū est singulare, imò & opus est, ut ab eo, à quo anima esse sortitur, & singularitatem paritèr sortiatur, quia tamen anima à Deo infundendo creatur, & creando infunditur, necessè est, ut simul sit creatio & infusio, iccircò, utrunq; dici suo modo potest, & ꝙ scilicet à Deo, & quòd à corpore singularitatem obtinet, sed à Deo, ut ab agente, & à corpore, ut ab occasione. Nam licet anima bruti à corpore indiuiduetur bruti, sicut à causa, eò quòd à materia, sicut à causa pendet, anima tamen hominis, cum minimè dependeat à corpore hominis, nō nisi sicut ab

occa-

occasione indiuiduari habet ab eo: putandum enim est, quòd sicut Deus occasionem nactus nobilioris corporis, nobiliorem creat animam pro illo corpore, ut S. Thomas docet, ità & occasione accepta ex singularitate corporis, animam creat singularem conformem singularitati corporis, quòd aliud non est quàm animam commensurare ità huic corpori, quòd commensurata non sit alteri &c. Et demùm quòd separatæ retineant eandem multitudinem, easdemq; singularitates, etiam difficile non est accipere aduertentibus maximè quòd singularitates illæ, etsi non sunt de essentia animarum nostrarum absolutè, ut tamen singulares sunt, adeò sunt illis intrinsecæ, ut ab illis quouis modo remoueri nõ possint; imò & anima Platonis separata, ità retinet singularitatem Platonis, ut sine illa plenè cognosci, aut deffiniri non ualeat, quò fit ut, si rursùm unienda est corpori, non Socratis, sed Platonis corpori necessariò unienda sit, ut latius Theologi prosequuntur, & fortè à nobis amplius resummendũ erit &c. Ex his satis perspicuum esse potest, quàm consonet lumini naturali, animam intellectiuam, humanam ponere simplicitèr incorruptibilem & immortalem, cùm hæc omnia ex propositionibus scientiæ naturalis accepta sint.

Superest, ut idem ità fore ostendatur, de mente phylosophi, ut iam constitutum est ex scientia S. Thomæ, quod ab ipso fit, tùm authoritatibus, tùm ratio-

rationibus. Authoritates sunt plurimæ, sed hæ potiores, siquidē primò de anima tex. com. 65. inquit, quòd intellectus uidetur alterum genus animæ esse, & non corrumpi. Et. 12. Methaphysicæ tex. com. 17. dicit, ꝙ etsi nulla forma esse potest antè compositum, nihil tamē prohibet aliquam remanere post ipsum, & subdit. Vt si est anima talis, non omnis, sed intellectus, nam omnē impossibile forsàn. Et. 2. de generatione animalium. cap. 4. ait, ꝙ mens deforis uenit. Ex quibus satis apparet quid sentiat. Nec obstat si uerbo, uidetur, usus est in duabus primis, quoniam non est dubitantis, sed rem differentis ad proprium locum, qui non est in lib. de anima, sed in lib. Methaphy. & quidem in calce, undè &. 12. ubi suprà promittit postmodum uelle perscrutari, an aliqua forma remaneat post compositum, & anima maximè & potissimum intellectus. Similitèr nō debet quempiam offendere, si in tertia, utitur nomine mentis, quoniam id non fit ad exprimendum solùm intellectum agentem, ut aliqui dicunt, addentes ꝙ ille non est pars animæ, & propterea ꝙ rectę extrinsecus dicitur aduenire, quoniam præter id ꝙ nullibi apud Aristotelē legitur, intellectum agentem appellari mentem, imò nec fortè ab illo appellari mens posset, cum illius officium non sit officium mentis, quippè qui se habet, ut habitus tantum & lumen, ut dicitur. 2. de anima tex. com. 17. certum est quòd eò loci phylosophus loquitur de

anima

anima humana, quærens an illa sit in semine, sicut est anima bruti, & dicit quòd uerè nõ est in semine, sed deforis accedit, & sensus est, ꝙ non obstante, ꝙ uniatur corpori cõcurrente ui seminis humani, cui quodam pacto coniungitur, quia tamen ex ui seminis non proficiscitur, ut quæ longè superat facultatem eius, neceßè est ut extrinsecus copuletur ei. Rationes sunt paritèr multę, sed tres uidentur præcipuæ.

Prima fundatur super eo constantissimo fundamento, ꝙ anima intellectiua humana habet operationem propriam, cui scilicet non communicat corpus, & formatur hoc pacto. Anima de qua sermo, habet operationem propriam, putà ipsum intelligere (est enim quæ sapit & intelligit. 3. de anima tex. com. 1.) quia non elicitam, nec receptam per organum, uel in organo corporali (nõ enim est illo conueniens intelligere, sicut tristari ac texere) ergò est sufficiens per seipsam præcisè elicere ac substinere suam intellectionem, ergò est sufficiens per seipsam precisè causare ac substinere propriũ esse, ergò est simplicitèr incorruptibilis, & immortalis. Antecedens est notum, prima consequentia ex eo uidètur euidens, quia si corpus non adiuuat ad eliciendum, nec recipiendum intelligere, uidetur ꝙ sinè corpore esse poßit. 2. quoq; uidetur clara, quia esse et operari seinuicem consequuntur, imò et una quæque res efficacius uidetur sese habere ad esse,

quàm ad operari,&c. Nec ualet responsiò Scoti, quam ponit in.4.d.47.q.2. dicens quòd etsi anima intelligendo non pendet à corpore partialitèr sumpto, uti à coeliciente, quia p nullũ certum, ac peculiare organum intellectionem coelicit, pendet tamẽ ab illo totalitèr accepto, quia nihil prohibet totum corpus simul cum intellectu intellectionem elicere. Non (inquam) ualet, quia eo pacto, intelligere minus diceretur operatio propria, quàm si eliceretur per organum, quoniam tunc communicaretur toti; & si eliceretur per organum, non communicaretur nisi parti. Nec ualet quoq; quod dicit Põponacius in suo lib. de immortalitate animæ, asserens quòd etsi intelligere non pendet à corpore organice, pendet tamen ab illo obiectiuè, quoniam sinè phantasmate non intelligit anima: Et ideò licet quantũ est ex parte principij elicitiui, ac receptiui, ualeat operari, & operationem recipere, ac sustinere, non tamen id ualet ex parte termini, et proptereà ex hac ratione non sequitur, quòd possit intelligere & consequentèr subsistere sinè corpore, quia dum esset sinè corpore, esset sinè phantasmatibus & per hoc necessario esset sine operatione, & consequentèr esset ociosa, quod natura non substinet. Et hoc, inquit, uoluit Arist. primò de anima tex. com. 13. ubi dicit, quòd si intelligere est phantasia, aut non sinè phantasia, non erit sinè corpore. Non, inquàm, ualet, quoniam etsi intelligere animæ no-

ſtræ, & maximè in ſtatu præſenti, uerſetur circà quidditates materiales, ut patet. 3. lib. de anima, uti circà proportionatum obiectum, ac prorsùs penetrabile ab intellectu humano, præſertim, ut dictum eſt, dum anima corpori eſt coniuncta, & hac de ratione neceſſè ſit intelligentem phantaſmata ſpeculari, ut dicitur in eodem. 3. tex. com. 36. nō tamen oportet id neceſſarium eſſe animæ noſtræ, in quouis illius ſtatu, uel abſolutè ſumptæ: propterea ꝙ ſeparata à corpore ſicut habet modum eſſendi ſine corpore, ità habet & modum intelligendi ſine corpore, nec reſtringitur eius intellectus, ad quidditates materiales, ſed extenditur etiam ad immateriales, quanq́; etſi reſtringeretur ad eas, nō propterea opus eſſet habere phantaſmata; ſicut nec opus eſt intelligentias habere illa, imò nec ea habēt cæleſtes animæ, de quibus dubium non eſt, quòd exactiſſimè illas intelligant.

Et ſi dicatur, ꝙ cum aīa noſtra naturalitèr ſit in corpore, et præternaturalitèr ſine corpore, eò quòd ſuapte natura pars hominis eſt: Et propterea quòd naturalis eius intelligendi modus eſt, quem habet in corpore, & non quem habet ſeparata à corpore, & ob id quòd reſponſio iſta declinat ad extranea: Facile dicitur quòd cum intentio quæſtionis huius ſit perquirere de animæ immortalitate ſimplicitèr, eius pariter intentionis eſt, uti ipſius intellectione ſimplicitèr, & non pro ſtatu aliquo determinato-

minato, tametsi ex intellectione, quam experimur, manuduci uolumus, prout et debemus, si possibile est, ad eam, quam in separatione experituri sumus. Addimus quoq;, quòd etsi status animæ separatæ admittitur, uti præternaturalis status, & maximè à catholicis, qui probant, ut uerè probandum est, resurrectionem corporum: nõ tamen erraret, siquis in hoc Auicennam sequens, et uti phylosophus, qui resurrectionem ignorat, post naturale lumen incedens, diceret animæ nostræ utrunq; statum naturalem esse, ut sicut infanti ante nonum mensem naturale est, esse in utero matris, & post naturale eidem est, uiuere extrà uterum eius, ità & nostræ animæ in hac uita naturale est, esse in corpore, & in alia esse sine corpore. Et licet anima suàpte natura, sit pars hominis, ex quo non uulgare à Theologis pro resurrectione summitur argumentum, quoniam pars suàpte natura inclinatur ad totum, & non sine uiolentia esse uidetur sine eo, nihilóminus non recedendo ab his, quæ phylosophus nouit, haud difficilè est animaduertere, quòd id perennitati animæ nõ præiudicat: eò ꝙ dici potest, quòd sicut in separatione quodammodo sortita est statum suppositi, ità & amisit quodammodo officium partis: dico quodammodo quoniam non me fugit, quòd suppositum, ut in usu est Theologis, simpliciter non est, nisi in natura completa, tamensiquis aduertit, quòd subsistere in se, præcipuum eorum

rum

rum eſt, quæ ad illius rationem concurrunt, forsàn non detrectabit prorsùs, & illam ſuppoſitum appellare, & ob id, non uerebitur ab eadem quoq; officium partis deponere: quod & eò facilius poteſt admitti, quando & eò officij in corpore ſat fuit, locupletiſſimè fungi, & certum eſt, ꝙ ſeparatio, etiã integralibus partibus, non rarò totius largitur rationem, & quòd ſatis eſt naturali inclinationi ad hoc, ut non ſit fruſtrà, ꝙ pro tempore, quo effectum ſortiri habet, ſit illum ſortita.

Deniq; nec euaditur, ſi dicat quis, eſtò ad intellectionem animæ, non concurrat corpus organicè, eſtò non concurrat obiectiuè, concurrit tamen conditionalitèr, hoc eſt, ut conditio neceſſaria ad hoc, ꝙ anima ipſa intelligat, & ſine qua intelligere impoſſibile ſit, ut dicamus ꝙ coniunctio ad corpus, ad intellectionem quaſi eo pacto exigenda ſit, ſicut approximatio ignis ad combuſtibile, ad combuſtionem exigenda eſt. Non euaditur quidem, quoniam præter id, ꝙ fuga eſt uoluntaria, cum ſit ſine ratione, eſt & inconſiderata, cum ſit ſine iuſto rei examine. Siquidem ſi ipſa coniunctio cum corpore, ad intellectionem exigenda eſt, ſine dubiò exigenda eſt uel ad eliciendum, uel recipiendum, uel terminandum eam, aliud profectò fingi nõ poteſt, ſed ad horum nullum exigenda eſt: nàm ꝙ exigenda nõ ſit ad eliciendũ, cõſtat, quia & ſi ad intellectionẽ exigitur cõiũctio intellectus cum intelligibili, quoniam intel

lectus in actu est qui intellectionem elicit, non tamen exigitur coniunctio intellectus cum corpore, imò exigitur separatio intellectus à corpore, quoniam etsi Anaxagoras posuit intellectum corpori immixtum, ut imperaret, Aristoteles tamen docuit illum debere esse immixtum, ut intelligeret: similitèr q̀ exigenda non sit ad recipiendum, palàm quia intellectio est actio immanens, non modò intellectum perficiens, qui non est actus corporis, sed etiam illum eleuans, & à corpore quodámmodo abstrahens, imò tantùm abest, ut coniunctionem ad corpus, ad recipiendum eam necessariam habeat, q̀ nisi esset separatus à corpore, illam claram, ac lucidam non reciperet, eò quòd à corpore, quod materia constat, quæ suaptè natura hyle & chaos est, non potest nisi obscuritatis aliquid prodire ac proficisci: Quod autem ad terminandum attinet, haud dubium, quòd etsi respectu intelligibilis materialis concedi potest, eò q̀ requirit de necessitate phantasma, liquet tamen quòd parùm in præsentia proficit, quoniam non negatur eiusmodi cõiunctio necessaria in hoc statu, & in ordinè ad eiusmodi.

Secunda ratio, etiam ualidissimo nititur fundamento, quòd scilicet intellectus noster cognoscitiuus est omnium corporum, quod nihilóminus sumptum est ex. 3. lib. de anima, tex. commen. 4. Et formatur hunc in modum. Intellectus noster cognoscitiuus est omnium corporum, ergò nulli immixtus

est corpori, ergò est independens à corpore, ergò potest esse sine corpore, ergò incorruptibilis est, & immortalis. Antecedens notum, prima consequentia probatur, tum ratione, tum experientia. Ratione, quia si mixtus esset alicui corpori, aut ita foret mixtus, quòd corpus illud in sui essentia, & natura reciperet, eo pacto, quo homo, aut quoduis animal recipit illud, & hoc non, quia intellectus est res simplex, aut foret mixtus eo pacto, quo sensus est mixtus, hoc est, quia foret actus alicuius organi corporalis, & hoc etiam non, quia intus apparens prohiberet extraneum, & obstrueret, ut Aristoteles dicit. Experientia, quia periculo comprobamus in sensu gustus, quòd si constaret ex colera, aut foret coniunctus coleræ, indubiè prohiberetur à discretione aliorum saporum &c. Secunda consequentia ex eo conuincitur, quòd oppositum consequentis infert oppositum antecedentis. Siquidem si intellectus dependeret à corpore, necessariò alicui corpori conuinceretur admixtus, quod hoc pacto deducitur. Nulla est uera dependentia sine uera causalitate (siquidem de dependentia loquimur non ad aliud, sed ab alio) ergò si dependeret intellectus à corpore, aut dependeret ab illo, sicut à causa efficiẽte, & hoc non, quia materia & efficiens non coincidunt in idem numero, ut. 2. dicitur phy. aut sicut à causa finali, & hoc etiam non, quia forma non est propter materiam, sed materia est propter formam,

is dign

mam, sicut & potentia uniuersaliter est propter actum, ut traditur. 9. meta. aut sicut à causa formali, & hoc etiam non, quia corpus non est forma animæ, aut intellectus, sed anima est forma corporis, cuius animæ pars est intellectus, ut dicitur. 2. & . 3. lib. de anima, aut sicut à causa materiali, & tunc infertur quod diximus: nam si corpus est materia, ex qua pendet intellectus, necessè est, quòd comprehendatur sub facultate eius, aliàs non causaretur ab eo, ergò necessè est ut recipiatur in eo, patet quia materiæ causalitas, maximè in recipiendo consistit, ergò erit immixtus &c. Tertia consequentia ex terminis clara est, eò quòd unumquodq; esse potest sine eo, à quo nullo modo dependet, Quarta similiter probatione non eget, quia ex se ipsa constat.

Tertia ratio fundatur super eo, quòd intellectus agens intrinsecus est animæ nostræ. Et formatur hoc pacto. Intellectus agens indubiè est incorruptibilis, & immortalis, ergò & anima, cui est intrinsecus, est incorruptibilis & immortalis. Antecedens patet ex. 3. lib. de anima, tex. commen. 23. Vbi dicitur quod separatur in hoc, quòd uerè est. Ex quo omnes expositores accipiunt illum fore incorruptibilem & immortalem. Consequentia clara est, quia si est intrinsecus animæ, imò pars potestatiua eius, haud dubium, q; sine illa esse non potest, & ob id opus est illam corrumpi, aut mori non posse. Hæc

pro

pro sententia. S. Thomæ. Quam sequuntur omnes Thomistæ, & multi, qui non sunt prorsùs Thomistæ, ut Niphus, & ante illum Durandus, & ante illum, imò & ante Thomam, & maximè in primo & præcipuo eius puncto Auicenna, ut patet in.6. naturalium parte. 5. cap. 4. Et meritò quidem sequuntur plures, imò & sequi debent omnes, quoniam sententia & constantissima ac uerissima est, ut quæ non solùm consonat naturali lumini, sed doctrinæ catholicæ. Ergò non modò est omnibus amplectenda, sed iure optimo exosculanda. Hactenus de tertia classe, & per hoc de secunda quæstionis parte.

Quò ad tertium, etsi satis constat ueritas ex sententia. S. Thomæ, nihilóminus, ut institutus ordo seruetur, adhuc pauca adijcienda sunt. Et primò resolutè respondendum est quæstioni secùdum principia scientiæ naturalis: Secundò iuxtà mentem Aristotelis: Tertiò ex sententia fidei. Quò ad primùm sit ista conclusio. Secundùm principia scientiæ naturalis apud intellectum ritè dispositum, conuincitur animam intellectiuam humanam, incorruptibilem & immortalem fore simpliciter & absolute. Vndè & probatur ex propositionibus lumine naturali acceptis, & quidem quadruplici ratione.

Et prima summitur ex capacitate intellectus humani, et formatur hoc modo. Intellectus uidetur

&

& si naturalitèr cupit cognoscere materialia & corporea, maximè tamen cupit cognoscerè immaterialia & incorporea. Prima pars patet, tùm quia cum ex propria natura & cōditione sit in omnia fieri, ut dicitur. 3. lib. de anima, nulli dubium, ꝙ utrunq; affectat agnoscere, tùm quia nisi utrunq; desideraret agnoscere, non utriusq; cognitioni insisteret; & materialibus ac corporeis insistit in scientia physica, immaterialibus uerò & incorporeis in scientia Methaphysica. Secūda pars probatur, tùm quia est sentētia Aristotelis in prologo Methaphy. tùm quia in earum cognitione est potior illius delectatio, ut idem in. 6. animelium tradit, & certa experientia docet. Nec solum ualdè cupit cognoscere immaterialia & incorporea, sed & præ omnibus entia abstracta & separata, ut Deus & intelligentiæ. Constat hoc, quia in horum cognitione, quantùm ex natura accipi potest, consistit illius consumata perfectio, cum ut dicitur primo & . 10. ethicorum, in eorum contemplatione sit intellectus humani felicitas & beatitudo: & certum est quòd ad fœlicitatem, ueluti ad ultimum finem maximū eius desiderium est. Cui desiderio nō satisfit, si Deū & intelligentias in suis cognoscat effectibus, eo pacto, quo relucent in phantasmatibus: cuius signum est, quòd in hoc naturalitèr non quiescit, cum & naturale sit uisis effectibus desiderare, & causam illorum uidere effectuum, siquidem admiramur ex

uisione effectus, & ob id phylosophari incipiamus necessè est, causam perquirendo illius effectus, sed opus est, si debet quiescere, ut Deum & intelligentias cognoscat in eisdemmet. Et cum hoc assequi nō possit in statu coniunctionis animæ nostræ ad corpus, cum nullus, si non fallor, hactenus id periculo comprobauerit, relinquitur (ut desiderium non sit frustrà) ut illud in statu assequatur separationis à corpore, & ità anima nostra esse poterit sine corpore, & per hoc incorruptibilis erit & immortalis. Hæc ratio est quidē sine scrupulo, siquis retinuerit tria. Primum est, quòd etsi dicitur intellectum nostrum maximè cupere Deum, & intelligentias cognoscere in eisdemmet, non tamen dicitur, quòd cupiat compræhendere Deum, aut intelligentias, ut in seipsis sunt, hoc est cognoscere illum aut illas, quantùm cognoscibiles sunt: hoc enim sine dubio falsum esset, cum illius capacitatem excedat & naturale desyderium, non tendat ad impoßibile, ut iā diximus. Secundùm est, quòd non oportet hoc loci perquirere, quo pacto contingat intellectum nostrū (anima à corpore separata) Deū & intelligentias in seipsis cognoscere, an scilicet contingat per speciem aliquam, an per naturam propriam uniuscuiusq;, quoniam etsi primum diceret. S. Tho. fortè tamen quòd secus placeret alijs, & per hoc ut immediatè naturas illas in seipso suo modo reciperet, præsertim cum ex proprijs suis, intelligibiles

K sint,

ſint, & eo modo forsàn, & pacto quibus diximus in 12. Methaphyſicæ de animabus cœli. Tertium eſt, ꝙ deſiderium intellectus noſtri cognoſcendi Deum in ſeſe, cum ſit, ut diximus, naturale, extendi non poteſt ad Deum, niſi ut naturalis fœlicitatis fons eſt, propter quod non oportet in præſentia, difficultatem ingredi, de fœlicitate nobis ex gratia repromiſſa, & quomodo conſiſtat in uiſione Dei, ſicuti eſt, ut Theologi docent, & quomodo poſſit, uel non poßit naturalitèr appeti, uel concupiſci.

Secunda ſummitur ex libertate arbitrij, & formatur ſic. Anima intellectiua humana, eſt tantæ libertatis, ut non ſolùm pro arbitrio deliberare ualeat de rebus agendis, non ſolùm pro arbitrio unum poßit præeligere alij, ſed et certas leges ſibi præſcribere, paßiones animi moderari, cobibere, cōpeſcere, & inſignem ac ſingularem uitam ſibi aſciſcere, ac inſtituere: ergò non ſolùm non eſt neceſſariò alligata corpori, ſed inſignitèr diſponere ualet de his, quæ alligata ſunt corpori, ergò longè tranſcendit genus brutalium animarum, ergò eſt generis intelligibilis, imò diuini, ergò eſt incorruptiailis & immortalis. Antecedens experientia notum eſt. Prima conſequentia ex terminis eſt ſatis clara. Siquidem ſi foret allegata corpori, non ſolùm corporis tangeretur affectibus, ſed non poſſet deliberare niſi pro eis, & ità diſponere non ualeret de illis pro arbitrio ſuo. Secunda ex eo eſt euidens, quia animæ

bruti

bruti sicut libertate carent arbitrij, ità & de suis disponere non possunt affectibus. Tertia ex seipsa liquet, quoniam constat super ordinem sensibilium mox ordinem esse intelligibilium. Et quod additur, imò diuini, ideò additur, tùm quia libertate pollere ex diuinitatis participatione, dubium non est proficisci, cum certum sit quòd Deus, sicut est liberrimus, ità & fons & origo cuiuslibet libertatis, iure optimo est, tùm quia si moderari maiorem mundũ pertinet ad Deum, & minorem ad animam intellectiuam humanã, consequens est, ut sicut à maiore mundo, minor mundus peculiari ratione dependet, ità & anima intellectiua moderatrix minoris mundi, à moderatore maioris mundi insigni dependẽtia proficiscatur, oportet, & ità in deliberandis rebus, & statuendis pro arbitrio legibus, illius libertatem participet, necesse est. Quarta ex se pariter est cõstantissima, ut cuique patet.

Tertia summitur ex illius immaterialitate simpliciter, & formatur sic. Anima intellectiua humana est immaterialis simpliciter, ergò est incorruptibilis & immortalis. Consequentia est clara, et procedit à priori, eò quòd ex immaterialitate uel ut ex causa, sine controuersia infertur incorruptibilitas, & immortalitas, imò et immobilitas. Vndè et phylosophi, ex hoc medio, Deum concludunt immobilem, & immortalem, et intelligentias prorsùs incorruptibiles, non secus ac effectus ex propria

causa, non eo quidem sensu, ꝙ in Deo, aut intelligentijs admittant rationes proprias, uel re ipsa distinctas inter effectum, & causam, sed quia acutè perspiciunt, quòd si in illis distinguerentur hæc, non alitèr quidem, quàm ut causa, & proprius illius distingueretur effectus, ut satis exercitatis liquet. Et fundamentum est, quia prima materia prima mobilitatis est radix, & ob id corruptionis & mortis, quæ ueluti speties mobilitatis sunt. Antecedēs quoque satis est clarum, sed si reddatur illustrius, sine dubio probatione non eget. Redditur autē illustrius. si duo declarentur termini, immaterialis scilicet, & simplicitèr. Et immaterialis quidem, cum terminus sit negatiuus, ex materiali, qui est affirmatiuus, declarandus est. Certum igitur est, ꝙ materiale dicitur, tùm de composito, tùm de forma: & de composito dicitur, quando constat ex uera materia, sicut animal, lapis, & quoduis aliud corpus: de forma dicitur, quando educta est de potestate materiæ, quoniam eo pacto materiam necessariā habet, ut substineatur in ea, sicut & forma ignis, mixti, plantæ, & bruti. Potest etiam dici, sed aliquo pacto, de forma quæ de materia non est educta: pro quantò in materia est recepta, ut anima cœli, & anima hominis. Ergò immateriale dicetur, quod uel non recipitur in materia, uel non dependet à materia, uel non componitur ex materia. In proposito, anima intellectiua humana, immaterialis dicitur duobus ultimis

mis

mis modis, & meritò, quoniam materia excluditur in illis simplicitèr, ut constat ex immediatè subiunctis. Simplicitèr ergò, apud phylosophos solet duobus modis intelligi: altero ut idem sit, quod omnibus modis, iuxtà illud in topicis, simplicitèr dico, quod modis omnibus dico, & hoc modo in præsenti non summitur, quoniam non est uerum quod anima intellectiua humana, immaterialis sit omnibus modis, quoniam cum sit actus corporis, est unita materiæ: reliquo, ut idem sit quòd absolutè, & propterea ut distinguitur à secundum quid, & hoc modo summitur hoc in loco, quoniam anima intellectiua humana, etsi secundùm quid materialis est, quia scilicet unita est corpori, simplicitèr tamen immaterialis est, quia de potestate non est educta materiæ, nec ex illa est, quouis modo composita: quæ duo, ut diximus, rem materialem simplicitèr, siue, quod idem est, absolutè constituunt. Quod sufficere ad inferendam incorruptibilitatem, & immortalitatem simplicitèr & absolutè animæ nostræ, ex eo euidentèr conuincitur, quia & id euidentèr sufficiens est in anima cœli, ut paritèr omnes admittimus.

Quarta summitur ex sapienti ac iusto regimine Dei, & formatur sic. Certum est lumine naturali Deum esse prouisorem omnium, undè & hoc Aristoteles, teste Alexãdro, ut. S. Tho. refert. 2. de cælo, super tex. com. 56. non ignorauit, qui et. 10. ethi. ait quòd Deus uisitat sapientem uirum, sicut ami-

simpl[icite]r 2.

Deus uisi-tat sapie[n]te[m] uiru[m]

cus uisitare solet amicum. Certum est & eodem lumine, quòd Deus est iustus, & ob id quòd unicuiq; tribuit secundùm opera eius, quod etiam ex dictis Aristotelis difficilè non est ostendere, & maximè ex his, quæ tradit. 12. Methaphysicæ, ubi illum asserit principē uniuersi, & quæ non semel repetit, in ethicis, ac politicis: scilicet quòd Principem iusta decent, & quòd munus eius est leges condere, quibus statuuntur benè agentibus præmia, & prauè agentibus reddūtur digna supplicia. Certum est deniq;, & non minori luce, quod illimitatæ est potestatis, non solùm propter ea quæ tradita sunt. 8. phy. & 12. Methaphysicæ, ex quibus summitur quòd est infiniti uigoris, sed & maximè quia ens est p essentiā, à quo omnia pendēt, qui & se habet ad res creatas, sicut dux ad milites totius exercitus: & demū quia extrà ordinem rerum, ut nullis poßit legibus cogi, nisi illis fortè, quas sibi pro uoluntate statuit, à quibus tùm sinè sui mutatione, tùm sinè alicuius rei præiudicio posset, si uellet, recedere. Ex quibus omnibus constantèr deducitur quòd indubiè remuneraturus est bonos, & mulctaturus est malos. Et cùm hæc non appareant in præsenti uita, imò è diuersò sæpe contingat, remanet ut exequutioni mandentur in alia, & ità neceßè est animæ incorruptibilitatem ac immortalitatem concedere. Nec audiendi sunt qui dicunt naturali lumine non haberi Deum prouisorem esse omnium particularium,

&

et maximè humanarum rerum, sed rebus solùm prouidere in specie, ut dicit Auerroes. 12. Methaphysicæ, com. 37. non solùm quia hoc detrahit summæ prudētiæ, summæq; sapientiæ eius, quæ in eo ex sua immensitate necessè est ad omnia se extendat, non secus ac suum esse ex eadem causa, ad omnia, quæ quouis modo esse participant, sed quia etiam repugnat his, quæ Aristoteles docet. Siquidē, præter ea quæ tacta sunt ex. 10. ethi. & testimonio Alexandri, tradit. 3. Methaphy. tex. com. 15. contrà Empedoclem, quòd si contingeret Deum fœlicissimum ignorare ea, quæ nos scimus, putà odium, ut ille dicebat, contingeret illum esse minus prudentē quàm alij. Et loquitur indubiè de notitia singularium rerum, cum loquatur de prudentia, quæ ut notum est in ethicis, circà singularia est. Et in lib. de bona fortuna clarè dicit, Deum dirigere aliquos, & ad ueritatem deducere sine eò ꝙ consilientur. Quare quod Commentator dixit ex errore, & non ex uerò lumine intellectus processit: licèt non detrectarim multa forsàn ad singularem prouidentiam Dei pertinere posse, quæ solo naturæ lumine penitus non assequimur, sed illa palàm est proposito non officere. Similitèr nec illis auscultabimus, qui extenuando iustitiam ac potestatem Dei, illas retrahunt ab operibus nostris, quasi iudex illorum non sit, nequeatq; singulis pro actis retribuere, propterea ꝙ euidentissimè constat, Deo has perfectiones nullo pacto deesse,

Hoc [illegible]

imò & in illo omni cum excellentia, imò & infinitate fore, quin & ut fons, et oceanus in eo sunt, è quo omnis tùm iustitia, tùm potestas dimanat, quare & in eo esse tali pacto necessè est, ut ad omnia se diffundant, & ad hominem maximè, quem & finem rerũ omnium fecit, ut. 2. phy. & primo polit. habetur.

Sed dices. Estò hæc uerissima sint. Estò Deus omnium prouidentiam habeat, iustè uniuersa decernat, hominum acta dijudicet, bona coronet, & mala castiget, non propterea incorruptibilitas, seu immortalitas conuincitur animarum, quandoquidem si loquamur de præmio, & supplicio ueris essentialibusuè illis, in præsenti uita eo nullus destitutus est, tàmetsi de p̃mio & supplicio apparentibus, seu accidentalibus, ut diuitiæ, honores, dignitates, secus non raro contingat, de quo tamen non multũ sollicitandum esse, etiam sapientibus, res exploratissima est. Manifestatur quod dicitur. Siquidem essentiale præmium, quod probè agentibus uidetur congruere, quies est animi, ac delectatio in opere bono, quod non inuenitur nisi in possessione uirtutis, quæ reddit hominem tutum, & ab omni perturbatione penitus alienum: Vndè & Plato scripsit in Critone, quòd uiro bono, siue uiuo, siue defuncto nihil mali potest accidere: nàm nihil timet, nihil sperat, tàm in prosperis quàm in aduersis, uniformiter habet sese. E contrà uerò mali, habent omnia dissona, ut etiam. 7. ethi. Aristoteles dicit, nemini

sunt

sunt fideles, sunt semper inquieti, & continuis agitati procellis. Vnde & in. 30. problematum, proble. 10. quærens philosophus cur præmia proponuntur in certaminibus, & non in uirtutibus, & scientijs: respondet id probè fieri, quia uirtus sibi præmium est. Quibus respondeo, quòd etsi non imus inficias uirtuti annecti tranquillitatem animi, & uicio inquietudinem mentis, etsi non reijcimus quòd sicut inquietudo animi, non leuis est pœna delicti. Augustino dicente, quòd Deus ita iussit, ut pœna sibi sit inordinatus animus, ità & tranquillitas mentis non contemnendum præmium uideatur uirtutis, philosopho attestante, quòd ipsa sibi præmium est: nihilòminus non admittitur, quòd uirtuti aliud non maneat præmium essentiale, & longè excellentius, aut uicio paratum non sit supplicium aliud essentiale longè execrabilius. Siquidem bonarum operationum præmium essentiale, conueniensq;, ut philosophus docet, est summa fœlicitas, & beatitudo, malorum uerò supplicium essentiale est extrema calamitas, & miseria: quæ cum communi cursu, nobis non obueniant in præsenti, imò nec forsan obuenire poßint, palàm q necesse est in alium statum admittere, in quo boni potiuntur fœlicitate, & mali mulctentur meritißima pœna. Verùm ut appareat magis, uis præpositæ rationis, attendendum, quòd cum de præmio, deq; supplicio, quæ à principe, interuentu iustitiæ distribuenda

sunt, sermo est, certum est, quòd de illis sermo non est, quæ non dependent ab eo: nam princeps reipublicæ nisi præmiaret milites, qui strenuè agonizant pro illo, in bello pulchro, ut uerbo utar philosophi, sed uellet illos esse cōtentos, solo ualore animi, haud dubium quòd non solùm deficeret à ratione munificentiæ, sed & committeret in rationem iustitiæ. Similitèr si non execraretur desides, aut appenderet fures, contentus sola inquietudine mentis, quam patiuntur mali, nullus niteretur à praua uita recedere, & ità princeps suo officio non satisfaceret. Ergò licet ex Deo, sine dubio profectum sit, quòd rectè agens, quiete potiatur animi, & prauè operans inquietudine afficiatur mentis, quippè qui uirtutem sic instituit, & uitium hac inseparabili mulcta damnauit: nihilóminus nisi aliud utrisq; maneret, longè uideretur deficere à munere suo: quod munus, ut diximus, munus est maximi principatus, quia munus monarchę omnium rerum. Ergò ad illum maximè spectat benefacere bonis, & miseriis afficere malos. Et cum id in hac uita, communi cursu, non faciat, superest ut reseruetur in alia. Siquidem cum optandum sit, ut mens sit sana in corpore sano, plerumq; euenit, ut mens infirma in corpore sit robusto, & sana in corpore non simplici infirmitati subiecto: optandum ut adsint facultates probo, ut ualeat præclara agere, ut etiam philosophus dicit, & non raro illum mendicare contin-

git,

git, ut uerè phylosophus dicat, illi satius esse attendere lucro; quia pauper, quàm contemplationi, etiam si sit philosophus. Et demùm licet bona fortunæ bona non sint, in quibus fœlicitas nostra consistit, etiam ex doctrina philosophi, sunt tamen, sine quibus non contingit, ut idem probè approbat, ex mente Empedocris: Et nihilóminus scripsit, & experientia docet, quòd ubi minimum est de intellectu, ibi plurimum est de fortuna, & ubi maximum est de intellectu, ibi minimum est de fortuna. Ergò ut res non subsint tanto discrimini, & ritè princeps totius uniuersi, illas appareat moderari; superest, ut in alia uita, in qua nullus est casus, nulla fortuna, hæc locum sibi reseruent.

Quò ad secundum, ut mens excutiatur philosophi, considerandum, quòd etsi nonnullis uisum est, & fortè non malè, Aristotilem circà immortalitatem animæ fuisse inconstantem dubiumuè, ut Scoto.4.dist.43.q.2.ar.3.& Herueo quolibet primo.q.11. circà finem, propter quod & in suis scriptis uidetur aliquando quidem in unam, aliquando uerò in partem aliam declinare, imò ut Durandus scripsit.2.dist.18.q.3.in hoc negocio incompoßibilia dicere; nihilóminus rectius illius mentem illos assequutos esse puto, qui uolunt posuisse animã simpliciter immortalẽ, sicut.S.Thomas, Albertus, & alij. Nec obstat, si diuersa in ea re uideatur adducere, & nunc fauere uni parti, & nunc aliæ: quã-

doquidem notum est id fore consuetudinis eius, ut antequàm ueniat ad locum proprium, irresolutè loquatur, & nunc in unam, nunc in aliam partem modo quodam inflectat: constat autem, quòd non erat locus determinandi rem hanc, nisi in metaphysica, & planè quidem in fine, propter quod & in. 12. dixit posterius perscrutandum, an aliqua forma remaneat post dissolutionem compositi. Quod & fortè post modum fecit, tametsi non peruenit ad nos. Accedit ad hanc partem, quòd tempore Aristotelis famosum, imò & celebre erat omnibus animam esse immortalem, & quòd ferè omnes expositores græci id sibi ascribunt. Et denique licet in dictis suis aliqua sonare uideantur oppositum, haud tamen difficile est aduertere, quòd non obsint his, quæ immortalitati fauent. Siquidem in cōtrarium uidetur facere, quod scripsit primo de anima, tex. commen. 12. & 13. ubi dicit quòd si habet operationem propriam, est separabilis, etsi non habet, quòd non est separabilis: & quòd si intellectus est phantasia, aut non sine phantasia, quòd non erit sine corpore, & ità non erit separabilis. Sed constat quòd ibi non loquitur absolutè, sed ad modum proponentis difficultatem, & licet in. 3. lib. tex. com. 36. subdat, quòd sine phantasmate non intelligit anima, id quidem uerum est, in præsenti statu, ut in præcedentibus diximus, & non in alio, quem Aristotelem non ignorasse satis testimonio sunt uerba sua.

12.

12.*metaphy.tex.commen.17.Itèm in contrarium esse uidetur, quod scripsit in.3.de anima, tex. commen.20.ubi dicit quòd paßiuus intellectus corruptibilis est: Sed certum est, ut non solùm expositores notant, sed ut contextus ipse præsefert, quòd loquitur non de intellectu, sed uel de appetitu, ut quidam uolunt, de quo &.1.ethi.dicitur, quòd per participationem rationalis est, uel de cogitatiua, ut uidetur alijs, quæ & particularis ratio à phylosophis nuncupata est, de quo &.S. Thomas prima.q.79.2.ad.2.Itèm in cõtrariũ uidetur, quòd scriptum est primò de Cælo, tex.com.121. quòd scilicet omne genitum corruptibile est, & geniti nomine intelligitur omne illud, de quo uerùm est dicere, modò est, & prius non fuit, ut eò loci constat. Sed nec istud obsistit, si rectè intelligatur, quandòquidem certum est, quòd anima nostra non est genita, sed alio modo producta, & ob id, sub nomine geniti non est compræhensa: & licet de illa uerum sit dicere, modò est, & prius non fuit, non est tamen uerum ad mentem phylosophi: qui de genito loquitur, & non de creato, aut alio modo, quàm per generationem in esse posito. Et quidem q Aristoteles animã nostram crediderit simpliciter immortalẽ, preter ea, quæ non semel in precedentibus allata sunt, ex.2.de aĩa, tex.com.21.ex.12.meta.tex.cõ.17.&.2. de generatione aĩaliũ ca.4.satis cõstare potest ex.3.eth.ca.11.et.9.eiusdẽ, ca.9. Vbi traditur*

ditur fortem secundùm rectum iudicium intellectus debere sese exponere morti pro salute reipublicæ suæ, Quod planè uerum non esset, si fortis moriendo prorsus esse desineret, eò quòd non esse simpliciter, nullo pacto appetibile est. Amplius & eandem statuit formam corporis, ut non solùm innuit. 12. Methaphysicæ tex. com. 17. sed expræsse ostendit. 2. de anima, usq; ad tex. com. 24. Nec modò statuit formam corporis, sed multiplicatam iuxtà numerum hominum, aliàs non uerè informaret corpus, cum forma & materia debeant esse proportionata, & actus & potentia ad inuicem necessè sit maximè correspondere, ut summitur. 2. de anima, & .9. Methaphysicæ. Et hæc modò satis de mẽte phylosophi.

Quo ad tertium, Docet fides catholica animas humanas non modò esse simpliciter incorruptibiles & immortales, non modò informare corpora sua, et multiplicari iuxtà numerum hominum, sed & post resolutionem compositi, tempore à Dei sapientia constituto, corporibus eisdem resinctis reuniendas fore, non quidem facultate naturæ, sed omnipotentia Dei, tametsi nõ reunit naturalem in illis, ut reuniãtur inclinationem esse, & ob id non nihil naturæ cõsonare hominum resurrectionem admittere. Quibus omnibus fideles tali pacto consentiunt, ut uerè certiores de illis existant, hoc est illis uehementius, agglutinatiusq; adhærescant, quàm quibusuis principijs lumine naturali acceptis. Siquidem tàm exi-

mia

mia est uis catholicæ fidei, ut certitudinem (adhæsionis respectu) superet cuiuscunq; scientiæ, ut non modò Theologi docent, sed periculo comprobamus: sed aliàs de hac re, & comodiori loco. Hactenus de rei ueritate, & per hoc de tertia quæstionis parte.

Quò ad quartum. Difficultates, quæ se offerunt, explicandæ sunt tres, & breues, & non magni momenti. Et prima est circà conclusionem principalẽ, quæ docet naturali lumine conuinci posse, animam forè simpliciter incorruptibilem & immortalem, & talis est. Non conuincitur aliqua conclusio nisi per medium, uel media necessaria, & perspicuè euidentiam facientia, et talem quidem euidentiam facientia, ut non modò uerè impoßibile sit, sed & uerè illis impoßibile esse constet, cui euidentiam faciũt, rem aliter se habere: aliàs sicut non esset conclusionem scire, ità & rem non esset euidentèr percipere, & per hoc nec esset de conclusione conuinci. Sed hoc palàm uidetur repugnare doctrinæ catholicæ fidei, quæ animæ immortalitatem non minus ac mortuorum resurrectionem præcipit, ac omnibus, & singulis credendum cõstantißimè statuit. Siquidem certum est, de eadem re fidem & scientiam, simul esse non posse, cum hæc euidentiam exigat, illi uerò repugnet, eò ꝙ de non uisis, seu de non apparentibus est, ut Apostolus scribit.

Secunda est circa mentem philosophi, & est satis

tis in promptu. Certum quidem est apud Aristotelem mundum ab ęterno fuisse, ut cõstat. 8. phy. et 12. Methaphysicæ. Certum & homines nunquam defuisse in eo, nimirum quia finis sunt quodammodo omnium, ut dicitur politicorum primo, & physicorum secundò: ergò hactenus fuerunt infiniti, & per hoc, iuxta ea, quæ dicta sunt de illius mente, infinitæ animæ: & cum quælibet, ut conclusum est, peculiare sibi uẽdicet corpus, ita ut illo dimisso nequeat transmigrare in aliud: haud dubium, quòd et modò animæ sunt infinitæ, quod manifestè repugnat his, quæ phylosophus tradit phy. 3. Ergò dici non potest, quòd de illius mente dictum est.

Tertia est circa animam separatam, & eorundem corporum resurrectionem. Si enim in anima separata est inclinatio naturalis, ut suo reuniatur corpori: primò sequitur quòd resurrectio poterit naturali ratione cognosci, cum naturaliter cognoscatur naturalem inclinationem in uanum esse nõ posse, & nihilóminus etiam naturaliter scitur, ꝙ de priuatione ad habitum non est regressus, quarè naturalis cognitio naturalem cognitionem oppugnat, quod est impoßibile: secundò sequitur, quòd in resurrectione opus sit eadem numero materiam pro quouis humanorum corporum reparari, & per hoc & quæcunq; ad essentialem uniuscuiusq; consistentiam pertinent, reassumi: sed hoc non uidetur poßibile, cum non pauci sint, qui carnibus nescun-

tur

tur humanis, & propterea ut eadem materia essentialitèr ad multos pertineat, necessarium sit &c.

Ad primam facilè respondetur quòd etsi de eadem re, in eodem homine scientia simul & fides esse non poßint, aliàs idem esset uidẽs, & non uidens unã & eandem rem, tamen nihil est absurdi, si eadem res, quæ in aliquo homine scitur, fide in alio teneatur. Siquidem Deum esse rusticus credit, quod phylosophus per scientiam noscit: ergò & animæ immortalitas apud capientes terminos, & rationum efficaciam penetrãtes, haud dubiũ quòd res est scita, tametsi apud amborum incapaces sit solũmodo credita. Et licet fides præcipiat omnibus credendã immortalitatem animæ, non tamen prohibet, ut si quis illam naturali lumine nosse poßit, ut naturalitèr illam scire nõ curet. Et licet in eo fides pro quantò non apparentium est, locum non habeat, id tamen, quod per donum fidei illi commodo esse potest, minimè denegatur. Siquidem donum christianæ fidei talis est energiæ, ut etiam scientibus ea, quæ fides proponit, non mediocritèr faueat, etsi, ut diximus, non ad uidendum, ad constantèr tamen in aduersitatibus persistendum, & in multis fortunandum, ut facilè est, his, qui illud experiuntur, agnoscere. Ergò rectè fides catholica, non solùm præcipit quæ longè superant captum humanum, ut mysterium Trinitatis, incarnationis Verbi, & sacramenti Altaris, sed etiam quæ humano lumine asse-

qui poſſumus: et quia ad id nõ omnes pertingunt, et quia etiam qui pertingũt, fide nõ leuitèr cõſolant.

Ad ſecundam dicitur, quòd ſinè dubio difficultas hæc negocium magnũ Ariſtoteli faceret, ſi uellet, omnia quæ tradidit, ſubſtinere, & fortè cum de animæ immortalitate loco cõſtituto tractaſſet, aduertiſſet quòd re uera mundus non fuiſſet æternus, ſicut & aduertit, quòd illum æternum eſſe conuinci non poſſet: propter quod & in topicis aſſerit, illud eſſe problema. Quarè ſtantibus quæ hactenus ab eo dicta ſunt, fatendum eſt, mea opinione, illum dixiſſe incompatibilia, nimirum nõ ſolùm quia homo erat, ſed quia errorem ſectatus eſt de perpetuitate mundi. Vndè ſi non ueritus eſt Scotus dicere, illum non conſtare ſibi de contingentia rerum, & influentia primæ cauſæ, et Durandus circà animæ immortalitatem illum tradere repugnantia: non puto fore magnum facinus, ſiquis dicat, mundum eſſe æternum, et animam eſſe immortalem cum reliquis, quæ tradit in ſuis libris, ſimul ſtare non poſſe.

Ad tertiam dicendum eſt, quòd etſi certiſſimũ eſt, animas ſeparatas naturalem inclinationem habere, ut reuniantur corporibus, imò & quæ in cælo ſunt, Deum, ut reuniantur, continuis petere præcibus, etſi non renuunt fideles, illas (uſq; quo reunitæ non ſunt) ſtatum undiq; perfectiſſimum, ac conſumatiſſimum nõ penitus aſſequutas, eò quòd ſuàpte natura, nõ eunt inficias animam partem eſſe homi-

nis

nis,& certum eſt,quòd pars (& eſſentialis maximè,cuiuſmodi anima eſt) ſinè toto nonnullam imperfectionem habet:etſi non dubitant inclinationes naturæ,& maximè quæ conſequuntur ſpeciem,non eſſe fruſtrà,& ꝙ eſſentialis pars,non ſolùm pratèr naturam ſed & contrà naturam remanet ſeparata,& conſequentèr quòd nonnullam patitur uiolentiam,quæ communi lege perpetua eſſe non poteſt: & ſi propter hæc,concedunt naturalitèr fore ſatis probabile, reſurrectionem eſſe futuram: Nihilòminus quia mors eſt priuatio uitæ,& natura ſuggerit ꝙ de priuatione ad habitum naturalitèr non eſt regreſſus, iccircò reſurrectionem aſſerunt futuram, non naturalibus uiribus, ſed ingenti miraculo Dei. Quarè difficultati pro prima parte reſpondent, ꝙ etſi aliquo pacto reſurrectio naturalis dici poteſt, ſimplicitèr tamen naturales dici non poteſt, quoniam etſi naturalis eſt ex parte inclinationis animæ, non tamen naturalis eſt ex parte executorialis modi: quandòquidem ad hoc, ut executioni tradatur, neceſſè eſt,ut omnipotentia Dei miraculosè concurrat. Pro ſecunda autem parte,ſic paucis ſatisfaciunt, quòd ſcilicet etſi anima quantùm fieri poteſt, eidem præcisè corpori reuniēnda eſt, ſicut tamen accidit,ut idem ſit corpus, quod in uterò matris accepimus, cum eo, quod in ſenecta geſtamus, cum tamē multa eidem materia appoſita ſit,proptereà quòd aliquid eſſentialitèr retinet, quod ad il-

 lius

lius singularitatem sufficit, ità & illorum corporũ, quæ in cibum transierunt hominum, semper uestigium aliquod remanet, quod ad illorum singularitatem seruandam sufficiens esse potest. Quarè etsi caro commesta ad corpus pertineat commedentis, & propterea in resurrectione in comedente resumenda est, nihilóminus etiã commesti corporis, remanent nonnullæ reliquiæ, quibus collectis, & Dei omnipotentis uirtute materiæ appositione auctis, ac locupletatis reintegratur idem corpus præcisè, quod antè mortem anima peculiaritèr informabat, ut adueniente anima idem sit homo prorsùs, qui prius existebat: quod non esse impossibilè, non solùm ex hoc deprȩhendi facilè potest, quòd Deus ualet quicquid uoluerit, adimplere, sed quia anima reuersa ad corpus nõ habet amplius induiduari per illud, eò quòd indiuiduationem habeat, & ad corpus illam paritèr deferat, sed potius corpus quodã pacto habeat indiuiduari per eam, ut etiam aliqui ex Theologis docent. Ergò etsi difficultas hæc aliquid habere uidebatur scrupuli, re tamen planè discussa sinè omni scrupulo est. Hactenus de difficultatibus, & per hoc de tota questione ad laudem Dei.

FINIS.

DE

DE ORIGINE CONTINGENTIAE.

QVAERITVR, quæ sit prima, contingentiæ radix, in uniuerso.

IN quæstione, tria obseruanda sunt. Primum est, ut manifestetur titulus. Secundum, ut determinetur ueritas. Tertium, ut aliquibus satisfiat difficultatibus.

Quò ad primum, tria de contingentia perstringenda sunt, ex quibus manifestatur intentum, Videlicet, An est, Quid est, Et quotuplex est. Circà An est, sic procedemus. Primò tangemus opiniones, Secundò explicabimus ueritatem, Tertiò illam rationibus suadebimus. Opiniones de An est, contingentiæ, reperiuntur tres. Prima est auferentium illam prorsùs à rebus, ac dicentium omnia necessario euenire. Cuius opinionis meminit Aristoteles. 6. methaphysicæ, tex. commen. 7. & sicut testatur diuus Thomas primo perhier. 14. lect. attribuitur Stoicis. Secunda huic è diuerso opposita, est auferentium prorsùs necessitatem, & dicentium omnia contingentèr & casualitèr euenire. Et hæc opinio, ut dicit. S. Thomas. 1. q. 22. ar. 2. attributa est Epicureis. Tertia media graditur uia, Et opinio est dicentium aliqua in uniuerso fieri necessariò, aliqua uerò contingenter. Et hanc tangit phyloso-

phus,& primò perhier.in fine: &.2.phy.tex. com. 48.&.6.methaphysicæ tex. com. 5. &. 6. & sine controuersia attribuitur Peripateticis.

Explicatio ueritatis, ad præsens sufficienter fit, primò eligendo unam ex opinionibus dictis, secundò declarando electam, tertiò inferendo unum corollarium. Opinio quam eligimus, opinio est peripatetica, & meritò dicente Commentatore. 3. de anima, commen.14. quòd Aristoteles fuit regula in natura, & exemplar, quod natura inuenit ad demõstrandum ultimam perfectionem humanam, in materijs. Quod quóque confirmat in prolog. 1. phy.&.1. de generatione commen. 38.&. 3. meteororum cap. de Iride. Declaratio eiusdem fit animaduertendo, quòd necessitas & contingentia habent se, ut unum & multa, seu ut uniforme, & disforme, ut etiam Gaietanus dicit. 1.q.14.ar.13. Ex quo infertur, quòd contingentia esse non potest sine necessitate: sed è contrà necessitas esse potest sine contingentia. Siquidem multa esse non possunt sine uno, sed unum esse potest sine multitudine. Quod quóque non tacuit Gaietanus. 1.q.41. ar.2. Quò fit ut in illis rebus, in quibus contingentia est, oporteat aliquam necessitatis rationem concedere, at non è contra: quod & inductione manifestari facilè potest. Corollarium est, quòd eadem & necessaria & contingentia simul dici, secundùm aliam tamen, & aliam rationem, nullo modo repugnat:

Et

Et hoc tàm in causis quàm in effectibus. Propter quod à Scoto.2.dis.1.q.3. non rectè reprehenduntur philosophi, quasi implicent in dictis suis, dum dicunt primam causam necessariò causare, & nihil illius effluxum effugere, & nihilóminus aliquos effectus fieri contingentèr: quoniam cum contingentes effectus non solùm pendeant à prima causa, sed etiam pendeant à secundis, nihil prohibet, (concesso quòd à prima habeant necessitatem) ab aliqua secundarum sortiri contingentiam.

Suasio habetur modò ex tribus. Primum est, ex perfectione debita uniuerso. Secundum ex euitatione multorum inconuenientium. Tertium ex experientia quotidiana. Prima ergò suasio est. Vniuersum debet esse perfectum, ergò in eo reperiri debet necessitas & contingentia, ergò in aliquibus necessitas, & in aliquibus contingentia. Antecedens est notum, & probatum non semel in doctrina philosophi, Auerrois, & S. Thomæ. Prima consequentia patet, tùm quia est. S. Thomæ. 1. q. 19. ar. 8. tùm quia illa sunt de primis entis differentijs, & ideò ea ratione, qua aliæ habent in uniuerso reperiri, eadem reperiri habent & istæ. Secunda uidetur nota, præsertim ex his, quæ in explicatione ueritatis attacta sunt. Secunda suasio est, si in aliquibus rebus uniuersi non inueniretur necessitas, profectò omnia euenirent casu, periret ordo rerum, & omnia forent in uniuerso confusa. Similitèr si in alijs

non reperiretur cōtingentia, indubiè perirent omnia cōsilia, perirent omnes leges; frustrà niteremur ad uirtutes, & declinaremus à uicijs: imò & omnes destruerentur mores. Hæc omnia sunt absurda, & maximè inconuenientia, ergò si debent uitari, oportet supradictam ueritatem recipere. Tertia suasio est, quia experimur quotidiè quod operamur, quia operari uolumus, & istud operamur, quia istud operari uolumus, & tali pacto operamur, quia tali pacto operari uolumus: Experimur quotidiè casus fortuitos, euentus casuales, et inopinatos, ergò &c. Hactenus de An est, contingentiæ.

Circà. Quid est contingentiæ, sic procedemus. Primò quasdam ponemus adnotationes. Secundò quædam subijciemus corolaria. Tertiò quasdam soluemus dubietates. Adnotationes sunt tres. Prima est, quòd contingentia, de qua sermo, non est contingentia propositionis, de qua loquitur Aristoteles. 2. perhier. ubi propositiones distinguit in necessarias, impoßibiles, & contingentes. (Siquidem de tali contingentia loqui, magis spectat ad logicum, sicut & loqui de earundem ueritate & falsitate, ut ex. 6. Methaphysicæ tex. commen. 8. accipi potest.) Sed est de contingentia rei, quæ magis pertinet ad phylosophum, & præsertim ad phylosophum primum, qui rimatur potius rerum proprietates, quàm propositionum. Secunda est, quòd contingentia rei diuidi habet in causalem,

ut

ut sic loquar, & effectualem. Causalis dicitur quæ se tenet ex parte causæ: Effectualis, quæ tenet ex parte effectus. Huius distinctionis fundamentum, euidens est tex. 2. phy. & 5. Methaphysi. ubi docemur, quòd effectus contingens habet contingentem causam, & è conuersò: eò quòd causæ et effectus proportionantur adinuicem. In proposito propriè sermo est, de contingentia causali: & meritò, quia circà illam sunt præcipuæ difficultates, & nihilóminus, ex dicendis effectualis non remanebit ignota.

Tertia est, quòd contingentia causalis potest hoc pacto describi. Videlicet, quòd entitas est, positiua, modalis, per quã uis causæ, illatiua effectus, habet modificari, et proximè fallibilitatem in causando sortiri. Quod manifesto de uerbo ad uerbum. Et quidem quòd sit, entitas, constat, tùm quia non est nibil, tùm quia quoddam intelligibile est per se. Quòd uerò sit, positiua, probatur: tùm ex suo compari, necessitate scilicet, quæ indubiè positiua entitas est: tùm ex communi ferè omnium animi conceptione. Vndè et Scotus hoc expræßè docet primo, dist. 39. q. prima. Quòd autem sit, modalis, ostẽditur: tùm quia de primis est entis differentijs, quod proculdubio per modos primò diuiditur, tùm quia existentibus tribus entitatum ordinibus, hoc est essentialium, modalium, & paßionalium (ut latius 4. & 5. ostenditur Methaphysicæ) non est facilè

aßi-

aßignare, ad quam commodius pertinere poßit. Quod quoq; subditur, per quæ uis causæ effectus illatiua modificatur, ex his, quæ in.5. Methaphysicæ cap. de necessariò dicta sunt, difficile non est conuincere. Siquidem ostensum eo loco est, quòd neceßitas et contingentia causalis, circà uim causæ illatiuam effectus attenduntur, et quòd per hæc modificatur: propter quod; & aliqua dicitur effectum inferre tali modo, hoc est, necessariò, & aliqua alio modo, hoc est contingentèr. Et deniq; quod subiungitur: & fallibilitatem proximè in causando sortitur; etiam facilè est demõstrare præsertim animaduertentibus duo. Alterum est quòd sicut infallibilitas in causando, comes est neceßitatis, ità & fallibilitas in causando comes est contingentiæ. Reliquum est, quod proximè dictum est, ut insinuetur quòd prima fallibilitatis radix, non est contingentia, sicut nec prima infallibilitatis radix est neceßitas. Sed primæ utrarumq; radices, sunt neceßitatis cõtingentiæq; radices, de quibus ex dicendis patebit. Confirmatur dicta descriptio ex eò quòd illi omnia consonant, et omnes per illam soluuntur difficultates: quod signum est optimæ descriptionis, ut dicitur.4.phy.tex.com.35.

Corollaria sunt duo. Primum est quòd contingentia causalis imperfectionem includit. Quod cõstat, quia esse proximam fallibilitatis radicem sonat defectum & malum, ut patet: & haberi nihilóminus

lóminus poteſt ex diuò Tho. prima. q. . . Secundùm (et ſequitur ex primò) ꝙ contingentia in prima cauſa formalitèr reperiri non poteſt. Quod ex eo conuincitur, ꝙ in prima cauſa, quæ eſt Deus benedictus, nihil formalitèr poni poteſt, quod imperfectionem claudat: ut omnes ſine controuerſia conſentimus.

Dubitationes quoq; ſunt duæ. Prima eſt. Aut prima cauſa cauſat neceſſariò, aut cauſat contingentèr: non cauſat contingentèr, ut dicis, ergò cauſat neceſſariò. Tenet ſequela à ſufficienti diuiſione: ſed conſequens eſt erroneum, quia ſequeretur omnia fieri ex neceßitate, cum prima cauſa in cauſando præuincat cauſalitates omnium aliarum, & magis influat in effectum quàm reliquæ. Secunda eſt. Prima cauſa uidetur liberè cauſare, ut ſæpe. S. Thomas dicit, & omnes confitentur Theologi, ergò uidetur ꝙ cauſet contingentèr. Tenet ſequela, eò ꝙ libertatis, contingentia ſemper uidetur eſſe comes.

Reſpondetur ad primam, quòd ſi propriè loquimur, prima cauſa nec cauſat neceſſariò, nec cauſat contingentèr, ſed altiori quodámmodo, in quo per eminentiam ac ſuperexcedentiam uirtualitèr habetur uterq; cauſandi modus, ſecundùm perfectionem tamen, & non ſecundùm imperfectionem, quę in eorum quolibet reperiri poteſt. Et hæc conſonat, & Peripateticis, et Thomiſtis, & lumini naturali. Conſonat Peripateticis, ut conſtat perſpicuè ex

uerbis

uerbis Auerrois ex lib. Destructio destructionum, sicut & allatum est in quæstione de creatione: ubi & asserit id etiam fore de mente phylosophi. Consonat Thomistis, ut patet in prima parte.q.22.ar. ultimo ad primum, tum à S.Tho.tum à Reuerendißimo Caietano. Consonat tandem & lumini naturali, ut facilè animaduertere potest, siquis eminentiam, unitatem & simplicitatem consideret primæ ac supræmißimæ causæ. Siquidem ex hoc constantèr infertur eminentißimus, unicus ac simplicißimus causandi modus: & sicut in illius naturæ eminentia (imperfectionibus resecatis) rationes ac perfectiones naturarum omnium, altiori ac excellentiori continentur modo, ità & in illius eminentißimo causandi modo, omnes rationes, seu perfectiones (dummodo imperfectiones abijcias) continentur cuiusuis causandi modi.

Verùm ut res sit illustrior, considerandum quòd causatio primę causæ, nil aliud (si formalitèr loquimur) importare uidetur, quàm actualem suæ bonitatis, suæq; ueritatis effluxum: bonitatis quidem communicandæ, ueritatis uerò repræsentandæ, seu manifestandæ, ut.S.Tho. in pluribus locis habet. Talis autem effluxus, duplicitèr considerari potest. Vno modo secundùm se, & absolutè. Alio modo ut diuinæ subest sapientiæ, & eiusdem liberrimæ uoluntati. Primo modo simplicitèr, quod diximus, ueritatem habet: Secũdo uerò, etsi, quod diximus ueritatem

ritatem habet, superaddere tamen opus est, ꝙ ille altior causandi modus & sapientißimus & liberrimus est: quæ additio, ut patet, supradictis, non officit. Quò fit, ut cum prima causa non causet nisi concurrentibus illius sapientia et uoluntate (ut latius quoq; ex dicendis patebit) ꝙ eius causatio uel effluxus, quo uniuersa fiunt, etsi est eminẽtiæ illius, quam diximus: eius tamen usus & exercitatio cum summa sapientia & libertate est.

Ex quibus infertur primò, ꝙ rectè dicunt omnes Theologi, ꝙ prima causa liberè & non aliqua neceßitate, præsertim simplicitèr dicta, uniuersum produxit, à quibus nec Peripatetici re uera dissentiunt, ut clarè accipitur ex Auerroe in lib. Destructio destructionum disp. 3. 18. dubio: tametsi putauerit Aristoteles, & qui illum sequuntur, ꝙ Deus necessariò, congruentiæ, ut mihi uidetur, neceßitate, mundum ab æterno produxerit: undè & æternũ illum, in physicis ac Methaphysicis statuit. Siquidem illi uidebatur indecens, bonitatem ac ueritatẽ Dei, in infinitum sinè germine perstitisse: de qua re tamen alibi latius. Infertur secundò, ꝙ si tantùm iste mundus & non plures, uel etiam infiniti, aut ꝙ si iste, hoc uel illo pacto productus èst: id reduci non habet in impotẽtiam Dei, sed potius in eius sapientiam & uoluntatem. Vndè absolutè loquendo, & alius fieri potuit & fortè melior, et id in infinitum: licèt stante diuinæ sapientiæ, diuinæq; uoluntatis

determinatione, in substantialibus melior esse non possit. Infertur tertiò quòd opus non est omnia quæ fiunt quotidie in uniuerso (etiam quatenùs pendet à causa prima, quæ plus influit in effectum quàm secunda) fieri ex necessitate, aut quòd pereat liberum arbitrium nostrum: quoniam sicut omnia pendent ab ea, secundùm sapientiam & uoluntatem suam, ità omnia ab ea causantur & fiunt, sicut illa causari & fieri decernit & uult: propter quod & scitè diuus Thomas, effectus tàm contingentes quàm necessarios, in efficaciam tandèm reijcit diuinæ uoluntatis, ut patet. 1. q. 19. ar. 8. de quo tamen amplius, in alia quæstionis parte. Quarè satis soluta est obiectio, quæ supra, quando hæc mota est dubitatio, posita est.

Sed instas, quòd si prima causa altiori modò causat quàm modus sit causandi necessariò, & contingentèr, sequitur quòd ab ea omnia pendent plus quàm necessaria dependentia, & per hoc ꝙ omnia fiunt non tàm de necessitate, quàm plusquàm de necessitate, & per hoc quòd nihil fiat uel contingentèr, uel liberè: facilè ex dictis habetur solutio. Verùm ut res sit clarior, potes primùm distinguere consequens. Siquidem dependere omnia plus quàm necessaria dependentia, dupliciter potest intelligi: uno modò summendo necessarium secundũ quòd opponitur libero, & sic falsum est consequens, nec sequitur ex antecedente: alio modò secundùm

cundùm quòd opponitur deffectibili, uel impedibili, aut (ut uno uerbo dicam) secundùm quòd opponitur contingenti, & sic uerùm est consequens, & conceditur consequentia: sed ulteriùs inferri non potest, quòd omnia hic fiant de necessitate, aut quòd nihil hic fiat liberè. Quoniam etsi dependentia primæ causæ, frustrari, aut impediri non potest: non tamen alia, quæ sub ea sunt, frustrari habent, aut impediri per eam, sed omnia relinquuntur in suis causandi modis, ità moderante ac suauitèr disponente sapientia & uoluntate Dei: & sic patet ad primam dubietatem responsio. Nam estò quòd prima causa, aliarum causalitates preuincat, estò quòd & plus influat quàm omnes existētes sub ea: illas tamen non destruit, aut effectum extrà contingentem, necessariamuè naturam nullo modò educit.

Respondetur ad secundam, quòd prima causa (ut dictum est) liberè causat: Et cùm infertur ergò causat contingentèr, negatur sequela: quoniam nō omne liberum causare contingentiam habet annexam, sed illud tantùm, quod potest fallibilitatem habere. Constat autem quòd libertas primæ causæ non est eiusmodi, existente primæ causæ uoluntate omnium regula, & quidem efficacissima, ut habetur ex dictis, non solùm. S. Thomæ. 1. q. 63. ar. 1. sed & communi sententia Theologorum omnium. Hactenus de Quid est contingentiæ.

Circà

Circa quotuplex contingentiæ, sic procedemus. Primò aliquas ponemus distinctiones. Secundò contingentiam colligemus quadruplicem. Tertiò singulas adinuicem comparabimus. Distinctiones sunt tres. Prima est. Contingentia causalis est duplex: quædam quæ ad causam pertinet materialem, & quædam, quæ ad causam pertinet efficientem. Fundamentū horum ex doctrina sumitur peripatetica, eò ꝙ à phylosopho de utràq; tractatur. Et de pertinente quidē ad cām materialē, in fine primi peribier: de spectante uerò ad efficientē, in. 2. phy. in tractatu de fortuna & casu. Secunda est. Contingentia pertinens ad causam efficientem est duplex, quædam quæ pertinet ad efficientem naturalem: & quædam quæ pertinet ad efficientem liberam. Fundamentum horum, ex eodem summitur fonte. Nam Arist. 2. phy. ubi suprà, utriusq; meminit: docens fortunam pertinere ad causam agentem liberam, & casum ad causam agentem naturalem. Tertia est: quòd in agente libero, triplex causalis contingentia est. Vna ex parte intellectus, Alia ex parte uoluntatis, Tertia ex parte exequutiuæ potentiæ. Fundamentum horum est, non solùm ex doctrina phylosophi, sed ex cōmuni omnium confeßione: quandòquidem omnes admittunt, & ꝙ agens liberum tribus illis potestatibus agit, & quòd earum quælibet (ut etiam experimento pro-

probatur) fallibilitatem sortitur: ergò earum quælibet, habet propriæ cõtingentiæ subijci etc.

Collectio quadruplicis contingentiæ est: Vt primò assumantur, dictarum distinctionum membra: Secundò ut ostendatur, duo illorum coincidere: Tertiò ut adunentur quæ remanent, & singulis sua imponantur nomina. Assumatio membrorum patet. Sunt enim quinq;. Siquidem contingentia causalis, aut est ex parte materialis causæ, aut ex parte naturalis efficientis, aut ex parte efficientis liberi, quæ, ut patuit, triplex est. Coincidentia est, inter contingentiam potentiæ exequutiuæ agentis liberi, & contingentiam agentis naturalis, nam utraq; cõtingentia eiusdem est rationis. Quod ex eo conuincitur, quòd agentia naturalia, aliam de uiribus agendi non obtinent, prætèr exequutiuam potestatem. Vndè & dici solet, & rectè, quia ex. 2. phy. acceptũ est, quòd agentia naturalia à non errante aguntur intelligentia, cuius & exequuntur iussa & imperia. Adunatio contingentiarum remanentium perspicua est. Nam remanent quattuor, quæ & differunt ex propria ratione, & possunt his nominibus exprimi: Vt quæ se habet ex parte materiæ, contingentia appelletur materiæ, quæ ex parte intellectus, contingẽtia intellectus, quæ ex parte uoluntatis, contingentia uoluntatis, & quæ ex parte potentiæ exequutiuæ, contingentia

potentiæ exequutiuæ. Comparatio demum earũ in hoc eſt, ut uideatur quæ illarum in contingentiæ ratione maior aut minor cõtingentia ſit. Quod uno uerbo reſoluitur, dicẽdo ꝙ inter omnes maior eſt contingentia uoluntatis. Deindè eſt cõtingentia materiæ. Tertiò uidetur contingentia intellectus. Et quartò potentiæ exequutiuæ. Ratio horũ eſt, quia tali ordinè ſe uidentur habere ad eſſe determinabile, fallibile, & uariabile in eo ꝙ cauſæ ſunt: quæ comites ſunt cõtingentiæ, ut ex ſe facilè conſtat. Hactenus de quotuplex contingentia.

His præmiſsis manifeſtus eſt quæſtionis titulus: Quæritur enim de prima radice contingentiæ, & maximè cauſalis, ſiue ſit contingentia uoluntatis, ſiue materiæ, ſiue intellectus, ſiue potentiæ exequutiuæ. Et particula, prima, non ſolùm denotat radicem proximã, ſed ſupræmam. Nàm conſtat quòd utroq; modo ea uoce utuntur phyloſophi. Hæc de titulo, & per hoc de prima quæſtionis parte.

Quò ad ſecundùm ueritas per concluſiones determinanda eſt, quæ quidem erunt quinq;, & ſingulæ ſua cum declaratione, probatione, dubietate, & corollario. Et prima erit de radice prima, hoc eſt ſupræma contingentiæ cauſalis, in communi quidem, & abſolutè: reliquæ autem erunt de radice prima, hoc eſt proxima contingen-

tiæ

tiæ causalis, sed secundùm uniuscuiusq; genus in particulari. Sit ergò prima conclusio. Suprema radix omnis contingentiæ, loquendo in communi & absolutè, est sapientia, uoluntas, & potestas diuina. Declaratur animaduertendo tria. Primum est, quid nomine sapientię, uoluntatis, & potestatis diuinæ, in proposito accipiendum sit. Vbi considerandum quòd sapientiæ nomen, in præsenti non sumitur pro cognitione speculatiua, quæ est de altißimis causis, sicut. 6. sumitur Ethicorum, sed pro cognitione practica, ualdè tamen nobili, & excellenti, quemadmodum & frequenti usu excellētes aliqua in facultate sapientes uocare solemus, sicut & S. Tho. docet primò con. gen. cap. 1. Nomen quoque uoluntatis, non accipitur pro potentia uolitiua, secundùm quamlibet ipsius rationem, sed secundùm quòd libera est; siue si mauis pro actu uoluntatis libero. Nomen deniq; potestatis, accipitur quidem pro potentia exequutiua, quæcunq; illa sit, sed non curetur ad præsens quomodo ab intellectu, & Dei uoluntate distincta sit. Secundùm est, quòd sapientia radix est contingentiæ, excogitando ac iudicando, uoluntas consentiendo & applicādo, potentia exequutiua obediendo et exequendo. Sapientia, inquàm, radix est excogitando, et iudicando eò quod concipere possumus Deum multos modos penes se habuisse, ac (ut ità dixerim) excogitasse fabricandi mun-

dum, & deniq; iudicasse decentißimum fore tali pacto fieri, ut in eo essent & res necessariæ, & contingentes, & quòd necessarijs causæ aptarentur necessariæ, & contingentibus cõtingentes: ut ex S. Thoma accipitur prima. q. 19. ar. 8. Voluntas consentiendo & applicando. Siquidem proposito tali modo, taliq; producendi modo, diuinæ uoluntati ipsa consensit, acceptauit, & exequutiuam potentiam applicauit, utendo ea (nàm applicatio eius, & usus idem sunt) ad efficiendum illum, pro tempore à sapientia excogitato, & ueluti opportunum iudicato ac definito. Quo pacto exequutiua potentia obediuit, & pro constituto tempore effectum producendo, exequutioni mandauit. Tertium est, quod licèt radicis nomine, consuetũ sit principium accipere, & quidem originale, sed intrinsecum, à quo res pullulet, uelut truncus in arbore: in proposito tamen sumitur pro origine prima, sed extrinseca, quandóquidem & prima causa, cum non causet nisi ut agens, finis, & exemplar, ut Commentator dicit. 12. Methaphysicæ, com. 6. & 36. non nisi origo creaturarum extrinseca dici potest. Probatur conclusio. Prima causa habet pro suo primò effectu ens in quantum ens, ut ex. 2. phy. & 5. Methaphysicę sumitur, cum docemur causas & effectus proportionari, ergò prima radix est entis, inquantùm ens: ergò & omnium differentiarum entis in quantum ens, ergò

&

& cuiuscunq; contingentiæ saltem in communi, & absolutè, consequentia prima, ex terminis nota est, similitèr et secũda, et maximè recolẽtibus ꝙ contingentia inter entis differentias est. Quibus si subiungas, ꝙ prima causa non causat nisi per sapientiam, uoluntatem, & potentiam exequutiuã, quia causat ueluti artifex, & nobilißimus artifex, ut satis patet ex se, & nihilóminus ex dictis habetur Auerrois. 1 2. Methaphysicæ com. 44. perspicue habetur intentum. Dubitatur an similitèr supræma radix effectualis contingentiæ sit sapientia, uoluntas, & poteſtas diuina. Et est ratio dubij, quia utrinq; rationes sunt. Et quidẽ pro affiramtiua parte est, ꝙ quicquid est causa causæ est causa causati. Pro negatiua uerò quia, ut dicitur & rectè, effectus contingentia reducenda est in causam proximam. Respondetur præmittendo quid effectualis contingentia sit. Vbi considerandum ꝙ duplicitèr sumi potest, pontentialitèr scilicet & actualitèr. Potentialitèr dicit entitatem positiuã, modalem, per quam aptitudinalis effectus, dependentia, habet proximè (extrinsece tamen) in causam, fallibilitatem, seu deceptibilitatem inducere. Patet hæc tota descriptio ex dictis, de contingentia causali, præsertim si potentialitèr sumitur, præter ultimum uerbũ, ꝙ habet scilicet in causam fallibilitatem, seu deceptibilitatem inducere. Ad cuius euidentiam attendẽdum, ꝙ deceptio siue fal-

libilitas causæ indubiè ex hoc ipso attenditur quòd effectus subsequi aptus natus est pratèr intentionem. (Siquidē propter hoc falli aut decipi dicit). Constat autem quòd omnis effectus contingens est eiusmodi, undè & .6. Methaphysicæ contingentes effectus attribuuntur causis, quæ causant ut frequentèr, siue ut in pluribus secundùm tamen quòd deficere habent ut raro, seu ut in paucioribus, qui defectus, ut constat, præter intentionem est. Et intellige quòd habet inducere non per modum causantis, sed per modum adimplentis. Actualitèr uerò, dicit entitatem positiuam, depēdentiæ actualis, per quam induci habet (adimplēdo scilicet) actualis deceptio. Et scito quòd effectualis contingentia, actualitèr sumpta, non modò habet se ad effectualē potentialitèr acceptam, ut completiuum ad complebile, quemadmodum uniuersalitèr, et actus proprius habet se respectu potentiæ propriæ, sed etiam respectu deceptionis causæ, ut consideranti facile est animaduertere. Et si petatur quæ sit proxima, et intrinseca radix utriusq; : Respondetur quòd indeterminatio positiua, seu contrariè sumpta, dependentiæ ambarum est: secundùm quam dependentiā nullam sibi certam habet determinare causam, sed à diuersis indifferentèr esse potest, ut ex .6. Methaphysicæ sumitur, satis longo processu. Et horum omnium causa est, quia tales effectus causam non sunt sortiti per se, sed solum per accidens, ut ex eodem

dem loco docemur. Quo præmisso, dicendũ erit ad dubium quòd effectualis contingentiæ in potentia, seu aptitudine sumptæ, radix suprema est sapiẽtia, uoluntas & potestas diuina. Effectualis uerò in actu acceptæ, supræma radix efficacia est diuinæ uoluntatis. Prima pars ex dictis ad conclusionem est euidens. Secunda ex S. Thoma sumitur prima. q. 19. 8. ar. propter quod non recipimus opinionem Scoti ex primo dist. 39. quòd illa libertas sit uoluntatis diuinæ. Vide, si placet, diuum Thomam, ubi suprà. Et Caietanum etiam in eodem loco, qui non modò perspicuè illustrat mentem diui Thomæ, sed efficaciter destruit positionem Scoti. Quòd si petitur cur non potius in conditionem reijcitur sapientiæ, aut exequutiuæ potestatis: dicitur quòd ideò est, quia uoluntati, in interiori agentis regione, primò cõgruit rationem motiui: propter quod nec sapientia, nec potẽtia exequutiua, applicantur ad opus, nisi à prohæresi, ut et. 9. Methaphysicæ tradit. Ad illud autem quo effectus contingentiam dicebatur reducendam esse in causam proximam: dicitur quòd modo dictis non obstat. Siquidem habet in utranq; reduci, sed ordine suo. Potest & utraq; radix appellari (extrinseca tamen): illa quidem supræma: hæc uerò proxima, siue propinqua. Et quia regulare est, quòd à proximiori, utpotè cognatiori semper denominatio summitur, iccircò & rectè reducendam dicitur in causam proximam.

Corollariũ est. Licet prima cã, mõ quo diximus, radix ponatur contingentiæ absolutè, et in cõmuni, omnis tamen effectus, qui hoc in uniuerso fit, secundum illius euenit intentionem. Patet hoc, eò quòd prima causa (ut dictum est) non causat nisi quia uult, & constat quòd non uult, nisi præcognita, ergò &c. Etsi dicatur, cum eius intentio frustrari aut impediri non poßit, sequitur quòd euenient omnia de neceßitate: respondetur negando sequelam, quia non uult quòd omnia eueniant necessariò: sed quædam eueniãt necessariò, et quædam contingentèr. Sed urges. Certum est quòd non solùm uult multa fieri contingentèr, sed uult fieri tot & talia contingentèr, & ità uult tot & talia, quòd non uult alia nec plura ab eis: aliàs omnia non uellet, in numero, pondere, & mensura, fierentq; aliqua, quæ illius effugerent uoluntatem: quod constat fore absurdum, quia sicut nihil fugit eius cognitionem, ità nihil sinè illius euenit uoluntate: ergò cum sua uoluntas frustrari, siue impediri non poßit, palàm ꝙ infallantèr euenient, & ità tandem parum aut nihil discriminis inter necessaria esse uidebitur, & contingentia. Quòd si dicas. Contingentia quidem in seipsis accepta, natura fallibilia, ac impedibilia sunt, ut tamen ex diuina pendent uoluntate, de facto falli, aut impediri non possunt. Etsi ob id concedas, quòd respectu diuinæ uoluntatis, quæ supræma causa est, non attenditur contingentia, sed respectu

causæ

causæ inferioris ordinis, quæ proxima causa est, responsio quidem est uera, & respectu eorum, quæ casu et fortuna fiunt, est sinè scrupulo: respectu tamen eorum, quæ ex nostro pendent arbitrio, non uidetur sufficere. Et ut res sit perspicua, sumatur aliquod ex nostra libertate cõtingens, putà me scripturũ esse cras. Si uolũtas diuina, uoluit me scripturũ cras, haud dubiũ, ꝙ ego scribam cras, ergò meæ libertati non suberit non scribere cras: ergò in hoc nihil faciet arbitrium meum. Et si omnia ex diuina uoluntate determinata sunt, haud dubium quòd in quibusuis alijs actionibus meis, non suberit meæ uoluntati facere illas, uel supersedere ab eis. Quibus respondeo, & ex quo ad ea deuoluta est quæstio, quæ ex nostro libero pendent arbitrio, satis erit (quãtũ tñ in præsentia opus est) de hoc ipso loqui.

Considerandum itaque quòd cum arbitrij nostri libertas non nihil habeat diuinitatis, mirum non est, si ad ea, quæ ab ipso dependent, diuina uoluntas habeat se quodam peculiari modo. Siquidẽ cum diuinitatis sit esse primum motionis principium, negandum non est, et id libertati nostræ quodam pacto congruere. Quarè & rectè scriptum est, quòd homo dimissus est in manu consilij sui. Quod tamen non eo pacto accipiendum est, quòd poßit quouis secluso mouere sese, quandoquidem certum est, quòd non solùm prærequiritur apprehensio boni, sed prærequiritur, & maximè, motio Dei. Et post-

postbabita ad præsens appræhensione boni, attendendum quòd motio Dei, quæ indubiè opus est suæ uoluntatis (non enim mouet nisi quia uult) respectu libertatis nostræ, motio suauißima est, eò quòd mouet secundùm inclinationem eius, hoc est, non præiudicando, sed nostræ libertati fauendo. Quarè etsi Deus uult me scribere cras, nõ cogit tamen me scribere cras, sed mouendo me, suauitèr excitat uoluntatem meam ad scribendum cras, & suauitèr suadet intellectui meo aliqua intrinseca uel extrinseca ratione, occasionem nactus ex diuersis rebus, ꝙ bonum est scribere cras. Quarè etsi infallãtèr subsequetur effectus, ut tamen à mea progreditur uoluntate, non progreditur nisi contingentèr, & liberè, quoniam etsi de facto, eius non impedietur progreßio, non tamẽ mea uoluntas ità à diuina agitur motione, ut absolutè loquendo, ne progrediatur, impediri non poßit. Dico absolutè loquendo, quia diuina motio potest considerari duplicitèr: Vno modo, ut motio ad scribẽdum cras, absolutè, siue præcise, et hoc pacto uerum est quod diximus, effectum impediri posse: Alio modo ut habet paßiuam persuasionem annexam, & hoc sine inconuenienti cõceditur, quòd impediri nõ potest. Quia eo casu persuasione facta, uolũtas erit determinata ad unum, & per hoc latitudinem ingressa naturalis causæ. Quarè ab illa tali pacto sumpta, contingentèr effectus proficisci non potest, sed hoc non prouenit ex

diuina

diuina uoluntate, ſine uoluntatis noſtræ libera cooperatione: à qua cum poſſemus abſtinere, indubiè effectus poſſet contingentiam ſubinduere, ſed poſtquàm cooperatio, putà conſenſus, in actu poſita eſt, iam effectus, etſi libertatem quodam pacto retineat, ſtatum tamen neceſsitatis, & per hoc infallibilitatis, ſiue impedibilitatis ingreditur. Nec ſequitur quòd diuina motio, reſpectu noſtræ libertatis minus ſit efficax, quàm reſpectu cuiuſuis alterius cauſæ, tametſi ſequitur quòd alio modo ſit efficax quàm in naturalibus cauſis, à quibus caſualia ſunt, et fortuita. Siquidē reſpectu libertatis noſtræ, efficax eſt alitèr & alia ratione, ſicut & eam alitèr & alia ratione mouet. Poſſet principali dubio alitèr ſatisfieri, ſed iſta modo ſint ſatis.

Secūda cōcluſio. Prima radix cōtingentiæ, repertæ in intellectu creato, agentis à propoſito, eſt proxi radix facultatis indeterminatæ, & defectibilis eiuſdem, in iudicando de rebus agendis. Declaratur prænotando quattuor. Primum eſt. Quòd contingentia intellectus ad præſens, cum ſit cauſalis, & agentis liberi, eſt contingentia intellectus practici. Secundum eſt. Quòd talis maximè inuenitur in iudicando, quoniam etſi fortè poſſet et in cognoſcendo admitti, in iudicando tamen magis ad propoſitum pertinet. Tertium eſt. Quòd licèt intellectus practicus reſpectu quorundam & determinatus, et indefectibilis in iudicando ſit, reſpectu tamen ali-

quorum

quorum & est indifferens, & deficere potest, ut satis periculo comprobatur. Quartum est. Quòd cum iudiciũ intellectus practici sit de utili, de nociuo, de conuenienti, de inconuenienti, &c. accidit quòd quædam proponantur sibi, quæ, ut sibi uidetur, euidentem non habent utilitatem, aut certum nocumentum &c. & horum respectu, facultatem habere dicitur indeterminatam, ac defectibilẽ. Probatur: Et sumitur probatio ex eo, quod contingentia intellectus practici, &c. uel idem est quod dicta facultas, uel inseparabilis proprietas eius (aliud enim nõ est facile fingere) utrunq; autẽ, ut patet, ex se infert intẽtum, Et si petatur quæ est radix facultatis dictę: respondetur ꝙ est modica perspicacia intellectus, quæ & tandem reducitur in naturalem ac passiuam potẽtialitatem eius. Nam cum non uideatur possibile, ꝙ duæ res ex se aptæ natæ sint æqualem utilitatem, &c. præseferre, si hoc ipsum non ualet intellectus discernere, sua utiq; imperfectione contingit.

Dubitatur à quo determinetur dicta intellectus facultas, quæ naturaliter indeterminata, ac defectibilis est. Et est ratio dubij, quia ex una parte certum est, quòd illam determinari oportet, si habet exire in opus: ex altera uerò quia non facile apparet, quid sit determinatiuum eius. Respõdetur quòd utiq; determinari habet ab aliquo, sed non necessariò, ab hoc, uel ab illo: Item ab eo, à quo determinabitur,

nabitur, non ità determinabitur, quòd deficere, aut falli non poßit. Vbi considerandũ quòd determinatiuum eius uidetur esse, uel paßio, uel habitus, uel uoluntas, ut facile patet. Et quicquid sit de medio, certum est quòd primum & ultimum, deceptionem inducere possunt, eò quòd & rectè & non rectè illum determinare contingit. Et paßio quidem determinat illum cũ aliqua offuscatione, hoc enim paßionum proprium est, ut experientia docet, habitus uerò per modum inclinationis naturalis, id enim proprium est habituum, ut ex. 2. accipitur metaphysi. uoluntas denique per modum applicationis, & motionis, quod ad illam pertinere. 9. metaphysicæ euidentißimum est. Corollarium est. Quòd in intellectu est nonnulla libertas, & consequenter quòd non rectè fecit Scotus remouendo eam. Prima pars probatur, eò quòd dicta facultas, aut libertas est, aut libertatem comitem habet. Secunda uerò pars, constat ex illius primo super sen. dist. 38. ubi uult libertatem quærendam esse in uoluntate, & nullo modo in intellectu, &c.

Tertia conclusio. Proxima radix contingentiæ, repertæ in uoluntate creata, agentis ad propositum, proxima radix est facultatis defectibilitèr eligendi ea, quæ ad finem sunt. Declaratur animaduertendo tria. Primùm est, quòd uoluntas creata respectu eorum, quæ sunt ad finem, & non habent necessariam connexionem cum fine, plenam habet facultatem eligen-

eligendi istud, uel illud prout uult: & in hoc decipi potest, imò & sæpe decipitur: quæ quidem facultas communiter liberum appellatur arbitrium, eò quòd, uel idem est illi formaliter, uel quia idem est illi realiter, uel quia illi est connexa indissociabiliter: undè & huius & liberi arbitrij radix proxima una & eadem est. Secundum est, quòd cum dicitur uoluntas eligendi, ut uult facultatem habere, intelligi debet, non solùm ex parte elicitionis actus, sed etiam ex parte specificationis eius. Quod perindè est ac si dicatur quòd facultatem habet, tùm eligendi, & cessandi ab electione pro libito, tùm eligendi hoc, & eligendi illud, uel etiam eligendi oppositum. Tertium est quòd uoluntatem hanc facultatem habere, potest tribus modis intelligi: uno modo non solùm præuia apprehensione practici intellectus, sed & præuio illius pleno ac determinato iudicio, ea de re quæ à uoluntate eligenda est: secundo modo præuia quidem apprehensione, sed non preuio pleno ac determinato iudicio, sed semipleno & non penitus resoluto: quo scilicet etsi intellectus inclinat in partem alteram uoluntatem, non tamen inclinat sine aliqua alterius partis formidine, eò quòd pro ea parte, non habet rationes urgentes, ut in ea penitus resolui poßit. Tertio modo præuia similiter apprehensione (nam uoluntas nunquàm agit nisi illa supposita) sed non preuio, sed prorsus suspenso intellectus iudicio, eò quòd nescit in alteram

ram inflecti partem, cum neutra præponderet reliquæ, ſicut accidit, quandò media ad conſequutionem finis, aut prorsus indifferentia ſunt, aut ſaltem omnibus conſideratis, ut indifferentia prorsùs eidèm eſſe uidentur. Tunc enim certùm eſt quòd intellectus nequit ferre iudicium, quo alterum præferatur alteri, aut ſi ferri poteſt, non modò feretur æquale, ſed idem penitus de utroq;, quod quantùm ad rem attinet, perindè eſt, ac ſi non ferretur, cùm utrumque offeratur pariter uoluntati.

Et quãquàm in oĩbus iſtis modis admitti aliquid forſitàn poßit contingentiæ in uoluntate, id tñ maximè admitti poteſt, imò & admitti debet, in poſtremo modo, ſicut & in illo maximè libertas uoluntatis eſſe conuincitur. Et licet in eo modo uoluntas, ne temerè uideatur eligere, ſæpe ſuſpendat actum, licet non rarò inſtet apud intellectum, ut rem acutè diſcutiat, peritiores conſulat, & qua poteſt circumſpectione diſquirat, accidere tamen poteſt, aut quòd res moram non patitur, ſed mox neceßè eſt negocium exequutioni committere: aut ſi mora aliqua poteſt admitti, non poteſt tamen eo usq; protrahi, ut noua ſuperueniente occaſione altera pars ualeat ipſo iure preferri: aut ſi protraheretur mora fortè quòd natura rei inæqualitatem nõ patitur, ſicut in multis uidemus, quæ committuntur ſorti: aut denique & ipſa uoluntas in hac re prorsùs ſuæ libertati dimiſſa uult ad libitum alte-

ram partem eligere, atque isto pacto facultatem propriam præferre. Ergò palàm quomodo in uoluntate, contingentia maximè reperiri contingit. Probatur ex eo quòd contingentia uoluntatis, uel idem est quod dicta facultas, siue arbitrium liberum, uel si idèm non est, inseparabilis tamen eius proprietas est: aliud enim non est facile fingere, ergò &c. Etsi petatur quæ sit radix facultatis huius, respondetur quòd illa est facultas intellectus, quam declarauimus superiori conclusione. Vnde & dixit philosophus Isaac, quòd liberum arbitrium, aliud non est, quàm facultas intellectus, & uoluntatis. Etsi dicatur, quòd hæc radix quidem est, sed extrinseca, & non intrinseca, & tamen de intrinseca petitio erat: respondetur quòd intrinseca, est conditio, siue natura uoluntatis creatæ, uel saltem, ut rectius dicam, uoluntatis humanæ, & eo pacto sumptæ, quo fundamentalitèr electiua est.

Dubitatur, quæ maior aut potior libertas, seu facultas in proposito sit, an scilicet, quæ est in intellectu, an quæ est in uoluntate, Respondetur ꝙ si propriè loquimur, neutra maior aut potior simplicitèr dici potest, eò ꝙ loquendo propriè, cum diuersarum rationum facultates et libertates sint, adinuicem comparari non debent: tamen dici posset, sicut & dicit Caietanus prima par. q. de libero humanæ uoluntatis arbitrio, ꝙ quæ est in intellectu, libertas est radicalis, quæ uerò est in uoluntate, libertas

bertas est formalis; & quod utraq; magna & excelles in suo ordine, seu genere est. Corollariũ. Falsum est quod scripserunt multi, facultatem scilicet habendi se ad opposita, in natura creata, rationalitatem radicaliter esse, in eo quòd rationalitas est. Constat siquidem quòd facultas huiusmodi, in intellectu ex modica illius perspicacia nascitur, & in uoluntate ex propria illius progreditur ratione, quatenùs tamen electiua est. Nec obstat, quòd scriptum est. 9. Methaphysicę, potentias rationales ad opposita habere sese, quoniam id cum reduplicatiua dictione, scriptum non est. Nec negamus quòd illæ potestates, in quibus huiusmodi reperitur facultas, nõ sint rationales, cum constet & intellectum et uoluntatem, & etiam exequutiuam potentiam, rationales dici posse iuxtà ea, quæ scripta sunt in Ethicis: sed negamus quòd rationalitas, in eis sit radix præfata &c. Quarta conclusio. Prima radix contingentiæ in potentia exequutiua, impedibilitas, seu defectibilitas in exequendo esse uidetur: quæ & reducitur tandem in limitationem talis potestatis. Declaratur, ostendendo quòd talis est dispositio, omnis agentis creati, & potißimùm corruptibilis. Nàm constat quòd uirtus proportionatur essentiæ rei, et quod omne creatum est limitatæ naturæ: & propterea defectibile, & maximè si fuerit corruptioni obnoxium etc. Probatur ex eo, quòd illa semper uidetur adduci pro causa & radice, & maximè à S. Tho-

libilitas causæ indubiè ex hoc ipso attenditur quòd effectus subsequi aptus natus est prætèr intentionem. (Siquidē propter hoc falli aut decipi dicit). Constat autem quòd omnis effectus contingens est eiusmodi, undè &.6. Methaphysicæ contingentes effectus attribuuntur causis, quæ causant ut frequentèr, siue ut in pluribus secundùm tamen quòd deficere habent ut raro, seu ut in paucioribus, qui defectus, ut constat, præter intentionem est. Et intellige quòd habet inducere non per modum causantis, sed per modum adimplentis. Actualitèr uerò, dicit entitatem positiuam, depēdentiæ actualis, per quam induci habet (adimplēdo scilicet) actualis deceptio. Et scito quòd effectualis contingentia, actualitèr sumpta, non modò habet se ad effectualē potentialitèr acceptam, ut completiuum ad complebile, quemadmodum uniuersalitèr, et actus proprius habet se respectu potentiæ propriæ, sed etiam respectu deceptionis causǽ, ut consideranti facile est animaduertere. Et si petatur quæ sit proxima, et intrinseca radix utriusq; : Respondetur quòd indeterminatio positiua, seu contrariè sumpta, dependentiæ ambarum est: secundùm quam dependentiā nullam sibi certam habet determinare causam, sed à diuersis indifferentèr esse potest, ut ex.6. Methaphysicæ sumitur, satis longo processu. Et horum omnium causa est, quia tales effectus causam non sunt sortiti per se, sed solum per accidens, ut ex eo-

dem loco docemur. Quo præmisso, dicendū erit ad dubium quòd effectualis contingentiæ in potentia, seu aptitudine sumptæ, radix suprema est sapiētia, uoluntas & potestas diuina. Effectualis uerò in actu acceptæ, supræma radix efficacia est diuinæ uoluntatis. Prima pars ex dictis ad conclusionem est euidens. Secunda ex. S. Thoma sumitur prima. q. 19. 8. ar. propter quod non recipimus opinionem Scoti ex primo dist. 39. quòd illa libertas sit uoluntatis diuinæ. Vide, si placet, diuum Thomam, ubi suprà. Et Caietanum etiam in eodem loco, qui non modò perspicuè illustrat mentem diui Thomæ, sed efficaciter destruit positionem Scoti. Quòd si petitur cur non potius in conditionem reijcitur sapientiæ, aut exequutiuæ potestatis: dicitur quòd ideò est, quia uoluntati, in interiori agentis regione, primò cōgruit rationem motiui: propter quod nec sapientia, nec potētia exequutiua, applicantur ad opus, nisi à probæresi, ut et. 9. Methaphysicæ tradit. Ad illud autem quo effectus contingentiam dicebatur reducendam esse in causam proximam: dicitur quòd modo dictis non obstat. Siquidem habet in utranq; reduci, sed ordine suo. Potest & utraq; radix appellari (extrinseca tamen): illa quidem supræma: hæc uerò proxima, siue propinqua. Et quia regulare est, quòd à proximiori, utpotè cognatiori semper denominatio summitur, iccircò & rectè reducendam dicitur in causam proximam.

Corollariũ est. Licet prima cã, mõ quo diximus, radix ponatur contingentiæ absolutè, et in cõmuni, omnis tamen effectus, qui hoc in uniuerso fit, secundum illius euenit intentionem. Patet hoc, eò quòd prima causa (ut dictum est) non causat nisi quia uult, & constat quòd non uult, nisi præcognita, ergò &c. Etsi dicatur, cum eius intentio frustrari aut impediri non poßit, sequitur quòd euenient omnia de neceßitate: respondetur negando sequelam, quia non uult quòd omnia eueniant necessariò: sed quædam eueniãt necessariò, et quædam contingentèr. Sed urges. Certum est quòd non solùm uult multa fieri contingentèr, sed uult fieri tot & talia contingentèr, & ità uult tot & talia, quòd non uult alia nec plura ab eis: aliàs omnia non uellet, in numero, pondere, & mensura, fierentq; aliqua, quæ illius effugerent uoluntatem: quod constat fore absurdum, quia sicut nihil fugit eius cognitionem, ità nihil sinè illius euenit uoluntate: ergò cum sua uoluntas frustrari, siue impediri non poßit, palàm ꝙ infallantèr euenient, & ità tandem parum aut nihil discriminis inter necessaria esse uidebitur, & contingentia. Quòd si dicas. Contingentia quidem in seipsis accepta, natura fallibilia, ac impedibilia sunt, ut tamen ex diuina pendent uoluntate, de facto falli, aut impediri non possunt. Etsi ob id concedas, quòd respectu diuinæ uoluntatis, quæ supræma causa est, non attenditur contingentia, sed respectu

causæ

causæ inferioris ordinis, quæ proxima causa est, responsio quidem est uera, & respectu eorum, quæ casu et fortuna fiunt, est sinè scrupulo: respectu tamen eorum, quæ ex nostro pendent arbitrio, non uidetur sufficere. Et ut res sit perspicua, sumatur aliquod ex nostra libertate cõtingens, putà me scripturũ esse cras. Si uolũtas diuina, uoluit me scripturũ cras, haud dubiũ, ꝙ egò scribam cras, ergò meæ libertati non suberit non scribere cras: ergò in hoc nihil faciet arbitrium meum. Et si omnia ex diuina uoluntate determinata sunt, haud dubium quòd in quibusuis alijs actionibus meis, non suberit meæ uoluntati facere illas, uel superſedere ab eis. Quibus respondeo, & ex quo ad ea deuoluta est quæstio, quæ ex nostro libero pendent arbitrio, satis erit (quãtũ tñ in præsentia opus est) de hoc ipso loqui.

Considerandum itaque quòd cum arbitrij nostri libertas non nihil habeat diuinitatis, mirum non est, si ad ea, quæ ab ipso dependent, diuina uoluntas habeat se quodam peculiari modo. Siquidẽ cum diuinitatis sit esse primum motionis principium, negandum non est, et id libertati nostræ quodam pacto congruere. Quarè & rectè scriptum est, quòd homo dimissus est in manu consilij sui. Quod tamen non eo pacto accipiendum est, quòd poßit quouis secluso mouere sese, quandoquidem certum est, quòd non solùm prærequiritur apprehensio boni, sed prærequiritur, & maximè, motio Dei. Et

 post-

posthabita ad præsens appræhensione boni, attendendum quòd motio Dei, quæ indubiè opus est suæ uoluntatis (non enim mouet nisi quia uult) respectu libertatis nostræ, motio suauißima est, eò quòd mouet secundùm inclinationem eius, hoc est, non præiudicando, sed nostræ libertati fauendo. Quarè etsi Deus uult me scribere cras, nō cogit tamen me scribere cras, sed mouendo me, suauitèr excitat uoluntatem meam ad scribendum cras, & suauitèr suadet intellectui meo aliqua intrinseca uel extrinseca ratione, occasionem nactus ex diuersis rebus, ꝙ bonum est scribere cras. Quarè etsi infallātèr subsequetur effectus, ut tamen à mea progreditur uoluntate, non progreditur nisi contingentèr, & liberè, quoniam etsi de facto, eius non impedietur progreßio, non tamē mea uoluntas itá à diuina agitur motione, ut absolutè loquendo, ne progrediatur, impediri non poßit. Dico absolutè loquendo, quia diuina motio potest considerari duplicitèr: Vno modo, ut motio ad scribēdum cras, absolutè, siue præcise, et hoc pacto uerum est quod diximus, effectum impediri posse: Alio modo ut habet paßiuam persuasionem annexam, & hoc sine inconuenienti cōceditur, quòd impediri nō potest. Quia eo casu persuasione facta, uolūtas erit determinata ad unum, & per hoc latitudinem ingressa naturalis causæ. Quarè ab illa tali pacto sumpta, contingentèr effectus proficisci non potest, sed hoc non prouenit ex

diuina

diuina uoluntate, siue uoluntatis nostræ libera cooperatione: à qua cum possemus abstinere, indubiè effectus posset contingentiam subinduere, sed postquàm cooperatio, putà consensus, in actu posita est, iam effectus, etsi libertatem quodam pacto retineat, statum tamen necessitatis, & per hoc infallibilitatis, siue impedibilitatis ingreditur. Nec sequitur quòd diuina motio, respectu nostræ libertatis minus sit efficax, quàm respectu cuiusuis alterius causæ, tametsi sequitur quòd alio modo sit efficax quàm in naturalibus causis, à quibus casualia sunt, et fortuita. Siquidē respectu libertatis nostræ, efficax est alitèr & alia ratione, sicut & eam alitèr & alia ratione mouet. Posset principali dubio alitèr satisfieri, sed ista modo sint satis.

Secūda cōclusio. Prima radix cōtingentiæ, repertæ in intellectu creato, agentis à proposito, est proxi radix facultatis indeterminatæ, & defectibilis eiusdem, in iudicando de rebus agendis. Declaratur prænotando quattuor. Primum est. Quòd contingentia intellectus ad præsens, cùm sit causalis, & agentis liberi, est contingentia intellectus practici. Secundum est. Quòd talis maximè inuenitur in iudicando, quoniam etsi fortè posset et in cognoscendo admitti, in iudicando tamen magis ad propositum pertinet. Tertium est. Quòd licèt intellectus practicus respectu quorundam & determinatus, et indefectibilis in iudicando sit, respectu tamen ali-

quorum

quorum & est indifferens, & deficere potest, ut satis periculo comprobatur. Quartum est. Quòd cum iudiciũ intellectus practici sit de utili, de nociuo, de conuenienti, de inconuenienti, &c. accidit quòd quædam proponantur sibi, quæ, ut sibi uidetur, euidentem non habent utilitatem, aut certum nocumentum &c. & horum respectu, facultatem habere dicitur indeterminatam, ac defectibilẽ. Probatur: Et sumitur probatio ex eo, quod contingentia intellectus practici, &c. uel idem est quod dicta facultas, uel inseparabilis proprietas eius (aliud enim nõ est facile fingere) utrunq; autẽ, ut patet, ex se infert intẽtum, Et si petatur quæ est radix facultatis dictę: respondetur ꝙ est modica perspicacia intellectus, quæ & tandem reducitur in naturalem ac passiuam potẽtialitatem eius. Nam cum non uideatur possibile, ꝙ duæ res ex se aptæ natæ sint æqualem utilitatem, &c. præseferre, si hoc ipsum non ualet intellectus discernere, sua utiq; imperfectione contingit.

Dubitatur à quo determinetur dicta intellectus facultas, quæ naturalitèr indeterminata, ac defectibilis est. Et est ratio dubij, quia ex una parte certum est, quòd illam determinari oportet, si habet exire in opus: ex altera uerò quia non facile apparet, quid sit determinatiuum eius. Respõdetur quòd utiq; determinari habet ab aliquo, sed non necessariò, ab hoc, uel ab illo: Item ab eo, à quo determinabitur,

nabitur, non ità determinabitur, quòd deficere, aut falli non poßit. Vbi considerandũ quòd determinatiuum eius uidetur esse, uel paßio, uel habitus, uel uoluntas, ut facile patet. Et quicquid sit de medio, certum est quòd primum & ultimum, deceptionem inducere possunt, eò quòd & rectè & non rectè illum determinare contingit. Et paßio quidem determinat illum cũ aliqua offuscatione, hoc enim paßionum proprium est, ut experientia docet, habitus uerò per modum inclinationis naturalis, id enim proprium est habituum, ut ex. 2. accipitur metaphysi. uoluntas denique per modum applicationis, & motionis, quod ad illam pertinere. 9. metaphysicæ euidentißimum est. Corollarium est. Quòd in intellectu est nonnulla libertas, & consequenter quòd non rectè fecit Scotus remouendo eam. Prima pars probatur, eò quòd dicta facultas, aut libertas est, aut libertatem comitem habet. Secunda uerò pars, constat ex illius primo super sen. dist. 38. ubi uult libertatem quærendam esse in uoluntate, & nullo modo in intellectu, &c.

Tertia conclusio. Proxima radix contingentiæ, repertæ in uoluntate creata, agentis ad propositum, proxima radix est facultatis defectibilitèr eligendi ea, quæ ad finem sunt. Declaratur animaduertendo tria. Primùm est, quòd uoluntas creata respectu eorum, quæ sunt ad finem, & non habent necessariam connexionem cum fine, plenam habet facultatem eligen-

eligendi istud, uel illud prout uult: & in hoc decipi potest, imò & sæpe decipitur: quæ quidem facultas communiter liberum appellatur arbitrium, eò quòd, uel idem est illi formaliter, uel quia idem est illi realiter, uel quia illi est connexa indissociabiliter: undè & huius & liberi arbitrij radix proxima una & eadem est. Secundum est, quòd cum dicitur uoluntas eligendi, ut uult facultatem habere, intelligi debet, non solùm ex parte elicitionis actus, sed etiam ex parte specificationis eius. Quod perindè est ac si dicatur quòd facultatem habet, tùm eligendi, & cessandi ab electione pro libito, tùm eligendi hoc, & eligendi illud, uel etiam eligendi oppositum. Tertium est quòd uoluntatem hanc facultatem habere, potest tribus modis intelligi: uno modo non solùm præuia apprehensione practici intellectus, sed & præuio illius pleno ac determinato iudicio, ea de re quæ à uoluntate eligenda est: secundò modo præuia quidem apprehensione, sed non preuio pleno ac determinato iudicio, sed semipleno & non penitus resoluto: quo scilicet etsi intellectus inclinat in partem alteram uoluntatem, non tamen inclinat sine aliqua alterius partis formidine, eò quòd pro ea parte, non habet rationes urgentes, ut in ea penitus resolui poßit. Tertio modo præuia similiter apprehensione (nàm uoluntas nunquàm agit nisi illa supposita) sed non preuio, sed prorsus suspenso intellectus indicio, eò quòd nescit in alte-

ram

ram inflecti partem, cum neutra præponderet reliquæ, sicut accidit, quandò media ad consequutionem finis, aut prorsus indifferentia sunt, aut saltem omnibus consideratis, ut indifferentia prorsùs eidèm esse uidentur. Tunc enim certùm est quòd intellectus nequit ferre iudicium, quo alterum præferatur alteri, aut si ferri potest, non modò feretur æquale, sed idem penitus de utroq;, quod quantùm ad rem attinet, perindè est, ac si non ferretur, cùm utrumque offeratur pariter uoluntati.

Et quãquàm in oĩbus istis modis admitti aliquid forsitàn poßit contingentiæ in uoluntate, id tñ maximè admitti potest, imò & admitti debet, in postremo modo, sicut & in illo maximè libertas uoluntatis esse conuincitur. Et licet in eo modo uoluntas, ne temerè uideatur eligere, sæpè suspendat actum, licet non raró instet apud intellectum, ut rem acutè discutiat, peritiores consulat, & qua potest circumspectione disquirat, accidere tamen potest, aut quòd res moram non patitur, sed mox necesse est negocium exequutioni committere: aut si mora aliqua potest admitti, non potest tamen eo usq; protrahi, ut noua superueniente occasione altera pars ualeat ipso iure preferri: aut si protrahe retur mora fortè quòd natura rei inæqualitatem nõ patitur, sicut in multis uidemus, quæ committuntur sorti: aut denique & ipsa uoluntas in hac re prorsùs suæ libertati dimissa uult ad libitum alte-

ram

bertas est formalis; & quod utraq; magna & excellẽs in suo ordine, seu genere est. Corollariũ. Falsum est quod scripserunt multi, facultatem scilicet habendi se ad opposita, in natura creata, rationalitatem radicalitèr esse, in eo quòd rationalitas est. Constat siquidem quòd facultas huiusmodi, in intellectu ex modica illius perspicacia nascitur, & in uoluntate ex propria illius progreditur ratione, quatenùs tamen electiua est. Nec obstat, quòd scriptum est. 9. Methaphysicę, potentias rationales ad opposita habere sese, quoniam id cum reduplicatiua dictione, scriptum non est. Nec negamus quòd illæ pòtestates, in quibus huiusmodi reperitur facultas, nõ sint rationales, cum constet & intellectum et uoluntatem, & etiam exequutiuam potentiam, rationales dici posse iuxtà ea, quæ scripta sunt in Ethicis: sed negamus quòd rationalitas, in eis sit radix præfata &c. Quarta conclusio. Prima radix contingentiæ in potentia exequutiua, impedibilitas, seu defectibilitas in exequendo esse uidetur: quæ & reducitur tandem in limitationem talis potestatis. Declaratur, ostendendo quòd talis est dispositio, omnis agentis creati, & potißimùm corruptibilis. Nàm constat quòd uirtus proportionatur essentiæ rei, et quod omne creatum est limitatæ naturæ: & propterea defectibile, & maximè si fuerit corruptioni obnoxium etc. Probatur ex eo, quòd illa semper uidetur adduci pro causa & radice, & maximè à. S. Tho-

ma. Et uidetur ꝙ illa tria. scilicet impedibilitas, defectibilitas in causando & contingentia tali ordine habeāt sese, ꝙ unum quodammodo proficiscatur ex alio, uel saltē supponatur ab eo. Pro hac con clusione uidè, si placet, Caietanum prima q. 115.

Dubitatur quomodo sub tali cōtingentia distinguatur casus, & fortuna: Et respondetur ꝙ accipiendo casum et fortunam, non pro ipsis effectibus, hoc est non pro casualibus, & fortuitis, ut communitèr fit, sed pro casualitate, & ut sic dixerim, fortunitate, causalibus, quæ species uidentur quodammodo contingentiæ, in hoc distinguuntur: Quòd Casus est cōtingentia causalis, in potētia exequutiua agentis, quod est sinè intellectu & uoluntate, et consequentèr intellectione, & intentione propriè sumpta, Fortuna uerò est contingentia causalis, in potentia exequutiua agentis à proposito, hoc est per intellectum & uoluntatem. Patent hæc ex. 2. phy. longo processu. Corollarium. Sola Dei omnipotentia, omni contingentia, omniuè fortuna, tàm de facto quàm de poßibili, expers simplicitèr est: Intelligentiȩ uerò, secundùm quid de facto, & simplicitèr de poßibili, contingentiæ & fortunæ subduntur. Declaratur, & probatur. Declaratio habetur, prænotando quomodo intelligentiæ subsint talibus, de facto secundùm quid, & quomodo de possibili subsint illis simplicitèr. Primum patet aduertēdo, quòd ea quæ ab intelligentijs in his inferioribus

fiunt

fiunt, comparari possunt & ad intentionem earum in communi, & ad intentionem earum in particulari. Iuxtà primam comparationem nulli subsunt cōtingentiæ, nulliuè fortunæ: quippe quæ communi intentione per suam exequutiuam potentiam extrahere intendunt omnes effectus, qui sunt in passiua potestate primæ materiæ, ut etiam accipitur ex Commentatore. 12. Methaphysicæ commē. 39. Vndè patet quòd nullus effectus eiusmodi intentionem effugere potest. Iuxtà secundam uerò multa euenire possunt præter intentionem earum, & hoc pacto nihil prohibet in illis ponere quodammodo contingentiam & fortunam. Siquidem contingit illas in aliquibus in particulari intentis, aliquando frustrari, et suam exequutionē impediri, uel propter defectum secundarum instrumentalium causarum, ad ea concurrentium, uel propter indispositionem materiæ, quæ illis non obedit ad nutum. Secundum conuincitur quia omnes sub manu cōtinentur diuinæ potestates, & quocunq; uoluerit, uertet eas. Vndè & possunt omnibus illis cōtingentijs ac fortunis subesse, quibus & famulus actus à domino suo, pro domini arbitrio & uoluntate subesse potest. Et hoc uerum est, absolutè loquendo de potestate diuina, & nō de ordinata ac definita à sapientia sua, quæ iàm statuit talem ordinem in uniuerso, & inuariabilem esse decreuit. Probatio patet, recolendo ꝙ diuina potestas maximè est infinita, maximeque

illimitata, & nullum pati ualet impedimentum. Et quòd intelligentiarum potestas non est tàm ampla: Et quòd diuinæ potestati subijcitur &c. Quinta & ultima conclusio est. Proxima radix materialis contingentiæ, potentia est contradictionis, materiæ primæ. Declaratur recolendo, quod materia prima substantiatur per posse, ut Commentator dicit de substantia orbis cap. 1. & quòd tale posse, posse contradictionis est, ut ex multis locis ab Aristotele, & Commentatore docemur. Probatur, quia secundùm omnes, eiusmodi contingentia in potentiam reducitur materiæ primæ. Vide & pro hac cõclusione et probatione, si placet, Caietanum ubi suprà ar. 6.

Dubitatur, an materialis contingentia indifferentèr sit respectu cuiusuolueris formæ, quæ in materia introducenda est. Et est ratio dubij, quia supposito quòd primò attendatur in ordine ad formã, eò quod illius est imediatus effectus, pro utraq; parte uidetur ratio suffragari. Et pro affirmatiua quidẽ, quia illi nulla uidetur coeua, aut coniuncta de necessitate. Pro negatiua uerò, quia si respectu cuiuscunq; in potentia contradictionis est, sequitur quod nulla erit implicatio, illam esse posse sine omni forma. Respondetur, quòd uno modo respectu est cuiuscunq;, alio autem modo nõ est respectu cuiuscunq;. Siquidem est respectu cuiuscunque in particulari, idest secundum quòd quælibet talis est, & non est respectu cuiuscunque in communi, idest

ſecundùm gradus illius communes. Vndè ſecundùm gradum corporei, potentia materiæ ad formam ſemper eſt determinata, & ſinè illa reperiri non poteſt: propter quod non conceditur, quòd contingentèr ex ea generetur corpus, ſed benè quòd contingentèr generetur tale corpus. Et aduerte ut dicta ĩterpetreris, de materia prima ſimplicitèr, et abſolutè ſumpta, tametſi & de eadem, ut diſpoſita difficile etiam non eſt, quid dici debeat ex dictis animaduertere, retenta ſemper congrua proportione &c. Corollarium. Ex potentialitate paßiuæ materiæ, pullulare habet (uirtualitèr ſaltẽ aut modo, quo poteſt) nedum contingentia dicta, ſed et impedibilitas, & antè hanc defectibilitas eius: nàm & illa ſupponitur contingentiæ, ut conſtat ex dictis. Quo ſit ut et illa quoq́; pro proxima radice in propoſito aſſignari poſſint: potẽtialitas tamen paßiua, ideò potius adducta eſt, quia & uidetur potior. & eſt magis in uſu. Hactenus de concluſionibus, & per hoc de ſecunda quæſtionis parte.

Quò ad tertium tres ſunt difficultates, quibus paucis ſatisfaciendum eſt. Prima eſt. Quo pacto ſaluetur fatum cum contingentia rerum. Secunda. Quomodo cum eadem ſaluetur præſcientia Dei: Tertia. Quomodo cum prędictis uerba ſaluentur. S. Thomæ, quæ ab illis uidentur diſſonare. Ad ſatiſfaciendum primæ difficultati hoc pacto proceden-

 dum

propriũ solet aßignari fatũ. Et addit hæc opinio, fatum excludere contingentiam, & ponere neceßitatem, & communis est multis astrologis. Secunda est: quòd fatum est dispositio, seu effectuũ producendorum ordinatio existens in mente diuina. Qua acceptione fati, aut saltèm illi proxima, usus est Augustinus. 5. de ciuitate Dei cap. 1. Et fatum hoc modo acceptum, coincidere habet cum prouidentia Dei. Vndè & de remouenda contingentia, aut ponenda neceßitate idem iudicium subit cum ea: Et hæc opinio non paucos sectatores habet ex Theologis. Tertia est, ꝙ fatum est dispositio, series, uel ordo, secundarum causarum ad producendum effectus, progrediens ex prouidentia Dei: sicut & S. Thomas in locis quàm pluribus docet, et præsertim prima. q. 116. & 3. contrà gen. cap. 93. Et hæc opinio nostro tẽpore est in usu nõ modò apud Theologos, sed apud oẽs christianos, et stat cũ cõtingẽtia effectuũ, ut ex dicendis patebit, quoniã hãc sequimur, & pro uiribus declarare tentabimus, eò ꝙ illam dũtaxat reputamus simplicitèr ueram. Nàm licèt prima opinio, in multis substineri poßit, ꝙ tamen dicit fatum imponere neceßitatem, & excludere contingentiam, falsum et erroneum est, nec ab aliquo etiam, uero Astronomo, admitti potest, præsertìm uniuersalitèr intellectum, prout scilicet & compræhendit mores, & operationes humanas, de qua re tamen aliàs disputatum est. Secunda

additum est. Nec mirum cum & rei cuilibet, accidentia alia, & non pauca realitèr insint, superaddantur, & distinguantur ab eis. Subditur. Mobilibus rebus. Per quod denotatur primò; quòd in eiusmodi maximè reperitur, et percutitur paritèr quorundã antiquorũ positio, qui fatũ remouebãt maximè à mobilibus & corruptibilibus rebus. Denotatur secundò quòd fatum non ponit necessitatem in rebus cum unumquodq; recipiatur per modum recipientis: Ergò fatum, in mobilibus recipietur mobilitèr, quod necessitatis positioni non consonat, ut etiam ex eodem uerbo. S. Thomas. 3. contrà gen. ubi suprà animaduertit. Denotatur tertiò ꝙ reperiri habet in secundis causis, nàm tales sunt mobiles, cum sint ueluti instrumẽta causæ primæ. Siquidem innuit quòd in eis est, secundùm ꝙ mobiles sunt. Et intellige non, solùm ùt à prima causa mobiles sunt, ut concausãte; sed & maximè, ut moderante, ac prouidẽte. Et propter hoc, notantèr non usus est nomine causæ, sed ùsus est nomine rei; dicendo mobilibus rebus, & non mobilibus causis. Adiungitur. Per quam prouidentia Dei. Quo uerbo, explicatur fatum rebus nõ adesse fortuitu, aut casu. Itèm adesse propter bonum; adesse sapientèr & prouidè, imò adesse tanquàm unum de præcipuis prouidentiæ diuinæ effectibus: Subijcitur demùm. Suis queq; nectit ordinibus. In qua re ostenditur connexionem rerum dispositarum à prouidentia

dẽtia Dei, aliam proculdubiò ab ea, quam ex suis proprijs sortiuntur ordinibus, de qua &c. 12. legitur Methaphysicæ, fore formalem effectum fati.

Ad cuius claram perceptionẽ, quia hinc maximè pendet cognitio fati, considerandum est, quòd res uniuersi secundùm se, simplicitèr & absolutè sumptæ, ut phylosophus ubi suprà docet, habent, tùm adinuicem, tùm ad principium primum, ordinem & connexionem, eò quòd suàpte natura integrantes sunt uniuersum, nõ minori iunctura, quàm milites, uel acies integrare solent exercitum, aut membra aliquod corpus, maximè si uniuersum, ut quidam dicunt, concipiatur, ueluti magnum animal, cuius Deus ueluti spiritus aut anima sit: Propter quod explicatum est à phylosophis, quòd ordo & connexio rerum in uniuerso bonum illius est, & intelligitᷓ de ordine, qui maximè est inter species, quæ & ordinantur, ut numeri, ut in. 8. dicitur Methaphysicæ. Preter autem hos ordines, qui possunt ipsarum appellari proprij, habẽt res ulteriori quodam uinculo reconnecti, non respectu sui præcise et absolutè, sed in comparatione ad effectus, quos causant. (Sunt enim naturæ rerum sic institutæ, ut teste Dyonisio, imò tota phylosophorum schola, quin & experientia ipsa, ut non solùm ipsæ sint in uniuerso, sed ut & multorum effectuum causa sint) et tale uinculum, nexus, ordo, uel dispositio, nõ minus insertus est ab authore naturæ, aut minori mode-

ratione ac prouidentia ab eodem est conseruatus, quàm duo præcedentes. Et quoniam plures etiam res contingit adinuicem iungi ad effectum eundem causandum, merito sit, ut plures habeant etiam & adinuicem quodammodo (ut ad nouum effectum saltèm concurrere habent) colligari, ac necti. Ordo autem ad causandos effectus, si quis rectè animaduerterit, inuenitur duplex: Alter est manifestus, ut qui respectu est effectuum, qui sunt simpliciter necessarij, uel ut in pluribus, necessarij, uel, ut communiter accidit, liberi: Alter est latens, hoc est occultus, ut qui est respectu effectuum fortuitorũ, ac casualium: latens inquàm, & occultas non quidem prouisori, moderatori, & ut sic dixerim, insertori, sed causis, talibus effectibus applicatis, uel etiam applicandis. Talis ordo latens & occultus, pertinet propriè ad rationem fati, & quodámmodo eius est formalis effectus: & de tali ordine, serie, uel connexione, intelligitur postrema particula diffinitionis prædictæ. Putandum enim est, quòd prouisor & moderator uniuersi latenter quidem res ordinet ad fortuitos, & casuales effectus, præbendo illis quandam uim, quæ dicitur dispositio, dispositione accepta pro qualitate, & ea mediante connectendo quodámmodo, & occulto ordine disponendo, ac ordinando, & miro uinculo, res, seu causas, quæ ex parte sua per accidens, & præter intentionem ad huiusmodi effectus concurrunt, colligando,

præpa-

re. Et cum dicitur, fatum communiter connotare ordinem, neceßitatem, perſeitatem, &c. uerè dicitur, ſi uerè intelligatur, quoniam non eſt intelligendum ſimplicitèr, ſed quodammodo ex ſuppoſitione, ſicut & uerum eſt, cauſalitatibus rerum, ſiue ſecundarum cauſarum ſuppoſitis: ad quas etſi non poteſt cogere, ut patet ex dictis, illis tamen in actu poſitis, fatales effectus infallantèr eueniunt, et euitari non poſſunt. Quarè ſi res benè diſcutitur, neceßitas, & ineuitabilitas, abſolutè loquendo, non niſi ex ſuppoſitione ſumenda eſt &c.

Ad remouendam ſecundam difficultatem, ferè eodem ordine, ſicut & in præmiſſa, procedendum eſt. Primò tangendus eſt difficultatis nodus. Secundò diſtinguendum eſt de duplici præſcientia Dei. Tertiò ſatisfaciendum eſt intento. Nodus difficultatis habetur ex hoc, quòd præſcientia ſonat notitiam certam, & infallibilem alicuius rei, antequã illa fiat, uel appareat in rerum natura. Propter quod uidetur, quòd eſſe non poßit, niſi reſpectu rei neceſſariæ, aut illius, quam impoſſibile ſit, alitèr ſe habere. Et cum ſupponatur, præſcientiam Dei, eſſe reſpectu omnium, ità ut nefas ſit ſuſpicari Deum aliquam rem latere, aut eius cognitionem effugere, & id quidem ab initio & antè ſæcula, palàm eſſe uidetur nihil in uniuerſo reperiri, poſſe, quod ſit fortuitum, caſuale, aut quouis modo cõtingens: ergò difficultas maximè in hoc ipſo conſiſtit, ut con

iunga-

plicitèr, siue secundùm quid. In modo differunt, quia præscientia simplicis intelligentiæ, cadit super res creabiles, seu quomodolibet producibiles, tùm secundùm quòd sumuntur in se, tùm secũdùm quòd in proprijs sumuntur esse, uel existentijs & modis, sine proprio tamen in eisdem esse, actuali ut sic dixerim, exercitio: quia absq; eorum actuali positione in rerum natura, licèt non absq; eorum potentiali positione, uel exercitio, saltẽ respectu multorum. Quò fit, ut eiusmodi præcognitio, non prærequirat rerum compræsentialitatem, positarum in rerum natura, extrà causam suam, propter quod et nomen abstractiuæ cognitionis, forsàn apud Scotũ accepit, et intelligentiæ simplicis apud diuum Thomam, quasi notitia hæc contenta sit naturæ cognoscibilis simplicitate, non attentis, quæ superuentura quodammodo forent, exercitio, scilicet actuli, in proprio esse, & positione, extrà mentem & naturã dininam &c. præscientia uerò uisionis cadit super res futuras, uel alitèr producendas, ut dictis conditionibus uestiuntur, undè & compræsentialitatem illarum requirit, & positionem, & ipsius esse exercitum. exigit in propria ac reali natura, extrà causam primam: propter quod, nõ imeritò nomine intuitiuæ cognitionis, aut uisionis exprimi potuit. Nec sequit̃, ꝙ propter hoc opus sit, res ponere simplicitèr ab æterno, aut simplicitèr in esse proprio constituere, aut in esse diminuto, quod à Scoto di-

cit.ir

citur obiectiuum, primo dist. 35. & 36. sed benè opus est, illas ab æterno fuisse in prospectu Dei, seu sub intuitu & uisione eius: quod non est captu difficile, siquis aduertit quòd sicut illa talis est perspicaciæ, quòd non impeditur per distantiam secundùm locum, ità & talis est compræhensionis quòd impediri non habet per distantiam secundùm tempus: et sicut omne tempus cõtinetur mirum in modum à simplicißima æternitate, imò & ab æternitatis nunc, quod penitus est indiuisibile, ità et quæcunq; fiunt in decursu totius temporis, sub simplicißimo ac penitus indiuisibili compræhenduntur intuitu, seu uisione Dei, quæ mensuratur æternitate, seu æternitatis nunc, propter quod & ab æterno omnia sunt præsentia, et nuda et aperta oculis eius. Et quæ facta sunt, & quæ fiunt, & quæ imperpetuum futura sunt, non existentibus in æternitate præterito, & futuro, aut umbreculæ cuiuscunque uestigio. In medio deniq; differunt, quia licèt in utraq; medium seu si mauis, formale principium, quo utraq; exercetur cognitio, sit essentia Dei, ut pertinet tamen ad præscientiam intelligentiæ simplicis, & maioris quodammodo uidetur ambitus, & nihil requirit quouis modo extrinsecum, ut omnia repræsentet intelligibilia, quouis pacto repræsentabilia sint, ut uerò spectat ad præscientiam uisionis, limitatioris quodammodo uidetur latitudinis, quemadmodùm & (sua retẽta proportione)

de

de obiecto dictum est; & requirit repræsentandarum rerum compræsentialitatem, ut illas repræsentare poßit, Requirit (inquàm, non quod illi præbeant rationem, aut repræsentandi uim, sed quia sunt necessaria conditio, sinè qua repræsentari non possent. Nec sequitur quòd diuina cognitio pendeat quouis modo à rebus creatis, sed benè sequitur quod talis cognitio, quæ diuina est uisio, exerceri non possit nisi coexistentibus, ac compræsentibus rebus creatis, quæ uidendæ sunt: quod non esse inconueniens unusquisq; potest agnoscere, qui perspexerit id esse de propria, & essentiali ratione uisionis etc.

Satisfit, his præmissis, de facili difficultati motæ, pro qua primò loquar sub conditione, deinde loquar absolutè. Sub conditione igitur loquendo, Dico quòd si aliqua præscientia Dei, excluderet cõtingentiam, aut poneret neceßitatem, illa proculdubio foret præscientia uisionis. Constat hoc quia talis, ut diximus est circà futura &c. Et certũ est quòd contingentia & necessitas, ob quas difficultas introducta est, circà futura futurorumúe euentus attendenda sunt. Absolutè autem dico quod præscientia uisionis, & necessariorum & contingentium futurorum est, uerùm ex natura sua, non ponit neceßitatem, aut excludit contingentiam: sed benè ex natura sua, in rebus uisis statum supponit neceßitatis, eò quòd præsentiam earum supponit actualem. Constat autem ex calce primi

perhier. quòd res quantumcunque in se sit contingens, ex præsentialitate tamen sua, modum cuiusdam adipiscitur necessitatis, propter quod dicitur eò loci, quòd Socrates sedens, necessariò sedet, & propterea uerum est scientiam uisionis, infallibilem esse, & præuisa à Deo ineuitabilitèr euenire, non quidem quia præcognita aut præuisa à Deo, sed quia in esse in rerum natura sunt posita, et per hoc sunt, ut tactum est, necessitatem, & infallibilitatem, seu ineuitabilitatem sortita: in qua positione, ut diximus, sunt præuisa ab eo. Quam tamen positionem in natura rerum (de contingentibus loquor) necessarium non fuit illas habere, quippè quæ ad illã se contingentèr habebant, fueruntque hunc in modum determinatæ, quia sic placuit determinari, uel quia sic determinari contigit, dum tamen alia facerent, uel facere ex intentione instituerent. Ex his manifestè patet, quòd diuina præuisio, hominis non destruit libertatem, sed Deus ab æterno uidet, quæ homo operaturus est ex libertate, & propterea uidet quæ futura sunt: & quia uidet illa in facto esse, palàm quòd frustrari & falli non potest &c. Nec obstat, quòd illa Deus inspiret, quòd sollicitet fatum, quòd inclinent cœli, quod concupiscentia prouocet, ut homo sic uelit: quoniã nullum horum, nec omnia simul hominis ualent subtrahere libertatem, aut illam uiolentèr cogere propter quod & peccatores excusari non possunt,

si

si sic uolunt uel faciunt: Vndè & Oseæ.13.scriptũ est: Perditio tua ex te Israel. Nec ualet siquis obijciat, quòd si peccauit quis, Deus sic uoluisse uidetur: quippè qui non impediuit, & tamen impedire potuit: quoniam etsi impedire potuit, tamen impedire non debuit, quia aliàs non disponeret uniuersa suauitèr, nec moueret sicut amatum mouet amantem: & deniq; nec hominem in manu dimisisset sui consilij, nec maneret immobilis ordo præfixus in uniuerso. Satis proculdubio est, quòd Deus prouocet nos frequentèr ad bonum: Satis quòd signauit super nos lumen diuini uultus, & legem dedit, à qua nefas est declinare. Ad tertiã euacuandã difficultatem eadem ferè uia, sed magis compẽdiosa, incedendum est. Primò ergò tangenda sunt uerba diui Thomæ, quæ à præmissis dissonare uidentur, ut nodus eluceat difficultatis: Secundò modus adducendus est, quo communitèr difficultas euacuari solet: Tertiò explicandum est, quid nobis occurrit in hac ipsa re. Verba. S. Thomæ sunt, quæ habentur prima q.115.ar.6.&.6. Methaphysicæ lect.4. in quibus asserit causam contingentiæ, concursum per accidens fore causarum: explicatq; in.6. concursum huiusmodi habere posse causam per se, aliquam scilicet superioris ordinis, exemplum ponens de duabus herbis cõcurrentibus simul ad floritionem: quarum concursus reducendus uidetur in talem uirtutem cœlestem. Et in prima parte, dicit non esse ue-

rum, concursum causam habere per se, intelligens dictum suum in Methaphysica uerificandum partialitèr siue indefinitè, & in prima parte falsificandum uniuersalitèr & absolutè, ut egregiè declarat Caietanus ibidem ar.6.in.3.annotatione. Quæ uerba, ut cõstat, repugnant determinatis, quia de contingentia, siue causali, siue effectuali loquendo (ut loqui in citatis locis. S. Thomas uidetur) nunquàm pro causa redditus est dictus concursus etc. Modus, quo communitèr euacuatur difficultas, à Caietano tangitur, imò & ab eo inuentus uidetur, & consistit in distinctione de causa effectualis contingentiæ, dicendo quòd potest considerari, & tractari duplicitèr: Vno modo ex parte radicis: Alio modo ex parte complementi. Et quòd. S. Thomas in præmißis locis ex parte loquitur complementi causæ contingentiæ: Et subdi potest quòd nos in præcedentibus loquuti sumus ex parte radicis, & hoc pacto difficultas tollitur, et non malè iudicio meo. Modus autem qui mihi occurrit, etsi cum distinctione est, alia tamen ratione fit. Dico ergò, quòd de causa effectualis contingentiæ, possumus loqui, uel ex parte radicis, uel si mauis causãtis causæ, uel ex parte conditionis necessariò requisitæ: Si loquimur primo modo, dicendum est prout superius in secunda parte diximus: Si loquimur secundo modo, dicendum est ut. S. Thomas docuit. Ratio quæ urget ad hoc, est, quia concursus rationem causandi non uidetur

tur

tur habere, cum ultrà rem concurrentem solùm habeat importare respectum: Vndè sicut approximatio ad combustionem non concurrit, nisi uti conditio, sinè qua non esset; ità & concursus ad causandum effectum per accidens et contingens, est conditio, sinè qua non fieret. Nec ualet si quis obijciat quòd tunc S. Thomas non reddidisset causam, cum conditio extrà genus sit causæ. Non, inquàm, ualet; tùm quia rè uera contingentia non habet causam per se, ut ideò iure reddi non potuit, & sat fuit conditionem adducere, ad quam (ut sic loquar) magis eiusmodi obligantur effectus, tùm & melius; quia causam reddidit, quæ potest adduci; cum dixerit cum Aristotele, causam esse agentia; ut in pluribus; secundùm quòd desicere habent ut in paucioribus. Quarè optimo iure reddita causa, ualuit ad conditionem transire. Hactenus de tertia parte; & per hoc de tota quæstione. Ad laudem Dei.

F I N I S.

DE INFINITATE PRIMI *MOTORIS IN OCTAVO* PHYSICORVM INVENTI.

QVAERITVR an Motor primus in octauo Physicorum inuestigatus, sit uigoris infiniti.

IN hac quæstione, quatuor agenda sunt. Primò declarandus est titulus, & quidem diffusè, quoniam ex illius cognitione ferè omnia pendent. Secundò pertractandum est negocium principale. Tertiò perstringendæ sunt nonnullæ difficultates annexæ. Quartò obijciendum est contrà determinationem principalem, & simul satisfaciendum obiectis.

Quo ad Titulum, attendenda sunt duo: Subiectum scilicet, & Prædicatum. Subiectum est. Motor primus in octauo Physicorum inuentus. Pro cuius declaratione, considerandum est primò, quòd prima facie, satis uidetur obscurum, quo pacto, hoc in loco, primus motor accipiendus sit, & id potißimum propter duo. Alterum est, quia licèt satis sit constans, quòd est motor cœlestis, non solùm quia illi correspondet primùm mobile, quod indubiè est corpus cœleste, sed quia ille producit primùm motum, qui ut habetur in eodem octauo à tex. 55. usque ad tex. 77. est circularis, qualis est motus

motus cœlestis: Non apparet tamen an restringendus sit ad motorem primi orbis, an extendendus ad totum genus motorum cœlestium, quemadmodùm & per primum corpus, nonnunquàm intelligimus primum mobile absolutè, nonnunquàm totum globum cœlestẽ, sicut primò cœli, tex.com.12.&.13. intellexit phylosophus. Et quidem quòd accipiendus sit pro primi orbis motore. Et ratio, & authoritas urget. Ratio quidem, quia ille magis dignus est nomine primi motoris, præsertìm cum uideatur motor totius. Authoritas uerò, quia in tex.84.de primò motore in præcedentibus inuestigato loquens, ostendit, quòd est in circunferentia primi orbis, & in circulo æquinoctiali (ut communitèr dicitur) & maximè ex parte orientis. Constat autem, quòd talis est motor primi cœli, & non totum genus motorum cœlestium. In contrarium tamen est, quia Aristoteles, postquàm ostendit à tex.21. usq; ad.52. quòd deueniendum est ad primum mouens, quod se ipsum mouet, & quòd distinguitur in duas partes, quarum una est mouens, et alia mota, & quòd illa mouens est omnino immobilis (motu scilicet physico) tàm per se, quàm per accidens, subdit in tex.52. partem motam (quam constat esse motam per se) posse moueri per accidens, ad motum uidelicet alterius orbis. Ex quibus apparet, quòd per partem motam, non intelligit primum corpus, seu primum orbem, quoniam ille non potest

rotari per accidens, sed intelligit totum globum cælestem, qui ratione alicuius orbis partialis (uel etiam plurium) potest rotari per accidens. Ergò sequitur pariformitèr, quòd per primum motorem intelligat totum genus motorum cœlestium.

Reliquum est quia siue uno modo, siue alio primus motor accipitur, nihilóminus remanet non facile dubium, propterea quòd nõ solùm primo orbi, sed singulis cœlis duplex motor communitèr attribuitur: Coniunctus scilicet, & separatus. Coniunctus solet appellari anima, separatus intelligentia. Quò fit, ut & duplex genus constituatur motorum cœlestium: Alterum coniunctorum: Alterum separatorum. Et itâ dubium remanet, de quo motore, seu motorum genere intelligendum sit. Et quidẽ utraq; ex parte sunt motiua & rationes. Nam ꝙ intelligatur de motore coniuncto, expressa probat authoritate, & Aristotelis, & S. Thomæ, & Commentatoris. Aristotelis quidem, quia uult motorẽ primum, (de quo sermo) partem esse mouentis se ipsum, sicut anima pars est animalis, ut colligitur à tex. 21. usque ad. 45. octaui. Sancti Thomæ uerò, quia dicit primò contrà gen. cap. 13. quòd motor inuestigatus in octauo, non est primus motor absolutè, seu (quod idem est) motor omninò separatus, putà Deus gloriosus, quia talis inuestigatur in. 12. Methaphysicæ, sed est motor coniunctus, qui est pars mouentis se ipsum. Commentatoris autem,

quia idem innuit primò cœli com.22. Quòd uerò intelligatur de motore abstracto, uel separato, etiã eorundem potest authoritatibus suaderi. Siquidem Arist. in tex. 86. (qui et ultimus est ipsius octaui) dicit expreßè motorem illum, nec esse corporeum, nec in magnitudine, eò quòd est infinitæ uirtutis. Sanctus Thomas quoq; primò contrà gen. eo loco, quò suprà uult Deum gloriosum esse motorem separatum: et in calce octaui physicorum, loquens de motore in eodem inuento dicit, quòd est Deus benedictus in sæcula. Commentator etiam com. 84. octaui, tractans quomodo primus motor est in circunferentia cœli, subijcit. Propter quod et omnes leges uolunt Deum habitare in cœlo. Alibi quoq; sæpe docet intelligentias siue entia abstracta & separata esse, probari non posse nisi à physico. Ergò motor ab eo inuestigatus est motor abstractus, & non coniunctus. Hæc sunt quæ obscuritatem pariunt de acceptione primi motoris in octauo physicorum inuenti.

Verùm si rem diligentèr excutimus, nihil erit obscurum. Et quod productum est, primò loco; facile est uidere, quòd etsi utraque pars defendi forsitàn posset, meliùs tamen est, si dicamus et quidem conformitèr ad Aristotelem; quòd nomine primi motoris simplicitèr & absolutè unus ac singularis motor in proposito accipiendus est, qui et motor est totius, etsi cui certo mobili approiandus est; indubiè

biè approiandus est mobili primo: Propter quòd et ritè in illius circunferentia potißimum collocatur, & est à quo motus diurnus producitur. Nec obstant, quæ adducta sunt in contrarium, ex. 52. tex. Tùm quia illa uerba à phylosopho non uidentur adducta ad probãdum quòd pars mota primi mouentis poßit moueri per accidens, sed ad ostendendum potius quòd non repugnet (quodam per accidentalitatis modo) aliqua semper moueri per accidens. Tùm quia admisso eo sensu, qui arguendo acceptus est, etiam non habetur intentum, quoniam sicut omnes cœli mouentur motu diurno, ità omnes uidentur esse pars primi mouentis, qui est unus & singularis mouens, quoniam ille motor est totius, quemadmodùm dictum est: Imò potius habetur oppositum, putà quòd ille unicus motor aliquam sui partem, cui scilicet coniungeretur, per se primò, moueret per se, aliquam uerò, cui scilicet non coniungeretur per se primò, moueret per accidens, ad cuius tamen motum ipse non moueretur. Quod uerò secundò allatum est, etiam difficile non est resoluere. Et supposito, (ut in tertia quæstionis parte determinabitur) quòd cœlum quodlibet duplici moueatur motore realitèr distinctis, et ambobus iuxtà numerum cœlestiũ orbium realitèr multiplicatis, dicimus, ꝙ alterum è duobus oportet asserere, aut scilicet quòd de utroq; motore loquitur Aristoteles in octauo, aut quòd solùm loquitur de motore

con-

coniunćto (siquidē q̃ de penitus separato loqui nō possit, uerba & .S. Thomæ & Commentatoris, præsertìm in primò cœli uidentur conuincere). Si itàq; Aristotilem loqui credimus de utroq; motore, uidentur omnia consonare, quoniam interpetrando dicta, nunc pro motore coniunćto. nunc pro separato, cunćta saluantur, non solùm quæ habentur ab Aristotile, sed & quæ habentur à .S. Thoma, & Commentatore. Nàm quando Arist. dicit quòd primus motor est pars mouentis seipsum, intelligetur de primò motore coniunćto; quando dicit quòd nullo pacto est in magnitudine, intelligetur de primò motore penitus separato. Similitèr quando .S. Thomas dicit, quòd ille est pars, & quòd est coniunctus, de motore intelliget, qui est anima, & quando dicit quòd est Deus, de motore intelliget, qui est separatus. Et cum dicit quòd in .12. Aristotelis inuestigat motorem alium, uerum erit, quia ibi motorē inuestigat solummodo separatum, seu (ut melius) motorem separatum totius, qui est Deus, de quo postmodum in tertia parte, Commentatoris quoq; dicta, quæ dissonare uidentur, eodem conciliandà sunt pacto, ut ex se ipso liquet. Videtur proinde & talis interpetratio maximè congrua: Tùm quia physicus inuestigare non potest distinctionem utriusq; motoris, cum illa non habeatur per principia physica, aut per motum naturalem præcisè: Tùm quia si illud posset, nō incongrueret de utrisq;

loqui,

loqui, perinde ac de uno, eò quòd dicti duo motores uidentur unum quodammodo integrare motorem, qui causa integra est motus ipsius cœli. Vndè & Commentator duodecimo Methaphysicæ com.41. dicit, quòd motus cœli à duplici conficitur motore, quorũ alter est motionis infinitæ, & est causa perpetuitatis motus, alter uerò finitæ, & est causa determinatæ uelocitatis eius, ille est separatus, & iste coniunctus. Constat autem, quòd sicut motus cœli integratur ex perpetuitate, et determinata uelocitate, itá & conuenientèr motor illius, ex duplici potest integrari motore.

Istum dicendi modum olim adinueneram, & satis uidebatur quadrare: modò tamen magis mihi probatur, quem immediatè subijcio, eò quòd magis uidetur consonus sententiæ. S. Thomæ, & Commentatoris Auerrois. Vndè dicendum puto quòd Arist. in octauo loquitur de motore coniuncto præcisè, & illum primùm motorem appellat, qui anima est totius aliquo modò, licèt non nisi per informationem anima sit mobilis primi, ut in tertia parte manifestabitur: quarè ad ea, quæ uidentur sonare contrarium, respondendum est. Quando ergò dicitur, quòd Aristo. uult motorem non esse corporeum, aut in magnitudine, dico quòd uerùm est ad sensum quem intendit. Non enim intendit excludere informationem, uel animationis actum ab eo, sed extensionem. Vndè idem est, ac si diceret, quòd

non

non est extensus in corpore uel in magnitudine, cũ quo stat, quòd ibi sit, sicut anima intellectiua est in homine. Vndè & S. Thomas. 1. con. gen. cap. 20. dicit, quòd ratio Aristotelis non concludit abstractionem, & separationem maiorem, quàm sit abstractio, & separatio animæ intellectiuæ, quatenùs scilicet talis est: Et hoc idem uoluit Commentator. 1. de Cœlo commen. 22. Et quando. S. Thomas in fine octaui de primo motore loquens dixit. Qui est Deus benedictus, Respondetur quòd. S. Thomas non protulit illa uerba, quia motor ibidem inuestigatus esset Deus benedictus essentialitèr, sed quia Deus esset uirtualitèr, id est non quia Deus esset ratione essentiæ, sed ratione præstitæ sibi uirtutis. Nàm sicut ex dicendis patebit, motor de quo loquitur eo loco, non agit infinitum motum uirtute propria, sed uirtute diuina. Ergò cum ibi sermo sit quidem de motore coniuncto, sed ut motum agit perpetuum, constat, quòd non solùm absque dissonantia, sed & maxima cum perspicacia. S. Thomas potuit illa uerba proferre. Vel dicitur quòd cum esse primum motorem, & uirtutis infinitæ, prædicata sint, simplicitèr congruentia Deo, necesse est, ut cuicunq; uerè tribuuntur, ex aliqua connexione, uel inclusione Dei tribuantur, propter quam non inconuenit, si quando Dei nomen recipiunt, quod & factum est in eo loco. Propter quod licèt ille motor non sit primus motor absolutè, facile

cile tamen per illum est ad primùm motorem absò lutè deduci: nec ea de ratione absonum est, si quis rationibus Aristotelis in octauo positis ad ostendendum Deum esse, aliquando uti uoluerit, nõ quod illæ formalitèr istud concludant, cum (ut dictum est) non transcendant animam, sed quia ad hoc uirtualitèr deducere possunt: quo quidem pacto & illis nonnunquàm usus est. S. Thomas. Consimilitèr respondebitur ad dicta Commentatoris, quàmuis etiam addi poßit, quòd illud, quod dixit Deum habitare in Cœlis, non cogit illum opinatum esse, motorem primum in octauo inuestigatum, Deum esse simplicitèr & absolutè, cum & cõsuetum sit apud Peripateticos, etiam Cœli animam Deum appellari. Illud quóque, quod tactum est de ipsius mente (physicum probare entia abstracta, seu intelligentias esse) non intelligitur quòd physicus illud formalitèr concludat: sed quia ex parte nostri, ad illud probandum fundamenta necessaria subministrat, quemadmodùm & aliàs manifestauimus &c. Hactenus de subiecto tituli, superest ut accedamus ad prædicatum, quod quidem sic dicit.

Habeat, uirtutem motiuam, uigoris infiniti. In quo singulæ particulæ adnotandæ sunt. Quò igitur ad particulam (Habeat) Adnotandum est, quòd licèt multis modis distingui posset, eò quòd habere, quattuor modis dicitur. 5. Methaphysicæ tex. com. 28. breuitatis tamẽ causa, alijs acceptionibus prætermis-

termißis,dico,ꝙ ſecundo modo ibi poſito accipienda eſt: ſecundùm ſcilicet illum modum, quo ſubiectum habere dicitur paßionem,aut ſubſtantia proprium accidens. Quo pacto (ſi formalitèr loquimur) dicit illud paßiuum inexiſtere, quo proprium inexiſtit accidens, quod & fundamentum eſt denominationis intrinſecæ, ſicut notum eſt in Methaphyſicis. Ergò cum dictum eſt, habeat, intelligitur eo modo, quo ſubiectum ſuæ ſubſternitur paßioni, et ſubſtantia proprio accidenti, ſiue id uerificetur in actu, ſiue uerificetur in uirtute. Quod ideò dixerim, quia duplex inuenitur opinio circà hoc, dum quidam uolunt, ꝙ uirtus motiua animæ cæleſtis ab eius eſſentia realitèr diſtincta non ſit, & per hoc quòd illius non ſit actualitèr proprium accidens, ſed uirtualitèr, hoc eſt quòd perinde ſe habeat, ac ſi illius accidens proprium foret: quidam uerò ꝙ realitèr diſtincta ſit, & per hoc quòd illius ſit proprium, & actualitèr accidens, & hi quidem ueritatem habent, ut alibi determinatum eſt. Quò ad particulam (Virtutem) Adnotandum eſt, quòd uirtus in propoſito non auditur pro habitu, qui bonum facit habentem, ſed auditur pro ui, ſeu naturali potentia aliquid faciendi: propter quòd accidens eſt, poſitum, non in prima, ſed in ſecunda ſpecie qualitatis. Quò ad particulam (motiuam) Adnotandum eſt, quòd cum uirtus motiua, uirtus ſit ad motum habitudinem habens, ſicut eſt multiplex

motus

motus, itá & motiua uirtus multiplex est. Siquidē est motus localis, est motus alterationis, est motus augumenti &c. Ergò erit & uirtus motiua localitèr, & uirtus motiua alteratiuè, & uirtus motiua augumentatiuè &c. In proposito autem uirtus motiua summitur pro motiua localitèr. Et quidē meritò, quia sermo est de uirtute motiua cœlestis animæ, quam constat, per se primò, motiuam esse secundùm locum. Dico per se primò, quia non inconuenit, illam ex cōsequenti, mouere etiam secundùm alterationem, & augumentum &c. Cum & alteratio & augumentum &c. ad motum consequantur cœli. Itèm animaduertendum quòd in anima cœli, de qua sermo, triplex uirtus est, quæ potest nūcupari motiua, scilicet intellectus practicus, uoluntas, & potentia executiua; cum omnes effectiuè ad localem motum concurrant. Et intellectus quidem dirigendo, uoluntas imperando, potentia executiua exequendo, & elijciendo: Oportet enim quòd per intellectum practicum, illa non solùm motum apprehendat, quem producere habet, & modum, quo ipsum producere debet, sed & ꝙ secundùm dictam apprehensionem, illum, dum exequitur, regulet. Nec satis est, hunc in modum apprehēdere, sed necesse est, ut per uoluntatem quod apprehensum est, imperet, eo tamen pacto, quo uoluntati conuenit imperare. Nàm ut S. Thomas docet. 16. q. primæ secundæ, Imperare propriè est intellectus, propter motio-

motionem tamen, quæ ad imperium de necessitate concurrit, non rarò attribuitur uoluntati. Et tandem ut per potentiam executiuam motum imperatum eliciat, ac executioni tradat. Patent hæc ex se, exemplo domificatoris, & statuificæ. Existente itaq;, in anima cæli, triplici uirtute motiuæ: in præsenti sermo uon est, nisi de motiua executiue. Rursùm considerandum, quòd motiua exequutiuè, habere potest ad localem motum, habitudinem triplicem, secundùm quòd tria reperiuntur in eo: Nàm in eo reperitur substantia motus, putà ut sic dicam, Vbeitas, reperitur quantitas motus, putà Duratio, & reperitur uelocitas motus, putà tanta celeritas: quarum prima erit ad motus substantiã, secũda ad motus quantitatẽ, & tertia ad motus uelocitatem: Et iuxtà primã, uirtus motiua, erit productiua motus, iuxtà secundam erit quantificatiua motus, & iuxtà tertiam erit uelocitatiua motus. Ad præsens autem uirtus motiua executiuè, summenda est secundùm omnia hæc, idest & prout habet rationem productiui, & quãtificatiui, et uelocitatiui motus.

Quò ad particulam (Vigoris) Adnotandum est, quòd Vigor importare uidetur, quandam perfectionem uirtutis, putà efficaciam, et robur ad uigorandum, & in plenitudine facultatis constituendum, ut ualidè producat operationem: ut patet (si non fallor) ex communi omnium acceptione. Ergò uigor, uirtutis motiuæ, est perfectio, &, (ut sic dicam)

cam) robustitas: qua quasi formalitèr constituitur ualida, ad plenè mouendum. Etsi ea summitur ex parte, qua productiua est motus, ualidè constituitur ad plenè producendum motum: si ex ea, qua quantificatiua eius est, ad plenè quantificandum illum: si ex parte, qua uelocitatiua ad plenè uelocitandum eundem &c. Et scito quòd uigor uirtuti alicui congruens, illi & ab intrinseco, & ab extrinseco, congruere potest: sicut patet, de uigore naturalis caloris, in animali, qui sibi congruere habet ab intrinseco, ex natura propria, & ab extrinseco ex assistentia animæ: cuius est instrumentum ad generandum carnem &c. In proposito itàque, uigor uirtuti motiuæ attributus, summitur indistinctè: nõ solùm, ut comprehendamus uigorem, illam ualidè constituentem, ad producendum, quantificandum, & uelocitandum motum, sed etiã cõpræhendamus illũ, siue sit ab intrinseco, siue ab extrinseco: quoniã de his oĩbus agẽdũ est. Quò ad particulã (Infiniti) Adnotandum est, quòd infinitum, ut constat, componitur ex, in, & finitum, & In, quidem, idem est quod non: Finitum uerò, idem quòd finem habens. Et quò ad non: ut communitèr dicunt logyci, & rectè, accipi potest, & negatiuè purè, sicut cũ exercet negandi actum indifferentèr, & absolutè: & negatiuè priuatiuè, ut cum exercet negandi actum, non indifferentèr & absolutè, sed in subiecto apto nato: propter quod, & (ut dicitur) aptitudinem connotat

tat in subiecto. Et quàmuis cum componitur cum finito, nonnunquàm utroq; modo accipi consueuerit: in præsenti tamen non accipitur nisi negatiuè purè. Quò ad finitum, siue finem habens, cum finis accipiatur tripliciter, palàm ꝙ & tribus modis intelligi potest. Finis enim aliquando accipitur pro termino, ut finis uiæ, quo modo acceptus est. 5. Methaphysicæ, tex. com. 22. aliquãdo pro complemento, ut finis calcei aut pallij, & hoc pacto est in frequentissimo usu, aliquãdo pro cuius gratia aliquid fit, & sic acceptus est. 2. physicorum, & 5. Methaphysicæ, cum tractatur de causis. Iuxtà primam acceptionem finitum dicitur terminatum, iuxtà secundam completum, iuxtà tertiam ordinatum ad aliquid, cuius gratia est. Et in proposito summitur primò modo: & propterea idem est infinitum, quod non terminatum. Quibus si addideris, quòd particula, infiniti, cum particula est aptanda, uigoris: directè quidem, & per se, ut amborum genitiuus ostendit, manifestè concludes, quòd idem est dictu uigoris infiniti, & uigoris non terminati. Vbi pro meliori notitia cõsideranda sunt duo. Alterum est, quòd infinitas, licet negatiuum quid formalitèr sonet, modum tamen quendam circumloquitur positiuum, ut ex dictis Caietani prima parte accipi potest. q. 7. ar. 1. & in præsenti infinitas quæ discutitur, cum formalitèr infinitas non sit uirtutis, sed uigoris, non oportet, quòd si ponatur in uirtute mo-

tiua, illam constituat illimitatam in ratione motiuæ uirtutis, maximè si talis uigoris infinitas ex intrinseco non proueniat. Reliquum est quòd cum ratio finiti & infiniti, seu quod idem est finitas & infinitas quantitati congruant, ut primò physicorum dicitur tex, com. 15. necesse est, quòd si infinitas est attribuẽda uigori, quòd illi secundùm aliquam attribuatur quantitatem, quæ sit in illo reperta. In uigore autem duplicem reperire possumus quantitatem, essentialem scilicet & gradualem. Et essentialis quidem iuxtà latitudinem attenditur prædicatorum essentialium (habet enim uigoris entitas sua prædicata quidditatiua) & iuxtà hanc latitudinem non est infinitus nisi ille forsàn, qui uirtutis est infinitæ quidditatiua infinitate, qualis est uirtus diuina simpliciter, & absolutè. Gradualis uerò iuxtà latitudine attenditur graduum intensionalium, sicut & quantitas gradualis albedinis, & cuius uis alterius consimilis formæ, & secundùm hãc quantitatẽ uigor infinitatem sortiri potest: & hanc discutimus in præsenti. Hactenus de prædicato.

Ex his ergò discußis ac resolutis clarus est sensus tituli. Quæritur itaq; an motor primus non absolutè, sed in octauo physicorum inuestigatus. Et per hoc an anima primi orbis habeat actualitèr uel uirtualitèr iuxtà sensum expositum uelut accidens sibi proprium, uirtutem idest uim et naturalẽ potestatem motiuam secundùm locum, non quidem

quo-

quomodocunq;: quoniam non directiuè, uel imperatiuè, sed executiuè, & hoc tàm secundùm habitudinem productiui, quàm secundùm habitudinem quantificatiui, & uelocitatiui motus, uigoris, hoc est, roboris & perfectionis, siue ab intrinseco, siue ab extrinseco, infiniti, hoc est non terminati, et hoc secundùm latitudinem non essentialem sed gradualem, quòd perindè est, an habeat totam latitudinē suorum graduum. Et id secundùm mentem phylosophi. Et hæc de prima quæstionis parte.

Quò ad negocium principale, præmittēdum est, quòd in hac quæstionis parte ordinem seruare non possumus, quem in consimilibus, seruare solemus, quoniam primùm solemus aliorum opiniones adducere, suis cum fundamentis, impugnationibus, et fundamentorum euersionibus, deindè rem determinare iuxtà sententiam propriam: Propterea ꝙ in hac re, circà negotium principale, non uidentur posteriores aliquid determinasse, cum nullus, præter. S. Thomam, distinctionem inter primum motorem inuestigatum in. 12. Methaphysicæ, & inuestigatum in octauo physicorum (ni fallor) animaduerterit, sed ambos unum & eundem esse penitus supposuerint. Hoc præmisso rem accedentes tres ponemus conclusiones suis cum probationibus, & declarationibus. Et ista sit prima.

Primus motor in octauo physicorum inuestiga-

tus habet uirtutẽ motiuam (ad sensum expressum in declaratione tituli) quæ secundùm quòd quantificatiua est motus, uigorem habet infinitum, non quidem ab intrinseco, sed ab extrinseco, à motore scilicet primò simplicitèr, & absolutè: hoc est, à Deo benedicto, primi orbis motore separato præstitam, uel communicatam. Probatur & declaratur similitèr ista conclusio tribus fundamentis præmissis. Quorum primum est. Motor cõiunctus, seu anima cæli, qualis est motor, de quo sermo: habet se ad motorem separatum, sicut instrumentalis motor ad principalem motorem. Probatur hoc, tùm ex communibus, tùm ex specialibus. Ex communibus quidem, quia regularitèr tenetur, quòd omnis secundarius motor habet se ad primarium motorem, non secus ac instrumentũ eius. Et hoc haberi potest non solùm paßim à sectatoribus Aristotelis, & maximè à S. Thoma, sed & ab ipsomet Aristotile. 8. physicorum tex. com. 34. 35. & 36. Constat autem quòd anima & intelligentia respectu motus cæli habent se, ut primarium & secundarium mouens. Ergò &c. Ex proprijs uerò quia Commentator. 12. Methaphysicæ, com. 44. loquens de motore coniuncto, siue anima ipsius cæli, uult quòd habeat se ad motorem separatum, sicut famulus, uel sicut seruiens ei. Constat autem ex Polithicorum primo, quòd seruus organum, seu instrumentum est domini sui. Ergò &c. Secundùm est. Licet instrumentũ

ex

ex propria uirtute, quatenus res talis est, habere possit aliquam operationem, imò necessariò aliquā habere debeat, quæ præuia sit operationi agentis principalis, quatenus tamen instrumētum est, propria non operatur uirtute, sed uirtute principalis agentis, quæ sibi communicatur ab eo. Probatur. Et quo ad primam partem, probatur, ratione & exemplo. Ratio est, quia non quidem ob aliud negant sacri Theologi & S. Thomas præsertìm creaturam posse instrumentalitèr ad creandum concurrere, nisi quia habere non potest operationem in creatione præuiam. Cum enim creatio sit ex nihilo palàm quòd illi aliquid non præsuponitur, in quod operationem præuiam exercere ualeat. Exemplum est in arcu & cythara. Vbi satis apparet, quòd operatio, putà motio arcus & fidium, quæ operatio est instrumenti, ut res est, saltem naturalitèr præuia est melodiæ, quæ operatio est instrumenti, ut instrumentum est. Nec obstat si ex ambabus sit modulatio, quoniā cum una quodāmodo substernatur alteri, motio scilicet melodiæ, haud dubium, quòd illa natura præcedit: Vndè & esse potest motio, sinè hoc, quòd melodia sequatur, &c. Quò ad secundam partem, probatur, ratione & authoritate. Ratio est, quia instrumentum quatenus instrumentum attingere habet ad effectum principalis agentis: Ergò opus est, ut illius uirtute ad illum attingat. Antecedens notum, consequentia probatur.

Quia effectus ille cum sit proprius agenti principali, necesse est, ut à quocunq; proficiscitur, principalis agentis uirtute proficiscatur. Authoritas est. S. Thomæ. 4. contrà gen. cap. 56. in fine; ubi hæc uerba dicit. Instrumentum quatenus instrumentum non operatur uirtute propria; sed tantùm uirtute agentis principalis: Tertium est: Primus motor absolutè, siue motor primi orbis separatus, est Deus benedictus; qui per se primò perpetuitatem diurni motus producit; in cuius productione uigore utitur infinito: Hoc fundamentum habet tres partes: Prima est: Quòd motor primi orbis separatus, est Deus. Et hæc probatur ad mentem Aristotelis ex sententia Sanct. Thomæ primò contrà gen. cap. 13. & tertio eiusdem cap. 68. Posset & probari de facili ex dictis Commentatoris 12. Methaphysicæ, com. 41. & 44. sed præmissa sint satis. Secunda est. Quòd per se primò perpetuitatem diurni motus producit. Et hæc declaratur, et probatur. Declaratur aduertẽdo duo. Primum est: Quòd per se primò producere, potest duobus modis intelligi. Vno modo ut per se primò idem sit ꝙ non per accidens, & independentèr, adeò ꝙ particula per se excludat per accidens, & particula primò excludat dependentiam: Et sensus est ꝙ producit perpetuitatem diurni motus, & per se hoc est non per accidens; & primò hoc est non dependendo in tali productione, aut non mendicando, si mauis ta-

lem productionem ab alio. Et hic sensus est uerus & recipiendus. Alio modo, ut per se primò idem sonet, ac si dictum sit secundùm rationem propriam productiuæ uirtutis, de qua sermo: Et hic quoque sensus est uerus & acceptandus, & ponitur à Domino Caietano. Pro cuius clariori notitia considerandum, quòd aliquid produci à quapiam productiua uirtute cõtingit dupliciter. Vno modo ratione suæ formalitatis, qua scilicet uirtus talis est: Alio modo ratione cõditionis eidẽ connexæ, siue necessaria siue contingens sit dicta connexio: Ad insinuandum ergò quòd sermo sit de producente, siue productiua uirtute secundùm rationem, qua uirtus productiua est; & non secundùm aliquam conditionem annexam, putat Dominus Caietanus apponendam esse particulam per se primò. Nàm cum perpetuitas motus à producente motum ex duobus capitibus prouenire poßit, aut scilicet ex ratione uirtutis productiuæ, siue quantificatiuæ motus, aut ex conditione; putà ex immobilitate annexa producenti motum; ut patet ex his, quæ traduntur in octauo; & primum quidem; in tex. 78. & 79: secundùm uerò in tex. 85. Cum additur particula per se primò, denotatur quòd de producẽte secundùm rationem uirtutis motiuæ, seu quantificatiuæ motus, ut sic, sermo est. Erit igitur sensus iuxtà præsentem doctrinam: Quòd primus motor separatus, qui est Deus benedictus, producit perpetuitatem diurni

motus

motus per se primò: hoc est secundùm id, cui conuenit per se primò producere, hoc est non secundùm conditionem annexam, putà immobilitatem, sed secundùm rationem uirtutis motiuæ, seu quantificatiuæ &c. Hi duo sensus uel modi interpetrandi per se primo producere si perspicacitèr considerentur, non sunt prorsus diuersi, sed satis cognati, & possunt quodammodo coincidere, propterea neuter dimittendus est. Secundùm est. Quòd motus diurnus licet principalitèr motus sit primi orbis, communicatur tamen etiam omnibus inferioribus cœlis, ut sensu manifestè conuincitur. Et licet perpetuitas diurni motus cuiuscunq; cœli sit etiam à Deo benedicto per se primò, ut ex inferius manifestandis apparet, in proposito tamen sat sit loqui de perpetuitate diurni motus primi mobilis. Probatio habetur isto pacto. Perpetuitas motus diurni effectus est nobilißimus, imò diuinus: Ergò causam habere debet per se primò productiuam sui, sed illa est motor separatus, qui est Deus: Ergò &c. Antecedens probatur. Et pro prima parte conuincitur ex hoc, quòd talem perpetuitatem maximè consequitur generabilium & corruptibilium perpetuitas, quod est ualdè nobile imò nobilißimũ eorũ omnium, quæ in sphera actiuorum & paßiuorum sunt. Propter quod & omnia in ea contenta pro uiribus ad huiusmodi perpetuitatem conãtur, ac pro ea agunt quicquid agunt, ut dicit Commentator

tator

tator.2.de Cœlo,commen.17. Quòd autem perpetuitatem primi & diurni motus,consequatur maximè,generabilium & corruptibilium perpetuitas, ex octauo physicorum colligitur tex.46.et.47. Pro secunda autem parte,probatur ex secundo de Cœlo tex.commẽ.17. Vbi dicitur quòd sempiternitas est proprium diuinitatis opus: Et S. Thomas dicit ibidem,quòd entia tantùm uidentur habere diuinitatis,quantùm habent & perpetuitatis. Consequentia probatur,quia maior semper est sollicitudo naturæ circà ea quæ nobiliora sunt. Ergò cum multa uilia & ignobilia habeant causam per se primò, sequitur &c. Confirmatur, quia cum in motu diurno sit,tùm determinata uelocitas , tùm perpetuitas eius, si illa,quæ longè ignobilior est (ut & fatentur omnes) causam habet per se primò , à fortiori , & hæc quæ maximæ est præstantiæ,causam habet per se primò. Confirmatur adhuc,quia aut dicta sempiternitas causatur per se primò,aut per accidens,uel per aliud. Si primum,habetur intentum. Si secundum,cum omne per accidens uel per aliud,reducatur ad per se , ut patet secundo physi.tex. com. 33. & octauo,tex.com.39. necesse est,quòd illi tandem causa aßignetur per se: Sed illa non uidetur aliud à primo motore separato, seu Deo benedicto , ut patet. Ergò &c. Multa adduci poßent pro hac parte, sed potes cõsulere Caietanum in propria quæstione.

Tertia pars est. In cuius productione uigore utitur

tur infinito. Et hæc declaranda & probanda est. Pro cuius declaratione considerandum, quòd perpetuitas diurni motus aliud non uidetur importare, quàm infinitam quantitatem durationis eius. Vbi pro clara notitia aduertenda sunt tria. Primum est, quòd quemadmodùm habetur in tractatu de tempore, in motu duplex reperitur duratiua quãtitas, intrinseca scilicet & extrinseca: Intrinseca est continuus fluxus, processus, uel exitus de potentia ad actum, & hæc identificatur motui. Extrinseca est ipsum tempus, quod (ut aliàs determinamus) est paßio, seu accidens superadditum motui, et realitèr distinctum ab eo. In proposito sermo est, de duratiua quantitate motus intrinseca, quæ & propriè mensuratur duratione extrinseca, quæ tempus est. Secundùm est, quod cum quantitas durationis reperiatur in quauis re durante, consequens est ut reperiatur in Deo, in Angelis, seu (ut phylosophorum more loquamur) in intelligentijs, in motu & corruptibilibus &c. Et in omnibus prædictis reperitur tùm intrinseca: tùm extrinseca, ut facilè patet. Nam in Deo, intrinseca est suæ stabilitatis, suæq; uitæ interminabilis, & penitus incorruptibilis permanentia: extrinseca est æternitas præfatæ permanẽtiæ adæquata mensura. In Angelis, intrinseca est suæ stabilitatis suæq; uitæ permanentia, in essentialibus quidem inuariabilis, sed in accidentalibus & annexis uariabilitati obnoxia: extrinseca

est

est æuũ, de quo plura apud Theologos. In motu etc. intrinseca est uariabilis seu continui exitus, & fluxus, perseuerantia & continuitas: extrinseca est tempus, de quo loco suo. Ex quibus infero, quòd cũ tres sint species duratiuæ, quantitatis intrinsecæ, uidelicet, Dei, Angelorum, & Motus &c. ad præsens certum est, quòd non intelligimus de qualibet specie, sed de specie quantitatis duratiuæ motus intrinsecæ: imò quòd plus est motus localis & circularis. Tertium est, quòd sub specie duratiuæ quantitatis de qua sermo, multa cõtinentur indiuidua, quia continetur duratiua quantitas motus diurni, motus menstrui, motus annui, centum annorum, & infiniti temporis, & hæc appellatur perpetua. Quò fit ut perpetuitas motus, & quantitas duratiua infinita illius, idem penitus sint: et cõsequentèr quòd unum indiuiduum sit, sub specie quantitatis duratiuæ motus. Exemplum. Albedo est una species, quæ continet sub se albedinem, ut quattuor, albedinem ut decem, albedinem ut centum, & albedinem infinitam. Ergò paritèr dicendum est de quantitate duratiua motus. Et sicut albedo ut quattuor, & ut decem, & ut centum &c. differunt gradualiter, ità & duratio, seu quantitas duratiua motus diaria et menstrua & annua &c. differunt gradualiter: hoc tamen excepto quòd in albedine, gradus sunt secundum latitudinem intensiuam, & in quantitate duratiua motus, sunt secundùm latitudinem extensiuam.

uam. Pro qua re uide Dominum Caietanum, qui egregiè rem docet in hac quæſtione. Hæc pro declaratione ſatis. Probatio autem, quòd infinito utatur uigore, hoc modo conficitur. Si tantus uigor requiritur ad cauſandam tantam durationem per ſe primò, maior uigor requiretur ad cauſandam maiorem per ſe primò: ergò & infinitus ad cauſandam infinitam per ſe primò: ergò ad producendum perpetuitatem motus per ſe primò, neceſſe eſt, ut utatur producens infinito uigore. Sed ſic eſt quòd tantus uigor requiritur ad cauſandum tantam durationem per ſe primò: Ergò &c. Omnes conſequentiæ tenent per illam regulam. Sicut ſimpliciter ad ſimpliciter, ita magis ad magis, & infinitum ad infinitum. Quæ ut dicit. S. Thomas. 3. con. gen. cap. 138. ſimpliciter & per ſe ueritatem habet in his, quæ ſe per ſe primò reſpiciunt. Antecedens primum, ſeu primi antecedentis poſitio uidetur per ſe nota. Siquidem ſine uigore quælibet uirtus inefficax eſt ad opus. Quarè ſi uirtus quantificatiua motus debet tantam durationem, aut motus duratiuam quãtitatem producere, tantũ prærequirit uigorẽ, quanto opus habet ut ſit efficax ad producendũ eum, ſequit̃ &c. Nàm licèt ſuàpte natura uirtus quantificatiua motus reſpiciat durationem, ſeu quantitatem duratiuam eius, ut producendum obiectum, non tamen poteſt exire in productionis actum, niſi ex efficacia per uigorem accep-

probatio q infinito utat. uigore

accepta. Hæc de probatione. His fundamẽtis præmißis, probatur supradicta conclusio. Instrumentale mouens, quatenus instrumentale est, non agit ex uirtute, uel uigore proprio, sed ex uirtute uel uigore principalis agentis sibi præstito, uel (si mauis) cõmunicato (Patet ista ex fundamento secundo) Sed motor primus in octauo inuestigatus, cum sit anima primi Cœli, mouens est instrumentale respectu motoris absolutè primi, siue motoris primi orbis separati, qui Deus est benedictus, & mouens principale (Vt patet partìm ex fundamento primo, & partìm ex prima parte secũdi.) Ergò motor primus in octauo inuestigatus, quatenus instrumentum est, aget non ex uirtute, uel uigore proprio, sed ex uirtute, uel uigore mouentis principalis, id est Dei gloriosi, sibi præstito, uel (si mauis) communicato. Tunc ultrà. Sed prædictus motor non habet rationem instrumenti, quatenus instrumentum, nisi respectu producendæ perpetuitatis motus, in qua principalis motor uigore utitur infinito: Ergo sequitur quòd dictus instrumentalis motor ex uigore aget infinito, non quidem ex intrinsecis emanante, sed ab extrinseco, hoc est à motore principali in illum proficiscente: & propterea quòd non aget uigore proprio, sed à Deo sibi præstito, uel communicato. Consequentia nota est, ex habitis in tertiò fundamento. Antecedens autem hoc pacto probatur. Cum enim in motu diurno, siue mobilis primi inueniãtur duo,

perpe-

perpetuitas scilicet, & determinata uelocitas, & clarum sit, quòd instrumentum non est respectu uelocitatis determinatæ, cum in illam poßit, imò & illã faciat ex facultate propria, sicut haberi potest ex Commentatore. 12. Methaphysicæ, com. 41. ergò relinquitur, ut respectu perpetuitatis instrumentum sit. Et sic probata est conclusio quò ad omnes partes, ut facile est exercitatis animaduertere.

Sed circa prædicta nonnulli sunt scrupuli. Et primus est, quod non uidetur motor in octauo inuestigatus, cum sit anima cœli, & per hoc limitatæ essentiæ, & uirtutis etiam ab extrinseco, et per communicationem alterius capax infiniti uigoris: Nec facile concipi potest, quonam pacto uigor infinitus communicetur sibi, an scilicet successiuè communicando partem post partem, an simul communicando totum. Secundus est. Quia cum dictum sit uigorem infinitum prædicto communicari motori, ut concurrere instrumentalitèr poßit ad producendã perpetuitatem motus, & regulare sit, quòd omne instrumentum, id, quod ab agente recipit principali, per modum recipit paßionis instabilis & transeuntis, & per hoc modo debili & deminuto, quò fit ut simplicitèr uirtutem habere agentis principalis dici non poßit, consequens esse uidetur, quòd motor in octauo inuestigatus uigoris infiniti simplicitèr enunciari non debeat, sed tantùm aliqua cum additione, seu diminutione. Tertius est. Quia hactenus

hactenus non apparet, an motor prędictus per uigorem infinitum sibi communicatum attingere poßit ad perpetuitatem quamcunq́; , siue (quod idem reputo) ad perpetuitatem absolutè ipsius motus, an solùm ad perpetuitatem aliquam partialem, putà ad perpetuitatem attentam penes magnitudinem, super quam fit motus. Siquidem constat quòd perpetuitas, siue (quod idem est) infinitas motus dupliciter attendi potest. Et uno modo ex parte magnitudinis infinitæ (si daretur) ipsius mobilis. Et alio modo ex parte spacij, seu magnitudinis, super quam fit motus: infinitæ quidem, non absolutè, & ut quidam uocant per se, (quia non datur) sed infinitæ per repetitionem, & quodam pacto per accidens. Et tamen non parui refert: imò magni est discriminis hoc, aut illo modo, ad motus perpetuitatem attingere. Ad primum, ut eruatur, dicitur duobus modis. Et primò quidem, quòd uigor cœli animæ communicatus, cum uigor sit Dei, quemadmodum pluries diximus, potest trifariam infinitus dici. Vno modo in latitudine entis, & hoc modo est maximè infinitus, sed ad præsentem locum nõ pertinet, cum hac sub ratione nõ communicetur dictæ animæ, sed maneat in Deo solo idem cum Deitate existens, & ob id totam entis latitudinem poßidens. Alio modo in latitudine uigoris absolutè, & hoc modo est simpliciter infinitus, & præsenti quoq́ue loco non congruit, nec communicatur animæ cœli. Siquidem

cum uigor Dei absolutè, uigor sit diuinæ uirtutis absolutè, & ob hoc uirtutis, quæ non solùm extendit se ad mouendum, sed creandum, conseruandum, & quicquid libuerit, faciendum, uel producẽdum: quandóquidem diuina uirtus absolutè uirtus est omnipotens, illimitata, & penitus infinita, non solùm non communicatur animæ primi cœli, sed nec forsàn communicabilis est alicui creaturæ. Tertio modo in latitudine uigoris ad uirtutem motiuam restricti, tametsi respectu perpetuitatis motus, et hoc modo dicitur infinitus, quia constat tota latitudine uigoris ad mouẽdũ coarctati. Et hoc qdẽ pacto præsentis est instituti, & illius capax est anima cœli: etsi rectè intelligitur, nullum sequitur incõueniens. Qua in re attendendum quòd si latitudo uigoris ad uirtutem motiuam restricti, ut ipse infinitus sit, innumerabilitatem exigit graduum, ut omnes fateri uidentur, id tamen potest duobus modis contingere. Altero, ut innumerabilitas illa in eo inueniatur in actu, seu ut dicunt per modum infiniti, ità ut numerando gradum post gradum, nunquàm ueniri poßit ad finem, & hoc fortè non est neceßarium. Reliquo, ut illa in eò inueniatur in uirtute, siue per modum finiti, ut dicunt, adeò quòd opus non sit gradum numerare post gradum, aut nũquàm ad finem pertingere, quod perindè est, quòd esse in eo innumerabiles gradus per æquiualẽtiam, eo ferè pacto, quo solidi aut quadrantes inueniuntur in aureo. Et

hoc

hoc modo infinitum uigorem communicari animæ cæli, non solùm nõ inconuenit, sed miro modo consentit. Secundo uerò dicitur, & planius, quòd non inconuenit uigorem aliquem infinitum, etiam si infinitus sit in latitudine entis, communicari, & uirtuti et naturæ finitæ. Ad cuius perceptionem considerandum est, quòd cum motor uigorem communicans hoc in loco sit Deus, sinè aliqua cõtrouersia dicere opus est, quòd uigor ille in eo entitas sit infinita, eò quòd quicquid est in Deo, est Deus: & per hoc ipsum ens per essentiam, et consequentèr in entis latitudine infinitum. Et ideo sicut non inconuenit, quòd Deus uniatur secundùm se intellectui, & uoluntati cælestis animæ, secundùm quòd ars uniuersalißima est, imò & secundùm quòd Deus est: ità non inconuenit, ut & uniatur potentiæ eiusdem motiuæ, secundùm quòd uigoris rationem habet. Nec obstat limitatio naturæ, uel finitas potentiæ, aut capacitatis animæ ad recipiendum infinitum, sed ad recipiẽdum illud infinito modo, aut cum omnimoda compræhensione eius: quod quidem nos nõ dicimus, quoniam nolumus quòd recipiatur adæquatè. Ad illud quod petebatur, an reciperetur succeßiuè, uel simultaneè. Respondetur quòd recipitur simultaneè, sed conseruatur continuè: & per hoc nõ penitus sine succeßiua communicatione. Ad secundùm paritèr dicitur duobus modis. Et primò ꝙ admißis omnibus, quæ inducuntur, nihil aliud ha-

beri potest ex eis, nisi quòd primus motor in octauo inuestigatus, dici non potest uigoris infiniti simplicitèr, sicut dici potest primus motor absolutè, qui Deus est: cum quo tamen stat quòd dici possit uigoris infiniti, sicut instrumentum uigorem recipiens infinitum. Nec procedit hoc contrà intentionem phylosophi in octauo, quoniam cum ibi non ualuerit ad motorem peruenire penitus separatum, aut primum simplicitèr & absolutè, non potuit nec debuit, ut physicus loquens, exprimere quòd esset infiniti uigoris, motor ibidem inuentus, ueluti instrumentum: cum non posset, nec deberet, ut physicus præcisè, cuius instrumentum esset ostendere &c. Secundò uerò dicitur, quòd licet instrumentum corporale, uirtutem recipiat ab agente principali per modum passionis: nō tamen id oportet de instrumento spirituali, uel intellectuali, cuiusmodi motor est de quo loquimur. Et huius ratio est, quia sicut non repugnat intellectuali naturæ secundùm intellectum, superiorem naturam recipere, non dico secundùm illius esse diminutum, sed secundùm illius esse simplicitèr et reale: Ità nec repugnat eidem secundùm uirtutē motiuam, recipere uigorē superioris & principalis agentis, in illius esse simplicitèr & reale, tametsi non in ea plenitudine & adæquatione, quibus est in principali agente &c. Ad tertium dicitur. Quòd motor de quo loquimur posset quidem per uigorem acceptum instrumentalitèr pro-

producere perpetuitatem motus ſecũdùm utranq; infinitatis rationẽ, ſiue ſi mauis ſecundũ rationem perpetuitatis motus abſolutè. Et ratio eſt. Quia ſi per eũdemmet uigorem in utrãq; poteſt agens principale, ut ex S. Thoma haberi poteſt octauo phyſicorum ſuper tex. 85. poterit paritèr (ſuo modo tamen) & motor inſtrumentalis, cum eũdem uigorem habeat, ut ex præcedentibus liquet. Qua de re & cõceditur quòd quantùm eſt ex parte uigoris, mouere poſſet, ſi daretur, etiam mobile infinitum.

Sed contrà. In ſecundò cœli, tex. com. 71. dicitur ꝙ ſi ſtella adderetur alicui errantium orbium, primus motor, ſeu motor totius eſſet in labore. Ex quo argumentari poteſt. Si adderetur ſtella, aliqua eſſet ex creſcentia orbis, ſi adderentur duæ adhuc eſſet excreſcentia orbis: Ergò ſi adderentur uſque in infinitum, excreſcentia orbis fieret infinita: Ergò ſi poſita excreſcentia ſtellæ, moueret cum labore, palàm quòd poſita excreſcentia infinita non moueret aliquo pacto. Reſpondetur: Quòd dictum Ariſtotelis, uerificari quidem habet de motore totius, qui anima eſt: & ꝑ conſequens de motore, qui inueſtigatus eſt in octauo, non tamen reſpectu inſtrumentalis operationis ſed propriæ, et operationi inſtrumentali, ſuo modo præuiæ. Habet enim pręfatus motor (ut diximus) operationem propriam, putà determinatam uelocitatem, ut Commentator dixit. 12. Methaphyſicæ, com. 41. Habet etiam inſtrumẽta-

 lem,

lem, hoc est, perpetuitatem motus: & licet respectu primæ & propriæ esset in labore, respectu tñ instrumẽtalis in labore nõ esset. Vndè eorũ uerborum est sensus, ꝙ esset quidẽ in labore, si addita stella uellet orbẽ eadẽ uelocitate mouere: quòd intento nõ præiudicat. Et ꝙ ista sit mens phylosophi, potest ex uerbis Cõmen. haberi, et ibidẽ cõ. 71. et. 8. physi. com. 79. Et cũ dicit si tãta excrescẽtia tantũ facit laboris, ergò infinita faciet laborẽ infinitum, & ꝑ hoc orbis nullo pacto mouebitur. Respõdet: Quòd si cõsideretur ille motor, ut res quædam, seu, quod idem est, ut ex propria uirtute aliquid operans, aut mouens, ut sic, dico quidem quòd nõ moueret, proptereà quòd non excederet; sed excederetur à resistentia mobilis: sed si consideretur ut instrumentum; seu quod idem est, ut operans & mouens per uigorem acceptum, ut sic dico quòd non repugnat sibi producere talem perpetuitatem motus; & consequentèr nec mouere mobile infinitũ. Absolutè ergò non posset, ut instrumentum tamen non repugnat: eò quòd uigor illi communicatus, quãtùm ex ipso est, ad illam se extendit. Respondetur secundo, quòd Aristoteles in præfatis uerbis, secundi de cœlo, non loquitur de motore separato, aut de coniuncto, sed loquitur de corpore cœlesti: Vel si loquitur de motore coniuncto, de illo loquitur, ut cœleste corpus includit, hoc est, ut ex ambobus quodãmodo constat, unus motor. Ad cuius euidentiam consideran-

siderandum est, ꝙ non loquitur eò loci phylosophus de primò cælo, sed loquitur de orbe erratico, in quo scilicet inuenitur planeta. Quod quidem patet non solùm ex translatione nostra, & S. Thomæ in eo loco, sed etiam ex eo, quod phylosophus ibi respondet secundæ quæstioni, quæ mota fuerat in tex. 61. Cur scilicet in octaua sphera tot inueniuntur stellæ, & in unoquoq; inferiorum orbium una tantùm. Vndè et ibi aßignat rationem, ex multitudine spherarum concurrentium ad motum cuiuscunq; planetę, in earum ultima existentis. Et dicit, quòd oportet seruare excessum inter primam spheram præfati ordinis, & ultimam, in qua planeta est: Et ideò ꝙ si adderetur stella ultimæ spheræ, præfatus non seruaretur ordo, quia uirtus cuiuslibet corporis finiti ad aliud corpus comparata finita est. Ex quo patet, ꝙ nõ loquitur de motore primi orbis, nec de motore præscindendo à corpore: quia ille labor esset per corpus motori coniunctum, & fortè non esset ex parte animæ. Vndè & in tex. commentatoris nõ legitur, Primus motor esset in labore, ut falsò communitèr allegatur, sed legitur, Primus orbis esset in labore. Ex quibus patet, ꝙ illa obiectio nihil officit, imò ꝙ ad rem non facit, quandóquidem non de corpore, aut de motore aggregato ex corpore diximus, quod posset in perpetuitatẽ motus ex parte mobilis, quia non repugnaret ex parte uigoris sibi præstiti infinitum corpus mouere, si posset infinitũ cor-

pus dari,&c. Hæc de prima conclusione.

Secunda. Non est necesse primum motorem inuestigatum in octauo, habere uirtutem motiuam uigorem habentem infinitum, sibi à primo motore separato communicatum, secundùm quòd uelocitatiui rationem habet. Hæc conclusio clara est ex dictis in titulo, ubi manifestauimus quòd motiua uirtus, de qua sermo, rationem habet, & quantitatiui, & uelocitatiui & productiui motus. Ergò sensus eius est quòd non est necesse, quòd tali uirtuti, prout habet rationem uelocitatiui, uigor communicetur infinitus, sicut dictum est, eidem communicari, prout quantificatiui rationem habet. Probatur autem isto pacto. Necessarium non est quòd habeat talis motor uigorem sibi communicatum, quo nec utitur, nec uti potest: sed nec utitur nec uti potest infinito uigore ad uelocitandum: Ergò &c. Maior nota, tùm quia communicaretur frustrà, tùm quia non communicaretur nisi prout rationem habet instrumēti, quā constat actu nō induere, nisi dum actu assummitur ad effectum. Minor manifestatur. Et quòd non utatur de facto, patet, quia eius motus non est infinitè uelox: Alioquin esset in non tempore. Quòd etiam nō utatur de possibili, cōuincitur, quia secundo de cælo tex. cō... Velocitas cæli determinata est, et maior esse non potest. Hæc conclusio expressè accipitur à Commentatore in octauo physicorum com. 79. ubi habet hæc uerba. Potentiæ motiuæ dici possunt infinitæ,

finitæ, quia actio earum nunquàm cessat, aut quia motio earum tantæ est uelocitatis, quòd non inuenitur magis, scilicet quòd illud, quod ab his mouetur, uelocius mouetur omni mobile. Quòd autem aliqua potentia sit motionis infinitæ, secundùm hunc modum impossibile est, nisi motus fieri posset in instanti. Et paulo post. Motores igitur siue materiales fuerint siue non, idest si fuerint coniuncti, siue separati, secundum hunc modum cõueniunt in hoc, quòd motio eorum sit finita. Item secũdo cæli com. 71. ultrà medium dicit. Dicamus ergò quòd corpora cælestia habent finitas potentias in qualitate, et iefinitas in tempore, scilicet quòd omne corpus cæleste habet motum determinatum in uelocitate, & non potest moueri neq; tardius, neq; uelocius. Idem quoq; commen. 63. Ex quibus patet quod diximus. Vtrum autem motor primi orbis separatus possit uelocitare motum: Commentator uidetur dicere quod nõ, maximè in uerbis suprà inductis ex octauo. Sed intellige illud negari uel à Cõmentatore, uel à quouis alio ex Peripateticis, si quis sit, qui neget, non quidem ex defectu uigoris existentis in eo, sed ex impossibilitate effectus, qui fortè produci non posset, sicut ex secũdo cæli cõ. 63. negatur ab Auerroe primum motorẽ mouere posse infinitũ corpus. Vndè & in octauo physicorum com. 4. dicit: Quòd ad impossibile nulla est potentia, imò & dicit: Quòd agens non posse agere aliquod impossibile, non dicitur

tur eius diminutio, sed dicere ipsum posse facere impoßibile, est deceptio &c. Cum autem audis uelocitatem motus in infinitum, effectum esse impoßsibilem, de infinitate intellige Cathegorematbicè accepta, & non Sincathegorematbicè sumpta: quandóquidem de potentia primi & separati motoris absoluta, posset quauis uelocitate reperta reperiri maior, & iterùm maior, & sic in infinitum, tametsi non posset de potentia eiusdem ordinaria, aut quòd idem est, stante ordine uniuersi qui nunc est. Hæc diximus ut legentes intelligant.

Tertia conclusio. Non est neceßè primum motorem inuestigatum in octauo, habere uirtutem motiuam habentem uigorem infinitum sibi communicatum à primo motore separato, secundùm quòd productiui substantiæ motus, rationem habet. Hæc conclusio clara est, & ideò manifestatione alia nõ est opus. Probatur ergò & breuibus huncin modũ. Substantia motus producibilis à tali uirtute, est entitas ubi, sed talis non requirit uigorem infinitum: Ergò non est neceßè &c. Maior nota. Quia motus Cœli motus est localis etc. Minor probatur, tùm quia est entitas debilis & quasi minima, tùm quia uidemus quòd à multis producitur, in quibus uigor non est infinitus, cum producatur ab omni, quod secundum locum mouetur. Ergò &c. Et hæc de secunda quæstionis parte. Hactenus de negotio principali.

Quò

Quò ad difficultates, licet possent quàmplures adduci, tres tamen in præsentia perstringemus, quæ & uidentur præcipuæ, & negocio principali connexæ. Et prima est. An uerum sit quod in principio quæstionis supponitur, Cœlum scilicet esse animatum, anima informante, & esse illi formalitèr largiente: Secunda est. An uerum sit, quod paritèr eodem in loco præaccipitur, Cœlum quodlibet à duobus moueri motoribus, realitèr quidem distinctis, & ambobus iuxtà numerum Orbium realitèr multiplicatis. Tertia est. An quemadmodùm conclusum est primi Orbis motores uigorem habere infinitum, Separatum quidem principalitèr, & ex proprijs, Coniunctum uero ut instrumentum principalis, & excommunicatis ab eo: ita quóque suo ordine dicendum sit, & de motoribus cuiuslibet inferiorum Orbium. Quò ad primam, ut expediatur paucis, Primò punctus statuendus est difficultatis. Secundò determinanda est ad mentem Aristotelis. Tertiò Theologorum sententia attingenda est. Punctus difficultatis consistit in hoc. Cum enim certum sit quòd necessè est ponere motorem coniunctum corpori Cœlesti, alióquin Cœlum dici non posset mouere se ipsum, difficile est uidere qualis sit illa coniunctio. An scilicet ad modum motoris præcisè, putà sicut nauta unitur naui, & figulus rotæ: An per modum motoris informantis, & largientis esse, uelut anima unitur corpori, & forma materiæ, & in hoc

diffi-

difficultas tota consistit. Qualis autem mens fuerit Aristotelis circà id triplex inuenitur opinio. Vna est. Quod coniunctio est ad modum motoris præcisè, & hanc sententiam tenet Albertus. 12. Methaphysicæ trac. 2. cap. 10. Eãdem tenet Scotus. 2. dist. 14. q. 1. Tenent & ex recẽtioribus multi. Inter quos est Mar. An. Zimara, qui diffusam in hac re quæstionem composuit, & quæ dixit, ex subiungendis facilè est diluere. Secunda est. Quòd coniunctio per informationem quidem est aliquo pacto, sed non est per informationem simplicitèr, eò quòd præfatus motor non largitur Cælo formalitèr perfectionem primam, hoc est non largitur esse substantiale formalitèr, sed largitur solum secundas perfectiones, putà quantitatem determinatam, figuram sphericam, motum &c. Et hæc opinio à nonnullis attributa est Commentatori, & plenius à Soncino ponitur & declaratur. 12. Methaphysicæ. q. 11. & meritò improbatur ab eo, Tertia est. Quòd coniunctio est per informationem simplicitèr, adeò quòd ipse motor esse largitur substantiale formalitèr, ad modum formæ, Cælesti corpori, Et hanc opinionem forè de mente Aristotelis. S. Thomas testatur. 2. con. gen. cap. 70. Vbi contrà Commentatorem assummit substantiam intellectualem ad mentem, Aristotelis uniri per informationem Cælo, ut inde euidentèr concludat posse & in homine simili modo contingere. Idem dicit &. 2. de Cælo super tex. com. 13. ubi habet

bet quòd Plato & Aristoteles Cœlum posuerunt animatum, & moueri non solum à motore separato, sed coniuncto: & hoc propter maiorem dignitatem Cœli. Et uerè sic tenuit, si non fallor, licet forsitàn ipse, & rectè non putet id posse per demonstrationem concludi. Nec quidem eius dicta necessitatem habent. Et quoniã hanc credimus mentem esse phylosophi: tria pro meliori illius notitia subijcienda sunt. Primò ostendendum est phylosophum ità sensisse. Secundò manifestanda latius est dicta positio. Tertiò ab obiectionibus defendenda est. Et quidem quòd phylosophus ità sensit, triplici probatur ratione. Prima est. Ad mentem Aristotelis Cœlum est formalitèr appetens & intelligens: Ergò Cœlum est animatum anima informante: Ergò motoris coniunctio cùm Cœlesti corpore, est per informationem simplicitèr. Antecedens expreßè sumitur ex. 12. methaphysicæ, tex. commen. 36. Et nihilóminus clare ad mentẽ Aristotelis ponitur secundo de Cœlo, et à S. Thoma ut suprà. Dixi formalitèr appetens, & intelligens ad illum sensum, quo homo solet dici, & denominari formalitèr appetens, & intelligens. Prima consequentia probatur. Et primò, Cœlum est formalitèr appetens & intelligens: Ergò est exercens in se opera uitæ. Patet hoc, quia intelligere & appetere præsertìm rationali appetitu, Cuiusmodi est appetere Cœli, ut in. 12. ubi suprà conuincitur sunt opationes uitæ: Ergò Cœlum habet in se per informa
tionem

tionē principiū uitæ formale. Probatur hoc, & qui dē qđ sequatur: Ergò habet in se per informationē principiū uitæ formale, ex eo cōuincitur, quia semp̄ uniuscuiusq; operatiōis principiū forma est. Semp̄ enim existimabitur aliqua: species agens, ut dicitur 3. physicorum, tex. com. 17. Quòd uerò sequatur, ꝙ tale principium in eo sit per informationem, manifestatur ex hoc, quòd principium uitalis operis sola anima est, ut habet. 2. de anima, tex. com. 24. Quā quidem animam cōstat actum esse corporis per informationem, sicut in eodem habetur tex. com. 5. Secunda consequentia, nota est ex terminis. Secundò probatur eadem consequentia prima, ex eo quòd illa est. S. Thomæ, quādo contrà Auerroem arguit de unitate intellectus. Argumētatur enim sic. Homo est formalitèr intelligens, seu formalitèr denominatur intelligens: Ergò habet intellectiuam animam sibi per informationem unitam &c. Secunda ratio est. Habere dextrum, & habere sinistrum ex natura rei,ità proprium est uerè animantis, quod non conuenit alijs: Sed Cœlum habet dextrum & sinistrum ex natura rei: Ergò &c. Maior habetur ab Aristotile in libro de pgressu animalium, ad quē se remittit secūdo de cœlo, tex. com. 7. Et minor ibidem ab Aristotile subinsertur. Et conformatur, quia deinde in tex. 13. ex eo quidem quòd cœlum dextrum habet & sinistrum, Cœlum concludit animam, ergò &c. Tertia ratio est. Anima cœli, siue motor

motor coniunctus unitur, adunatur, & cohæret ipsi materiæ cęli, maiori unione & connexione quàm formæ generabiles & corruptibiles suis uniantur materijs, eò quòd non unitur mediantibus dimensionibus, sicut uniuntur generabiles formæ &c. Ergò coniungitur non secundùm cōiunctionem motoris præcisè, sed secundùm coniunctionem motoris informantis &c. Antecedens est Auerrois. 2. de cęlo, com. 3. Consequentia ex eo nota est, quòd unio per modum motoris præcisè nō fit nisi mediantibus dimēsionibus, propterea quòd ut. 6. physicorum habetur tex. com. 33. Omne quod mouetur, oportet esse quantum, seu quod idem est, diuisibile. Ergò &c. Pro maiori autem manifestatione opinionis huius, cuiusmodi conditionis cęli anima sit, declarandum est. Vbi attendendum primùm quòd non est uegetatiua, cum nullum possit uegetatiuæ opus habere: non enim potest cęlum nutrire, non augere, aut sibi simile generare: deindè quòd non est sensitiua, cum non possit habere sensus, & de exterioribus quidem patet, eò quòd organa non sunt in corpore cęli, imò nec esse possunt, cum nullam habeat sensibilem qualitatem præter lucem: de interioribus uerò utputà fantasia, sicut Auicēna putauit, quoniam tales nō sunt, ubi non est motus factus ab exteriori sensu, sed est solùm intellectiua. Vndè & Commentator sæpe dicit, quòd de uiribus animæ nihil habet præter intellectum & appetitum. Attendendum ulterius.

rius. Quòd anima celi partìm conuenit cum anima nostra, & partìm disconuenit ab ea. Conuenit quidem in tribus. Primò, quia utraq; essentialitèr pars speciei est, illa quidem speciei cœlestis, ista uerò speciei humanæ. Quò fit, ut quemadmodum anima nostra essentialitèr perficitur ex unione ad corpus humanum, ità anima celi essentialitèr perficitur ex unione ad corpus celeste. Secundò, quia neutra de potentia materiæ est educta, sed utraque ab extrinseco, ac deforis uenit. Propter quod & neutra esse mendicat à corpore, esse inquam, existentiæ, sed ipsum utraq; cõmunicat corpori. Tertiò, quia neutra suo in corpore est extensa, sed utraq; ad ipsum se indiuisibilitèr habet, quia utraq; est tota, in toto et tota ĩ qualibet parte. Differũt uerò ẽt in tribus. Et primò, in gradu specifico, eò ꝙ sunt alterius speciei, Nàm licet ambo in genere sint intellectualiũ, differẽtia tamen constitutiua animæ cœli, alia est à differeutia constitutiua animæ nostræ: imò & ea longè nobilior est. Secundò, in modo intelligendi. Nàm anima nostra cognitionẽ accipit à sensibus, & non intelligit nisi per conuersionem ad fantasmata: Anima uerò celi, nec à sensibus accipit, nec fantasmatibus utitur, sed intelligit per conuersionem ad superiora, putà ad intelligentiam aßistentẽ sibi. Vtrùm autem conuertendo se ad intelligentiã speciem, uel species ab ea recipiat, uel potius nuda essentia intelligentiæ illius intellectui copuletur ad duo-

duodecimum pertinet Methaphysicæ. De qua re eò loci satis, secūdum ni fallor dicerent Peripatetici. Tertiò, in modo animandi. Nàm animatio ab anima nostra proueniens, animatio est humana animationem continens uegetatiuæ et sensitiuæ. Animatio autem proueniens ab anima cœli, est animatio altior excellentior & nobiliori modo. Verùm cōtrà hanc determinationem obiectiones sunt multæ. Et primò. Quia si cœlum ponitur animatum anima informante, sequitur quòd illa moueretur saltèm per accidens ad motum cœli: quod tamen falsum esse constat de motore cœlo coniuncto, ex his quæ octauo physicorum docet phylosophus. Secundò. Quia cum materia sit propter formam, & ob id propter operationem formæ, & nō è contrà, palàm ꝙ si anima intellectiua uniretur cęlo, uniretur quidem aut propter intelligere, aut propter mouere, quæ sunt operationes eius: non primum, quia unio per informationem ad corpus, utilis non uidetur ad intelligendum, nec secundum, quia inter mouens & motum sufficit esse contactum. Consequentia nota est; quia alia operatio nō pōt facilè aßignare, ergò etc. Tertiò qa S. Tho. expreßè dicit de spi. Crea. ar. 6. quòd ad saluandam intentionem Aristotelis uidetur sufficere, si cęli ponantur animati anima tantùm mouente: Et in prima par. q. 70. 3. uidetur facere Aristotilem suæ opinionis, quòd cœlum scilicet animatum non sit anima dante esse, ergò etc.

Multa alia possent adduci, sed hæc, quia uidentur potißima, sint satis. Verùm ad hæc difficile non est respondere. Ad primam igitur obiectionem negãda est consequentia. Nàm ut docet. S. Thomas. 2. dist. 8. ar. 4. ad. q. 4. & alibi. Anima non mouetur per accidens, ad motum sui corporis, nisi corpus secundùm totum, locum transmutet. Quod quoq;. 8. physicorum habetur tex. com. 51. Cum autem cælum non transmutet locum secundùm totum, sed tantùm secundùm partes: non sequitur &c. Ad secũdam dicitur primò, quòd unio ad corpus, propter bonum est celestis animæ, quia est propter complementum eius specificum, sicut et unio animæ nostræ ad corpus humanum, propter complementum specificum illius est: ut tradit. S. Thomas in. q. de anima. q. prima ad. 16. Dicitur secundò quòd talis unio etiam est propter mouere, ut sit mouere perfectius. Nàm licet mouere, quatenùs mouere est, nõ exigat maiorem unionem quàm illa sit, quæ per cõtactum est, mouere tamen celeste, quatenus est celeste, qúia mouere perfectißimum est, longè maiorem unionem requirit. Imò cum sit & mouere & moueri quodam pacto uitale, ut in octauo haberi potest à phylosòpho, & ab Auerroe, necessariò uidetur exigere unionem per modum animæ: propter quod et diceretur, ꝙ unitur nõ propter mouere absolutè, sed ꝑpter mouere uitale etc. Ad tertiã dicitᷣ. Quòd. S. Thomas protulit illa uerba, attendens ad uim

uim rationum Aristotelis, quæ ut suprà diximus demonstratiuæ non sunt: Vel dicatur ꝙ magis standum est his, quæ dixit.2.contrà gen.quæ & posterius scripsit, Ad illud autem de prima parte ex.q. 70. dicitur ꝙ.S.Thomas non ideò adducit Aristotilē, quasi ipse illius sit opinionis, quã ibi uti propriam tenet: sed quia uoluit sibi de ipsius dictis seruire, sicut aliàs facere solitus est. Nũc superest, ut paucis attingamus, quæ Theologi traderent, in hac ipsa re. Imprimis quidem uidentur perplexi, cum Origenes celos posuerit animatos, Similitèr & Hieronymus exponens illud ecclesiastes, lustrans uniuersa per circũitũ pergit spiritus, licet super illud Mosis, Audite celi quæ loquor, dicat quòd loquitur sicut ad inanimata. Basilius autem, & Damascenus, celos asserunt animatos non esse, Augustinus uero in Enchoridio, cap.42.43. habere uidetur sub dubio. Qua de re duo dicenda uidentur. Primum est. Quòd non repugnat Theologiæ sacræ, uel documentis hactenùs habitis à sacrosãcta Ecclesia, si quis cœlos uerè posuerit animatos. Secundum est. Quòd magis uidetur consentaneum, quòd non anima informante, sed solùm anima assistente animati sint. Primum dictum patet, quia aliàs prædicti doctores in hac positione nõ uiderẽtur catholici, quod hactenùs nullus dixit. Secundum ex eo conuincitur, quia illud est longè magis rationi consonum, ut habetur à Sanct. Thoma, prima parte, quæstione.70.ar.3.

& alibi. Et hæc de prima difficultate.

Quò ad secundam. Primò ostendendum est in quibus habent Peripatetici in consentire, Secundò in quibus permittitur illis discordare. Tertiò quæ Aristotelis doctrinæ magis uideantur congruere. Consentire quidem necessè est peripateticos primū in hoc, ꝙ quilibet orbis cælestis, siue si mauis quæuis eorum sempiterna latio, proprio habent gaudere motore immobili, separato, ac sempiterno: adeò ꝙ si celestes sempiternæq; lationes sunt uigintiseptem, sicut tenuit Eudoxus, qui primum mobile credens octauam spheram, seu (quod idem est) orbē stelliferum, posuit sub eo orbes uiginti sex, pro saluandis motibus diuersis, & uarijs septem planetarum apparentijs, ut constat. 12. Methaphysicæ, erunt & uiginti septem motores immobiles, sempiterni ac separati. Si autem sexaginta sunt, ut est opinatus Calippus, qui aßignauit septem planetis orbes quinquaginta nouem, et sexagesimum, quem & stellatum orbem dicimus, fecit primum mobile, ut uidere licet in eodem loco: & motores erunt pariter sexaginta. Si uerò sunt quinquaginta duo, ut fortè credidit Aristoteles, qui quinquaginta & unum, septem deputauit planetis. & reliquum addidit pro primo mobili, quem & orbem stellatum esse uoluit: totidem quoq; motores esse dicēdū est. Si deniq; ueluti Ptolomeus scribit, orbes planetarum

con-

connumeratis epiciclis, non sunt nisi triginta, super quos est non solùm cęlum sydereum, sed & aqueum, quem credidit primum mobile, erunt illi solùm triginta duo: Aut si placet ultrà cęlum aqueum, ut est de mente Alphonsi, & ferè omnium Astrologorum recentium, alium orbem ponere, & illum primum mobile nuncupare, constat quod erunt triginta, & tres. Huius rei fundamentum est, quia Aristoteles credidit, cęlestia ità forè disposita, ac distributa, ut quęlibet cęlestis latio, uendicaret sibi certam spiritualem naturam, à qua proximè illa prodiret. Vndè & in tex. 43. & 44. 12. Methaphysicæ scribit, quòd non solùm tot sunt illę substantiæ, sed & rationem subijcit: quia scilicet necesse est, ut una latio ab una prodeat intelligentia. Consentire habent rursùm, quòd quilibet orbis motor, immobilis, separatus, ac sempiternus, moueat suum orbem per modum rei amatæ, & intellectæ, imò & ut finis existens suæ lationis, ut dicitur ubi suprà tex. 44. Aliàs non esset motor prorsus immbilis, ut ibidem dicitur tex. 36. 37. 38. Consentire habent tertiò, quòd cum orbis quilibet à motore immobili, separato, ac sempiterno, motus, per modum amati & intellecti, habeat dictum motorem amare ac intelligere, necesse est, ut claudat in se uoluntatem, & intellectum: quoniam ut patet, & Aristoteles explicat, intelligere horum est uoluntabile, idest uoluntate appetibile: & ob id necesse est, ut in orbe qui

mouetur, sit uel anima, uel aliqua intellectualis natura illi coniuncta. Quod & Aristoteles explicat, &. 12. Methaphysicæ tex. com. 39. & octauo physicorũ, eo processu, quo docet ꝙ omne, quod seipsum mouet, constat ex duabus partibus: quarum altera est mouens, & reliqua est mota. Consentire habent quarto, quòd motores immobiles, abstracti sempiterni, mouentes ut finis suarum lationum, ad inuicem iuxtà orbium numerum ordinati sunt: ità tamen ꝙ primo mobili aßignandus est motor, qui Deus est benedictus. Cõstat hoc ex tex. com. . . . 12. Methaphysicæ. Propter ꝙ Auicenna in hoc puncto, licet forsàn in se uerius dixerit, mentem phylosophi assecutus non fuit. Ex quibus omnibus, si rectè perspicitur, neceßè est inferre ꝙ omnes Peripatetici conuenire habent in hoc: Quòd cęlum quodlibet, duplici quodammodo habet gaudere motore, nempè motore amante & intelligente, & motore amato & intellecto. Ille est ità coniunctus ut pars iudicetur mouentis seipsum: Iste est adeò separatus ut ad ipsum, motus nullo modo pertingat. Discordare illis permittitur, de motorum prædictorũ distinctione: propter quod, & in ea re, diuersæ illorum inueniuntur sententiæ. Nàm quidam uolunt ꝙ distinguantur sola distinctione rationis, eò ꝙ putant unum & eundem motorem, secundùm rem, dici posse coniunctum & separatum, partem mouentis seipsum, & motorẽ quouis modo immobilem, siue

ue sub aliis terminis, animam & intelligentiam. Nec inconuenit (inquiunt) ut idem sit amans & amatum, intelligens & intellectum, quin & finis, & ordinatum ad finem, sub diuersis tamen respectibus, & rationibus. Quorum præcipuum est fundamentum, quia Aristoteles docet primo physicorum tex.com. . . . ꝙ natura semper quantũ fieri potest ex paucioribus facit: Et ꝙ entia multiplicanda non sunt sine necessitate. Videntur autem omnia saluari, & sufficientissimè cœlestibus lationibus, ac toti uniuerso prouideri, ex distinctione motorum secundùm rationem. Ergò &c. Et hæc opinio, si non fallor magni uidetur Alberti. 11. Methaphysicæ cap. 9.10.19. & .20.2. tract. qui & dicit ꝙ sententia est magnorum Peripateticorum. Et eam sequitur Elias Hebreus, in. q. de primo motore, in prima suppositione, quam facit. Quidam realem distinctionẽ admittunt, at non respectu omnium orbium, sed solùm respectu mobilis primi, uel si respectu omnium orbium, nõ tamen respectu omnium eorum motuũ, sed tantùm respectu motus diarij. Et fundamentum est, partìm quia entia multiplicanda non sunt siue necessitate, partìm quia putat Aristoteles, ut diximus, Deum gloriosum agere diurnum motum: addentes & rectè, ꝙ illum non uult agere immediatè, sed anima mediante, seu (quod idẽ est) motore ipsi primo orbi coniuncto. Nec fas uidetur eis, Deum ob suam maximam perfectionem, animam facere,

aut quouis pacto corpori formalitèr copulare, & ea maximè copula, ut mouentis seipsum pars realitèr sit. Et hæc opinio, ni fallor, est Domini Caietani in. q. de infinitate primi motoris. Et à nonnullis dicitur esse Auerrois: propterea ꝙ in. 12. Methaphysicæ com. 41. dicit. Quòd motus primi cœli componitur ex duobus motoribus: altero qui est motionis finitæ, & reliquo qui est infinitæ. Et licet in eodem, com. 44. repræhendat Auicēnam, qui Deum priorem posuit motore primi mobilis: Et cō. 38. dicat. quòd Deus mouet primum mobile sine medio: Nō obstat tamen, quoniam ibi non loquitur de primo mobili pro corpore illo precisè, sed pro aggregato ex corpore & anima eius. Quidam realem distinctionem motorum admittunt, & respectu omnium orbium, sed non admittunt multiplicationem realē omnium inter se. Nàm putant quidem motores cōiunctos & realitèr inter se distingui, & realitèr iuxtà orbium numerum multiplicari, et prętere hæc realitèr à motoribus separatis differre, sed motores separatos inter se non credunt realitèr distingui, et realitèr multiplicari, sed solùm distingui ac multiplicari secundùm rationem. Imaginantur enim motorem separatum respectu omnium lationum, unū esse secundùm rem, sed multiplicem secundùm considerationem, & illum Deum faciunt benedictum: propter quod dicunt, ꝙ cum ex sua eminentissima perfectione contineat non solùm uim et artē cuius-

uolueris

uolueris intelligentiæ, sed & rerum omnium, quæ concipi possunt, facilè liquet ꝙ ipse satis esse potest pro quouis motu cœlesti. Ergò sicut iuxtà id, quod continet artem & rationem motus diarij, motor separatus dicitur primi orbis, ità & iuxtà id, quod continet artem & rationem motus Saturni, motor separatus dicitur ipsius Saturni, & sic deinceps usq; ad extremum orbem. Et fundamentum est, quia hoc pacto putant omnia, quæ tradit Aristoteles, consonare, si quis rectè ea ponderet & discutiat. Et hæc opinio etiam multis uidetur Auerrois, propterea ꝙ. 12. Methaphysicæ com. 44. dicit: quòd aliud est, quod de primò motore intelligit motor primi mobilis, & aliud, quod (de eodem supple motore) intelligit motor Saturni. Ergò &c. Quidã motores coniunctos realitèr inter se distinguunt, realiterque iuxtà numerum orbium, illos multiplicant, sed quosdam motores separatos realitèr differre faciunt à coniunctis, et quosdam non realitèr differre ab eis. Siquidem concipiunt hi, quòd licet tot sint motores separati quot sunt coniuncti, nihilòminus sicut inter orbes quidam sunt principales, nempè habẽtes planetam, quidam subseruientes, ut qui ordinati sunt ad deferendum planetam, ut in. 12. Methaphysicæ Aristoteles docet: ità necesse est, ut inter motores separatos quidam sint præcipui, & quidam inseruientes præcipuis. Ergò (dicunt isti) octo erunt motores separati, realitèr à coniunctis distin-

distincti, scilicet Deus, qui motor est primi mobilis, & motores septem præfecti planetis, reliqui uerò sola ratione erunt à coniunctis diuisi. Propterà quod etsi computari debent inter motores abstractos, secundùm rem tamen, latitudinem non exeunt subseruientium, & per hoc nec essentiam simplicitèr coniunctorum motorum. Et hæc opinio est Auicennæ, ut colligit. S. Thomas opus. 15. Quidam demùm utrosque, & realitèr multiplicant, & realitèr distinguunt, tùm ab inuicem, tùm & inter se, ità quod in utroque ordine, tot dicunt esse motores realitèr distinctos, & realitèr multiplicatos, quot orbes seu lationes inueniuntur in cœlo. Et quoniam hanc opinionem credimus esse phylosophi, ut expreßè docet. S. Thomas. 2. cōtrà gen. cap. . . Et de spiritu. crea. ar. 5. & . 6. Et de poten. q. 6. ar. 6. Et in opus. 15. Et Auicēna in sua Methaphysica tract. 9. ca. 3. circà finem, dicit quòd hæc est sententia primi magistri (hoc est) Aristotelis. Et illam tenuit Algarzel, & Rabbi Isaac, & Rabbi Moises, qui suo tempore fuerunt sapientißimi, sicut habetur ab Alberto. 12. Methaphysicæ. tract. 2. cap. 10. iccircò hanc declarabimus, & Aristotelis uerbis consonam ostendemus. Pro declaratione attendendum, quòd cum motores abstracti polleant intellectu, non solùm speculatiuo sed practico, uimque propterea habeant & speculationis, & artificij, haud dubium quòd non tantùm concipi possunt ut intelligentiæ, sed etiam

uti opifices: undè & utroq; modo illis perhipatetici fœlicitatem ascribũt. Et speculatiuam quidem in contemplatione primi entis, practicam uerò in conseruatione orbis inferioris, siue, ut uerbis utar Auerrois, in reducendo ad actum continuè, quæ sunt in potentialitate materiæ. Verùm in præsenti, ut res sit perspicua, satis est, ut magnus docet Albertus, si præ oculis statuantur, uelut opifices: Et ob id satis est; si Deus ac reliqui, qui sub ipso sunt, motores abstracti concipiantur ueluti artes quædam, connexæ tamen ac subordinatæ, non secus ac in artibus, quæ apud nos sunt, suo modo conspicere licet. Sicut enim (exempli causa) uidemus in ciuitate artem quandam esse supremam, puta Politicam, cui & reliquæ mirificè subordinantur & connectuntur, inter quas & nonnullæ sunt ueluti architectonicæ, siue principales, nonnullæ ueluti inseruientes ac illis proximè obtemperantes, quandóquidem sub politica, quæ totius moderatrix est ciuitatis, imperatq; omnibus artibus in ciuitate repertis, ars ponitur militaris, domificatiua, scenofactoria &c. & sub his ueluti sub principalibus ponuntur & aliæ proximè seruientes: ut sub militari, equestris, hastilusoria, digladiatoria: sub domificatiua, commentaria, lignaria, lateritia: sub scenofactoria, textrina, sutoria, carpentaria: ità & in regione cœlesti est ars supræma, quæ est ars diuina, ars uniuersalißima, non solum reliquas nectens & ordinãs,

sed

sed omnibus imperans, singulas uti omnium summa, dirigens & perficiens, sub qua ueluti aliarum architectonicæ, uel principales, artes sunt septem planetarum, & etiam superiorum orbium, qui proximè inueniuntur sub primo, quibus inseruiunt, quæ reuoluentibus spheris, aut si mauis ecentricis ac epiciclis, deputatæ sunt: adeò quòd sicuti in politicis ex omnibus artibus ritè dispositis nexis ac ordinatis, resultat optimus status, rectaq; moderatio, rerum ad rempublicam pertinentium, ità ex omnibus cœlestibus artibus adinuicem ritè dispotis, nexis, & ordinatis, optimus resultat status, & moderatio motionium ad concentum cœlicum spectantium, & per hoc ad commodum omnium inferiorum. Et ut res sanè percipiatur, considerandum quòd etsi similitudo satis sine scrupulo est, non obest tamen admonere, ut intelligatur, prout & debet, certa sub proportione. Siquidem in politicis artes proculdubio sunt accidentia, quoniam habitus sunt intellectus practici, & per hoc certum est, quòd nequeunt in seipsis subsistere, & consequentèr nec tota speciei suæ latitudine constare, propter quod & absonum non est, si plurificentur singulæ artes in ciuitate, & si sint nõ solũ multi rectores, multi milites, digladiatores, etc. sed & alius præstantior alio, in eodem ordine, artificij. Verũ in cœlestibus, artes (de quibus est sermo) sunt substantiæ, & singulæ subsistentes in se, & cum sint ab omni materia separatæ, constare quęlibet habet

bet tota sua latitudine. Quarè sicut non est nisi unus Deus tantùm, seu (quod idem est) unica ars diuina, & uniuersalißima, quæ iuxtà philosophum primo aſcribitur mobili, ità nec nisi una ars est Saturni, una Iouis, & ità de reliquis planetis, quæ artes sunt ueluti architectonicæ: & denique, & non nisi una cuiuis reuoluentium sphæræ, seu ecentricæ, uel epiciclo, quæ artes sunt ueluti subministræ. Et si addis, ꝙ cum huiusmodi artes, ut diximus, subsistẽtes, sint immateriales, & constantes singulæ tota sua latitudine, nequeunt non esse naturæ completæ, & perfectæ, et per hoc, nullo pacto corpori, uti formæ, unibiles: facilè apparere poterit, quòd nequeunt quouis modo, apud Aristotilẽ, intèr animas cęlestes cõputari, quæ, ut patuit formæ cœlestiũ corporũ sunt. Imò dubium esse non poterit, ꝙ ab illis, & reali & essentiali differentia sunt distinctæ, imò & quòd sunt alterius quodammodo generis ab eis: cum esse realitèr per informationem unibile corpori, & non esse realitèr per informationem unibile corpori, nõ specificę, sed genericæ differentiæ sint. Pro cõsonantiã attendendum, ꝙ ex tribus potißimùm sumi potest. Primum est, ꝙ cœli apud Aristotelem uerè sunt animati aĩa informante, ac esse ut forma substãtialitèr largiente, quẽadmodũ priori difficutate monstrauimus: Ex quo perspicuè sequitur, quòd tot sunt apud illum cœlestes animæ realitèr inter se distinctæ, & multiplicatæ, quot sunt cœlestia corpora

ra realitèr inter se distincta, ac realitèr abinuicem separata: cum nulla substantialis forma, & maximè anima, poßit eadem numero, in distinctis, ac realitèr à seinuicem separatis corporibus substantialitèr reperiri, & illa realitèr ac substantialitèr informare. Secundum est, quòd nullus abstractorũ mouentium, de quibus est sermo, potest (in doctrina eiusdem) cuiuolueris corporum, per modum formæ substantialitèr copulari, sicut mox in præmißis attigimus, & nunc latius patefacimus. Nàm cum certum sit ex. 12. methaphysicæ tex. commen. 30. quòd motores abstracti sunt, non solùm actus penitus immateriales, sed simplices, hoc est, non solùm in se sunt materiæ impermixti, aut materiæ nullo modo umbiles, sed eò usq; omnis compositionis, & unibilitatis incapaces, ut eorum quilibet, sit actus tantũ, seu actio pura, ut expreßè, & ibi, & super tex. 25. Commentator exprimit, & nos sequenti difficultate latè prosequimur, & tutamur: palàm est, quòd sine controuersia erunt in se naturæ completæ & perfectæ, quibus indubiè repugnat substantialitèr per informationem esse unibiles, cum & indubiè nullus actus substantialitèr per informationem uniri materiæ cuiuis ualeat, qui substantialitèr compositi pars esse non poßit, & per hoc, qui non sit suaptè natura complebilis & substantialitèr perfectibilis, quod propria conditio est actus partialis, qui non nisi in compositione, suam absolutionem accipit, ut

constat de animabus, & omnibus, quibus uolueris unibilibus formis. Adde, ꝙ ex sententia Aristotelis uniuersum debet esse perfectum, & propterea quòd in eo reperiri debent non modò materiales naturæ, sed et īmateriales, & hæ maximè utpotè perfectiores, et tales de quibus author rerū debet esse magis sollicitus, in quibus & suū opus potißimū lucet. Et si inter materialia est tanta uarietas, cur nō erit & inter īmaterialia? Ergò si dant̄ intellectuales substātiæ, corporibus suàpte natura unibiles, quæ nonnullū obtinent immaterialitatis gradum, ut animæ humanæ & cœlestes, cur non dabuntur & intellectuales substantiæ, suàpte natura prorsùs à corporibus separatæ, et quibus repugnat illis substantialitèr uti formæ uniri? Et has, ut patuit phylosophus uocat intelligentias, artes, motores abstractos, & quouis pacto immobiles. Dico omni pacto immobiles, quoniam nec motu physico, qui actus est entis imperfecti, de quo in. 3. physicorū, nec motu metaphysico, qui actus est perfecti, de quo in. 3. lib. de anema, uel per se, uel per accidens moueri poßibile est: quandòquidem quilibet motus, necessariò actus est mobilis, et physicus quidem materialitèr, metaphysicus uerò subiectiuè: quæ nulli contingunt, nisi quodammodo sit in potentia, quod repugnat planè cuiuis actui puro. Tertium est, ꝙ motores abstracti, immateriales, & prorsus immobiles, quos intelligentias artesq; uocauimus, tot sunt apud Aristotilem,

quot sunt orbes & lationes cęlestes inter se non modò realitèr distracti, & realitèr iuxtà orbium, lationumque cœlestium multiplicati ac distributi, sed & specie et natura diuersi, non solū quia Deus, qui apud Aristotilem Primus est omnium abstractorum, & motor quodam pacto totius, longè, imò infinitè, reliquos motores superat & transcendit: sed quia & alij inter se differunt, sicut species differt à specie, ut facilè est animaduertere, tùm quia prorsùs immateriales, tùm quia subsistunt in sua abstractione, & gaudet quilibet tota suæ specie i latitudine, ut notum est Perhipateticis, & maximè in. 12. Methaphysicæ. Et quidem quòd distinguantur ac iuxtà numerum orbium, & lationum cœlestium multiplicētur, perspicuè haberi potest à tex. 42. usque ad. 48. Quòd uero constent singuli sua specie, facilè ex tex. trahitur. 49. &. 52. ex quibus accipitur quòd numeralis multiplicatio aliundè non summitur, quàm ex materia, & quòd inter intelligentias ordo est per se, & ità per se, quòd ordini non admiscetur per accidens. Quarè non potest intèr illas talis esse distinctio, qualis intèr indiuidua eiusdem speciei, distinctio est, cum inter illa ordo non sit per se, ut dicitur. 3. methaphysicæ tex. cō. 11. sed qualis est intèr illa, quæ differentium specierum sunt, quæ & se habent, ut numeri, & ordinantur per se, ut dicitur. 8. Methaphysicæ tex. com. 10. Ex quibus haud difficilè est euincere postremam

sententiam

sententiam conformem esse his, quæ sunt de mente phylosophi. Nec propterea entia multiplicãtur sine necessitate, cum hæc non solùm rerum ordini uideantur congruere, sed & rationi maximè consentire. Nec in omnibus requirenda est, acribologia mathematica, ut dicitur. 2. Methaphysicæ: Et de supernis et separatis, ad quæ facilè caligant oculi nostri, multũ est probabilitèr dicere. Nec in his phylosophus putat se demonstrationes habere, ut satis docet. 12. Metha. tex. cõ. 48. Et licet natura semper quantùm potest ex paucioribus faciat, id tamen maximè uerum est, quandò ex paucioribus æquè, benè (ut dicunt) facere potest, sicut facere posset ex pluribus. Et quàmuis fortè res se alitèr habeat, quamuis & iuxtà Theologos non desint alij dicendi modi, & quidem magis solidi, magisque pro ueritate tractandi, quia tamen præsentis instituti est Aristotelis mentem excutere, ideò uisum est rem hunc in modum absoluere, ac determinare.

Quò ad tertiam, explicanda sunt tria. Primum est, conclusio ad mentem Aristotelis. Secundum est, conclusionis probatio, & elucidacio. Tertium est conclusionis consensus cum cõclusione quæ uidetur contraria. Conclusio ergò est. Singuli motores orbium aliorum à primo, uirtutem habent ad mouendum, quæ est infiniti uigoris: & separati quidem, cum sint principales ex intrinsecis suis, coniuncti

uerò, cum instrumentales sint, ex separatorum communione quemadmodùm (proportione sua) de motoribus primi mobilis præostensum est. Probatio non est difficilis, si aduertimus, quòd licèt lationes cælestes, quæ à diaria aliæ sunt, non sint sicut illa, ueloces, sunt tamen, sicut illa, perpetuæ: patet hoc. 12. Methaphysicæ, tex. com. 43. Quarè si perpetuitas lationis diariæ, causam præexigit, ut dictum est, productiuam eius per se primò, profectò haud dißimili neceßitate, & lationum perpetuitates, quæ in cælis à diaria aliæ sunt, causam exigent productiuam sui per se primò: non enim maior ratio est ibi quàm hic. Et licèt nõ inficior, diarium motum, præstantiorẽ motibus alijs, & quia prior, & quia uelocior, et quia simplicior, et quia indepẽdẽtior, et quia nobilioris orbis, et quia à supremis excellẽtißimisq; motoribus, & præsertìm, quia à Deo optimo maximo: perpetuitas tamen sua, non ità præstat perpetuitatibus alijs, ut uendicet sibi productionis suæ modum, prorsùs diuersum ab eis: imò cum perpetuitates lationum cælestium, si quis illas in seipsis excutiat, unius sint rationis, uel simplicitèr, uel saltem proportionalitèr, proculdubiò inficiaretur quis sine ratione, illas aut eodem modo, aut proportionali saltem, produci debere. Et confirmatur. Quia aut illis causę aßignãtur per se primò, hoc est, quæ singulas nõ producãt per accidẽs, sed ex sua propria ratione, aut non aßignantur causæ per se primò, sed

per

per accidens & ex propria non eas producentes ratione: non hoc postremũ, quia in cęlestibus effectus poneretur per accidens, quod phylosophus semper abhorret: ergò primum, & habetur intentum. Quomodo autem motorum imobilitates, ad perpetuitates harum lationum cõcurrant, ex his, quæ tertio loco, explicanda sunt, manifestabitur: satis modò ꝙ his, quæ dicimus, non præiudicant. His animaduersis, conficitur hoc pacto probatio. Perpetuitates lationum aliarum à latione diurna, putà Saturni, Iouis, & aliorum, causam exigunt sui productiuã per se primò: & principalem, quæ motor est separatus; & instrumentalem, quæ motor est coniunctus: Ergò utrunq; motorem exigunt uigoris infiniti, separatũ quidem ex proprijs, cõiunctum uerò ex comunicatis ab illo &c. Antecedens, simul et consequentia, euidentia sunt, tùm ex superioribus, tùm ex mox animaduersis, ut nullus remaneat scrupulus. Confirmatur conclusio ex processu phylosophi. 12. Methaph. à tex. 30. usq; ad. 43. in quo quidẽ. 43. sic dicit. Videmus autèm præter uniuersi simplicem lationnẽ, qua mouere dicimus primã, & immobilem substantiam, aliàs lationes planetarum sempiternas esse, sempiternum enim & instabile circulare corpus. Ostensum est autèm & in physicis de his, neceßè & harum lationum unamquanq; ab immobili moueri secundũ se & sempiterna: nam astrorũ natura substantia quædam ens, & mouens sempiternum, &

prius eo quod mouetur, & prius substantia, substantiam esse necessè est. Palàm itaq; tot substantias esse necessè est, natura sempiternas, & immobiles secundùm se, & sinè magnitudine propter prædictam causam (quia scilicet mouent motum infinitum, seu quod idem est tempore infinito.) Ergò si indè cõclusum est, motorem primum uigoris infiniti, cõcludendum ex eodẽ medio est, motores alios uigoris infiniti. Verùm ut conclusio sit magis dilucida, cõsiderandum est, ꝙ etsi uigor infinitus ad perpetuitatem concurrens lationis diariæ, & uigores infiniti concurrentes ad perpetuitates lationum, quæ propriæ sunt inferioribus cęlis, sunt quodam pacto proportionales, etsi & in hoc conueniunt, ꝙ perpetuitates lationum causant per se primò, & motoribus congruunt separatis, & coniunctis, eo pacto, quo diximus: nihilóminus quantùm in præsenti sat est, habent in tribus euidẽtèr differre. Primum, in entitate: quia entitas uigoris motoris diurni, entitas est motoris separati, qui Deus est: undè & re ipsa Deus & Deitas est, quoniam quicquid in Deo est, sinè dubio Deus et Deitas est: entitas uerò uigoris, motoris, siue Saturni, siue Iouis, siue & cuiusuis aliorum, entitas est motoris separati, qui creatura est, ut in quæstione dę creatione conuincimus: constat autem, ut ex. 12. Methaph. tex. 25. et. 30. facilè est colligere, ꝙ quicquid in intelligentia est, etiam alia Deò, ipsa intelligẽtiæ substantia est: cum apud illum intelligẽtia actus purus

rus sit, ut et in superioribus dictũ est, & alibi diffusè tractauimus. Ergò nulli dubium longè eminentioris ordinis esse in entitate, uigorẽ motoris, lationis diurnæ, quàm uigores motorum lationum orbiũ aliorũ: sicut Deitas longè eminẽtioris ordinis est, quauis intelligentia existente sub ea. Verùm etsi ità est, ꝙ uigor Dei, re ipsa est Deus, et uigor intelligẽtiæ Saturni, ad mentem phylosophi, re ipsa substantia est, motoris separati Saturni: ut uigores tamen, differre habent, secundùm rationem saltẽ, à Deitate & à motore separato Saturni: quò fit ut unamet entitas, puta Deitas, alia et alia ratione uniri possit ĩtellectui motoris primi orbis cõiuncti, ut putà in ratione intelligibilis, seu utilissimæ artis: (nàm utrunq; est uerum, & illud respectu speculatiui, & istud respectu practici) et appetitui, seu uolũtati in ratione boni, siue (ut uerbis utar, in hac re, ipsius phylosophi) in ratione amati: & deniq; potẽtiæ, siue (quod idẽ est) uirtuti motiuæ, in ratione uigoris. Idẽ, sed sua proportione, dicẽdũ est de motore separato, et cõiuncto Saturni, et cõsequẽtèr de oĩbus inferioribus eius. Secũdò differre habẽt in efficacia, quia efficacia uigoris motoris separati, latiõis diurnę absolutè sumpta est oĩpotẽtia Dei, ut ex præcedẽtibus patuit, id tãtũ non ualens, quod implicat contradictionẽ: efficacia autèm uigoris cuiusuis motoris separati, producẽtis alium motũ, etiã absolutè sumpta, non est omnia potens, sed certã sortita est limitationem, maiorem tñ

& minorẽ, iuxtà præstãtiorem naturam, quã habet: cuius signum est, ꝙ & cęlestes orbes excedunt se inuicẽ, tùm in nobilitate, tùm in uniuersalitate effectuum. Tertiò differre habẽt, in infinitate, quia infinitas uigoris motoris separati, lationis diurnæ, infinitas est simpliciter, & in latitudine entis: infinitas uerò motorũ lationũ aliarũ, infinitas est secundùm quid, & in specie determinata. Et ratio est, quia infinitas uigoris illius, infinitas est esse subsistentis in se, cũ infinitas sit Deitatis, quæ est ipsum esse in seipso subsistens, & ob id cõpræhendens, ac simplicißimè cõtinens quicquid in entis latitudine intelligitur ac continetur: infinitas autẽ horũ infinitas est proportionabiliter se habẽs suis essentijs: ergò cum illæ infinitæ tantùm sint secundùm quid, et indeterminata specie, eò ꝙ in se nõ cõtinẽt aggregatiuè, omnes gradus entitatis simpliciter reperibiles, sed tantùm oẽs gradus, & perfectiones reperibiles illis in speciebus, in quibus sunt, quemadmodùm & albedo si daretur separata, & in se subsistens, nõ cõpræhenderet in se simpliciter omnes gradus entitatis, quia nõ substantiam, nõ quantitatem, sed tantum reperibiles in latitudine speciei albedinis, quippè quæ esset tantùm albedo, tàmetsi illam nihil effugeret, quod spectare poßet ad naturã, & perfectionem albedinis: quarè infinita esset nõ simpliciter, sed secundùm quid. Sed petis, An uigor infinitus hoc pacto, tantæ sit efficacię, ꝙ mouere posset infinitum corpus, si dari contingeret?

geret? Rursùm, An & uelocitare ualeret, etiã motũ mobilis finiti, quod mouet, in infinitum: non quidem cathegorematicè, sed sinchategorematicè, loquendo absolutè, & quantũ esset ex ui & natura uigoris? Ad primum respondeo, ꝙ etsi forsàn pars negatiua aliquibus placet, quam & ipse quoq; non respuo, nõ uideo tñ cur & affirmatiua sanè intellecta, substineri non posśit, et maximè cum spiritualia, ac superioris ordinis entia, transcendant miro modo corporea, materialia, & quæ ordinis inferioris sunt: puto tñ ꝙ sermo sit tutior, si infrà latitudinẽ speciei proprij mobilis coarctaĩ, imò fortè, ꝙ non est tutus nisi hoc pacto coarctetur. Crediderim itaq;, consonũ esse sentẽtiæ perhipateticæ, ꝙ motor separatus, putà Saturni, per uigorẽ infinitũ (ut diximus) mouere quidem posset mobile infinitum Saturni, si contingeret ipsum dari, tametsi mouere nõ posset mobile infinitũ Iouis, si illud cõtingeret reperiri: idq; potiśimũ propter cõsonantiam motoris unius speciei, cum mobili suæ speciei, & dissonantiã cum mobili alterius speciei: motor tñ Saturni coniunctus, si mobile esset infinitum, necessariò, mea sentẽtia, foret alterius rationis, quàm nunc est, ut illi posset proportionari, ac uti forma, animaue cõnecti. Ad secundùm quoq; affirmatiuã partẽ amplector, nõ dubitans ꝙ mobilia, quæ nũc mouẽt, per uigorẽ illũ, ut diximus, mouere uelocius posśent, nõ solùm quàm nũc faciant, sed & qua nolueris uelocitate cõcessa: quod tñ intelligo lo

quẽdo absolutè, seu quãtum est ex parte uigoris infiniti, et similitèr quãtum esset ex parte motoris separati: non tñ possent stante ordine uniuersi, aut determinatione suæ uoluntatis, à qua forsàn crederẽt aliqui, illos se remouere nõ posse. Itèm, nõ intelligo id fieri posse ex parte motoris coniuncti, haud ignarus, ꝙ si adderetur stella, moueret suum mobile cum labore, prout & in superioribus dictum est. Consensus cõclusionis, quæ uidetur opposita, consensus cõclusionis eorum est, qui uolunt perpetuitates lationũ cœlestiũ, quæ à diaria aliæ sunt, nõ reduci in infinitates uigoris separatorũ mouentium, sed reduci in ĩmobilitates eorũ: conantes rem persuadere ex hoc, ꝙ octauo de physico auditu, utrunq; tradi uidetur, dũ tex. 78. & 79. de primò motore loquens, qui mouet tẽpore perpetuo reducit illã motus perpetuitatem in infinitatem uigoris, et tex. 85. loquens, ut uidetur, de alijs, reducit eorũ motuũ perpetuitates in immobilitates abstractorũ mouentium, quoniã perpetuus inquit motus est, quẽ facit motor immobilis: nàm & idem manens idem, semper operatur idẽ, ut et Auicẽna docet. Vt ergò præstetur quod diximus, attendẽdum, ꝙ etsi uerum est perpetuitatem motus cuiusuis, posse in utrunq; reduci, quoniã utrunq; re uera ad huiusmodi perpetuitatem necessariũ est, nõ tñ uerum est, in utrunq; reduci uno & eodem modo, sed in infinitatem uigoris reduci debet, ut in causam per se primò, in ĩmobilitatem autem, ut in conditio-

nem,

nem, sine qua nõ. Nàm licet quęuis perpetuitas lationis cęlestis, perpetuitatẽ exigat in quouis suo motore, ut cõstat. 12. Methap. tex. cõ. 43. non tñ exigit ut ab illa, uelut à causa ꝑ se primò depẽdeat; aliàs exigeret, quod esse nõ potest, propterea ꝙ etsi perpetuitas cuiuslibet lationis cœlestis, habet ut sibi congruat ꝑ se primò produci, nõ tñ habet perpetuitas cuiusuis mouẽtis, ut poßit per se primò producere; eò ꝙ extra latitudinẽ productiuæ uirtutis ex sua ratione est. Cum. n. nequeat cęlestis motoris sempiternitas, nisi aut extrinsecè, aut intrinsecè summi, indubiè si in neutra acceptione productiuã uim obtinet; manifestũ erit quod dicimus. Ergò ut illã primò excutiamus extrinsecè, cõstat ꝙ hoc pacto ad genus habet pertinere mẽsuræ, nec aliud quidẽ est quã ęuiternitas eius: quã et notum est nõ pertinere ad formã; sed pertinere ad esse, cũ & ęuum esse euiterni, sit, sicut Theologi docent, et tñ cõfessum oĩbus est, ꝙ quicquid productiui uim obtinet, & maximè primò & per se, ad formã neceßè est spectet, quoniam semper existimabit species agẽs, ut dicit. 3. phy. tex. cõ. 17. sicut & quod spectat ad esse ad conditionẽ, ut cõiter dicitur, neceßariũ est pertineat, undè & . 1. Metha. actiones dictæ sunt singulariũ, hoc est subsistẽtium, ut omnes uidẽtur intelligere: quãquàm etsi cõcederetur æuũ perpetuitatẽ motus efficere, profectò non efficeret quæ est illi intrinseca, sed quæ est illi extrinseca, quæ aliud quàm tẽpus nõ est, quod palàm ĩtento

to nõ proderet, cũ de extrinseca sermo sit: pratèr id ꝙ falsum esset, ꝙ illa efficeretur ab ea, quoniã licèt tẽpus ab æuo proficisci iubeat à Deo, uti Seuerinus dicit, id tñ uerũ nõ est effectiuè, sed exẽplaritèr, ut et Theologi docẽt: quãquàm etsi uerũ foret effectiuè, propositũ nõ iuuaret, cum aliud sit loqui de æuo, & tẽpore, et aliud de perpetuitatibus suis, cũ formalitèr saltẽ distinguantur ab eis, et cũ depẽdentia effectiua tẽporis ab æuo, opus nõ est, ut inferat formalitèr effectiua dependẽtia perpetuitatis à perpetuitate: sed ad perpetuitatẽ ueniendo intrinsecam, primò certũ est, ꝙ ad imobilitatẽ reducitur, imò ꝙ ipsam imobilitatẽ, seu imutabilitatem significat, ut etiam Theologi tradunt, & cõstat ĩmobilitatẽ ipsam aut negatiuũ quid simplicitèr esse, sicut nõnulli asserere uolunt, aut si positiua res est, ut ueritas cõtinet, complebilẽ ꝑ negatiuũ fore, ut aliàs de unitate, ac puncto disputauimus, & ex uera sentẽtia phylosophorũ cõclusimus. Quarè difficile nõ est agnoscere, ꝙ producẽdi uim habere nõ potest: imò si per[illegible]icacius animaduertiĩ, tantũ abest, ut ad uim productiuã pertinere ualeat, & maximè ad uim productiuam per se primò, ꝙ in uim potius passiuã cedere debeat. Siquidẽ si negationes ad genus reducẽdæ fuerint affirmationũ palàm, ꝙ ĩmobilitas ad genus reducẽda est mobilitatis, & ob id indubiè nõ ad genus effectiuũ, sed passiuũ, ut cuiq; facilè liquet. Ergò nullo modo renuimus perpetuitates lationũ cœlestiũ reijciẽdas in

immo-

immobilitates motorū,uti in cõditiones ad producēdū necessarias,sed renuimus in illas reijciendas esse, ut in cām productiuā primò & per se.Quarè si hūc sensum hæc admittit opinio, consona esse potest, sin minus,nõ est curādū de ea. Nec aliud quidē intendit phylosophus, qñ in utrunq; perpetuitatē reijcit, sed docere studet,perpetuitatē motus reducendā, ut ĩ causam per se primò,in infinitatē uigoris,& ut in cõditionem sine qua nõ,in immobilitatem mouētis: Siquidē certū est,ꝙ si motores nõ essēt ĩmobiles,nec essent ꝑpetui,nec mouere possēt tēpore infinito &c.

Quò ad obiectiões,cõtrà materiā principalē in.2. q.par.discussam obijcitur,& maximè cõtrà cõclusionē primā hunc in modū.Primò.Repugnat principijs sciētiæ naturalis dari motorē,qui uirtutē motiuā habeat uigoris infiniti,ergò nõ est dicendū motorē inuestigatū in octauo esse talē. Cõsequentia nota est.Antecedēs probatur.Quia dato opposito sequitur motus in instāti, quod est impossibile, & principijs scientiæ naturalis repugnās. Consequentia sic deducitur.Aut talis motor(si daretur)esset in corpore, aut esset separatus à corpore: Si in corpore, perspicua esset sequela ex his,quæ Arist.tradit in 8. tex.cõ.79. Si separatus à corpore, aut moueret de necessitate naturæ,aut moueret libera uoluntate.Si primū haberetur intentū, aliàs uirtus uigoris finiti posset pariter in eodē tēpore mouere cū eo, quod di-

ci

ci nō pōt. Patet quod dicimus, utēdo eodē argumē tandi modo, quo usus est Arist. eodē. 79. tex. 8. Si secundùm infertur nihilóminus quod agēdo liberè, facilè uti poterit (si uoluerit) tota sua uirtute, et cōsequētèr, ꝙ utendo illa, motus sinè dubio erit in instāti. Ad idē secundò obijcitur. Impoßibile est dari mobile infinitū, ergò impoßibile est motorem dari, qui uirtutē habeat uigoris infiniti. Antecedēs clarū est ex. 3. phy. lōgo processu. Cōsequentia uerò ex eo euidens est, quia correlatiua sunt, quæ posita se ponunt, & perempta se perimūt, ut in prædicamentis habetur. Ad idem obijcitur tertiò. Omni potētiæ actiuę naturali correspondere debet effectus aliquis naturalis, qui sit manifestatiuus, uel declaratiuus talis potētiæ. Aliàs illa potētia frustrà esset, cū quælibet propter suā operationē instituta sit, ut habetū secūdò de cælo tex. cō. 17. sed infrà latitudinē rerū naturaliū nō apparet talis effectus, ergò etc. Minor probatur. Quia si aliquis appareret talis, ille maximè uideretur perpetuitas motus, sed illa nō est huiusmodi ergò etc. Assumptū patet, quia ex illa cōcludi creditur uigor dictæ potētiæ infinitus. Destructio probatur, quia fatemur solem et alia sydera in generationibus, & corruptionibus perpetuitatē efficere, et tñ eorū nullum, uigorē infinitū cōcederemus habere. Ad idē obijcit quartò. Illa cōclusio supponit unū falsum ergò est falsa. Cōsequentia nota est. Antecedēs probatur. Supponit enim motorē separatū,

qui

qui Deus est, effectiuè perpetuitatẽ diurnæ lationis producere, quod est falsum, ergò &c. Et quidẽ ꝙ illud supponat, probatione nõ eget. Quod uerò sit falsum, ex hoc manifestatur, ꝙ. 12. methaphy. tex. cõ. 36. docemur talẽ motorẽ mouere ut appetibile. Constat aũt, ꝙ hoc pacto mouere est mouere finalitèr et nõ efficientèr. Ad idẽ obijcitur quintò. Motor inuestigatus in octauo, nec est finiti, nec infiniti uigoris: ergò cõclusio malè posita est. Consequentia clara. Antecedens est Commentatoris in octauo com. 79.

Verũ haud difficile est his obiectiõibus satisfacere. Ad primã igitur negat̃ antecedẽs, et ad probationẽ negatur similitèr cõsequentia. Et cũ probatur, dicitur ꝙ motor uerè separatus nõ est in corpore, et cum improbatur, respondetur triplicitèr. Primò dicendo ꝙ assumpta disiunctio est insufficiẽs, eò ꝙ potest dari tertiũ mẽbrum, et dici quòd nec mouet de necessitate, nec liberè, sed altiori forsitã modo, putà modo diuino: quo stãte nec motus sequitur in instanti, nec aliquod, quod uolueris incõueniẽs. Et hoc quidẽ dicere, nec repugnat rationi rectę, nec phipateticæ scholę, ut latius manifestauimus in quæstione de creatione, et in quæstione de cõtingẽtia rerũ. Secũdò admittẽdo quòd moueat de necessitatę naturæ dicitur, quòd nõ sequitur quòd moueat in instãti: & id tribus de causis. Prima est, quia in motu uti prorsũs nõ potest omni uigore suo, nõ quidẽ ex defectu uirtutis, sed ex recipientis incapacitate: nec sanè mirum, qñ uirtus

penitu

penitus incorporea alterius ordinis est à corporeis, nec datur corpus, quod adequatè poßit illius effectũ suscipere. Secũda est, quia nõ mouet immediatè, sed mediãte aĩa cœli, in qua & modificatur, et ob id motus nõ est in instanti: & hæc rõ ex dictis sumitur cõmentatoris. 12. metaphy. cõ. 41. Tertia est, quia concesso ꝙ toto uteretur uigore, et ageret, siue moueret immediatè, & motione ꝑ consequens infinita: nõ inferretur tamẽ ꝙ motione moueret infinita cathegorematicè, sed sincathegorematicè, ex quo motus, ut patet nõ sequitur in instanti. Tertiò respondetur ad mittendo ꝙ moueat liberè, & dicitur ꝙ non ualet in hoc particulari effectu, qui mouere est, uti tota sua uirtute, eò ꝙ effectus talis suàpte natura infactibilis est. Ad secundã negatur consequentia. Et rõ est, quia etsi mobile & motor sunt adinuicẽ relatiua, et si posita se ponunt, & perempta se perimũt, mobile tamẽ infinitum, & motor infinitus relatiua nõ sunt, ꝑpeà ꝙ secundũ finitatẽ, uel infinitatẽ nõ ponit opposito relatiua. Ergò sicut nõ sequitur, est pater senex, igitur est filius senex, ità nec ualet, est motor infinitus, ergò est mobile infinitũ. Ad tertiã, quicquid sit de maiori, minor negãda est. Et admittit ꝙ perpetuitas motus primò & ꝑ se producta, effectus est declaratiuus põtẽtiæ uigoris infiniti, ut ex dictis habet: Et cũ instat de Sole & astris, Dicit ꝙ nõ producunt in rebus infernis, perpetuã generationẽ, & corruptionẽ, nisi mediãte motu, seu perpetuitate motus

&

et p̄ hoc nõ nisi mediãte uirtute motoris, quę uigoris est infiniti, ut in p̄cedentibus dictũ est. Sed dicis. Sit calor ut decẽ, et à Deo manuteneat̃ p̄petuò, haud dubiũ ꝙ calefaciet p̄petuò, et tñ nõ calefaciet infinito uigore: ergò etc. Respondet̃, ꝙ casu hoc posito, si quid sequit̃ absurditatis, nõ sequit̃ ex ordine, aut naturæ rei in se, sed ex fictione casus, quẽadmodũ si fingeret̃, ꝙ homo uolet, cõcederet̃ cõsequẽter ꝙ haberet alas. At subijcis. Certũ est ignẽ fore ĩ sua sphera p̄petuũ, & maximè apud phylosophũ, certũ est, ꝙ nõ est infiniti caloris, cũ nõ habeat calorẽ in summo, ut Auerroes dicit. 2. de gñone cõ. 21. Et tamẽ ẽt certũ est, ꝙ aerẽ sibi cõtiguũ calefacit p̄petuò, ut dicit̃ in Meteoris: ergò motus perpetuus nõ infert mouentẽ infiniti uigoris. Respõdeo, ꝙ cũ calefacere ignis, sit opus naturæ, necessariò opus implicat intelligentiæ, ergò ꝙ p̄petuò calefaciat, nõ in uirtutẽ ignis est reducẽdum præcisè, sed & mouẽtis intelligẽtiæ. Et cõfirmatur, quia ignis in propria sphera, rotat̃ motu Cœli, ergò uirtute intelligẽtiæ cœli, ergò cõputari põt inter instrumẽta separati motoris, ergò et p̄petuitas huius motus in cãm reduci põt p̄ se primò. Ad quartũ dicit̃ ꝙ falsum est motorẽ primũ, Deũ scilicet benedictũ, aut ẽt motores alios separatos, alitèr nõ mouere q̃ in genere finalis causæ. Nec oppositũ Aristot. docet. 12. methaphy. quippè qui nõ dixit ꝙ mouent ut amata, cũ particulæ exclusiua. Imò ex eò ꝙ à materia sunt remoti, neceßè est dicere, ꝙ si mouẽt finali-

tèr,

tèr, quòd moueãt ẽt efficiẽtèr, quoniã in separatis, finis, agens significat, necessaria significatione, ut Cõmẽtator dicit in lib. de substãtia orbis ca. 2. Et aliàs nos id prosequuti sumus diffusè. Vndè & Auer. 12. metaph. cõ. 44. dicit, quòd motor primus et separatus habet actionẽ nobilissimã, quæ est motus diurni perpetuitas. Ad quintũ dicit, quòd uerba Cõmẽtatoris nõ intelligunt absolutè, sed cõparatione, seu proportione ad corporalia; et intẽdit, quòd uirtus primi motoris, nõ est ità proportionata mobili, ut iuxtà finitatẽ, uel infirmitatẽ illius iudicãda sit, quoniã est spũalis, & alterius ordinis in infinitate, et finitate à rebus corporeis: quarè nõ uult excludere infinitatẽ, sed proportionalẽ cõparationẽ. Vndè & 12. methaphy. cõ. 41. dicit, ꝙ motor separatus est motionis infinitæ, quod perindè est, ac si diceret uigoris infiniti, ut in præmissis ostẽdimus. Et hęc ad obiectiones sint satis, Et ità finis impositus est toti quæstioni. In qua mẽtẽ quidẽ excussimus Aristotelis, sed nõ simplicẽ ueritatẽ, quãdóquidẽ et indubiũ est, Deũ benedictũ, fore uigoris, nedũ infiniti, sed maximè omnipotẽtis: ex præmissis tamẽ solidè nõ concluditur, cũ ex falsa proficiscatur hypotesi, nimirùm ex motus perpetuitate, quam constat esse confictam, cum nec mundus, nec motus sint uerè perpetui.

F I N I S.

